

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Збірник тез науково-практичного семінару
04 грудня 2025 року

Львів 2025

УДК 343.13+343.98

П78

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
Вченою радою факультету №1 Львівського державного університету внут-
рішніх справ
(протокол від 16 січня 2026 р. № 6)

У п о р я д н и к : - Хитра А. Я.

завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету №1 ЛьвДУВС
кандидат юридичних наук, доцент

П78 Процесуальне та криміналістичне забезпечення досу-
П дового розслідування: тези доповідей учасників науково-прак-
тичного семінару (04 грудня 2025 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів:
ЛьвДУВС. 2025. 270 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичного семінару «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування», який відбувся 04 грудня 2025 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ. У публікаціях українських учених, практиків і здобувачів вищої освіти висвітлено проблемні аспекти процесуального та криміналістичного забезпечення досудового розслідування. Наведено досвід фахівців у пошуку ефективних шляхів його удосконалення.

Опубліковано в авторській редакції. (Організатори науково-практичного заходу не завжди поділяють позицію авторів матеріалів. За достовірність поданих матеріалів відповідальність несуть автори)

УДК 343.13+343.98

© Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

Басиста І.В. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ У ДОКАЗУВАННІ ВИКРАДЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ТА ЇХ МІЛІТАРИЗАЦІЇ В ОКУПАЦІЇ (ПРОДОВЖЕННЯ ОГЛЯДУ)	10
Білоус М. М. Татарин І. І. ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ	16
Борисенко В. Е. Гуцуляк Ю. В. ГЕНОМНІ ОБЛІКИ (ДНК-ОБЛІКИ): СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЛЬ У ДОВЕДЕННІ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ	19
Бучак Д.І. Татарин І. І. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	22
Варениця Х. Р. Татарин І. І. ПРАВОВА ПРИРОДА ТА СИСТЕМА СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	26
Вергун В. А. Лісіцина Ю. О. КРИМІНАЛІСТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ТРУПА.....	29
Веселовська Т.С. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	33
Воробель В.М. Татарин І. І. ПРИВІД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	35
Вояк А. Р. Гуцуляк Ю. В. ДАКТИЛОСКОПІЧНІ ОБЛІКИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА РОЗКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	39
Вульчин М.В. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	41
Гащук К. А. Татарин І. І. ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗМІНИ АБО ДОПОВНЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ	44

Гловюк І. В. СКАСУВАННЯ АРЕШТУ МАЙНА У РАЗІ ПЕРЕДАЧІ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ В УПРАВЛІННЯ АРМА	48
Головецька В. А. Хитра А. Я. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	52
Городецький Я-Д. А. Татарин І. І. ЗМІСТ ЗАГАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	55
Гриневич К. І. Сибірна Р.І. ВИКЛИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТАЦІЯ СЛІДЧИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ПРАКТИК.....	59
Гриндула Я.М. Татарин І. І. ПУБЛІЧНІСТЬ ТА ДИСПОЗИТИВНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	61
Гуща С. Мартинюк О. Хитра А. Я. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СУДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	66
Гуцуляк Ю. В. ОКРЕМІ НАРІЖНІ ОЗНАКИ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	69
Дегтяр А. В. Стецик Б. В. ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ І СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ	72
Денисюк Б.С. Хитра А. Я. ПРАВОВА ПРИРОДА ОБШУКУ ЯК СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	75
Дорошенко С. М., Савчук М. В. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОПРОВОДКИ АВТОМОБІЛЯ НА МІСЦІ ПОЖЕЖІ	77
Дуфенюк О. М. ПОЛЬСЬКА НАЛЕЖНА ПРАВОВА ПРОЦЕДУРА: ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ ..	80
Дуфенюк О.М. Лілікович М.П. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЬ РАКЕТНИХ УДАРІВ.....	85
Зінченко О.А.,	

ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВСТАНОВЛЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА БІОМЕТРИЧНИМИ ДАНИМИ	89
Іванов Д. Д.	
Гуцуляк Ю. В.	
АВТОМАТИЗОВАНІ КРИМІНАЛІСТИЧНІ ОБЛІКИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ	92
Кіркін А. О.	
Татарин І. І.	
ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	94
Коваль І. І.	
Татарин І. І.	
ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	96
Конон Я. В.,	
Валуєва Л. В.	
ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА.....	100
Кошарюк Д. С.,	
Хитра А. Я.	
КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ФІКСАЦІЇ ДОКАЗІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	103
Кудінов С.С.,	
Шехавцов Р.М.	
ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ СТАТУСУ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ МАТЕРІАЛЬНИМИ ОБ'ЄКТАМИ, ВИЛУЧЕНИМИ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	105
Кузнєцов А. О.	
Гуцуляк Ю. В.	
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	108
Кунтій А. І.	
ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ НАСТУПНОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕПОКОРИ ТА НЕВИКОНАННЯ НАКАЗУ	112
Курилишин Д. І.	
Дуфенюк О. М.	
ІНТЕГРАЦІЯ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ ТА 3D ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	114
Лейко М.	
ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	117
Лахманець О. В.	
Гуцуляк Ю. В.	

ІНФОРМАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ СИСТЕМИ «ГАРПУН» У РОЗШУКУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	120
Лизак Я.В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЗА УЧАСТІ ДІТЕЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	123
Лілікович М.П.	
Дуфенюк О. М.	
ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ У СПРАВАХ ПРО КРАДІЖКИ З ПРОНИКНЕННЯМ	125
Лісник Р. І.	
Гуцуляк Ю. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЙ ТА ПЕРВИННОГО ОГЛЯДУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У ВИПАДКАХ САМОКАЛІЧЕННЯ НА ЛІНІЇ ПЕРЕДНЬОГО КРАЮ	128
Лепей С.Д.	
Гуцуляк Ю. В.	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ IN ABSENTIA.....	133
Лозинська В. В.	
ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'ЮВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	136
Луцький Т. М.,	
КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА КВАЛІФІКАЦІЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ЕЛЕКТРОСАМОКАТОМ	139
Майсак В. В.	
Татарин І. І.	
НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО СУДДІ	141
Маківничук С.	
Шак Р. І.	
ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ, ЯКІ БУЛИ ВЧИНЕНІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	145
Махукова В. Д.	
Стецик Б. В.	
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОВ'ЯЗАНІЗ З ПОЖЕЖАМИ	148
Належата В. М.	
Татарин І. І.	
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПОТЕРПІЛОГО ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	150
Несенчук Д. М.	
Гуцуляк Ю. В.	
ВРАЗЛИВІ МІСЦЯ ДЛЯ ВИТОКУ ІНФОРМАЦІЇ З АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	154
Никеруй З.Б.	

ПРОЦЕСУАЛЬНІ І ТАКТИЧНІ РИЗИКИ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	156
Овдійчук Д.Е.	
Гуцуляк Ю. В.	
ДОТРИМАННЯ ЗАСАДИ РОЗУМНИХ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	161
Остапчук Д.М.	
Дуфенюк О.М.	
ВЕРБУВАННЯ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: OSINT-МОНІТОРИНГ ТА ПРОТИДІЯ	164
Павлішин Д.О.	
Гуцуляк Ю. В.	
ЗАСТАВА ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ТРИМАННЮ ПІД ВАРТОЮ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ	167
Пакуш Н. І.	
Татарин І. І.	
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ, МЕТА І ПІДСТАВИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ	170
Палюх Н. В.	
Хитра А. Я.	
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	174
Пасічна Я. О.	
Гуцуляк Ю. В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІП «ЗАРЕЄСТРОВАНА ЗБРОЯ» У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ	177
Перетятко М.А.	
ПРОВОКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА СУДОВА ПРАКТИКА	180
Плюсква А.В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРУПИ ПРОКУРОРІВ ПІД ЧАС ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДІ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ	183
Полевой А.О.	
Татарин І. І.	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ	186
Проць Б. М.,	
Хитра А. Я.	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ОНЛАЙН-РЕКРУТИНГУ ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	190
Ришканич С.М.	

Татарин І. І. СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	192
Ряшко О.В. ПЕРЕХРЕСНИЙ ДОПИТ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	194
Савчин Р. Ю. Гуцуляк Ю. В. ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	198
Сагайдак М., OSINT ЯК ІНСТРУМЕНТ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ	200
Саманчук О. Р. Гуцуляк Ю. В. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ДОСТУПУ ДО ВІДОМОСТЕЙ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ	203
Сибірна Р.І. СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЗАКЛАДАХ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ	207
Сіщук З. Я. Стецик Б. В. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЯК ОДИН З ЇЇ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ	210
Смотрич Д.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю ДІТЕЙ ТА ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ	213
Стадницька В. О. Татарин І. І. ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	217
Стецик Б. В. ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ТА ЗАВЕРШЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	221
Супронюк В.В. Гаркуша А.Г. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БПЛА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ РОЗШУКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЯХ, НА ЯКИХ ВЕДУТЬСЯ (ВЕЛИСЯ) БОЙОВІ ДІЇ, А ТАКОЖ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	225
Сусь Р. Ю. Татарин І. І. ПОРЯДОК І СТРОКИ ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ	228
Тесля Д. Р.	

ЩОДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКАЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	231
Тітова Н.	
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	233
Тригубець Н. Ю.	
Гуцуляк Ю. В.	
ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАПОВНЕННЯ ПІДСИСТЕМИ «ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНА ПРИГОДА» ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	238
Федоренко А. Ю.	
Хитра А. Я.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	240
Харчук Р.В.	
Татарин І. І.	
ВПІЗНАННЯ ЯК СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ	245
Хитра А. Я.	
ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В КОНТЕКСТІ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	248
Худик О. Р.	
Гуцуляк Ю. В.	
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДСИСТЕМИ «ЄДИНИЙ РЕЄСТР ЗБРОЇ» В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО	253
Щербанич О. В.	
Чалий Б. Ю.	
НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ ЗІ СПЕЦІАЛІСТАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РЕЙДЕРСТВОМ	258
Юрко Р.Р.	
Гуцуляк Ю. В.	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	261
Яремчук М.М.	
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ ДОПИТУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	264
Яцкевич Р. В.	
ПОТЕНЦІАЛ МАШИННОГО НАВЧАННЯ У ПОПЕРЕДНЬОМУ АНАЛІЗІ ДАНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВІДКРИТИХ ІНСТРУМЕНТІВ.....	267

Басиста І.В.
професорка кафедри права імені академіка УАН
о. Івана Луцького,
д.ю.н., професорка
(ЗВО «Університет Короля Данила» (м. Івано-Франківськ))

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ У ДОКАЗУВАННІ ВИКРАДЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ТА ЇХ МІЛІТАРИЗАЦІЇ В ОКУПАЦІЇ (ПРОДОВЖЕННЯ ОГЛЯДУ)

Однією із болючих сучасних досі практично не вирішених (за винятком тих нечисленних випадків, коли вдалося повернути дітей) проблем є викрадення українських дітей країною-агресоркою, яке продовжується і йдеться вже «загалом понад 1,6 мільйона українських дітей, які перебувають під контролем РФ» [1]. Ці цифри озвучувалися ще у березні поточного року, «...хоча за російськими даними на її територію вивезено щонайменше 744 тис, повідомляла тогочасна радниця з питань комунікацій керівника Офісу президента України Дарія Зарівна» [2; 3].

У пункті «b» ч.2 ст.8 Римського Статуту МКС серед інших серйозних порушень законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, які згідно зі Статутом є «воєнними злочинами», у підпункті «xxvi» значиться «набір або вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу національних збройних сил або використання їх для активної участі в бойових діях». Схожий підпункт (vii) має місце і серед переліку складових пункту «e» (інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у збройних конфліктах неміжнародного характеру в установлених рамках міжнародного права) [4]. Отож, згідно із положеннями ратифікованого Україною Римського Статуту МКС (з огляду на імплементацію положень якого маємо теж обрати вірний вектор [5, с. 262–275]), як у міжнародних збройних конфліктах, так і у конфліктах неміжнародного характеру набір або вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу збройних сил чи груп або використання їх для активної участі в бойових діях є серйозними порушеннями законів і звичаїв збройних конфліктів, тобто воєнними злочинами.

Про питання чи має місце мілітаризація українських дітей на окупованих територіях, йшлося у десятках оглядів, і окремі авторські узагальнення теж проводилися [6; 7; 8]. Поряд із цим, у кількох десятках публікацій йшлося й про те, що насильницька передача українських дітей може розцінюватися і як геноцид [9; 10; 11; 12; 13; 14], якщо буде доведено, що у діях росіян наявний намір знищити повністю або частково національну, етнічну групу, про що теж йдеться у Римському статуті [4]. Побіжно варто зазначити, що ще в перших числах січня 2025 року до Конгресу США повторно вносився проєкт резолюції із меседжем щодо визнання дії рф проти України

геноцидом, про що також розлоге йдеться у дописі у Facebook посла України в США Оксани Маркарової та повідомленні РБК-Україна [15].

Олена Куренкова у розлозі огляді від 25 жовтня підкреслює, що не Росія є винахідником викрадень дітей із подальшою їх індокринацією та мілітаризацією, «хрестоматійним» прикладом довготривалих наслідків викрадення дітей ця авторка називає нацистську Німеччину, адже «...чимало жертв цього злочину так ніколи й не дізналися, що вони є ними. За різними оцінками, нацисти вивезли з Югославії, Чехословаччини, Румунії, Естонії, Латвії, Норвегії, України, і особливо – Польщі від 250 тисяч до 400 тисяч дітей «арійської» зовнішності. Після завершення війни вдалося з'ясувати долю лише приблизно кожного десятого з них. Частина дітей повернулися до кровних батьків, частина залишилися в прийомних сім'ях...Щодо старших дітей у нацистській Німеччині теж був окремий напрямок роботи – військова операція Heuaktion (heu німецькою «сіно», а також – аббревіатура, що позначала «операцію щодо бездомних, дітей без батьків та без даху над головою – heimatlos, elternlos, unterkunftslos, – ред.)» [1]. І не лише повернення цих діток складало проблему через «...фальшиві свідоцтва про народження» тощо, а й «...наступною великою проблемою – як розповідала Суспільному Мішель Мутон, професорка історії в університеті Вісконсина, що вивчає питання жінок і дітей у повоєнній Європі – було повернути знайденим дітям втрачену ідентичність» [1]. «Вони почувалися німцями...» [1]. У дописі авторства Олени Куренкової йдеться і про викрадених немовлят «Брудної війни», це про події в Аргентині за військової диктатури 1976-1983 років. Авторка покликається на липневий допис британського видання The Guardian, яке розповіло «історію 49-річного аргентинця, якого немовлям викрали з родини й лиш тепер він возз'єднався зі своїми справжніми родичами. Неназваний з міркувань безпеки чоловік став 140-ю людиною, яка віднайшла свою ідентичність і родину завдяки «Бабусям Пласа-де-Майо», які безпосередньо займалися пошуком зниклих дітей» [1]. У переліку прикладів наведених Оленою Куренковою значиться і Австралія [1].

Вкотре варто наголосити, що російські високопосадовці не приховують своєї безпосередньої участі у викраденні українських дітей і крайній із прикладів, які наводить низка видань, то є інтерв'ю російської уповноваженої з прав дитини, де йдеться про «перевиховання» нею українського хлопчика, у якого «почалися зміни у свідомості» [1]. Схожими та іншими прикладами, які взяті із відкритих джерел, та якими рясніє Інтернет, беззаперечно доводиться той факт, що кінцева мета росії щодо викрадених та тих дітей, що перебувають на окупованих росією українських територіях, то є зміна їх національної ідентичності, індокринація та мілітаризація. Жахає те, що росія «виділяє понад мільярд рублів на фінансування «юнарії» для промивання мізків українським дітям – ЦНС» [16]. На кінець листопада «окупаційні адміністрації оголосили про чергову програму «відпочинку» для дітей із Запорізької області – до кінця року понад 400 неповнолітніх мають побувати в Ярославській області країни-агресора Росії. Про це йдеться в

повідомленні Центру національного спротиву (ЦНС)» [17]. Ба більше, «країна-агресор Росія запускає «Програму розвитку Сибіру» на 700 млрд рублів, за гучними гаслами якої ховається підготовка до масового переселення жителів окупованих українських територій. Про це йдеться в повідомленні Центру національного спротиву (ЦНС)» [18].

Відрядно, що реакція на таку протиправну діяльність росії є, зокрема і МКСу, який видав відповідні ордери на арешт [19], і те, що низка країн долучилися до пропозиції Канади та створили Міжнародну коаліцію за повернення українських дітей (41 країна та Рада Європи) і у лютому 2026 буде вже два роки від початку її роботи [20], і те, що окремі країни є посередниками у переговорному процесі [21] та забезпечили безпосереднє повернення дітей їхнім рідним тощо. «Комітет ООН з прав дитини у звіті від 1 березня 2024 року окремо наголосив, що рф має негайно припинити політику політизації та мілітаризації дітей на тимчасово окупованих українських територіях» [22]. Наявні й інші ініціативи, як от із крайніх, наводить джерело: The Hill, а українські видання покликаються на нього, що «двоє сенаторів з Республіканської та Демократичної партії прагнуть викликати до Сенату посла США у РФ, аби той дав свідчення щодо викрадення Росією українських дітей» [23]. Також «питання викрадених дітей стало одним з пріоритетів в Білого дому. Перша леді США Меланія Трамп виступила як активна прихильниця повернення дітей, обмінявшись листами з Путіним щодо цього питання. Уряд України та неурядові організації протягом війни з Росією працювали над ідентифікацією, порятунком та поверненням українських дітей, які були втягнуті в те, що, за словами дослідників та юристів, є систематичною кампанією Кремля з вилучення дітей, стирання їхньої української ідентичності та перевиховання їх як громадян Росії та підготовки їх до військової служби для боротьби проти України [23].

І, насамкінець, зазначу, що 30 жовтня 2025 року на сайті Офісу Генерального прокурора з'явилася інформація про повідомлення про підозру за означені протиправні дії. Так, «ювенальні прокурори Офісу Генерального прокурора повідомили про підозру семи громадянам України у вчиненні кримінальних правопорушень, пов'язаних із залученням неповнолітніх до діяльності військово-патріотичного руху, контрольованого збройними силами рф, на тимчасово окупованих територіях України. Їм інкриміновано злочини, вчинені у складі організованої групи, за ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 438, ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 436-2 Кримінального кодексу України. За даними слідства, у 2016 році за ініціативою Міністерства оборони рф було створено всеросійський дитячо-юнацький військово-патріотичний рух «Юнармія». Його діяльність поширена і на тимчасово окуповані території України – Крим, Донецьку, Луганську, Запорізьку та Херсонську області. Метою цього руху є залучення українських дітей до військової підготовки та формування «вірності новій батьківщині». Встановлено, що керівник регіонального штабу так званої «юнарії днр» разом із шістьма керівниками місцевих підрозділів упродовж 2019–2025 років залучили понад 6 тисяч українських дітей у

Донецькій області. Дітям обіцяли пільги та кар'єрні можливості у збройних силах рф. Підозрювані пропагували вступ неповнолітніх до лав російської армії, організовували військову підготовку – навчання користуванню зброєю, стройові заняття, участь у «військових» заходах. Вони також виготовляли та поширювали матеріали, які заперечували збройну агресію рф проти України та виправдовували її. Зафіксовано непоодинокі випадки, коли після досягнення повноліття вихованці так званої «юнарії» вступали до армії рф та брали участь у бойових діях проти України.

15 березня 2022 року Міністерство оборони рф видало наказ про залучення членів «юнарії» до участі у так званій «спеціальній військовій операції». Відповідно до Стратегії розвитку патріотичного виховання в рф, не менше 10% новобранців до лав збройних сил повинні надходити саме з «юнарії». Досудове розслідування у кримінальному провадженні здійснює Головне слідче управління Національної поліції України» [22]. Також у офіційному повідомленні Національної поліції України значиться, що «подібні факти підтверджуються фотоматеріалами та іншими джерелами у відкритих мережах... задокументовано весь механізм вербування та мілітаризації дітей на окупованих територіях Донецької області і встановили ієрархію причетних осіб у регіоні. Судово-лінгвістичні та семантико-текстуальні експертизи, проведені експертами ІСТЕ СБУ підтвердили, що діяльність цієї організації фактично виходить за межі культурно-виховної роботи й використовується як інструмент пропаганди, мобілізації та підготовки майбутніх солдатів. Отримані документи, зокрема стратегія розвитку руху до 2030 року, свідчать про намір охопити широкі маси дітей і залучати частину «юнарійців» до служби в збройних формуваннях. За наявними відомостями, у структурі налічуються мільйони неповнолітніх учасників, а офіційні рішення уряду рф прямо визначають цей рух як механізм підготовки призовників» [24].

Деталізовано, що «серед підозрюваних – керівник регіонального відділення «юнарії» в Донецькій області, його заступник, очільники міських осередків у Макіївці, Кіровському та Торезі, керівник місцевого штабу «молода гвардія – юнарія», а також особи, відповідальні за вербування, навчальні програми та матеріально-технічне забезпечення» [16]. І вже йдеться, що «за матеріалами розслідування повідомлено про підозру десятиом фігурантам, причетним до організації і курування діяльності «юнарії» на регіональному та місцевому рівнях» [16]. «У матеріалах кримінального провадження, зокрема, наведено приклад 18-річного мешканця Горлівки, який у 2014 році, будучи дитиною, потрапив під вплив цієї системи, а у 2023 році за згодою матері вступив до руху та надалі – до лав збройних формувань рф. Хлопець загинув у червні 2024 року під час бойових дій. Подібні факти підтверджуються фотоматеріалами та іншими джерелами у відкритих мережах» [24].

Список використаних джерел

1. Куренкова Олена Масове викрадення дітей – не російський винахід. Так робили Німеччина, Аргентина, Австралія – і ось які наслідки цього. 24.10.2025. <https://suspilne.media/1147078-masove-vikradenna-ditej-ne-rosijskij-vinahid-tak-uzerobili-nimeccina-argentina-avstralia-os-aki-naslidki-cogo>
2. <https://t.me/dashazarivna/1816>
3. Зарівна: понад 1,6 млн українських дітей перебувають під контролем РФ. 17.03.2025. <https://interfax.com.ua/news/general/1056475.html>
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду. Офіційний переклад. Редакція від 25.10.2025. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
5. Basysta, I., Drozdov, O., Drozdova, O., Kovtun, V., & Shulhin, S. (2025). Social and legal consequences of Ukraine's ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court. *Social & Legal Studios*, 8(2), 262–275. doi: 10.32518/sals2.2025.262. https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/SLS_Vol.8_No.2_2025-262-275.pdf
6. Басиста І.В., Сав'юк О.В. Злочини щодо українських дітей, які вчиняє країна-агресорка. Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (21 лютого 2025 року) / упоряд. У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 47–49.
7. Басиста І.В. Перспективи притягнення до відповідальності за порушення прав дітей в Україні та злочини щодо дітей, скоєні російськими загарбниками під час широкомасштабної війни, розв'язаної росією 24 лютого 2022 року (співробітництво із Міжнародним кримінальним судом). Матеріали наукового семінару «Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період» (Львів, 23 червня 2022 р.) / упор. Д.Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2023. С.13–17. <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>
8. Басиста І.В. Притягнення Міжнародним кримінальним судом до відповідальності за вчинені та вчинювані міжнародні злочини в Україні, в тому числі щодо дітей (продовження огляду). Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р. Частина I. Львів –Торунь : Liha-Pres, 2023. С.12–18. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-1>
<http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/193/3962/9374-1>
9. Басиста І.В. Окремі проблеми притягнення до відповідальності за вчинення геноциду. «Law & Society». Issue 11. 2025. С. 22–28. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/view/9753/9502>
<https://orcid.org/0000-0001-9707-7386>
10. Басиста І.В. Перспективи відповідальності за незаконну депортацію і незаконне переміщення українських дітей (співробітництво із Міжнародним кримінальним судом) (продовження огляду). Міжнародна науково-практична конференція «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ». (Львів, 09 червня 2023 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 35–43. <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>
11. Basysta I.V., Nazar Y.S., & Khatniuk Y.A. (2022). Protecting the rights of children and ensuring their safety in the context of war crimes, genocide, aggression and crimes against humanity. In *protecting the rights of children and ensuring their safety in the context of war crimes, genocide, aggression and crimes against humanity*. Riga: «Baltija Publishing». (pp. 42–78). <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-276-0-2>
12. Басиста І.В. Окремі аспекти співробітництва із Міжнародним кримінальним судом у перебігу притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення тяжких міжнародних злочинів. Концептуальні напрями розвитку кримінального провадження та

тенденції його криміналістичного забезпечення. Збірник статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 25-річчя кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. 3 грудня 2024 року. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка 2024. 63–68.

13. Басиста І.В. Насильницька передача українських дітей (продовження огляду). Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації прав дитини у цифровому середовищі: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 23 листопада 2023 р. Дніпро: Ліра, 2023. С.17–22. https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf/Zbirnyk_Konf_Zahyst%20prav_dityny_v_cifrovomu_svit.pdf

14. Басиста І.В. Насильницька передача українських дітей – акт геноциду чи воєнний злочин? Українська воєнна та повоєнна кримінальна юстиція: матеріали ІХ (XXII) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 26–27 жовтня 2023 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 18–64. <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

15. Кава Наталія До Конгресу США внесли проект резолюції щодо визнання геноцидом дій Росії проти України. 8.01.2025. <https://www.rbc.ua/rus/news/do-kongresu-ssha-vnesli-proekt-rezolyutsiyi-1736318853.html>

16. Шрамко Юлія За мілітаризацію дітей в окупації через "юнармію" отримали підозри семеро причетних – прокуратура. 30.10.2025. <https://unn.ua/news/zamilitaryzatsiiu-ditei-v-okupatsii-cherez-iunarmiiu-otrymaly-pidozry-semero-prychetnykh-prokuratura>

17. Новікова Олена Окупанти відправляють 400 дітей з ТОТ до російських регіонів, – Центр нацспротиву. 27.11.2025. <https://ukranews.com/ua/news/1119559-okupanty-vidpravlyat-400-ditej-z-tot-do-rosijskyh-regioniv-tsentr-natssprotyvu>

18. Новікова Олена Кремль готує депортацію українців з окупованих територій до Сибіру, – Центр нацспротиву. 13.11.2025. <https://ukranews.com/ua/news/1116972-kreml-gotuye-deportatsiyu-ukrayintsiv-z-okupovanyh-terytorij-do-sybiru-tsentr-natssprotyvu>

19. Богданюк Олена Історичне рішення: Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав міжнародний ордер на арешт Путіна. 17.03.2023. <https://suspihne.media/417522-miznarodnij-kriminalnij-sud-u-gaazi-vidav-miznarodnij-order-na-arrest-putina/>

20. Міжнародна коаліція за повернення українських дітей: рік роботи. 02.02.2025. https://ombudsman.gov.ua/news_details/mizhnarodna-koaliciya-za-povernennya-ukrayinskih-ditej-rik-roboti

21. Катар допоміг повернути вже 83 дитини з окупованих територій та РФ, – Лубінець. 23.08.2025. <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/4028793-katar-dopomig-povernuti-dodomu-83-ukrainski-ditini-lubinec.html>

22. Росія мілітаризує українських дітей на окупованих територіях: семеро причетних отримали підозри. 30.10.2025. <https://gp.gov.ua/ua/posts/rosiya-militarizuje-ukrayinskix-ditei-na-okupovanix-teritoriyax-semero-pricetnix-otrimali-pidozri>

23. Сенатори США вимагають, щоб посол РФ пояснив викрадення українських дітей. 30.10.2025. <https://bukvy.org/senatory-ssha-vymagayut-shhob-posol-rf-poyasnyv-vykradennya-ukrayinskyh-ditej>

24. Нацполіція викрила керівників осередку «Юнармії» на Донеччині, де росіяни готують солдатів з українських дітей. 30.10.2025. <https://npu.gov.ua/news/natspolitsiia-vykryla-kerivnykiv-oseredku-iunarmii-na-donechchyni-de-rosiiany-hotuiut-soldativ-z-ukrayinskykh-ditei?v=69030fd42efe0>

Білоус М. М.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ

Інститут запобіжних заходів є однією з ключових гарантій ефективності кримінального процесу, спрямованих на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного та запобігання ухиленню від правосуддя. Домашній арешт як один із таких заходів займає проміжне місце між триманням під вартою та особистим зобов'язанням, поєднуючи в собі елементи обмеження свободи особи з мінімізацією втручання у її приватне життя. Проте, незважаючи на зростання його практичного застосування, ця форма запобіжного заходу залишається предметом наукових дискусій і практичних проблем.

Питання доцільності, ефективності та законності застосування домашнього арешту набуває особливого значення в контексті забезпечення прав людини, адже будь-яке обмеження свободи повинно відповідати принципам пропорційності та необхідності. Крім того, практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) вимагає від держав забезпечення належного балансу між суспільним інтересом у кримінальному переслідуванні та правами особи, проти якої застосовується обмежувальний захід [1, с. 131].

Відповідно до статті 181 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), домашній арешт полягає у забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або в певний період доби [2, с. 97]. Суд може покласти на особу додаткові обов'язки, зокрема носіння електронного засобу контролю, заборону спілкуватися з певними особами, відвідувати конкретні місця тощо. Мета цього заходу полягає у забезпеченні належної процесуальної поведінки підозрюваного, запобіганні тиску на свідків або перешкоджанню слідству.

Однак, на практиці виникають численні труднощі, пов'язані із застосуванням цього заходу. По-перше, відсутні чіткі критерії для вибору саме домашнього арешту замість альтернативних заходів. Хоча законодавство передбачає принцип мінімального втручання у права особи, судовою практикою часто демонструє тенденцію до формального обґрунтування

необхідності обмеження свободи, без глибокої оцінки ризиків, передбачених статтею 177 КПК України [3, с. 84].

По-друге, існує проблема контролю за виконанням домашнього арешту. Згідно із чинним законодавством, контроль покладається на органи Національної поліції, однак рівень технічного забезпечення цього процесу залишається низьким. Електронні засоби контролю, так звані браслети, застосовуються вибірково через їхню обмежену кількість та технічну несправність. Це створює ситуацію, коли особа може фактично порушувати умови арешту без належного реагування правоохоронців [4, с. 132].

Крім технічних аспектів, значну проблему становить і нормативна невизначеність щодо меж втручання у приватне життя особи. Наприклад, КПК України не деталізує, які саме дії під час домашнього арешту можуть розцінюватися як його порушення. У результаті це призводить до різного тлумачення судами та слідчими суддями, що суперечить принципу правової визначеності.

Окрему увагу слід приділити питанню співмірності домашнього арешту з тяжкістю злочину. Нерідко цей запобіжний захід застосовується навіть щодо осіб, обвинувачених у злочинах невеликої тяжкості, хоча за логікою законодавця він має використовуватися як альтернатива триманню під вартою у справах, де є реальні ризики ухилення або впливу на свідків. У цьому контексті ЄСПЛ неодноразово наголошував, що будь-яке обмеження свободи має бути виправданим конкретними фактами, а не лише припущеннями сторони обвинувачення [1, с. 133].

Не менш актуальною є проблема обґрунтування клопотань сторони обвинувачення. Практика показує, що прокурори часто подають стандартні формулювання, не наводячи конкретних доказів існування ризиків, передбачених законом. У таких випадках суди нерідко задовольняють клопотання автоматично, без критичної оцінки, що порушує засади змагальності процесу [5, с. 76]. Це свідчить про необхідність посилення процесуальної дисципліни та підвищення стандартів доказування при застосуванні запобіжних заходів.

Окремий пласт проблем стосується застосування домашнього арешту до неповнолітніх. Законодавство не встановлює чітких обмежень щодо можливості його застосування до осіб, які не досягли 18 років, проте на практиці такий захід може мати негативний вплив на психічний стан неповнолітнього. В умовах обмеження свободи в межах домівки без можливості соціальної адаптації може виникнути ізоляція, що не відповідає виховним цілям кримінального процесу [3, с. 88].

Значною є також соціальна нерівність у виконанні домашнього арешту. Особи, що мешкають у невеликих приміщеннях або з великою кількістю родичів, фактично перебувають у гірших умовах, ніж ті, хто має власне житло. Таким чином, однаковий запобіжний захід може мати різний ступінь обмеження залежно від матеріального становища, що суперечить принципу рівності перед законом [2, с. 101].

Варто звернути увагу й на проблему продовження строків домашнього арешту. Закон встановлює граничний строк застосування цього заходу, але в окремих випадках слідчі судді продовжують його без належного обґрунтування, що фактично перетворює домашній арешт на різновид тривалого обмеження свободи без вироку суду. Такі ситуації підпадають під критерії «позбавлення свободи» у розумінні статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що може стати підставою для констатації порушення ЄСПЛ [1, с. 135].

Проблемним є також застосування домашнього арешту під час воєнного стану. У таких умовах держава має право обмежувати окремі права громадян, однак навіть у цьому випадку будь-яке обмеження повинно бути законним і пропорційним. Практика останніх років свідчить, що іноді домашній арешт обирається без належного аналізу обставин, лише з мотивів безпеки чи публічного тиску. Такий підхід може суперечити міжнародним стандартам правосуддя та принципу верховенства права [6, с. 420].

Необхідно також звернути увагу на проблему зняття домашнього арешту. Нерідко навіть після відпадання підстав для застосування запобіжного заходу слідчі судді не поспішають його скасовувати, мотивуючи це формальними підставами або відсутністю клопотання сторони захисту. Таким чином, особа може залишатися під обмеженням свободи навіть тоді, коли ризики, що обґрунтовували арешт, уже зникли. Це свідчить про недостатню реалізацію принципу пропорційності у практиці кримінального судочинства [5, с. 80].

З позиції науковців, удосконалення інституту домашнього арешту має передбачати кілька напрямів. По-перше, необхідно законодавчо конкретизувати критерії вибору цього запобіжного заходу, закріпивши чіткі вимоги до обґрунтування його застосування. По-друге, доцільно розширити використання технічних засобів контролю, забезпечивши їх достатню кількість та надійність. По-третє, варто унормувати питання застосування домашнього арешту до неповнолітніх і осіб із психічними чи фізичними обмеженнями, передбачивши особливі гарантії для таких категорій.

Важливо також забезпечити належний рівень процесуального контролю за рішеннями про застосування домашнього арешту. Судді повинні не лише формально перевіряти наявність ризиків, а й оцінювати їхню реальність і доведеність, виходячи з конкретних обставин справи. Також слід удосконалити механізм оскарження ухвал про продовження арешту, щоб запобігти його невиннованому затягуванню.

Не менш важливою є потреба у розробленні єдиної судової практики. На сьогодні різні суди по-різному тлумачать умови застосування домашнього арешту: в одних регіонах цей захід обирається вкрай рідко, в інших — майже автоматично. Така непослідовність підриває принцип рівності сторін і передбачуваності судового рішення [4, с. 136].

На міжнародному рівні питання домашнього арешту також розглядається у контексті альтернатив позбавленню волі. ЄСПЛ у низці рішень

наголошував, що держави повинні активно впроваджувати менш суворі запобіжні заходи, якщо вони достатні для забезпечення належної поведінки підозрюваного. Домашній арешт, за умови його належного правового регулювання, може бути ефективним інструментом для досягнення цієї мети, проте тільки тоді, коли він не перетворюється на приховану форму утримання під вартою [1, с. 137].

У підсумку слід зазначити, що інститут домашнього арешту в українському кримінальному процесі має значний потенціал як гуманна альтернатива позбавленню волі. Водночас його ефективність безпосередньо залежить від рівня правового регулювання, судової практики та технічного забезпечення контролю. Вирішення наявних проблем потребує системного підходу, який включатиме удосконалення законодавчої бази, підвищення професійної підготовки суддів і прокурорів, а також забезпечення дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.
2. Ткаченко О.П. Домашній арешт як альтернатива триманню під вартою у кримінальному процесі України. Вісник кримінального судочинства. 2020. № 2. С. 95–104.
3. Коваленко І.В. Проблеми забезпечення прав неповнолітніх при застосуванні запобіжних заходів. Право і безпека. 2021. № 3. С. 83–90.
4. Мельник М.С. Контроль за виконанням запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту: проблеми практики. Юридична наука. 2022. № 4. С. 130–138.
5. Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія [Наук. ред. О. О. Юхно]. Харків : Панов, 2020. 576 с.
6. Божко, А. І. Особливості застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану / Анастасія Іванівна Божко // Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС. 2025. С. 419-422.

Борисенко В. Е.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету №1 доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ГЕНОМНІ ОБЛІКИ (ДНК-ОБЛІКИ): СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЛЬ У ДОВЕДЕННІ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ

У сучасних умовах розвитку науки і технологій геномні обліки, або ДНК-обліки, посідають особливе місце в системі криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності. Використання досягнень молекулярної біології та генетики суттєво підвищило ефективність розкриття та розслідування злочинів, забезпечивши можливість точної ідентифікації особи за біологічними слідами. Геномна інформація стала одним із найбільш надійних джерел доказування, що значно зменшує ризик судових помилок і сприяє реалізації принципу справедливості кримінального провадження.

Геномний облік являє собою систематизовану сукупність даних про індивідуальні ДНК-профілі осіб, отримані шляхом аналізу біологічних зразків (крові, слини, волосся, клітин епітелію тощо). Основою таких обліків є унікальність ДНК кожної людини (за винятком однойцевих близнюків), що дозволяє з високим ступенем достовірності встановлювати особу або підтверджувати її відсутність на місці події. У криміналістиці ДНК-облік використовується як інструмент ідентифікації підозрюваних, невпізнаних осіб, зниклих безвісти, а також жертв злочинів і катастроф.

Законодавче рамкове регулювання обліку ДНК в Україні відбувається через ухвалення Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» (реєстр. № 4265), який був прийнятий Верховною Радою України у 2022 році та набрав чинності з 6 лютого 2023 року. Цей закон встановлює державну реєстрацію геномної інформації, створення Єдиного електронного реєстру геномної інформації людини, визначає мету й основні засади функціонування такого обліку та статус адміністратора – Міністерства внутрішніх справ України. Закон покликаний юридично унормувати накопичення, систематизацію та використання ДНК-профілів як доказового матеріалу в кримінальному процесі, зокрема для ідентифікації осіб, розшуку зниклих безвісти та ідентифікації невпізнаних тіл [1].

Закон чітко визначає, що державна реєстрація геномної інформації може бути як обов'язковою, так і добровільною; це означає, що для певних категорій осіб (наприклад, підозрюваних у злочинах) може бути передбачене обов'язкове внесення даних, але також закон допускає можливість добровільної участі інших осіб.

Правове регулювання роботи з геномною інформацією перетинається з нормами інших законів, зокрема Кримінального процесуального кодексу України (КПК України): порядок відбору біологічних зразків для ДНК-досліджень у кримінальному провадженні визначається як частина загальної процедури отримання доказів – наприклад, зразки від живої особи беруться на підставі рішення прокурора або ухвали слідчого судді, а з інших об'єктів – на підставі ухвали суду. Такий підхід закріплений в окремих положеннях КПК України (наприклад, ст. 245 щодо отримання біологічних зразків), але детальні норми про порядок внесення профілів до ДНК-реєстру у КПК прямо не визначено [2].

Крім цього, обробка геномної інформації як чутливих персональних даних підпадає під дію Закону України «Про захист персональних даних» та

положень Закону України «Про інформацію», які гарантують право особи на відомості про збір і використання її даних та передбачають особливий режим обробки чутливої інформації, що включає генетичні дані. Це важливо для захисту приватності та недоторканності особистого життя при створенні і функціонуванні ДНК-реєстру. У правовій доктрині та наукових дослідженнях також підкреслюється, що національне законодавство в частині криміналістичного ДНК-аналізу та використання генетичних профілів ще потребує глибшої інтеграції з міжнародними стандартами, зокрема щодо захисту прав людини, збереження конфіденційності та чіткої диференціації категорій осіб, чиї дані можуть бути внесені до бази. Якщо міжнародні рекомендації передбачають, наприклад, зберігання ДНК осіб, засуджених за тяжкі злочини, українське законодавство ще формується у цьому напрямку [3].

Сучасний стан розвитку геномних обліків характеризується активним упровадженням автоматизованих інформаційних систем, які забезпечують зберігання, обробку та порівняння ДНК-профілів у великих масивах даних. У багатьох державах функціонують національні ДНК-бази даних, інтегровані з правоохоронними органами та судово-експертними установами. В Україні питання створення та ведення геномних обліків набуває особливої актуальності в умовах зростання рівня злочинності, воєнного стану та необхідності ідентифікації загиблих і зниклих осіб. Водночас розвиток цієї сфери потребує чіткого нормативно-правового регулювання, зокрема щодо підстав відбору зразків, строків зберігання ДНК-інформації та захисту персональних даних [4, с. 256].

Важливою складовою використання геномних обліків є їх роль у доведенні причетності особи до вчинення злочину. ДНК-дослідження дозволяє встановити факт контакту особи з місцем події, знаряддям злочину або потерпілим, що має істотне доказове значення. Результати молекулярно-генетичної експертизи можуть як підтвердити версію слідства, так і спростувати підозру, що відповідає принципу презумпції невинуватості. У судовій практиці ДНК-докази визнаються одними з найбільш переконливих, за умови дотримання процесуальних вимог щодо їх отримання та оцінки [5, с. 40].

Отже, геномні (ДНК-) обліки є потужним і перспективним інструментом у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні ефективного правосуддя. Їх сучасний розвиток і подальше вдосконалення сприяють підвищенню якості доказування у кримінальному процесі, однак потребують належного правового регулювання та етичного контролю. Раціональне використання геномних обліків дозволяє не лише встановлювати причетність до злочину, а й забезпечувати захист прав людини та зміцнення довіри суспільства до правоохоронної системи.

Список використаних джерел

1. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 09.07.2022 № 2391-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 8. Ст. 50.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змін. і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI (зі змін. і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.
4. Благута Р. І. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання : монографія. Благута Р. І., Мовчан А. В. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 256 с.
5. Степанюк Р.Л. Сучасні криміналістичні засоби та методи протидії злочинності: навчальний посібник. 2024. С. 39-44.

Бучак Д.І.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Обрання запобіжних заходів на стадії досудового розслідування має надзвичайно важливе значення для забезпечення ефективності кримінального провадження, дотримання прав і свобод учасників процесу, а також досягнення основної мети кримінального судочинства — встановлення істини та притягнення винних осіб до відповідальності. Цей етап відіграє ключову роль у балансуванні між інтересами правосуддя та захистом прав людини, адже саме на цій стадії слідчий суддя оцінює необхідність обмеження прав особи в умовах, коли її вина ще не доведена у суді. Раціональний вибір запобіжного заходу запобігає втечі підозрюваного, знищенню доказів, незаконному впливу на свідків чи потерпілих, а також забезпечує належну поведінку особи під час розслідування. Натомість необґрунтоване або надмірне застосування таких заходів, особливо пов'язаних із позбавленням волі, може призвести до порушення засади рівності перед законом і судом та права на свободу і стати предметом оскарження в національних та міжнародних судових інстанціях. З огляду на це, важливим є дотримання процесуальних гарантій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України та практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які вимагають ретельної перевірки підстав для застосування запобіжного заходу, оцінки ризиків і пропорційності втручання в особисту свободу.

Належне застосування інституту запобіжних заходів під час досудового розслідування є не лише інструментом забезпечення ефективності розслідування, а й показником рівня дотримання прав людини та верховенства права в державі. Проблематика застосування запобіжних заходів

завжди була в центрі уваги як законодавця, так і практиків, оскільки від забезпечення балансу між інтересами держави та правами особи залежить справедливість усього кримінального провадження [1, с. 130]. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного стану та зростання кількості кримінальних правопорушень, коли суспільний інтерес у забезпеченні ефективного правосуддя зіштовхується з конституційними гарантіями прав і свобод людини [2, с. 46].

Запобіжні заходи визначаються як тимчасові заходи процесуального примусу, що застосовуються до підозрюваного чи обвинуваченого з метою забезпечення належної поведінки, недопущення ухилення від правосуддя, перешкоджання кримінальному провадженню або вчинення нових кримінальних правопорушень. Кримінальний процесуальний кодекс України закріплює систему таких заходів, серед яких найсуворішим є тримання під вартою, а найм'якшим – особисте зобов'язання [3]. У виборі запобіжного заходу суд має враховувати низку критеріїв: тяжкість і характер злочину, особистість підозрюваного, наявність ризиків його втечі або перешкоджання розслідуванню, соціальні зв'язки, попередні судимості. Особливе значення при цьому мають норми Конституції України та міжнародно-правові стандарти, зокрема положення ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на свободу та особисту недоторканність [4].

Проблема застосування запобіжних заходів в Україні полягає у надмірному використанні тримання під вартою, що підтверджується і практикою ЄСПЛ. Суд неодноразово вказував Україні на порушення статті 5 Конвенції через недостатню аргументацію необхідності застосування найбільш суворого заходу замість альтернативних [5]. Водночас законодавець передбачив низку альтернатив: домашній арешт, заставу, особисте зобов'язання, особисту поруку. Але на практиці їх застосування залишається обмеженим, що свідчить про стійкі стереотипи правоохоронної та судової системи, які часто ототожнюють ефективність запобіжного заходу лише з його суворістю.

Важливим аспектом є також питання застави. Вона повинна виступати дієвою альтернативою триманню під вартою, але розмір застави часто є надмірним і не відповідає фінансовим можливостям підозрюваних, що фактично перетворює цей захід на непропорційний. Застава має визначатися з урахуванням майнового стану особи та характеру злочину, що відповідає вимогам справедливості та принципу індивідуалізації процесуального примусу [6, с. 76].

Не менш важливою є роль адвоката при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу. Саме адвокат повинен доводити суду наявність обставин, які свідчать про відсутність ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, а також звертати увагу на надмірність чи непропорційність запропонованого заходу. При цьому суд зобов'язаний надати у своєму рішенні достатню мотивацію, яка ґрунтується на конкретних фактах, а не

загальних формулюваннях. ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що формальні посилання на тяжкість злочину як підставу для тримання під вартою не відповідають вимогам Конвенції.

ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово наголошував на важливості дотримання принципів законності, пропорційності та необхідності при обранні запобіжних заходів, особливо такого найсуворішого, як тримання під вартою, на стадії досудового розслідування. Суд у своїх рішеннях виходить із того, що стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право на свободу та особисту недоторканність, а будь-яке позбавлення свободи повинно мати чіткі підстави, бути обґрунтованим і застосовуватися лише як крайній захід.

Так, у справі «Харченко проти України» (Kharchenko v. Ukraine, 2011) ЄСПЛ встановив порушення статті 5 Конвенції через те, що національні суди систематично продовжували строк тримання заявника під вартою без достатнього обґрунтування та без розгляду альтернативних запобіжних заходів. Суд зазначив, що посилання на "тяжкість обвинувачення" не може вважатися самостійною та достатньою підставою для утримання особи під вартою, а рішення судів повинні ґрунтуватися на конкретних фактах і доказах ризиків ухилення від слідства чи впливу на свідків. Аналогічна позиція висловлена у справі «Бузаджі проти Республіки Молдова» (Buzadji v. The Republic of Moldova, 2016), де Велика палата ЄСПЛ наголосила, що після певного початкового періоду тримання під вартою лише реальні та доведені підстави можуть виправдовувати продовження цього заходу. Суд встановив, що органи влади зобов'язані постійно перевіряти, чи залишаються чинними ризики, які обґрунтували первинне позбавлення свободи, і чи не можуть вони бути усунені за допомогою менш суворих заходів. У справах «Єлоєв проти України» (Yeloyev v. Ukraine, 2008) та «Соловей і Зозуля проти України» (Solovey and Zozulya v. Ukraine, 2012) ЄСПЛ звернув увагу на практику тримання під вартою без чіткої процесуальної мотивації, що суперечить принципу правової визначеності. Суд підкреслив, що автоматичне продовження запобіжного заходу без оцінки конкретних обставин кожної справи є порушенням Конвенції. Таким чином, у своїй практиці ЄСПЛ послідовно формує стандарти, які мають застосовуватися державами-членами Ради Європи: обрання запобіжного заходу повинно бути винятковим, а не звичайним засобом, судові рішення мають бути ретельно мотивовані, а кожне позбавлення волі — обґрунтоване конкретними доказами ризиків. Ці рішення стали орієнтиром для українських судів у контексті реформи практики кримінального провадження та посилення гарантій прав людини на стадії досудового розслідування [7].

Слід також зазначити, що на досудовому розслідуванні запобіжні заходи виконують не лише функцію забезпечення процесуальної поведінки підозрюваного, але й важливу гарантійну функцію – вони мають запобігати свавільному позбавленню свободи та забезпечувати дотримання принципу пропорційності. Тому застосування кожного заходу повинно бути

обґрунтоване реальними ризиками. При цьому суд має враховувати не лише інтереси слідства, але й права та законні інтереси підозрюваного, його сімейні обставини, стан здоров'я.

Важливим напрямом удосконалення інституту запобіжних заходів є посилення ролі альтернативних форм контролю, зокрема використання електронних засобів стеження (браслетів), що дозволяють забезпечити належну поведінку підозрюваного без ізоляції його від суспільства. Така практика широко використовується у багатьох європейських країнах і має поступово впроваджуватися в Україні з урахуванням міжнародних стандартів [8, с. 117].

Отже, інститут запобіжних заходів на досудовому розслідуванні є надзвичайно складним і багатогранним. Він поєднує у собі інтереси держави та суспільства в забезпеченні належного правосуддя та обов'язок гарантувати права і свободи особи. На сучасному етапі розвитку кримінального процесу в Україні залишається низка проблем: надмірна орієнтація судів на тримання під вартою, формальний підхід до обґрунтування ухвал, непропорційність застави, недостатнє використання альтернативних тримання під вартою запобіжних заходів – домашнього арешту та застави. Вирішення цих проблем можливе шляхом гармонізації національного законодавства з практикою ЄСПЛ, підвищення професійного рівня слідчих, прокурорів та суддів. Зрештою, застосування запобіжних заходів має базуватися не на бажанні ізолювати особу будь-якою ціною, а на дотриманні принципу верховенства права і забезпеченні справедливості у кожному конкретному провадженні.

Список використаних джерел

1. Колесник В.А. Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 129–134.
2. Баулін Ю.В. Запобіжні заходи у кримінальному процесі: проблеми правового регулювання. Вісник Академії правових наук України. 2018. № 2. С. 45–52.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. Ст. 88.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Case of Kharchenko v. Ukraine. Judgment of the European Court of Human Rights of 10 February 2011. Application no. 40107/02.
6. Погорецький М.А. Застава у кримінальному процесі України: проблеми теорії та практики. Право України. 2019. № 7. С. 75–84.
7. Офіційний сайт ЄСПЛ
<https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%7D>
8. Кисельов О.О. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах особливого періоду, надзвичайного та воєнного станів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2023. 211 с.

Варениця Х. Р.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Татарин І. І.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА СИСТЕМА СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Слідчі (розшукові) дії є основним інструментом досудового розслідування, за допомогою якого забезпечується збирання, перевірка та оцінка доказів, необхідних для встановлення істини у кримінальному провадженні. Вони відіграють ключову роль у реалізації завдань кримінального процесу, спрямованих на швидке, повне й неупереджене розслідування злочинів, викриття винних осіб та недопущення необґрунтованого притягнення до відповідальності.

У сучасних умовах реформування кримінальної юстиції України, коли правоохоронна система зазнає значного тиску як з боку суспільства, так і міжнародних інституцій, питання правової регламентації та практичного застосування слідчих (розшукових) дій набуває особливої актуальності [1, с. 132]. Від правильності їх проведення залежить не лише ефективність розслідування, а й дотримання прав і свобод людини, що є однією з основних гарантій верховенства права.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), слідчі (розшукові) дії — це передбачені законом процесуальні дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні [2, с. 44]. Їх метою є встановлення об'єктивної істини у справі шляхом виявлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Слідчі (розшукові) дії мають декілька ознак: вони є процесуальними (тобто здійснюються лише у межах кримінального провадження); регламентованими законом; спрямованими на досягнення конкретної доказової мети; і проводяться уповноваженими суб'єктами — слідчим, детективом або прокурором [3, с. 128].

У правовій літературі виокремлюють такі групи слідчих дій: дії з виявлення, фіксації та вилучення доказів (огляд місця події, обшук, виїмка); дії, спрямовані на отримання показань (допит, очна ставка, пред'явлення для впізнання); та дії з перевірки доказів (слідчий експеримент, відтворення обстановки та обставин події).

Система слідчих дій визначається логікою кримінального процесу — від виявлення злочину до встановлення обставин його вчинення. КПК України встановлює вичерпний перелік таких дій, серед яких основними є:

- 1) допит (ст. 224);
- 2) обшук (ст. 234);
- 3) виїмка (ст. 236);
- 4) огляд місця події (ст. 237);
- 5) пред'явлення для впізнання (ст. 228);
- 6) слідчий експеримент (ст. 240);
- 7) отримання зразків для експертного дослідження (ст. 245);
- 8) зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису (ст. 245¹);
- 9) негласні слідчі (розшукові) дії (ст. 246–275) [2, с. 47].

Ці дії проводяться з метою отримання достовірних і допустимих доказів. Законодавець забезпечує баланс між необхідністю розкриття злочину та дотриманням конституційних прав громадян. Наприклад, проведення обшуку чи огляду житла можливе лише на підставі ухвали слідчого судді, що є гарантією від зловживань з боку правоохоронців [4, с. 211].

У теорії кримінального процесу існує декілька підходів до класифікації слідчих дій. Найпоширенішою є класифікація за характером мети та способу їх здійснення:

1. Гласні слідчі дії – це дії, що проводяться відкрито, у присутності учасників кримінального провадження (допит, огляд, пред'явлення для впізнання).

2. Негласні слідчі (розшукові) дії – проводяться без відома особи, щодо якої вони здійснюються (зняття інформації з каналів зв'язку, спостереження, контроль за вчиненням злочину тощо) [1, с. 133].

Інша класифікація розрізняє слідчі дії за їх процесуальним статусом:

- первинні — спрямовані на виявлення джерел доказів (огляд місця події, обшук);
- допоміжні — уточнюють чи перевіряють уже наявні докази (очна ставка, експеримент).

У сучасній практиці дедалі більшого значення набувають цифрові слідчі дії, пов'язані зі збиранням та аналізом електронних доказів — даних із комп'ютерів, мобільних пристроїв, соціальних мереж [5, с. 17]. Це потребує спеціальних знань і технічного забезпечення.

КПК України встановлює низку гарантій, що забезпечують законність і дотримання прав учасників провадження. Серед них — обов'язковість судового контролю, фіксація ходу дії технічними засобами, право особи на участь захисника, можливість оскарження дій чи рішень слідчого судді.

Зокрема, стаття 104 КПК передбачає обов'язкове ведення протоколу слідчої дії, а стаття 107 — застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження [2, с. 52]. Ці механізми спрямовані на забезпечення

достовірності процесуальної інформації та захист учасників від неправомірних дій.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово наголошував, що втручання у приватне життя особи під час слідчих дій має бути «необхідним у демократичному суспільстві» і відповідати принципу пропорційності [6, с. 88]. Відповідно, будь-яке обмеження прав повинно бути обґрунтованим і мінімально необхідним для досягнення мети розслідування.

Попри достатньо розвинену законодавчу базу, у практиці правоохоронних органів виникає чимало труднощів. Однією з головних проблем залишається формальний підхід до документування слідчих дій, коли протоколи містять лише загальні відомості, без конкретного опису обставин. Це знижує доказову силу зібраних матеріалів [3, с. 129].

Також проблемним є питання допустимості доказів, здобутих із порушенням процесуального порядку. Судова практика демонструє, що навіть невеликі відступи від вимог КПК можуть стати підставою для визнання доказу недопустимим.

Окремої уваги потребує використання цифрових технологій у ході слідчих дій. З одного боку, електронні засоби фіксації підвищують об'єктивність процесу, з іншого — виникають труднощі із збереженням цифрових доказів, їх автентичністю та ланцюгом передачі [5, с. 21].

Крім того, під час воєнного стану постають специфічні виклики, пов'язані з проведенням слідчих дій у зонах бойових дій або на тимчасово окупованих територіях. Тут виникають проблеми безпеки, обмеженого доступу до місць подій і збирання доказів у руйнованій інфраструктурі [7, с. 114].

У країнах континентальної Європи інститут слідчих дій має подібну правову природу, однак із певними особливостями. Наприклад, у Німеччині слідчі дії проводяться під безпосереднім наглядом прокурора, який відповідає за дотримання законності. У Франції значна роль відведена судді-досліднику (*juge d'instruction*), який поєднує функції контролю та проведення слідчих дій [6, с. 93].

У більшості європейських держав діє принцип «належної процедури» (*due process*), що передбачає обов'язковість судового дозволу на будь-яке втручання у приватне життя, житло або кореспонденцію особи. Такий підхід поступово впроваджується й у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство.

Слідчий у межах досудового розслідування здійснює організацію та проведення слідчих дій, формує доказову базу, приймає рішення про подальші процесуальні кроки. Прокурор здійснює процесуальне керівництво, погоджує найважливіші дії (наприклад, обшук, арешт майна, негласні дії) і забезпечує дотримання прав громадян [1, с. 134].

Ефективність проведення слідчих дій залежить від належного рівня професійної підготовки слідчих, наявності сучасних технічних засобів, а

також від рівня взаємодії між органами досудового розслідування, прокуратурою та судами.

Слідчі (розшукові) дії є фундаментальною складовою досудового розслідування, без якої неможливе ефективне виконання завдань кримінального провадження. Вони забезпечують виявлення та фіксацію доказів, перевірку версій і встановлення істини у справі.

Законодавча регламентація слідчих дій в Україні загалом відповідає європейським стандартам, проте потребує подальшого вдосконалення, особливо в частині використання цифрових технологій, забезпечення прав учасників процесу та адаптації процедур до умов воєнного стану.

Подальший розвиток цього інституту має бути спрямований на забезпечення балансу між ефективністю розслідування та дотриманням прав людини, що є необхідною умовою для побудови демократичної системи правосуддя.

Список використаних джерел

1. Лазарєв А.П. Механізм проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 231 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. Ст. 88.
3. Галаган І. В. Теоретико-правові засади проведення слідчих дій у кримінальному процесі. Вісник кримінального судочинства. 2021. № 2. С. 125–132.
4. Шепітько В. Ю. Тактика слідчих (розшукових) дій: навчальний посібник. Харків: Право, 2019. 284 с.
5. Дрозд В. М. Цифрові докази у кримінальному процесі: проблеми теорії та практики. Криміналістика і судова експертиза. 2023. № 2. С. 15–24.
6. Капліна О. В. Європейські стандарти проведення слідчих дій: практика ЄСПЛ. Право України. 2022. № 5. С. 85–95.
7. Марочканич І. М. Проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. Кримінальне судочинство. 2023. № 4. С. 110–116.

Вергун В. А.

здобувач вищої освіти 4 курсу

Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Лісіцина Ю. О.

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ТРУПА

Огляд місця події належить до першочергових і невідкладних слідчих (розшукових) дій, які мають вирішальне значення для успішного розслідування кримінальних правопорушень. Саме з цієї процесуальної дії, передбаченої ст. 214 та 237 Кримінального процесуального кодексу України (далі –

КПК України), як правило, починається досудове розслідування [1]. Під час огляду місця події працівники правоохоронних органів безпосередньо досліджують ділянку місцевості або приміщення, де можуть знаходитися сліди протиправних дій, речові докази та інші об'єкти, що мають значення для встановлення істини у справі.

Положення ч. 1 ст. 237 КПК України визначають, що метою проведення огляду є отримання та закріплення інформації про обставини, за яких було вчинено кримінальне правопорушення. У кожному конкретному випадку необхідно враховувати умови, що склалися під час проведення огляду, особливості кримінального провадження, а також оцінювати актуальність і своєчасність цієї дії [1].

Водночас місце події не завжди тотожне місцю безпосереднього вчинення злочину. Результати або наслідки кримінального правопорушення можуть проявлятися й у інших локаціях, що зумовлює необхідність проведення кількох оглядів у межах одного провадження. Так, під час розслідування вбивства місцем події може бути не лише квартира, де було вчинено злочин, а й місце виявлення трупа, ділянка, на якій знайдено знаряддя злочину, чи місце, куди злочинець перемістив тіло потерпілого.

Особливе місце серед видів слідчого огляду посідає огляд трупа, як процесуальна дія, що має специфічний предмет дослідження та вимагає залучення спеціальних знань у галузі судової медицини. Огляд трупа дозволяє не лише встановити ознаки насильницької смерті чи визначити її причину, а й отримати відомості про механізм вчинення злочину, особу потерпілого та можливого злочинця.

Правові засади проведення огляду трупа врегульовані ст. 238 КПК України. Відповідно до положень цієї норми, огляд трупа проводиться слідчим, прокурором за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта [1].

На початковому етапі огляду особливу увагу приділяють визначенню факту смерті. Якщо є навіть мінімальні ознаки життєдіяльності, медичний фахівець зобов'язаний негайно розпочати реанімаційні заходи такі, як: провести штучну вентиляцію легень, непрямий масаж серця та інші дії, спрямовані на відновлення життєвих функцій. Проведення реанімації припиняють лише після появи чітких фізіологічних ознак смерті, таких як трупні плями. Усі ці обставини, зокрема час початку та завершення реанімаційних заходів, фіксуються у протоколі огляду.

Підтвердження смерті здійснюється з урахуванням орієнтовних та безсумнівних ознак. До перших належать відсутність дихання, серцевої діяльності, свідомості, реакції на подразники, а також виражена блідість шкіри. Безсумнівними ознаками є наявність трупних плям і залякання, охолодження тіла нижче 20 °С, висихання рогівок, поява плям Лярше-Тардьє, а також гниттєві процеси або ушкодження, що виключають можливість життя.

Як свідчить практика, у більшості випадків сумніви щодо факту смерті не виникають, адже до моменту прибуття слідчо-оперативної групи труп уже має виражені післясмертні зміни: поява плям, залякання, зниження температури тіла чи навіть початкові ознаки розкладу [2].

Також, перед проведенням огляду трупа судово-медичний експерт повинен здійснити його фотографування за правилами орієнтуючої, панорамної, вузлової та детальної зйомки, після чого окреслити крейдою місце його розташування [3, с. 11, 12].

Варто звернути увагу, що тактика огляду трупа на місці його виявлення передбачає суворе дотримання встановлених правил. Передусім труп має залишатися у недоторканному стані, до нього не допускаються сторонні особи, окрім слідчого та судово-медичного експерта. Поруч із тілом забороняється розкладати верхній одяг, головні убори, слідчі валізи, дипломати чи інші предмети.

Огляд проводиться планомірно та неквапливо, з ретельною увагою до найменших деталей. Не допускається змінювати позу трупа або перемішувати навколишні предмети до їх повного фіксування у протоколі, який складається безпосередньо під час огляду.

Особливу увагу слід приділяти підозрілим плямам, слідам боротьби чи опору як на самому тілі, так і в навколишньому середовищі. Під час опису положення трупа рекомендується зазначати його розташування відносно орієнтирів або впізнавальних предметів.

Після завершення огляду необхідно вжити заходів щодо швидкого та обережного транспортування тіла до моргу. До моменту розтину заборонено вимагати від експерта висновків про причини чи обставини смерті [4, с. 329].

Зокрема, у ч. 3 ст. 238 КПК України прямо зазначено, що після проведення огляду труп підлягає обов'язковому направленню на судово-медичну експертизу з метою визначення причини смерті[1].

Зокрема, під час таких досліджень визначають вік померлого, наявність алкогольного чи наркотичного сп'яніння, рівень статевої зрілості, характер і ступінь тяжкості тілесних ушкоджень, а також шкоду, заподіяну здоров'ю.

Перед направленням тіла до експертного закладу необхідно вилучити предмети, нашарування чи забруднення, що можуть мати доказове значення і зазнати пошкоджень або втрати під час транспортування. Усі цінні речі (сережки, персні, ланцюжки, гроші) збираються окремо для подальшої передачі родичам через слідчого, про що обов'язково робиться відповідна відмітка у протоколі.

Під час перевезення тіла слід створити умови, які унеможливлять додаткові ушкодження чи забруднення трупа й одягу. Для цього тіло загортають у чисте простирадло або інший захисний матеріал. У транспортному засобі повинні бути ноші або підкладки, що запобігають ударам об частини кузова. Якщо транспортування здійснюється вантажним автомобілем,

бажано підкласти м'які матеріали (ковдру, одяг, сіно). Найбільш безпечним і оптимальним способом доставки є використання спеціалізованого медичного транспорту, обладнаного для перевезення тіл померлих [5, с. 186-187].

Водночас, відповідно до ч. 4 ст. 238 КПК України, видача трупа після завершення експертизи можлива лише за письмовим дозволом прокурора, що гарантує належний процесуальний контроль і запобігає можливим порушенням установленого порядку проведення експертного дослідження [1].

Отож, підводячи підсумок, варто зазначити, що проведення огляду трупа потребує від слідчого та судово-медичного експерта високого рівня професійної підготовки, уважності та чіткого дотримання процесуального порядку. Саме ця дія є ключовим етапом у формуванні доказової бази, оскільки навіть незначні деталі, виявлені під час огляду, можуть мати вирішальне значення для встановлення обставин злочину. Важливо не лише зафіксувати всі об'єктивні дані, а й забезпечити належне транспортування, збереження та подальше дослідження тіла.

У сучасних умовах розслідування все більшого значення набуває застосування спеціальних знань, зокрема методів молекулярно-генетичних, токсикологічних, цитологічних та інших досліджень, що підвищують достовірність висновків експертизи. Тому огляд трупа слід розглядати не як формальну дію, а як комплексний процес, який поєднує правові, наукові та тактичні засади, спрямовані на досягнення об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2231>. (дата звернення: 04.11.2025).
2. Найда А.І., Малик О.Р. Судова медицина: [комплексний навч. Посіб.] / А.І. Найда, О.Р. Малик; за ред В.Т. Нора. - К.: Атіка, 2012. С. 39-44.
3. Перлін С.І., Шевцов С.О., Косміна Н.М., Іонова В.В. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження: Методичні рекомендації. Харків : ДНДЕКЦ МВС України, 2009.
4. Криміналістика: підручник. / В.В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. -К.: «Центр учбової літератури». 2020. С. 544.
5. Малик О.Р. Організація та виконання огляду трупа на місці події. The 19th International scientific and practical conference «Innovative approaches to solving scientific problems» (May 16-19, 2023) Tokyo, Japan. International Science Group. 2023. P. 498.

Веселовська Т.С.
доктор філософії
(ГУНП у Львівській області)

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану обумовило зміни в організації діяльності у всіх сферах, у тому числі в правоохоронній [1, с.235]. Тому, як вважають В.В. Первак та В.І. Оперук, воєнний стан є особливим правовим режимом діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування та організацій в Україні у виняткових обставинах, пов'язаних тільки з обставинами зовнішнього характеру – необхідністю відбиття агресії проти України або запобігання безпосередній загрозі агресії [2, с.240].

З метою забезпечення ефективності здійснення кримінального провадження та реалізації повноважень поліції в умовах воєнного стану Верховною Радою було прийнято закон «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» №2123- IX від 15 березня 2022 року. Основне їх завдання полягає у оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану. Тому Т.І. Лелюк слушно зазначає, що окремі питання організації оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) в умовах воєнного стану потребують відповідної реакції та урегулювання на законодавчому рівні. Вказане зумовлює необхідність прийняття законодавства, яке повинно містити норми, що стосуються особливих порядків провадження ОРД в умовах дії режиму воєнного стану, а також післявоєнний період та період відбудови [3, с.96-97].

Деякі методи виявлення та фіксації злочинів, які застосовуються правоохоронними органами, зокрема огляд, обшук, допит, слідчий експеримент, тощо не завжди можна застосувати в умовах активної фази збройного протистояння. Тому, Р.М. Ібрагімов вважає за необхідне розробити нову доктрину діяльності правоохоронних органів України з використанням спеціальних технічних засобів (далі – СТЗ) з урахуванням таких аспектів:

- використання СТЗ як єдиної системи негласного дистанційного отримання інформації;
- чіткий розподіл оперативно-технічних можливостей та сфери відповідальності;
- використання аналітичних методів в організації роботи;
- тісна взаємодія з міжнародними партнерами;

- належне правове регулювання цієї діяльності.

Водночас зазначає, що проблемою може стати висока вартість реорганізації роботи правоохоронної системи, необхідність додаткових витрат для придбання технічних пристроїв та програмного забезпечення. Окрім цього, необхідним буде проведення перепідготовки особового складу відповідних суб'єктів [4, с.66-67].

Ю.О. Єрмаков та В.І. Фаринник також вважають, що традиційна тактика застосування засобів ОРД у багатьох випадках не дозволяє досягти бажаного результату, ведуть до втрати доказової інформації, а іноді ставлять під загрозу життя і здоров'я суб'єктів проведення оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ) [5, с.63].

Однак, О.М. Ємець, І.Б. Нирка зазначили, що одним з найбільш ефективніших способів виявлення та документування злочинів є проведення комплексу ОРЗ та негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Не винятком стало і розкриття кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, однак в роботі працівників оперативних підрозділів Національної поліції, природньо виникають проблеми, від вирішення яких залежить ефективність їх роботи, у тому числі пов'язані з використанням оперативними підрозділами широкого спектру засобів.

Також, виділили деякі проблемні моменти використання зазначеної техніки є:

- безпосереднє проведення бойових дій, що в деяких випадках унеможливорює повноцінне відпрацювання зони чи сектору;

- обмежений час, якого іноді недостатньо для повноцінного виконання завдань, так як налагодження та сканування потребує певної технічної підготовки;

- проблеми з фізичним доступом (під'їздом) до відповідного місця (базова вежа, місце зосередження ворога тощо), де необхідно провести зазначений захід, так як шлях до нього може перебувати під вогневим ураженням ворога або бути замінованим;

- недостатня кількість власне вказаних технічних засобів;

- відсутність достатньої кількості фахівців, які нею можуть користуватись [6, с.61-62].

З огляду на події, які відбуваються сьогодні в нашій державі однією із серйозних проблем постало зростання рівня злочинності в умовах воєнного стану, що негативно впливає на економічну та соціальну стабільність держави, загрожує національній безпеці та порушує права та свободи людини і громадянина. Значних змін зазнали кримінальні процесуальні, криміналістичні, оперативно-розшукові аспекти організації розслідування кримінальних правопорушень [3, с.94].

Так, зрозуміло, що боротьба зі злочинністю в умовах воєнного стану вимагає злагоджених, комплексних і системних заходів з боку правоохоронних органів держави [7]. Однак, впродовж останніх років, враховуючи наукове підґрунтя, швидкий технічний розвиток та аналіз практичної

діяльності, розвивається та удосконалюється застосування технічних засобів під час проведення ОРЗ та НСРД. А це у свою чергу, сприяє розслідуванню та фіксації злочинів в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Осуховський Р.В., Пефтієв Д.О. Інформаційно-аналітичне забезпечення в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. конф. 30 березня 2023 року. Київ. 2023. С. 235-239.
2. Первак В.В., Оперук В.І. Особливості застосування оперативно-розшукових заходів під час діяльності органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. конф. 30 березня 2023 року. Київ. 2023. С. 239-242.
3. Лелюк Т.І. Окремі аспекти організації оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. конф. 30 березня 2023 року. Київ. 2023. С. 94-97.
4. Ібрагімов Р.М. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. конф. 30 березня 2023 року. Київ. 2023. С. 65-67.
5. Єрмаков Ю.О., Фаринник В.І. Проблеми регламентування проведення оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. конф. 30 березня 2023 року. Київ. 2023. С. 63-65.
6. Ємець О.М., Нирка І.Б. Окремі аспекти використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали наук.-практ. конф. 30 березня 2023 року. Київ. 2023. С. 61-63.
7. Протидії злочинності в умовах воєнного стану: підсумки, реалії, нові виклики. URL: <https://zvenrada.gov.ua/news/1660824202/> (дата звернення – 01.11.2025).

Воробель В.М.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРИВІД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Привід у кримінальному провадженні є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, спрямованих на забезпечення належної процесуальної поведінки учасників кримінального процесу. Він застосовується у випадках, коли особа без поважних причин не з'являється на виклик слідчого, прокурора чи суду, а її участь є необхідною для досягнення завдань кримінального провадження [1, с. 112].

Науковці характеризують привід як державний примус у процесуальній формі, що полягає у примусовому доставленні певної особи до органу досудового розслідування або суду. Його застосування має бути обґрунтованим, пропорційним і відповідати принципу мінімального втручання в права людини [2, с. 54].

Інститут приводу врегульовано статтями 139–140 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК). Закон визначає привід як здійснення уповноваженими органами примусового супроводження особи до відповідного органу. Правове регулювання детально визначає підстави, суб'єктів застосування, порядок виконання та виключення щодо осіб, до яких привід не може бути застосовано.

Особливістю українського законодавства є те, що привід може бути застосовано лише за наявності ухвали слідчого судді або суду, що унеможливорює довільне застосування примусу [3, с. 98].

Закон також містить перелік осіб, до яких не можна застосовувати привід, зокрема: вагітних жінок, тяжкохворих осіб, неповнолітніх осіб, які мають процесуальний статус свідка. У таких випадках має бути забезпечений альтернативний спосіб їх участі — дистанційне опитування, виклик у зручний час тощо.

Відповідно до ст. 139 КПК України, привід застосовується лише тоді, коли особа не з'явилася на виклик без поважних причин як мінімум два рази. До поважних причин належать:

- тяжка хвороба;
- стихійне лихо;
- смерть близького родича;
- інші обставини непереборної сили.

Важливо підкреслити, що привід не може бути застосований автоматично після першої неявки. Слідчий зобов'язаний довести, що особу належно повідомили про виклик, а вона мала можливість прибути, але безпідставно цього не зробила [4, с. 77].

Клопотання про привід повинне бути мотивованим та містити:

- відомості про особу;
- підстави застосування;
- обставини неявки;
- конкретний орган, до якого її необхідно доставити.

В подальшому таке клопотання розглядається слідчим суддею, який виносить ухвалу про здійснення приводу. Виконання приводу покладається на уповноважених службових осіб наприклад органів Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, а в окремих випадках — Національного антикорупційного бюро України. При цьому виконання приводу має здійснюватися із дотриманням гарантій недоторканності особи, без приниження її честі та гідності [3, с. 100].

Процедура приводу складається з кількох етапів:

1. Винесення відповідної ухвали. Вона повинна бути складена письмово, із зазначенням мотивів.

2. Передача ухвали органу, відповідальному за її виконання.

3. Фактичне здійснення приводу. Уповноважена особа повинна:

– пред'явити ухвалу;

– роз'яснити її зміст;

– запропонувати слідувати добровільно;

– у разі відмови — застосувати примус виключно в обсязі, необхідному для виконання приводу.

4. Доставлення особи до конкретного органу.

5. Складання рапорту про виконання приводу.

КПК забороняє доставляти особу шляхом приводу в нічний час (з 22:00 до 6:00), за винятком нагальної потреби. Така заборона спрямована на захист прав і свобод людини та попередження випадків зловживання повноваженнями [5, с. 60].

Важливо, що привід не дорівнює затриманню. Особа не набуває статусу затриманої, а отже має право відмовитися давати пояснення чи показання до прибуття адвоката.

Привід як захід процесуального примусу повинен відповідати принципам необхідності, пропорційності та мінімального втручання. Закон гарантує особі низку прав:

– право бути поінформованою про ухвалу;

– право на правову допомогу;

– право оскаржити ухвалу про привід у суді;

– право на гуманне та безпечне поводження.

Слідчий або прокурор зобов'язані оцінювати стан здоров'я та індивідуальні характеристики особи перед вирішенням питання про привід. У випадку необґрунтованого застосування приводу, особа має право на компенсацію шкоди відповідно до Закону України «Про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів досудового розслідування» [6, с. 91].

Попри чітке нормативне регулювання, застосування приводу в Україні має низку проблем:

1. Формальне оформлення клопотання про привід. Часто слідчі складають клопотання без належного обґрунтування, не вказуючи, чи була особа повідомлена про виклик належним чином. Це порушує вимоги КПК та призводить до визнання приводу незаконним або взагалі слідчі судді не виносять таких ухвал.

2. Зловживання правом на привід. Іноді привід застосовується для тиску на свідка чи підозрюваного, хоча закон прямо забороняє використовувати цей захід як інструмент впливу або покарання.

3. Недостатня підготовка працівників поліції. Фактичні виконавці приводу інколи не знають процесуальних тонкощів, що створює ризик порушення прав особи і подальших скарг у суд.

4. Відсутність чітких критеріїв «поважності причин». На практиці однакові обставини можуть по-різному оцінюватися слідчими, що створює нерівність перед законом [4, с. 80].

5. Нестерпні умови транспортування. Іноді особу доставляють у непридатних умовах, що суперечить принципу гуманності.

Для забезпечення гарантій прав і свобод людини та підвищення ефективності приводу як інструменту кримінального провадження науковці пропонують:

- удосконалити механізм повідомлення про виклик через створення цифрової системи електронного виклику;
- врегулювати мінімальні стандарти транспортування осіб;
- запровадити відеофіксацію виконання приводу;
- передбачити обов'язкове інформування адвоката перед фактичним здійсненням приводу;
- організувати навчання працівників поліції щодо дотримання прав людини під час виконання примусових заходів.

Застосування цих заходів сприятиме дотриманню стандартів Європейського суду з прав людини щодо мінімального втручання держави в особисте життя громадян.

Привід є важливим заходом забезпечення кримінального провадження, спрямованим на забезпечення належного виконання процесуальних обов'язків учасниками. Його застосування повинно бути винятковим, обґрунтованим та пропорційним.

Дотримання процедури приводу є не лише вимогою процесуального закону, а й гарантією захисту прав і свобод людини. Практика свідчить про необхідність підвищення стандартів фіксації, транспортування та обґрунтування приводу. Вдосконалення цього інституту сприятиме підвищенню довіри до органів правопорядку та ефективності кримінального процесу загалом.

Список використаних джерел

1. Вапнярчук В.В., Давиденко С.В., Капліна О.В. Теорія та практика кримінального процесуального доказування : навч. посіб. для підготовки до іспиту. Харків : Право, 2021. 256 с.
2. Беспалько І. Особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження у процесі кримінального процесуального доказування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. № 75. Том 2. 2023. С. 50-58.
3. Журавель В. Кримінальний процес України. Практикум. Київ: Алерта, 2021. 320 с.
4. Шепітько В.Ю. Поважні причини неявки: теоретико-прикладний аналіз. Вісник кримінального судочинства. 2022. № 2. С. 75–82.
5. Мельник М.І. Коментар до Кримінального процесуального кодексу України. Київ: Юстініан, 2021. 1120 с.

6. Басиста І. В. Заходи забезпечення кримінального провадження: навчальний посібник / І. В. Басиста, Р. І. Благута, А. Я. Хитра. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 200 с.

Вояк А. Р.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університету внутрішніх справ)
Науковий керівник:
Гуцуляк Ю. В.
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету №1 доктор філософії,
(Львівського державного університету внутрішніх справ)

ДАКТИЛОСКОПІЧНІ ОБЛІКИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА РОЗКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Дактилоскопичні обліки є фундаментальною складовою криміналістичної реєстрації, що ґрунтується на унікальності та незмінності папілярних візерунків пальців рук людини. Цей метод дозволяє проводити ідентифікацію осіб за відбитками, виявленими на місці події, та суттєво сприяє ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень. Згідно з наказом МВС України № 823/188 "Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопичного обліку в органах внутрішніх справ", об'єктами дактилоскопичного обліку є особи, обвинувачені у вчиненні злочинів, засуджені, розшукувані, затримані за підозрою в бродяжництві, а також громадяни України, які вчинили злочини за кордоном і відомості про яких надійшли офіційними каналами [1].

На нашу думку значення дактилоскопичного обліку на сучасному етапі полягає в її інтеграції з автоматизованими системами, такими як "ДАКТО-2000", що підвищує швидкість і точність ідентифікації, дозволяючи обробляти великі масиви даних для розшуку злочинців та встановлення осіб невідомих трупів. Історія дактилоскопії сягає давніх часів, коли відбитки рук використовувалися для ідентифікації, а в сучасній криміналістиці вона еволюціонувала від ручних картотек до цифрових баз даних, що забезпечують глобальний обмін інформацією [2, с. 239]. У контексті України, на нашу думку, де рівень розкриття злочинів залишається низьким через брак ресурсів, дактилоскопичні обліки набувають особливого значення для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

На нашу думку дактилоскопичний облік — це один із тих інструментів, який справді часто застосовується та допомагає слідчим у сьогоденні. Варто уявити: наприклад, на місці крадіжки, пограбування тощо знаходять лише один чіткий відбиток пальця — на ручці дверей, склі чи навіть на

недопалку, це здавалося б, дрібниця. Але саме ця «дрібниця» може за лічені хвилини (або години) назвати ім'я людини, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

Відбитки пальців кожної людини є унікальними й не змінюються все життя. Тому, коли органи досудового розслідування знаходять латентний (тобто невидимий оку) слід руки, його фотографують, сканують або знімають спеціальними методами — і відправляють у базу. Сучасні автоматизовані системи (в Україні це, зокрема, «ДАКТО-2000», «DEX» та інші) порівнюють цей відбиток з мільйонами вже зареєстрованих — і часто за секунди-декілька хвилин видають збіг. Також варто зазначити, що за чинними правилами в Україні на алфавітний і дактилоскопічний облік ставлять обвинувачених у злочинах, затриманих, засуджених, осіб, які перебувають у розшуку та іноді – безвісти зниклих. На нашу думку це дозволяє виявляти осіб, які знову і знов вчиняють злочини, думаючи, що їх ніхто не впізнає.

Варто зазначити, що раніше експерти здійснювали ці заходи без автоматизованої системи, тобто, годинами гортали картотеки. Зараз - усе автоматизовано.

На думку Сокальського С.П., численні експерти в галузі криміналістики та біометричної ідентифікації стверджують, що впровадження в Україні системи обов'язкової дактилоскопічної реєстрації (принаймні для певних категорій населення або на добровільній основі з суттєвими стимулами) могло б радикально трансформувати ефективність правоохоронної діяльності. Такий підхід ґрунтується на емпіричних даних з багатьох юрисдикцій, де подібні системи вже демонструють високу ефективність [3, с. 211-212].

На нашу думку це дозволило б суттєво оптимізувати такі процеси:

- Ідентифікацію невпізнаних тіл (на жаль, в Україні фіксується значна кількість таких випадків, пов'язаних з конфліктами, нещасними випадками та кримінальними інцидентами),
- Швидке виявлення осіб, які намагаються уникнути ідентифікації за допомогою підроблених документів, шляхом порівняння дактилоскопічних даних з централізованою базою,
- Розслідування злочинів на основі латентних (часткових) відбитків пальців, використовуючи алгоритми автоматизованого зіставлення з високим ступенем точності.

Ці можливості не є гіпотетичними: багато держав уже впровадили аналогічні системи, і їхні результати підтверджені статистичними даними та науковими дослідженнями [3, с. 209].

Звичайно, впровадження таких систем неминуче актуалізує питання захисту персональних даних, забезпечення конфіденційності та запобігання потенційним зловживанням. Однак, емпіричний аналіз міжнародного досвіду свідчить, що за умови впровадження прозорих механізмів регулювання та контролю (наприклад, через незалежні аудиторські органи та

строгий правовий фреймворк), суспільна користь у сфері громадської безпеки значно перевищує асоційовані ризики.

Отже, в Україні з огляду на поточні виклики в сфері правоохоронної діяльності, варто впровадити систему обов'язкової дактилоскопічної реєстрації для певних категорій населення, таких як особи, які працюють у сферах національної безпеки, державні службовці та мігранти, з можливістю добровільної реєстрації для інших громадян за стимулами (наприклад, спрощений доступ до державних послуг). Крім того, необхідно модернізувати існуючі бази даних, такі як "ДАКТО-2000", шляхом інтеграції з міжнародними системами, як EURODAC, для обміну інформацією з ЄС. Важливо також посилити законодавство щодо захисту персональних даних, створивши незалежний орган нагляду за біометричними системами, аби уникнути зловживань і забезпечити баланс між безпекою та правами людини. Ці заходи могли б підвищити рівень розкриття кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України : Наказ МВС України, Департаменту України з питань виконання покарань № 823/188 від 23.08.2002. Зареєстровано в Мін'юсті України 09.09.2002 за № 738/7026. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0738-02#Text> (дата звернення: 03.12.2025).

2. Книженко С.О., Шарабан О.І. Дактилоскопічний облік в Україні: правове регулювання та тенденції розвитку // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023 с. 237-242 Режим доступу: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/38-1.pdf#Text> (дата звернення: 03.12.2025).

3. Сокальський С. П. Щодо загальної державної дактилоскопічної реєстрації // Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування : виклики XXI століття. Харків, 2020. с. 209-212. Режим доступу: https://library.ppss.pro/index.php/ndippsn_20200619/article/download/sokalskyi/pdf/477#Text (дата звернення: 03.12.2025).

Вульчин М.В.,

аспірант кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок збройної агресії РФ проти України та в подальшому введення в дію режиму воєнного стану на території України скорегували як соціальне життя пересічних українців, так і правове поле нашої держави. Законодавчі зміни повпливали на більшість галузей права та суттєво торкнулись кримінального процесу, зокрема сфери застосування запобіжних заходів під час кримінального провадження.

Запобіжні заходи – це передбачені кримінально-процесуальним законодавством заходи процесуального примусу, які тимчасово обмежують

права і свободи обвинуваченого (підсудного) з метою забезпечення його належної процесуальної поведінки [1, с. 382].

14 квітня 2022 року прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної та громадської безпеки» яким передбачено, що жоден інший, більш м'який запобіжний захід, крім тримання під вартою, не може бути застосований під час дії воєнного стану до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями 109–114-1, 258–258-5, 260, 261, 437–442 КК України.

Розділ IX-1 КПК регламентує особливий порядок проведення досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану, включаючи специфіку застосування запобіжних заходів. Законодавець приділив особливу увагу таким запобіжним заходам, як домашній арешт та тримання під вартою.

У сучасних реаліях, коли тривають регулярні повітряні тривоги та обстріли, застосування домашнього арешту викликає значні труднощі. Особа, щодо якої цей захід обрано, зобов'язана перебувати за адресою, визначеною судовим рішенням, і фактично позбавлена права покидати її навіть для спуску до укриття. Це суперечить Конституції України, яка проголошує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та надання дозволу на затримання з метою приводу особою, яка не наділена судовими повноваженнями, може спричинити відступ України від взятих на себе міжнародних зобов'язань відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Такий відступ допускається за умов війни або іншої загрози життю нації, але лише в межах, продиктованих гостротою ситуації, і за умови, що ці дії не суперечать іншим міжнародним зобов'язанням (стаття 15 Конвенції). Держава, яка застосовує право на відступ від своїх зобов'язань, повинна інформувати Генерального секретаря Ради Європи про впроваджені заходи та причини їх використання. Україна виконала цей обов'язок, повідомивши 28 лютого 2022 року Генерального секретаря Ради Європи про відступ від зобов'язань за статтями 5, 8, 13, 15 Конвенції [2], тим самим підтвердивши правомірність обмежень прав на свободу та особисту недоторканність, передбачених національним законодавством у період воєнного стану.

Навіть у випадках правопорушень, скоєних в умовах воєнного стану, рішення про застосування певного заходу до особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні таких правопорушень, має бути чітко обґрунтованим і вмотивованим. При цьому слід враховувати всі можливі обставини кримінального провадження.

В умовах воєнного стану законодавець передбачив особливий порядок зміни запобіжних заходів, що регулюється частинами 5 і 6 статті 616 КПК. Зокрема, є можливість замінити запобіжний захід у вигляді застави на особисте зобов'язання, а також змінити домашній арешт на особисте зобов'язання. При цьому, можливість зміни запобіжного заходу передбачена не на всій території України, а лише у місцях ведення активних бойових дій. Таке законодавче положення має послідовний та логічний характер.

Таке рішення приймається слідчим суддею чи судом за клопотанням підозрюваного або обвинуваченого (ч. 5 ст. 616 КПК). Однією з підстав для ухвалення цього рішення є використання заставних коштів на оборонні потреби України шляхом їх переказу на спеціальні рахунки Національного банку. Зважаючи на те, що ці кошти спрямовуються на підтримку української армії в складний для країни період, такі законодавчі нововведення є виправданими та логічними.

Потрібність ухвалення такого рішення в умовах воєнного стану підтверджується пунктом 10 листа Верховного Суду України «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 03.03.2022 № 1/0/2-2 [3].

Потрібно наголосити увагу на важливу деталь — специфічну процедуру скасування запобіжного заходу для проходження військової служби під час мобілізації або на особливий період. Особливість цього процесу полягає в тому, що клопотання від підозрюваного чи обвинуваченого має бути направлено прокурору, який, у свою чергу, має право, але не зобов'язаний, звертатися до слідчого судді або суду з проханням про скасування запобіжного заходу. При цьому, запобіжний захід може бути скасований не лише у вигляді тримання під вартою (але лише на підставі, передбаченій ч. 1 ст. 616 КПК України), але й для інших видів запобіжних заходів (відповідно до ч. 4 ст. 616 КПК України). В умовах воєнного стану необхідно розширити перелік запобіжних заходів, які можуть бути застосовані до військовослужбовців, що вчинили злочини, передбачені статтями 402–405, 407, 408, 429 КК України. Одним із варіантів є впровадження поруки від військової частини, де служить підозрюваний, або, як варіант, відновлення в КПК запобіжного заходу у вигляді нагляду командування військової частини, що застосовувався в КПК 1960 року. Такий підхід виправданий тим, що командування має найбільш повне уявлення про обставини злочину та ситуацію, що йому передувала, і здатне оцінити, чи важливіше для військовослужбовця продовжувати виконувати свої обов'язки в умовах воєнного стану, аніж перебувати під вартою на гауптвахті.

На основі вищезазначеного можна визначити наступні напрями вдосконалення нормативно-правової регламентації застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану:

1. Забезпечення балансу між безпекою, правами громадян та призначенням запобіжних заходів, а саме, визначити можливість відступу від

обмежень, накладених на особу, у випадках воєнного характеру загроз її життю та здоров'ю (повітряна тривога, артилерійський обстріл тощо).

2. Розширити перелік запобіжних заходів, які можуть бути застосовані до військовослужбовців, що вчинили злочини, передбачені статтями 402–405, 407, 408, 429 КК України шляхом визначення можливості поруки від військової частини, де служить підозрюваний, або шляхом впровадження в КПК запобіжного заходу у вигляді нагляду командування військової частини.

Список використаних джерел

1. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 381–384.

2. Нуріджарян Г. Особливості застосування Європейської конвенції з прав людини в часи війни. Advokat Post. 06.06.2022. URL : <https://advokatpost.com/osoblyvosti-zastosuvannia-ievropejskoi-konventsii-z-prav-liudyny-v-chasy-vijny-gaiane-nuridzhanian/>

3. Фоміна Т., Рогальська В. Запобіжні заходи в умовах воєнного стану: що змінилось. Закон і Бізнес. 19.05.2022. URL : <https://zib.com.ua/ua/151472.html>

Гащук К. А.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗМІНИ АБО ДОПОВНЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Сучасне кримінальне процесуальне законодавство України, ґрунтуючись на засадах верховенства права, презумпції невинуватості та забезпечення права на захист, детально регулює процедуру повідомлення особі про підозру як початковий етап притягнення її до кримінальної відповідальності. Саме повідомлення про підозру є тим процесуальним актом, який формально фіксує зміну статусу особи у кримінальному провадженні — із свідка чи потенційного правопорушника на підозрюваного. Водночас у практиці досудового розслідування нерідко виникають ситуації, коли вже повідомлена підозра потребує уточнення, зміни чи доповнення. Це може бути зумовлено появою нових доказів, уточненням фактичних обставин злочину, встановленням додаткових епізодів або зміною правової кваліфікації діяння.

Питання підстав та процесуального порядку зміни чи доповнення повідомлення про підозру залишається одним із найбільш дискусійних у науці

кримінального процесуального права. У чинному законодавстві окремо врегульовано порядок зміни повідомлення про підозру (стаття 279 КПК України) та доповнення (стаття 276 КПК України), однак їхня практична реалізація має ряд особливостей, які потребують наукового аналізу [1, с. 39].

Передусім слід наголосити, що повідомлення про підозру є процесуальним рішенням сторони обвинувачення, яке приймається прокурором або слідчим за погодженням із прокурором. Воно повинно ґрунтуватися на достатніх доказах, які підтверджують наявність у діях особи ознак злочину. Проте досудове розслідування — це динамічний процес, у ході якого обсяг доказової бази змінюється, і тому початкове повідомлення про підозру може не охоплювати всіх установлених обставин [2, с. 118].

Основними підставами для зміни змісту повідомлення про підозру є:

1. Зміна правової кваліфікації діяння. Під час розслідування може з'ясуватися, що діяння, інкриміноване особі, за своїми ознаками належить до іншої статті або частини статті Кримінального кодексу. Наприклад, спочатку підозра оголошується за ч. 1 ст. 185 КК України (крадіжка), однак згодом встановлюється наявність кваліфікуючих ознак — проникнення в житло, що потребує перекваліфікації за ч. 3 ст. 185 КК [3, с. 79].

2. Встановлення додаткових епізодів кримінального правопорушення. У разі, якщо під час розслідування з'ясовано, що підозрюваний учинив декілька кримінальних правопорушень, зміст повідомлення може бути доповнено новими епізодами, які формують сукупність злочинів [2, с. 121].

3. Уточнення фактичних обставин справи. Іноді первинне повідомлення про підозру формулюється на підставі неповних або неточних даних. Після отримання нових доказів прокурор може внести зміни до формулювання суті підозри, конкретизуючи час, місце, спосіб учинення злочину тощо [1, с. 40].

4. Зміна обсягу обвинувачення у зв'язку з новими доказами. У випадках, коли підозрюваний співпрацює зі слідством або з'являються нові показання свідків, які істотно впливають на оцінку події, прокурор має право змінити повідомлення про підозру, аби відобразити реальний зміст підозрюваних дій [4, с. 54].

Стаття 279 КПК України визначає, що у разі необхідності зміни раніше повідомленої підозри слідчий або прокурор складає нове повідомлення про підозру, яке вручається підозрюваному в порядку, встановленому для первинного повідомлення. При цьому попереднє повідомлення вважається таким, що втратило чинність.

Важливо, що зміна повідомлення про підозру не є скасуванням попередньої підозри — це її процесуальне оновлення, спрямоване на уточнення обсягу підозри відповідно до нових доказів. Згідно із судовою практикою, недотримання вимог щодо вручення оновленого повідомлення про підозру тягне визнання всіх подальших процесуальних дій незаконними [5, с. 60].

Процесуально повідомлення про підозру вважається зміненим лише після вручення особі нового письмового документа. У ньому мають бути

зазначені всі обставини, передбачені статтею 277 КПК України: анкетні дані підозрюваного, зміст підозри, правова кваліфікація діяння, короткий виклад фактичних обставин, права підозрюваного, підпис прокурора чи слідчого, дата складання документа.

Якщо зміну повідомлення ініціює слідчий, він зобов'язаний отримати обов'язкове погодження прокурора, адже саме прокурор несе процесуальну відповідальність за обґрунтованість підозри. Таким чином, процесуальний порядок зміни підозри передбачає чітку послідовність: встановлення нових обставин або доказів; складання проекту оновленого повідомлення; погодження прокурора; вручення підозрюваному; фіксація цього факту у протоколі або журналі досудового розслідування.

Процедура доповнення повідомлення про підозру.

Доповнення підозри означає не зміну суті правової кваліфікації, а розширення її змісту додатковими обставинами чи епізодами. Доповнення може бути здійснено тоді, коли з'явилися нові факти, що не впливають на загальну кваліфікацію злочину, але конкретизують його зміст [3, с. 82].

Наприклад, якщо особі повідомлено про підозру у заволодінні майном шляхом зловживання службовим становищем, а під час подальшого розслідування виявлено нові епізоди з аналогічним способом дій, підозра може бути доповнена цими фактами без зміни кваліфікації.

Процесуально це оформлюється складанням додаткового письмового повідомлення, яке вручається підозрюваному у тому самому порядку, що і первинне. У документі зазначається, що повідомлення є доповненням до попереднього, з викладенням додаткових обставин, установлених у ході розслідування. Важливою гарантією є те, що підозрюваний повинен бути ознайомлений зі змістом нового повідомлення і роз'ясненням своїх прав, що підтверджується його підписом [4, с. 58].

Правові наслідки зміни чи доповнення повідомлення про підозру.

Після зміни або доповнення підозри всі наступні процесуальні дії мають ґрунтуватися на оновленому змісті підозри. Якщо ж прокурор не здійснив такої зміни належним чином, докази, здобуті після вручення недійсного повідомлення, можуть бути визнані судом недопустимими. Судова практика підтверджує, що повідомлення про підозру має бути не лише вручено, але й складено відповідно до вимог закону, інакше воно не створює процесуальних наслідків [5, с. 63].

Зміна чи доповнення підозри не означає автоматичного поновлення строків досудового розслідування, адже це той самий кримінальний процес, у межах якого здійснюється розслідування. Проте у випадках, коли нова підозра стосується іншого кримінального правопорушення, що не охоплюється первинним повідомленням, може бути прийнято рішення про виокремлення матеріалів у нове провадження, і тоді строк обчислюється заново.

Гарантії прав підозрюваного при зміні або доповненні повідомлення.

Однією з основоположних гарантій є обов'язок сторони обвинувачення негайно повідомити підозрюваного про будь-які зміни у

формулюванні підозри. Це забезпечує реалізацію права на захист, зокрема, можливість підготувати пояснення, надати докази або заявити клопотання.

Крім того, підозрюваний має право на ознайомлення з матеріалами, які стали підставою для зміни підозри, а також на оскарження рішення про повідомлення про підозру в порядку, передбаченому статтею 303 КПК України. Ненадання підозрюваному оновленого повідомлення або приховування нових підстав вважається істотним порушенням права на захист і може стати підставою для визнання доказів недопустимими [2, с. 124].

На практиці часто виникають труднощі з розмежуванням понять зміни і доповнення підозри. Деякі слідчі та прокурори формально трактують будь-яке уточнення змісту підозри як її доповнення, уникаючи складання нового повідомлення. Це створює ризик порушення прав підозрюваного, адже фактично йому може бути пред'явлено нову правову кваліфікацію без належного процесуального оформлення.

Крім того, існують проблеми з фіксацією факту вручення нового повідомлення. В окремих випадках сторони обвинувачення не долучають доказів вручення до матеріалів провадження, що унеможливорює встановлення дати, з якої особа вважається повідомленою про нову підозру.

Деякі науковці пропонують удосконалити механізм зміни підозри, зокрема, запровадити електронну форму повідомлення з використанням електронного цифрового підпису. Це дозволило б оперативно фіксувати факт повідомлення та уникнути формальних зловживань [6, с. 43].

Таким чином, зміна або доповнення повідомлення про підозру є невід'ємною частиною процесу досудового розслідування, спрямованою на забезпечення повноти та обґрунтованості кримінального переслідування. Підставами для цього є поява нових доказів, встановлення додаткових епізодів, уточнення фактичних обставин або зміна правової кваліфікації діяння.

Процесуальний порядок цих дій передбачає чітке дотримання вимог КПК України: складання нового або додаткового повідомлення, його погодження з прокурором і належне вручення підозрюваному з роз'ясненням прав. Недотримання цих правил тягне істотні наслідки для доказової бази та законності подальших процесуальних дій.

Подальше вдосконалення законодавства має бути спрямоване на деталізацію підстав зміни та доповнення повідомлення про підозру, запровадження електронних засобів фіксації цього процесу, а також забезпечення балансу між ефективністю досудового розслідування та правами підозрюваного.

Список використаних джерел

1. Атаманов О.М. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 1. (114). С. 37–52.
2. Приймак І.В. Теорія та практика здійснення повідомлення у кримінальному провадженні в ході досудового розслідування : монографія / за наук. ред. І. І. Татарина. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2023. 228 с.
3. Мельник М.І. Процесуальні гарантії підозрюваного на стадії досудового розслідування. Право України. 2021. № 4. С. 77–85.

4. Шевчук М.І. Реалізація права на захист у процесі повідомлення про підозру. Науковий вісник публічного та приватного права. 2022. № 5. С. 53–59.
5. Гриценко І.М. Зміна повідомлення про підозру: проблеми практичного застосування. Юридична наука. 2023. № 1. С. 59–65.
6. Бояров В.Д. Цифровізація кримінального провадження: стан та перспективи : матеріали наук.-практ. круглого столу, м. Харків, 19 верес. 2024 р. / [редкол.: Н. В. Глинська (голов. ред.), Д. І. Клепка, А. А. Барабаш] ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України ; Від. дослідж. проблем кримін. процесу та судоустрою. Харків : Право, 2024. – 174 с.

Гловюк І. В.
професорка кафедри
кримінального процесу та криміналістики,
доктор юридичних наук, професор.
(Одеський державний університет внутрішніх справ)

СКАСУВАННЯ АРЕШТУ МАЙНА У РАЗІ ПЕРЕДАЧІ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ В УПРАВЛІННЯ АРМА

За ч. 6 ст. 100 КПК України, речові докази вартістю понад 200 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження, передаються Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА, Агентство, Національне агентство). Це питання вирішується у процесуальному порядку, передбаченому для арешту майна. Утім, у ст. 100 КПК України немає норм щодо особливостей зворотніх дій, тобто повернення цих речових доказів від АРМА. Відповідні норми є у Законі України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – профільний закон), зокрема (ч. 3 ст. 20), (ч. 6 ст. 21).

Тобто профільний закон резонно пов'язує процедуру повернення активів від АРМА зі скасуванням арешту майна, що зумовлено положеннями ст. 100 КПК України щодо передачі речових доказів АРМА, а також визначенням активів у профільному законі. Такий підхід визнаний у доктрині: В.О. Гринюк та С.О. Ковальчук пишуть, що саме скасування ухвали про арешт майна призводить до повернення власнику речових доказів, переданих Агентству на підставі відповідної ухвали слідчого судді, суду [1, с. 87]. Утім, цей закон вживає формулювання «яким скасовано арешт прийнятих в управління активів та/або скасовано передачу активів в управління», що викликає певні запитання у частині самостійності рішення щодо скасування передачі речових доказів в управління АРМА.

Випадки скасування арешту та скасування передачі речових доказів на практиці не поодинокі, а отже, науковий інтерес становить питання

щодо належних процесуальних рішень та формулювання резолютивної частини ухвали слідчого судді.

Для вирішення цього питання найперше слід звернутися до практики ВС щодо природи передачі речових доказів АРМА.

У постанові ОП ККС ККС ВС від 27 січня 2020 року зроблено висновок, що ухвала слідчого судді про визначення порядку зберігання речових доказів у кримінальному провадженні шляхом передачі в управління АРМА майна, яке є речовим доказом у цьому кримінальному провадженні і на яке накладено арешт, оскарженню в апеляційному порядку не підлягає відповідно до вимог ст. 309 КПК [2]. Отже, ВС виходить з того, що йдеться про порядок зберігання речових доказів, хоча фактично йдеться не про зберігання у традиційному розумінні, а про управління або реалізацію.

Ураховуючи відсутність спеціальних норм у КПК України щодо скасування передачі речових доказів АРМА, а також положення профільного закону, найбільш прийнятним є підхід, щоб це питання вирішувалося разом зі скасуванням арешту майна у кримінальному процесуальному порядку. ВП ВС зазначила, що ініціювання з метою впливу на порядок зберігання речових доказів у кримінальному провадженні іншої судової процедури за правилами ЦПК України суперечитиме завданням як цивільного, так і кримінального судочинства. Особи, вказані в абзаці другому частини першої статті 174 КПК України, можуть клопотати про скасування арешту, доводячи, що у подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба, зокрема через те, що належні заходи з управління арештованим майном не вживаються, а вжиті - не забезпечують збереження активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, та їх економічної вартості [3].

При цьому, зважаючи на специфіку передачі речових доказів АРМА за ст. 100 КПК України, можливість арешту майна для збереження речових доказів, визначення активів у профільному законі як коштів, майна, майнових та інших прав, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні, а також положення ст. 20, 21 профільного закону, то щодо арештованих речових доказів ухвала слідчого судді має містити рішення не тільки про скасування арешту майна, а й про скасування передачі АРМА для управління або реалізації.

Утім, є ситуації, коли ці питання розглядалися окремо. Зокрема, заявник вказав, що скасовано арешт, накладений на майно ПрАТ та не вирішено питання щодо передачі майна в АРМА. Слідчий суддя зазначив, що, враховуючи, що питання про передачу активів в управління Національному агентству є похідним і напряду залежить від арешту майна, який повинен йому передувати, слідчий суддя, з метою забезпечення права на ефективний захист юридичного захисту, вважає за необхідне розглянути клопотання в частині скасування передачі майна в управління Національному агентству та застосувати аналогію закону за правилами, закріпленими в Главі 17 КПК України [4]. Відповідно, було скасовано передачу майна. Такі ухвали непоодинокі [5]. Таку саме процедуру було застосовано, коли кримінальне

провадження було закрито в стадії досудового розслідування, а арешт майна скасовано [6].

Щодо наявних на практиці формулювань, то можливо виділити декілька підходів при тому, що в судах є різне розуміння, як скасовувати передачу майна в управління АРМА. Зокрема, слід визнати послідовність підходу ВАКС стосовно формулювання ухвал у разі скасування арешту майна, наприклад:

«Скасувати арешт, накладений ухвалою слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 14 липня 2017 року у справі № 757/40455/17-к на майно, що на праві власності належить компанії нерезиденту України ..., а саме: корпоративних прав ТОВ ... в частині 88% від загальної частки та ТОВ ... в частині 15% від загальної частки.

Скасувати порядок зберігання майна, визначений ухвалою слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 16 лютого 2018 року у справі № 757/8710/18-к, шляхом скасування передачі в управління Національному агентству України в питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів майна, що на праві власності належить компанії нерезиденту України ..., а саме: корпоративних прав ТОВ в частині 15% від загальної частки» [7].

Формулювання в ухвалях слідчих суддів різних судів доволі диференційовані:

скасувати арешт в частині передачі майна в управління [8];

скасувати арешт, скасувати передачу в управління [9-10], для реалізації [11];

скасувати порядок зберігання речових доказів [5-6] (арешт скасовано іншою ухвалою);

скасувати арешт, скасувати визначений порядок зберігання речових доказів, шляхом передачі АРМА в управління [12-13];

скасувати арешт, скасувати порядок зберігання майна шляхом скасування передачі АРМА [15-17];

немає рішення про долю речових доказів, переданих АРМА, при скасуванні арешту майна [18].

Навряд можна визнати оптимальним підхід щодо формулювання «скасувати арешт в частині передачі майна в управління» [8], оскільки передача майна в управління в ст. 100 КПК України не визнається частиною арешту майна. Щодо можливості її розуміння як специфічного способу арешту майна у вигляді речових доказів також є сумніви, оскільки мета арешту майна КПК України та мета управління за профільним законом не є однаковими. Якщо виходити з положень постанови ОП ККС ВС та ВП ВС, цитовані вище, то оптимальним формулюванням є «скасувати арешт, скасувати порядок зберігання речових доказів, який полягає у передачі АРМА в управління». Якщо ж виходити з мети забезпечення виконуваності ухвали та відповідності профільному закону, то доречними є формулювання «скасувати

арешт, скасувати передачу речових доказів в управління» (хоча профільний закон веде мову про активи, а їх визначення не тотожне речовим доказам).

Також можливо сформулювати певні пропозиції щодо процедури скасування арешту майна та скасування передачі речових доказів в управління або для реалізації (відмітимо, що у профільному законі управління активами визначено як діяльність із володіння, користування та розпорядження активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні і вирішено питання про їх передачу АРМА, тобто забезпечення збереження активів, збереження (за можливості - збільшення) їх економічної вартості, передача їх в управління або реалізація активів; тобто управління включає реалізацію, на відміну від положень ч. 6 ст. 100 КПК України). Вона прописана лише у частині скасування арешту майна. В доктрині запропоновано доповнити КПК України положеннями, що клопотання про передачу активів в управління АРМА розглядається слідчим суддею, судом за участю слідчого та/або прокурора, АРМА, підозрюваного, обвинуваченого, їх захисників та законних представників, іншого власника активів, його представника, представника юридичної особи щодо якої здійснюється провадження; неприбуття цих осіб не перешкоджає розгляду клопотання» [19, с. 247]. Зважаючи на те, що на рівні ВП ВС визнано, що аргументом для скасування арешту переданих АРМА речових доказів може бути те, що належні заходи з управління арештованим майном не вживаються, а вжиті - не забезпечують збереження активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, та їх економічної вартості [3], норма щодо участі представника АРМА при розгляді слідчим суддею, судом клопотання про скасування арешту майна, яке стосується переданих АРМА речових доказів, та скасування передачі речових доказів в управління або для реалізації, є необхідною у ст. 174 КПК України.

Отже, для відповідності резолютивної частини КПК України, профільному закону та тлумаченню цих норм ВС, вважаємо найбільш доречним таке формулювання: «1) скасувати арешт, накладений ... 2) скасувати порядок зберігання речових доказів у вигляді передачі в управління (або для реалізації) Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

Найбільш оптимальним для регламентації процедури скасування передачі речових доказів в управління або для реалізації є регламентація в межах окремої статті КПК України з визначенням у цій статті локального предмету доказування. Утім, за чинної нормативної регламентації доречно хоча б доповнити ст. 174 КПК України нормою щодо участі представника АРМА при розгляді слідчим суддею, судом клопотання про скасування арешту майна, яке стосується переданих АРМА речових доказів, та скасування передачі речових доказів в управління або для реалізації.

Список використаних джерел:

1. Гринюк В.О., Ковальчук С.О. Порядок передачі речових доказів Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від

корупційних та інших злочинів: процесуальний аспект. Наше право. 2021. №1. С. 82-89. DOI 10.32782/NP.2021.1.13

2. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87298220>
3. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270697>
4. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128252129>
5. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122753741>
6. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95684840>
7. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97288448>
8. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86056461>
9. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102073511>
10. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128620947>
11. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117476488>
12. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120427725>
13. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122326466>
14. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117527507>
15. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118985480>
16. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117527508>
17. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121728180>
18. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129937076>

19. Гловюк І. В., Гринюк В.О. Охорона та захист права на мирне володіння майном у досудовому розслідуванні: доктрина та судова практика. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право. 2023. Вип. 15 (27). Т. 1. С. 239-249. DOI: 10.33098/2078-6670.2023.15.27.1.239-249

Головецька В. А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

Науковий керівник

Хитра А. Я.

завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1

кандидат юридичних наук, доцент

(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання ефективності механізмів кримінального правосуддя набуває особливої актуальності. Воєнний стан створює унікальні виклики для діяльності правоохоронних органів, ускладнює проведення слідчих дій, обмежує доступ до підозрюваних та свідків, а також потребує оперативного реагування на злочини, пов'язані з окупацією, колаборацією та воєнними злочинами. У таких умовах інститут спеціального досудового розслідування (*in absentia*) стає необхідним інструментом для забезпечення невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованих територіях або за кордоном.

У процесі дослідження особливосте здійснення спеціального досудового розслідування в умовах воєнного стану були використані як нормативно-правові, так і емпіричні джерела. Нормативну основу становили положення Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, акти законодавства, ухвалені у зв'язку із запровадженням воєнного стану, міжнародні правові документи у сфері кримінального правосуддя, а також релевантна практика Європейського суду з прав людини, що впливає на тлумачення гарантій справедливого судового розгляду за відсутності підозрюваного (*in absentia*). Додатковими джерелами виступили аналітичні звіти органів прокуратури, матеріали правозахисних організацій щодо фіксації воєнних злочинів і процесуальних труднощів, пов'язаних з тимчасовою окупацією територій.

Вступаючи до аналізу особливостей здійснення спеціального досудового розслідування в умовах воєнного стану, важливо враховувати як нормативні засади його застосування, так і практичні аспекти, що впливають із реалій сьогодення. Саме поєднання правових механізмів та специфіки воєнних дій визначає сучасну модель функціонування цього інституту, спрямованого на захист національної безпеки, відновлення справедливості та забезпечення прав потерпілих.

Спеціальне досудове розслідування є відносно новим інститутом кримінального процесуального права України, який виник у відповідь на потреби правозастосовної практики в умовах збройної агресії проти держави, системного ухилення підозрюваних від слідства та неможливості забезпечити їхню участь у кримінальному провадженні звичайними способами. Його поява пов'язана з нагальною потребою захисту публічних інтересів, забезпечення ефективного кримінального переслідування осіб, які становлять реальну загрозу національній безпеці, але перебувають поза межами досяжності української юрисдикції.

Відповідно до статті 297-1 Кримінального процесуального кодексу України спеціальне досудове розслідування – це форма кримінального провадження, яка здійснюється за відсутності підозрюваного, якщо він переходить від органів слідства та суду, перебуває за межами України або на тимчасово окупованій території, та є підстави вважати, що він ухиляється від кримінальної відповідальності [1]. Застосування такої процедури є винятком із загального правила обов'язкової особистої участі підозрюваного в кримінальному процесі, однак вона не порушує засад змагальності, права на захист і доступу до правосуддя, якщо здійснюється з дотриманням відповідних процесуальних гарантій.

А. Шевчишен розглядає спеціальне досудове розслідування як виняткову форму розслідування, спрямовану на забезпечення оперативного, повного й об'єктивного встановлення обставин злочину та подальшого судового розгляду у ситуації, коли підозрюваний перешкоджає процесу, ухиляючись від відповідальності шляхом переходу. У цьому випадку важливим також є гарантування права на захист через участь захисника [2, с. 132].

Процедура спеціального досудового розслідування (*in absentia*) спрямована на реалізацію принципу невідворотності покарання у випадках, коли підозрюваний, перебуваючи за межами України, навмисно уникає слідства й суду, тим самим ухиляючись від кримінальної відповідальності. Такий механізм також дозволяє підвищити ефективність розслідування злочинів проти основ національної та громадської безпеки, а також забезпечити можливість конфіскації майна. *In absentia* особливо актуальна у справах щодо тяжких злочинів, де є конкретні потерпілі, які мають право на справедливість. Водночас відсутність підозрюваного унеможлиблює його реальне притягнення до відповідальності й створює ризики порушення його прав, гарантованих Конституцією України та міжнародними нормами. Отже, законодавець має забезпечити баланс між ефективністю кримінального провадження та дотриманням процесуальних прав особи, яка підозрюється [3].

Сутність спеціального досудового розслідування полягає у забезпеченні можливості здійснення повноцінного розслідування кримінального правопорушення та направлення справи до суду для розгляду по суті навіть у разі, коли підозрюваний тривалий час ухиляється від участі в процесі. У межах цієї процедури можуть бути проведені всі необхідні слідчі (розшукові) дії, зібрано докази, здійснено повідомлення про підозру, а за наявності достатніх підстав – підготовлено обвинувальний акт. Після цього справу може бути передано до суду в порядку спеціального судового провадження.

У практичному аспекті запровадження та застосування спеціального досудового розслідування стикається з низкою викликів. По-перше, це потреба в чіткому документуванні всіх дій, які вчиняються без участі підозрюваного, що вимагає високого професіоналізму з боку правоохоронних органів. По-друге, актуальною залишається проблема співвідношення між необхідністю забезпечити ефективне розслідування та правами підозрюваного, зокрема, правом на захист, участь у провадженні та можливість ефективного оскарження дій органів досудового розслідування. Ці питання мають важливе значення для запобігання порушенням принципів справедливого суду, визначених ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4, с. 256].

Таким чином, спеціальне досудове розслідування є необхідним інструментом правосуддя в умовах воєнного стану та тривалої гібридної агресії. Його правова природа полягає у створенні можливостей для реалізації кримінального переслідування навіть за умов відсутності підозрюваного, при збереженні базових процесуальних гарантій. Така процедура має винятковий характер і застосовується виключно у випадках, коли всі інші засоби виявилися неефективними. Водночас вона вимагає зваженого застосування, чіткої регламентації та належного контролю з боку суду для уникнення зловживань і забезпечення дотримання прав людини в умовах правової держави.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Шевчишен А. В. Поняття спеціального досудового розслідування (in absentia) та його функціональне призначення у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 2.
3. Вапнярчук В.В. Спеціальне досудове розслідування (in absentia): аналіз окремих питань щодо прийняття рішення про його здійснення // Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024..
4. Трагнюк Р. Р. Додержання гарантій справедливого судочинства під час здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження (in absentia). Юрист України. 2018. № 2 (37).

Городецький Я-Д. А.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

факультету №1

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу

та криміналістики факультету № 1

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗМІСТ ЗАГАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Досудове розслідування є однією з ключових стадій кримінального провадження, адже саме на цьому етапі формується доказова база, визначаються обставини події, а також приймаються рішення, які безпосередньо впливають на подальший рух справи. Зміст загальних положень досудового розслідування охоплює систему принципів, правових норм і процедурних правил, що регламентують діяльність слідчих, дізнавачів та прокурорів із метою забезпечення законності, справедливості та захисту прав усіх учасників процесу [1].

Одним із фундаментальних елементів загальних положень досудового розслідування є його визначення. Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України, досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та закінчується направленням обвинувального акта до суду, закриттям провадження або застосуванням інших передбачених законом рішень [2]. Саме ця стадія забезпечує збирання, перевірку й оцінку доказів, що мають значення для встановлення істини у справі.

Важливим елементом змісту загальних положень є суб'єкти досудового розслідування. До них належать: слідчий, дізнавач, керівник органу

досудового розслідування, прокурор, а також інші учасники, права та обов'язки яких прямо передбачені законом. Прокурор здійснює процесуальне керівництво розслідуванням, забезпечує дотримання принципу верховенства права та контролює законність процесуальних рішень. Слідчий і дізнавач виконують процесуальні дії, спрямовані на збирання доказів, а керівник органу досудового розслідування здійснює організаційне керівництво та контроль за їхньою діяльністю [3].

Принципи досудового розслідування становлять основу його загальних положень. До них належать: верховенство права, законність, рівність усіх перед законом, презумпція невинуватості, змагальність сторін, забезпечення права на захист, недопустимість катувань і жорстокого поводження. Реалізація цих принципів гарантує дотримання прав і свобод людини, а також ефективність та справедливість кримінального процесу [4, с. 80-86].

Окремої уваги заслуговує питання початку досудового розслідування. Закон визначає, що підставою є внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Ця процедура є гарантією недопущення безпідставних розслідувань та одночасно забезпечує оперативність реагування на заяви чи повідомлення про злочини. Водночас, своєчасність та повнота внесення відомостей до реєстру залишається однією з актуальних проблем правозастосування [5, с. 256-258].

У змісті загальних положень особливе місце займають права та обов'язки учасників кримінального провадження. Потерпілі мають право на відшкодування шкоди, доступ до правосуддя та участь у процесуальних діях, підозрювані – на захист та справедливий суд, свідки – на захист від незаконного впливу. З іншого боку, кожен із цих учасників несе і процесуальні обов'язки, дотримання яких забезпечує баланс інтересів під час розслідування [6].

Завершення досудового розслідування регламентується чіткими положеннями закону. Його результатом може бути складання обвинувального акта та направлення його до суду, винесення постанови про закриття провадження, або ж застосування інших рішень (наприклад, угод у кримінальному провадженні). Ці рішення мають прийматися виключно на основі зібраних доказів, що відповідають критеріям належності, допустимості, достовірності та достатності [7].

Зміст загальних положень досудового розслідування демонструє, що ця стадія кримінального процесу має комплексний характер. Вона поєднує як організаційні, так і правові аспекти, які визначають особливості провадження: від моменту внесення відомостей до ЄРДР до прийняття остаточного процесуального рішення. Належне функціонування цієї стадії можливе лише за умови суворого дотримання норм Кримінального процесуального кодексу, забезпечення балансу інтересів сторін та реального втілення принципів кримінального процесу.

Варто підкреслити, що ефективність досудового розслідування багато в чому залежить від рівня професійності слідчих та прокурорів, їхньої

здатності діяти об'єктивно й неупереджено, а також від ефективності процесуального контролю та судового нагляду. Саме тому загальні положення виступають не лише формальним набором правил, а й запорукою гарантування прав людини, законності та справедливості на всіх етапах кримінального провадження.

У сучасних умовах особливого значення набуває і питання цифровізації та використання новітніх технологій у досудовому розслідуванні. Запровадження електронних реєстрів, автоматизованих систем фіксації доказів, відеоконференцій та інших інструментів не лише підвищує ефективність слідчих дій, а й мінімізує ризики порушення прав учасників процесу. Разом із тим, розвиток інформаційних технологій ставить перед органами досудового розслідування нові виклики – необхідність захисту персональних даних, протидія кіберзлочинам та забезпечення автентичності електронних доказів. Усе це свідчить про динамічний характер змісту загальних положень досудового розслідування, які мають постійно вдосконалюватися відповідно до суспільних потреб та міжнародних стандартів [8].

Важливо враховувати, що загальні положення досудового розслідування не є статичними. Вони змінюються та вдосконалюються залежно від суспільних потреб, розвитку правової системи та міжнародних стандартів у сфері прав людини. Україна, ратифікувавши низку міжнародних договорів, зокрема Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, зобов'язалася забезпечувати дотримання права на справедливий суд і ефективний засіб юридичного захисту. Це безпосередньо вплинуло на зміст кримінального процесуального законодавства, зокрема в частині регламентації прав учасників досудового розслідування та процесуальних гарантій [8].

Не менш актуальним є питання проблематики практичної реалізації загальних положень. Науковці та практики відзначають, що наявність чітких законодавчих приписів не завжди гарантує їх ефективне втілення. Проблеми перевантаженості органів досудового розслідування, недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, а також випадки порушення прав учасників кримінального провадження свідчать про необхідність удосконалення правозастосовної практики. Особливої уваги заслуговує питання забезпечення належного контролю з боку прокурора та суду, адже саме вони виступають ключовими гарантіями законності досудового розслідування [1].

Крім того, загальні положення досудового розслідування мають і превентивне значення. Їх правильне застосування сприяє формуванню у суспільства довіри до правоохоронних органів, запобігає зловживанням владними повноваженнями та знижує рівень корупційних ризиків у сфері кримінальної юстиції. Водночас дотримання принципу верховенства права та прав людини під час цієї стадії кримінального провадження сприяє інтеграції України в європейський правовий простір і гармонізації національного законодавства з правовими системами розвинених держав [3].

Усе це дозволяє зробити висновок, що загальні положення досудового розслідування виконують не лише суто процесуальну функцію, але й ширшу соціально-правову роль. Вони забезпечують баланс між інтересами держави у боротьбі зі злочинністю та необхідністю гарантування прав і свобод людини, а також формують умови для зміцнення демократичних засад суспільства.

Отже, зміст загальних положень досудового розслідування охоплює комплекс норм і принципів, що визначають правову природу цієї стадії, окреслюють повноваження суб'єктів, порядок її початку та завершення, а також гарантії дотримання прав учасників. Належне дотримання цих положень є запорукою ефективності кримінального процесу та зміцнення довіри громадян до правосуддя.

Список використаних джерел

1. Досудове розслідування: навч. посібник / Р. І. Благути, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с. URL: <https://is.gd/ZulwBO>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Досудове розслідування : навч. посіб. / Д.П. Письменний, О.В. Римарчук, Г.М. Степанова та ін. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2023. 308 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/686c1716-dc7c-4c41-b4fd-eb670216c0c8/content>
4. Литвинчук О.І. Функціональна структура досудового розслідування. Вісник кримінального судочинства. 2015, № 1. С. 80-86. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/download/429/398/>
5. Січко С.О. Класифікація загальних положень досудового розслідування. Юридичний науковий електронний журнал. 2019, № 2. С. 256-258. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/73.pdf
6. Кримінальний процес: підручник / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.; за заг. ред. Д. П. Письменного, Л. Д. Удалової, М. А. Погорецького, С. С. Чернявського. Київ: «Центр учбової літератури», 2022. 780 с. URL: https://www.navs.edu.ua/files/kafedru/kkp/2022/krym_protses_2022_pidr.pdf
7. Бобечко Н.Р., Бойко В.П., Піх Ю.Т., Рафальонт С.Р. Заключний етап досудового розслідування та форми закінчення досудового розслідування. Юридичний науковий електронний журнал. 2025, № 8. С. 237-245. URL: http://lsej.org.ua/8_2025/51.pdf
8. Шаблистий В.В. Цифрова ера кримінального процесу: можливості іт-систем у досудовому розслідуванні. Юридичний науковий електронний журнал. 2025, № 1. С. 630-633. URL: http://lsej.org.ua/1_2025/148.pdf

Гриневич К. І.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)
Науковий керівник

Сибірна Р.І.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1,
доктор біоллогічних наук професор
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ВИКЛИКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТАЦІЯ СЛІДЧИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ПРАКТИК

Кримінальне провадження під час воєнного стану регулюється комплексом законодавчих актів, які включають Конституцію України, Кримінальний кодекс та Кримінальний процесуальний кодекс, а також спеціальний закон України «Про правовий режим воєнного стану». Конституція гарантує основні права людини, але в умовах воєнного стану можливі певні обмеження для забезпечення безпеки держави. КК України та КПК визначають порядок розслідування злочинів, права та обов'язки учасників процесу, при цьому у період воєнного стану впроваджуються спеціальні норми, що дозволяють прискорювати прийняття рішень, зберігати докази в умовах бойових дій та застосовувати спрощені процедури при розслідуванні злочинів, пов'язаних із воєнними діями, таких як мародерство, колабораціонізм або диверсії. Правоохоронні органи отримують розширені повноваження, включно з можливістю залучення спеціалізованих підрозділів та мобільних груп, а також координації з військовими структурами у зоні бойових дій. Водночас зберігаються гарантії основних прав і свобод людини, а контроль за законністю застосування спеціальних повноважень здійснюється прокуратурою та судом [1].

Під час воєнного стану правоохоронні органи України отримують значно розширені повноваження, що дозволяють оперативно забезпечувати правопорядок, захист населення та національну безпеку. Вони мають право застосовувати спеціальні заходи для запобігання та розкриття злочинів, що пов'язані із воєнними діями, включаючи мародерство, диверсії, колабораціонізм, терористичні акти та інші протиправні дії, що загрожують громадській безпеці [7].

Правоохоронці можуть створювати мобільні групи та спеціалізовані підрозділи для роботи в умовах бойових дій, що дозволяє швидко реагувати на надзвичайні ситуації, проводити слідчі дії на територіях з обмеженим доступом та забезпечувати охорону свідків і потерпілих [2].

Крім того, органи правопорядку отримують можливість координації своїх дій із військовими підрозділами, що особливо важливо для

розслідування злочинів у зонах активних бойових дій. Слідчі мають право на прискорене прийняття рішень, оперативний збір доказів та застосування спрощених процедур кримінального провадження у тих випадках, коли це необхідно для забезпечення обороноздатності держави та безпеки громадян. Також правоохоронні органи можуть використовувати сучасні технології, зокрема дрони, системи відеоспостереження, засоби зв'язку та цифрові платформи для документування правопорушень та їх аналізу [3].

Водночас усі дії органів контролюються прокуратурою та судами для забезпечення законності та дотримання основних прав і свобод громадян, навіть в умовах воєнного стану. Це дозволяє поєднувати ефективне реагування на загрози з гарантіями правової безпеки населення [4].

Під час воєнного стану правоохоронні органи України отримують розширені повноваження, спрямовані на забезпечення безпеки громадян, захист правопорядку та національної безпеки [8].

До їхніх обов'язків входить оперативне реагування на злочини, пов'язані з воєнними діями, такі як мародерство, диверсії, терористичні акти, колабораціонізм, а також інші протиправні дії, що загрожують громадській безпеці. Органи можуть створювати спеціалізовані мобільні групи та підрозділи для роботи в зоні бойових дій, що дозволяє швидко прибувати на місце правопорушення, проводити слідчі дії у складних умовах та забезпечувати охорону свідків і потерпілих [5].

Правоохоронці мають право координації дій із військовими підрозділами та іншими державними структурами для більш ефективного розслідування злочинів у зонах бойових дій. Вони можуть застосовувати спрощені процесуальні процедури, прискорено збирати та фіксувати докази, а також використовувати сучасні технології, включно з безпілотними літальними апаратами, системами відеоспостереження та цифровими платформами для документування правопорушень [6].

Водночас усі дії правоохоронців здійснюються під контролем прокуратури та судових органів, що забезпечує дотримання законності та основних прав і свобод громадян. Завдяки розширеним повноваженням правоохоронні органи можуть ефективно реагувати на загрози, підтримувати громадський порядок і зменшувати негативні наслідки воєнного стану, поєднуючи оперативність із дотриманням правових гарантій.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2201-20?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 28.10.2025).

2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із знисненням осіб безвісти за особливих обставин під час дії воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4555-20?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 28.10.2025).

3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової

служби під час дії воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3902-20?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 28.10.2025).

4. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про попереднє ув'язнення" щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2111-20?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 28.10.2025).

5. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2462-20?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 28.10.2025).

6. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення положень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2751-20?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 28.10.2025).

7. Лугіна Н. А., Покорська Я. І. Спеціальне досудове розслідування в умовах воєнного стану в Україні. Інноваційні підходи у правовому забезпеченні прав людини. №2, 2023. С. 85–92. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/291/302> (дата звернення: 28.10.2025).

8. Пилипенко Д. О., Андріяшевський А. Г. Щодо питання визначення окремих аспектів особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного стану. Поліцейистика. № 1, 2023. С. 54–60. URL: <https://policeystika.dnuvs.ukr.education/index.php/policeystyka/article/view/61/55> (дата звернення: 28.10.2025).

Гриндула Я.М.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПУБЛІЧНІСТЬ ТА ДИСПОЗИТИВНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Публічність та диспозитивність є фундаментальними засадами кримінального процесу, які визначають характер взаємодії держави та учасників провадження, межі втручання органів влади, а також ступінь реалізації автономії особи у процесі кримінального переслідування. Сучасне бачення цих принципів засноване на поєднанні двох протилежних за своєю природою підходів: активної ролі держави у захисті суспільних інтересів та визнання прав особи визначати свою поведінку в межах кримінального провадження.

Розуміння змісту та співвідношення публічності й диспозитивності має важливе значення для забезпечення балансу між суспільними

інтересами та правами людини, належної реалізації принципу верховенства права та ефективності кримінального судочинства [1, с. 45].

Публічність у кримінальному провадженні традиційно розглядається як обов'язок держави в особі слідчого, прокурора та суду здійснювати кримінальне переслідування незалежно від волі потерпілого або інших учасників процесу. Цей принцип відображає домінування суспільного інтересу над приватним, а також обов'язок держави забезпечити невідворотність кримінальної відповідальності [2, с. 112].

Сучасна доктрина визначає такі ключові елементи принципу публічності:

1. Імперативний характер діяльності органів досудового розслідування і прокуратури.
2. Неможливість ігнорування органами влади інформації про кримінальне правопорушення.
3. Забезпечення державного обвинувачення незалежно від волі приватних осіб.
4. Пріоритет суспільного інтересу над приватною ініціативою.

Публічність гарантує активну роль держави в боротьбі зі злочинністю, що забезпечує належний захист прав потерпілих і суспільства загалом. Водночас надмірна імперативність може створювати ризики порушення прав людини, зокрема свободи волевиявлення та недоторканності приватного життя [3, с. 57].

Диспозитивність у кримінальному процесі полягає у можливості його учасників на власний розсуд змінювати межі та напрями кримінального переслідування. Цей принцип передбачає участь приватних осіб у вирішенні питань, пов'язаних із захистом їхніх прав та інтересів.

Основними проявами диспозитивності є:

- правомочність потерпілого подавати або відкликати заяву у справах приватного обвинувачення;
- можливість сторони захисту ініціювати процесуальні дії, подавати клопотання, докази, оскаржувати рішення;
- укладення угод про примирення або визнання винуватості;
- свобода вибору захисника та форм захисту.

Як зазначає С. Дудченко, диспозитивність є інструментом реалізації автономії особи в кримінальному провадженні та відображає європейський підхід до трактування ролі учасників процесу [4, с. 88].

Диспозитивність тісно пов'язана з принципами рівності сторін, змагальності та свободи у доведенні, оскільки забезпечує активну участь сторін у визначенні процесуальної долі справи.

Історично український кримінальний процес ґрунтувався переважно на принципі публічності. Проте розвиток демократичних інститутів, імплементація міжнародних стандартів та реформування кримінального процесуального законодавства призвели до посилення ролі диспозитивності.

Сьогодні взаємодія цих принципів проявляється у пошуку балансу між імперативністю держави та свободою особи. Публічність забезпечує невідворотність покарання, тоді як диспозитивність — гарантує реальний захист прав учасників процесу.

Сучасна модель кримінального процесу в Україні характеризується одночасним застосуванням обох принципів, що відображається у таких положеннях:

- провадження у більшості злочинів розпочинається незалежно від волі потерпілого;
- окремі категорії проваджень (приватного та приватно-публічного обвинувачення) будуються на диспозитивних засадах;
- учасники мають можливість впливати на хід провадження через угоди;
- прокурор зобов'язаний враховувати позицію потерпілого;
- судовий контроль забезпечує дотримання балансу між двома засадами [1, с. 51].

Таким чином, публічність та диспозитивність не варто протиставляти — вони є взаємодоповнюючими механізмами.

Засада публічності відображена у низці положень:

- обов'язок слідчого та прокурора вносити відомості до ЄРДР за будь-яким повідомленням про злочин (ст. 214 КПК);
- неможливість відмови від підтримання публічного обвинувачення без правових підстав (ст. 340 КПК);
- обов'язковість державного обвинувачення у більшості кримінальних правопорушень;
- обов'язки слідчого діяти незалежно від волі сторін, якщо це необхідно для захисту суспільного інтересу.

Важливою тенденцією є розширення функцій прокуратури, спрямованих на забезпечення саме публічного інтересу, зокрема — процесуального керівництва та підтримання державного обвинувачення.

Разом із тим публічність має і свої межі, які визначаються правами особи та судовим контролем за діяльністю органів розслідування [2, с. 117]. Порушення цього балансу призводить до надмірного втручання держави у приватне життя.

Диспозитивні засади у КПК України проявляються значно ширше, ніж у радянській традиції кримінального процесу. Основними напрямками реалізації диспозитивності є:

1. Провадження приватного обвинувачення. Такі провадження можуть бути розпочаті виключно на підставі заяви потерпілого, а їх закінчення залежить від його волі. Відкликання заяви тягне за собою закриття провадження (ст. 477 КПК).

2. Угоди у кримінальному провадженні. КПК передбачає два види угод — про примирення та про визнання винуватості. Укладання угод є

яскравим проявом диспозитивності, оскільки дає можливість сторонам самостійно визначати наслідки провадження [4, с. 90].

3. Активна роль сторін у доказуванні. Сторони мають право подавати докази, клопотання, ставити питання експертам, допитувати свідків (ст. 22 КПК). Це забезпечує їхнє реальне залучення у визначення напряму процесу.

4. Право на оскарження. Оскарження рішень, дій або бездіяльності слідчого чи прокурора є інструментом захисту прав учасників і механізмом контролю за державними органами [6, с. 13].

Таким чином, диспозитивність посилює роль приватного елементу та формує партнерську модель кримінального процесу.

Попри нормативну врегульованість, у практиці виникає низка проблем, пов'язаних із реалізацією обох засад. Органи досудового розслідування інколи ігнорують позицію потерпілого або не враховують його інтереси при прийнятті процесуальних рішень. Це суперечить європейським стандартам, які вимагають забезпечення балансу між інтересами сторін [3, с. 60].

Попри наявність механізмів угод, сторони на практиці часто стикаються з перешкодами: небажання прокурора погоджувати угоди, недостатня поінформованість потерпілих, зловживання органів розслідування. Наприклад, у справах приватного обвинувачення суди нерідко дублюють функцію обвинувачення, що свідчить про недостатнє розмежування публічного і приватного елемента.

Суди повинні більш активно контролювати дотримання балансу між принципами публічності та диспозитивності, зокрема при укладенні угод, звільненні від кримінальної відповідальності та розгляді скарг на дії прокурора [5, с. 103].

Сучасний етап розвитку кримінального процесу України характеризується поступовим зміщенням акценту у бік розширення диспозитивних елементів, що відповідає європейським стандартам та загальним тенденціям гуманізації кримінального правосуддя. Перспективними напрямками є:

1. Розширення кола проваджень приватного та приватно-публічного обвинувачення.
2. Удосконалення процедур укладення угод та посилення контролю за їх добровільністю.
3. Створення електронних механізмів інформування сторін та реалізації їх прав, що зменшить ризики зловживань.
4. Посилення ролі потерпілого, зокрема через впровадження інституту спеціального представника.
5. Гарантування реальної автономії сторони захисту у визначенні стратегії та тактики захисту.

Реалізація цих заходів сприятиме гармонізації українського кримінального процесу з міжнародними стандартами та забезпечить ефективність і справедливість правосуддя.

Публічність та диспозитивність є ключовими засадами кримінального провадження, що формують його структурну модель та визначають баланс між суспільними та приватними інтересами. Сучасне бачення цих принципів полягає у їх поєднанні, взаємодоповненні та забезпеченні гармонії між державними функціями та автономією учасників процесу.

Публічність гарантує захист суспільного інтересу і невідворотність кримінальної відповідальності, тоді як диспозитивність забезпечує реальне здійснення права на захист і свободу волевиявлення учасників.

Сучасні виклики кримінальної юстиції — це пошук оптимального балансу між двома засадами, запобігання зловживанням та забезпечення верховенства права. Удосконалення механізмів їх реалізації є важливим кроком на шляху до зміцнення демократичного правопорядку та ефективності кримінального судочинства в Україні.

Список використаних джерел

1. Почтовий М.М. Теоретичні, правові та пракселогічні засади публічності та диспозитивності у кримінальному процесі: монографія. Дніпро : видавець Біла К.О., 2021. 400.
2. Навроцька В.В. Матеріально-правовий критерій виділення справ приватного обвинувачення за КПК України 2012 року. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / головний редактор В.В. Середа. Львів : ЛьвДУВС, 2016. Вип. 3. С. 255–263.
3. Дяченко Н. Баланс публічності та диспозитивності: європейський досвід. Право України. 2019. № 5. С. 55–63.
4. Дудченко С. Угоди у кримінальному провадженні як прояв диспозитивності. Вісник кримінального судочинства. 2022. № 4. С. 87–92.
5. Карпенко О. Судовий контроль як гарантія дотримання публічності та диспозитивності. Юридична наука. 2023. № 1. С. 98–105.
6. Сляднєва К. А. Диспозитивність як організаційна складова участі прокурора в кримінальному провадженні в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2019. 20 с.

Гуца С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Мартинюк О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Хитра А. Я.

завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СУДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна стала серйозним випробуванням для всієї державної системи, у тому числі для здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях. На мою думку, воєнний стан створює додаткові ризики для забезпечення прав учасників процесу, адже умови збройної агресії обмежують можливості судів працювати безперебійно, а сторони процесу не завжди можуть реалізувати свої права так само повно, як у мирний час. Водночас я переконаний, що навіть за умов війни держава не може відступати від фундаментальних засад правосуддя, оскільки саме заради захисту прав і свобод вона функціонує.

Вважаючи, що особлива роль у цей період належить суду, який повинен зберігати баланс між потребами безпеки та гарантіями справедливого судового розгляду. Суд має залишатися незалежним арбітром, а не формальним органом, що лише фіксує позицію обвинувачення. Саме дотримання процедур, рівність сторін, забезпечення права на захист і доступ до правосуддя, на мою думку, є ключовими орієнтирами, які не можуть бути втрачені навіть у період воєнного стану.

Держава повинна вдосконалювати організацію діяльності судів у воєнний період: розширювати можливості дистанційних засідань, забезпечувати безперервність розгляду справ, а також гарантувати безпеку учасників процесу. Попри складні умови, справедливий суд має залишатися доступним, а обмеження прав — чітко обґрунтованими та пропорційними. На мою думку, лише за таких умов можна забезпечити довіру суспільства до правосуддя та зберегти легітимність державної влади навіть у часи найбільших викликів.

Воєнний стан створює додаткові виклики для роботи судів, однак він не скасовує основних прав учасників кримінального провадження. Конституція України чітко визначає, що “права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави” [1 ст. 3]. Також наголошується, що “права і свободи людини і громадянина захищаються судом” [1 ст. 55]. Навіть за умов воєнного стану ці положення залишаються обов’язковими до виконання. Хоча ст. 64 Конституції допускає обмеження прав під час воєнного стану, у ній зазначено, що “не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції” [1 ст. 64]. Це підкреслює, що фундаментальні права, включно з доступом до справедливого суду, залишаються незмінними.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає основні засади судочинства та права учасників кримінального провадження. Згідно КПК України, “зміст і форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження” [2 ст. 7]. Однією з ключових засад є право на захист, яке визначено у КПК України: “підозрюваний, обвинувачений, виправданий має право на захист” [2 ст. 20]. Крім того, КПК України встановлює, що “кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом” [2 ст. 21]. Важливою є також ст. 22 КПК України, де зазначено, що “кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності сторін”, що забезпечує рівність процесуальних можливостей для обвинувачення і захисту. КПК України додатково визначає, що “суд у кримінальному провадженні вирішує лише ті питання, що винесені на його розгляд сторонами та віднесені до його повноважень” [2 ст. 26], що підкреслює незалежність суду у прийнятті рішень.

Закон України “Про правовий режим воєнного стану” визначає умови, за яких держава може тимчасово обмежувати окремі права. У ньому зазначено, що “в умовах воєнного стану можуть тимчасово обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина” [3 ст. 1]. Водночас закон уточнює, що ці обмеження застосовуються лише “в межах, необхідних для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану”. Таким чином, навіть у період воєнного стану держава повинна дотримуватися принципу пропорційності і не порушувати суттєві гарантії правосуддя.

Отже, аналіз нормативних актів демонструє, що суд у кримінальному провадженні зберігає свої конституційні та процесуальні функції. Він забезпечує право на захист, доступ до суду, змагальність сторін та незалежність розгляду справ, навіть коли застосовуються особливі правові режими. Воєнний стан може лише тимчасово впливати на організаційні аспекти діяльності суду, але не скасовує основних прав учасників кримінального провадження.

Крім того, Закон України “Про судоустрій і статус суддів” зазначає, що “судді під час здійснення правосуддя керуються Конституцією та законами України і забезпечують незалежність суду” [4 ст. 10]. Це підкреслює, що навіть в умовах воєнного стану суд зберігає незалежність та діє відповідно до законодавства.

На мою думку, робота суду в умовах воєнного стану потребує особливої уважності до забезпечення прав учасників кримінального провадження. Вважаю, що суди повинні зберігати незалежність і об’єктивність навіть під час складних умов, забезпечуючи рівність сторін та право на захист. Дотримання цих принципів, на мою думку, є ключовим для підтримки довіри громадян до правосуддя та легітимності державних органів.

Законодавство прямо підтримує цю позицію. Так, Конституція України встановлює, що “кожен має право на захист своїх прав і свобод у суді” [1 ст. 55]. Крім того, Кримінальний процесуальний кодекс України зазначає: “підозрюваний, обвинувачений, виправданий має право на захист” [2 ст. 20]. Це підкреслює, що навіть в умовах воєнного стану основні права учасників процесу не можуть бути обмежені без чітких правових підстав.

В умовах воєнного стану суди можуть використовувати особливі організаційні методи, наприклад, дистанційні засідання, зміни підсудності чи прискорені строки розгляду справ, але при цьому вони повинні дотримуватися принципу пропорційності. Закон України “Про правовий режим воєнного стану” прямо зазначає, що обмеження конституційних прав і свобод можливе “в межах, необхідних для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану” [3 ст. 1]. Це означає, що права на захист, доступ до суду та справедливий розгляд залишаються незмінними і є пріоритетними навіть під час воєнного стану.

Водночас, на мою думку, важливо забезпечити оперативне інформування учасників процесу про перебіг провадження та дії суду. Ст. 26 КПК України встановлює, що “суд у кримінальному провадженні вирішує лише ті питання, що винесені на його розгляд сторонами та віднесені до його повноважень” [2 ст. 26]. Це гарантує, що учасники процесу зберігають контроль над своїми правами, а суд не виходить за межі своєї компетенції.

Завдяки такому поєднанню законодавчих гарантій і оперативних організаційних рішень, суди здатні забезпечити захист прав учасників кримінального провадження, зберігаючи легітимність своїх рішень і довіру суспільства. Вважаю, що саме цей баланс — між суворим дотриманням права та адаптацією до воєнних умов — є ключовим для ефективної роботи судової системи.

Важливо також враховувати, що, як зазначено в науковій статті, “право учасників кримінального провадження на захист повинно реалізовуватися незалежно від особливих умов, включно з воєнним станом” [5 с. 12]. Тобто, на думку дослідників, адаптація організаційних форм суду не повинна обмежувати базові гарантії правосуддя [5 с. 13].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що робота суду в умовах воєнного стану є складною, але цілком здійсненою за умови дотримання законодавчих гарантій прав учасників кримінального провадження. Навіть за особливих умов держави, суди зберігають свою незалежність, об'єктивність та змагальність процесу, а права на захист, доступ до суду та справедливий розгляд залишаються пріоритетними.

Застосування воєнного стану не звільняє суди від обов'язку дотримуватися Конституції та КПК, а законодавчі механізми дозволяють адаптувати організаційні форми роботи (дистанційні засідання, зміни підсудності, прискорені строки розгляду) без порушення прав учасників процесу. У поєднанні з принципом пропорційності обмежень це забезпечує ефективну діяльність суду та збереження довіри суспільства.

Отже, можна стверджувати, що навіть у складних умовах воєнного стану держава має можливість і обов'язок забезпечити захист прав людини та законність судового процесу, що є ключовим елементом стабільності та легітимності державної влади.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> України:
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> України:
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Наукова стаття: Іваненко О. П., «Забезпечення прав учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану», Вісник юридичних наук, 2022, с. 12–13

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1, доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОКРЕМІ НАРІЖНІ ОЗНАКИ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Вирішуючи питання про вдосконалення процесуальних способів забезпечення виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), з урахуванням слідчої та судової практики, можна прийти висновку до кількох обставин, які мають негативний вплив на їх досягнення. На наш погляд, такими обставинами є: чим далі у минуле віддаляється подія кримінального правопорушення, тим складніше стає встановити осіб, які його вчинили і доказати їх винуватість в силу поступової втрати доказів; а також, процесуальна складність проваджень очевидних кримінальних

правопорушень. Слід зазначити, що друга, з наведених обставин, також підсилює першу.

Усуненням чи протидія таким негативним для кримінального провадження обставинам, є розроблення правової форми розслідування, яка б забезпечувала процесуальну простоту застосування. Такою формою вирішення вказаного завдання в Україні є дізнання, як окрема форма досудового розслідування. Підходи до такої форми на різних етапах формування сучасного кримінального процесу не завжди були однакові.

Так, досліджуючи дізнання на ранньому етапі його виникнення, науковці наводять ключові відмінності від сучасної форми досудового розслідування: по-перше, нині дізнання триває від моменту виявлення факту протиправного діяння і до моменту закінчення досудового розслідування; по-друге, у XVIII–XIX ст. дізнання не мало чітко визначеної процесуальної форми та не обмежувалося конкретними строками і майже повністю залежало від внутрішнього переконання особи, яка його проводила; по-третє, у законодавстві дореволюційного періоду дізнання мало право проводити широке коло уповноважених осіб (поліцейські чини, військове та цивільне начальство, духовенство, урядники, сільські старости та інші); по-четверте, тогочасне дізнання проводилося щодо всіх без винятку злочинів, не зважаючи на тяжкість злочину [1, с.29]. Однак, усі наведені відмінності мають спільну рису, притаманну дізнанню на всіх етапах його розвитку, – наявність спрощеного процесуального порядку у його проведенні. Такий спрощений порядок передбачає: окремі способи отримання доказів в кримінальному провадженні, залучення менших сил та процесуальних засобів.

Мусимо також зазначити, що спрощений порядок не означає ігнорування основних вимог кримінального процесуального закону, чи нехтуваннями засадами кримінального провадження або доказового права. Хоч наперед забігаючи, мусимо констатувати про недосконалість, передбачених форм і засобів розслідування у формі дізнання. Таку думку розділяють з нами ряд дослідників форм кримінальної юстиції на стадії досудового розслідування. В. Черней і С. Чернявський стверджують, що генеза та сучасний досвід застосування інституту спрощеного провадження як у нашій державі, так і в іноземних країнах засвідчує необхідність подальшого вдосконалення цієї процесуальної форми [4, с.13].

Так, Воробей А. зазначає, що досудове розслідування кримінальних проступків за своєю суттю є не спрощеним, а прискореним досудовим розслідуванням. Така позиція пояснюється тим, що під час проведення дізнання дізнавачі Національної поліції України, керуючись принципом законності, мають провести всі необхідні слідчі (розшукові) та процесуальні дії, щоб з'ясувати всі обставини кримінального правопорушення, які становлять предмет доказування [2, с.113; 3]. Про таку інтерпретацію поняття спрощеної форми, ми вже зазначали раніше.

В даний час на загальному тлі постійних коливань національної системи кримінальної юстиції, незліченних змін і доповнень, що вносяться до

кримінального процесуального законодавства, велику актуальність набувають питання, пов'язані з доцільністю подальших реформ досудового розслідування в цілому та органів, що здійснюють його зокрема. Ці питання є предметом постійних обговорень та дискусій. Висловлюються різні думки: від відродження дореволюційних підходів до повної заміни досудового розслідування непроцесуальною діяльністю поліції на кшталт німецької чи навіть американської моделі організації досудового розслідування. Проте видається, що будь-які подібні перетворення можна планувати і тим більше проводити лише після належної доктринальної «ревізії» наявних організаційно-правових ресурсів, справжнього розуміння їхньої ролі та потенціалу у вирішенні різних завдань боротьби зі злочинністю. Тоді як у реальності, незважаючи на уявну дослідницьку завершеність і безліч наукових публікацій, жодного подібного розуміння з цілого ряду питань просто не існує.

Доречно відзначити історико-правовий факт: з огляду на цілу низку обставин і катаклізмів, що супроводжують розвиток радянської та пострадянської державності, в Україні поступово сформувалася досить унікальна, суттєво відмінна від зарубіжних аналогів національна модель досудового розслідування, яка передбачала здійснення кримінального правосуддя, включаючи передачу класичних юрисдикційних (судових та слідчих) повноважень у ведення виконавчо-розпорядчих органів, насамперед «силових» міністерств та відомств поліцейського типу, тобто як би часткову інтеграцію функцій «поліції» та «юстиції». Органи дізнання віднесені до суб'єкта виключно процесуальної діяльності, для виконання функції «юстиції», що слід трактувати як позитивний момент в контексті правової держави.

Однак, передбачена форма здійснення дізнання, як прискорена чи спрощена форма розслідування, не може трактуватися як форма, де докази винуватості особи у вчиненні кримінального провадження збираються у не відповідності до постулатів доказового права. Саме в цьому контексті вдосконалення досудового розслідування у формі дізнання потребує вдосконалення як в нормативному плані, так і в правозастосовній практиці.

Список використаної літератури

1. Галаган В. І., Яковенко М. О. Становлення і розвиток дізнання як форми досудового розслідування в Україні (XVIII–XIX століття). Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2020. Т. 6. С. 28-37. URL: <http://nrplaw.ukma.edu.ua/article/view/225370/225216>
2. Воробей А. О. Проблемні питання та перспективи вдосконалення спрощеного досудового розслідування. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 1. С.111-115.
3. Гуцуляк Ю.В. Дізнання як форма досудового розслідування: проблемні питання реформування на сучасному етапі. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2023. С.178-188.
4. Черней В., Чернявський С. Запровадження інституту кримінальних проступків у контексті реформування системи досудового розслідування в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 3 (112). С. 7–14. doi: <https://doi.org/10.33270/01191123.7>.

Дегтяр А. В.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Стецик Б. В.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ І СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та недоторканості в Кримінальному кодексі України присвячено окремий розділ [1]. Це свідчить про вагомий роль і значення цих кримінальних правопорушень насамперед для особи. Тому, закономірно, що в сучасному кримінальному процесі розслідування злочинів, пов'язаних із посяганням на статево-свободу та статево-недоторканність особи, є одними з найскладніших і найделікатніших напрямів діяльності правоохоронних органів. Особливу роль у цьому процесі відіграє використання спеціальних знань, які дозволяють не лише встановлювати фактичні обставини події, а й забезпечувати ефективність кримінального розслідування, збирати і закріплювати докази, визначати мотиви і поведінку підозрюваних, а також забезпечувати належну правову оцінку дій осіб, що вчинили кримінальне правопорушення проти статевої свободи чи недоторканості особи. З огляду на складність таких правопорушень, застосування спеціальних знань стає невід'ємним інструментом криміналістики, яка формує науково обґрунтовані методи розкриття та розслідування таких кримінальних правопорушень [2, с. 220]. Тому, особливо актуальним постає дослідження використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти статевої свободи і статевої недоторканості особи.

Перш за все потрібно вказати, що посягання на статево-свободу та статево-недоторканність особи охоплюють широкий спектр кримінальних правопорушень, серед яких зґвалтування, розбещення неповнолітніх, примус до статевих дій, сексуальна експлуатація та інші діяння, передбачені Кримінальним кодексом України. Криміналістичний аналіз таких кримінальних правопорушень передбачає не лише класичне виявлення та фіксацію фактичних даних, а й застосування комплексного підходу, який включає знання психології, медицини, судової експертизи, кримінальної антропології, дактилоскопії, генетики, комп'ютерної криміналістики та інших наук. Кожна з цих сфер знань дозволяє правоохоронцям здійснювати повноцінну

роботу з доказами, які мають особливу чутливість і делікатність, з огляду на необхідність захисту прав потерпілих та їхньої гідності [3, с. 383-384].

Варто зазначити, що надзвичайно важливим аспектом криміналістичного підходу є застосування спеціальних знань при огляді місця події. В умовах кримінальних правопорушень проти статевої свободи і недоторканності особи місце події часто характеризується складними слідовими обставинами: відсутністю явних ознак насильства, присутністю прихованих слідів, слідів біологічного походження, а також складними психоемоційними реакціями потерпілих та свідків. Тому, закономірно, що використання знань судової медицини дозволяє визначити характер тілесних ушкоджень, час їх нанесення, а також оцінити обставини, за яких вони могли виникнути. При цьому, потрібно погодитися з науковцями, що важливим є поєднання медичних висновків з криміналістичною оцінкою, що включає фіксацію слідів ДНК, волосся, тканин та інших матеріалів, які можуть стати критично важливими доказами у судовому процесі [4, с. 30-31]. Все це дозволяє використовувати ці докази в майбутньому під час надання висновків експерта.

Також звернімо увагу, що спеціальні знання психології та психіатрії відіграють ключову роль при опитуванні потерпілих, свідків та підозрюваних. В умовах злочинів проти статевої свободи постраждалі часто перебувають у стані травми, страху, сорому та психологічного стресу, що ускладнює процес отримання правдивих і повних показань. Кваліфікований криміналіст з використанням знань психології може створити безпечну та професійну атмосферу, провести коректне опитування, виявити суперечності у свідченнях та розпізнати можливі спроби навмисного приховування або викривлення фактів [5, с. 191].

Таким чином, аналіз поведінкових характеристик підозрюваного, включаючи мотиви, патерни агресії та психоемоційні стани, дозволяє побудувати профіль правопорушника та спрямувати слідчі дії у правильне русло.

В свою чергу, не менш важливим є використання криміналістичних методів при документуванні доказів та складанні процесуальних документів. Тут спеціальні знання дозволяють правильно оформлювати протоколи огляду, вилучення речових доказів, відтворення обставин злочину та збереження ланцюга доказів, що є визначальним для допустимості доказів у суді. В умовах злочинів сексуального характеру критично важливим є дотримання норм конфіденційності та захисту персональних даних потерпілих, що передбачає знання криміналістики, процесуального права та етики професійної діяльності [6, с. 331].

Однак сьогодні розслідування таких кримінальних правопорушень багато в чому стикається з новачійними проблемами. Так, у сучасних умовах цифровізації суспільства значну роль у розслідуванні злочинів проти статевої свободи відіграє комп'ютерна криміналістика. Використання спеціальних знань у цій сфері дозволяє аналізувати цифрові сліди, відновлювати видалені повідомлення, аналізувати електронні листування, соціальні мережі, дані мобільних пристроїв та інші цифрові носії інформації, що часто містять

критично важливі докази злочинної діяльності. Відповідно, сучасний криміналіст повинен поєднувати класичні слідчі методи з новітніми технологічними підходами, забезпечуючи ефективне розслідування та фіксацію доказів. Тому, фахівцям, особливу увагу варто приділити застосуванню генетичних та судово-медичних експертиз. Виявлення слідів біологічного походження, зокрема ДНК-зразків, є одним з найбільш надійних і об'єктивних способів підтвердження факту сексуального насильства. Спеціальні знання дозволяють не лише проводити правильний відбір і збереження зразків, а й оцінювати їхню доказову цінність у контексті кримінального провадження. Взаємодія слідчих з експертами є ключовою для підвищення якості доказової бази та забезпечення справедливого судового розгляду.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можемо зробити узагальнюючий висновок, що використання спеціальних знань у криміналістичному розслідуванні злочинів проти статевої свободи і недоторканності особи має багатоплановий характер і включає застосування медичних, психологічних, судово-експертних, цифрових та процесуальних компетенцій. Кожен із цих напрямів забезпечує комплексний підхід до розкриття злочинів, захисту прав потерпілих та правопорядку в державі. Науково обґрунтоване застосування спеціальних знань дозволяє підвищити ефективність розслідування, зменшити ризики помилкових рішень та забезпечити належну доказову базу, що є запорукою справедливого судового процесу. Криміналістика як наука і практика має ключове значення для сучасного розслідування злочинів проти статевої свободи та недоторканності. Використання спеціальних знань у комплексі з класичними слідчими методами, сучасними технологіями та професійною етикою дозволяє створити ефективну систему розслідування, яка здатна забезпечити максимальний захист прав потерпілих, дотримання законності та відновлення справедливості в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. ст. 131.
2. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей. Право і суспільство. 2022. № 3. С. 219-225.
3. Криміналістика: підручник. За ред. В.В. Тіщенка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 556 с.
4. Ергард Н.М. Судова медицина: конспект лекцій. Київ: УкрДГПІ, 2023. 119 с.
5. Криміналістика. Навчальний посібник; за заг.ред. Є.В. Пряхіна. Київ: Атіка, 2012. 496 с.
6. Криміналістика: підруч.: за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. Київ: Ін Юре, 2016. 640 с.

Денисюк Б.С.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)
Науковий керівник

Хитра А. Я.
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ПРАВОВА ПРИРОДА ОБШУКУ ЯК СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до ст. 234 КПК України обшук – слідча (розшукова) дія, котра проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобути в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [5, с. 645].

Правова основа проведення обшуку закріплена в Кримінальному процесуальному кодексі України, зокрема у статтях 234–236. Також порядок проведення обшуку узгоджується з положеннями Конституції України, де у статті 30 визначено, що кожному гарантується недоторканність житла, а проникнення до нього чи проведення в ньому обшуку можливе лише на підставі вмотивованого рішення суду. Отже, обшук належить до тих слідчих дій, які найбільш суттєво обмежують конституційні права і свободи громадян, а тому вимагають суворого дотримання процесуальної форми [2].

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксація у відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Підставою для проведення обшуку є наявність достатніх даних, що дають підстави вважати, що в певному місці або у певної особи можуть знаходитися предмети, документи чи особи, які мають значення для кримінального провадження. У більшості випадків обшук проводиться лише на підставі ухвали слідчого судді, винесеної за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором. Проте у невідкладних випадках, коли існує реальна загроза втечі підозрюваного або знищення доказів, обшук може бути проведений без ухвали суду. У такому разі прокурор або слідчий зобов'язаний невідкладно, але не пізніше 24 годин, повідомити суд про проведення цієї слідчої дії для перевірки її законності [4, с. 177].

У проведенні обшуку беруть участь слідчий або прокурор, які безпосередньо здійснюють процесуальну дію. Крім того, можуть бути присутні

поняті, власник чи користувач приміщення, адвокат (захисник), а також спеціалісти, експерти, перекладачі або технічні працівники. Усі ці особи забезпечують законність, об'єктивність та повноту проведення обшуку. Наявність адвоката є важливою гарантією дотримання прав особи, у якій проводиться обшук, адже він має право робити зауваження, подавати клопотання і стежити, щоб не було порушено права клієнта.

Порядок проведення обшуку визначено у статті 236 КПК України. Перед початком обшуку слідчий або прокурор зобов'язаний пред'явити службові посвідчення та ухвалу суду, вручити її копію особі, у якій проводиться обшук, і роз'яснити її права. Обшук, як правило, проводиться у денний час — з 6-ї до 22-ї години, за винятком невідкладних випадків. Під час обшуку всі дії обов'язково фіксуються технічними засобами — ведеться відеозапис, що є додатковою гарантією законності. Вилучаються лише ті предмети, документи або цінності, які мають безпосереднє значення для справи. Усе вилучене ретельно описується, опечатується і долучається до протоколу обшуку.

Результати обшуку оформлюються протоколом, у якому зазначаються місце, дата, час проведення, підстави для обшуку, особи, присутні під час його здійснення, опис ходу дії, а також перелік вилучених предметів і документів. До протоколу додаються фото- та відеоматеріали, плани чи схеми, що ілюструють перебіг обшуку. Протокол підписується усіма учасниками, а його копія обов'язково вручається особі, у якій проводився обшук. Особа має право робити зауваження до протоколу, які вносяться до документа [3, с. 323-324].

Розрізняють кілька видів обшуку: обшук житла або іншого володіння особи, обшук службових приміщень, обшук транспортних засобів, обшук місцевості та особистий обшук. Найбільш процесуально захищеним є обшук житла, адже він безпосередньо пов'язаний із конституційним правом людини на недоторканність житла. Особистий обшук зазвичай проводиться під час затримання особи або в інших передбачених законом випадках, коли є підстави вважати, що при ній можуть бути заборонені предмети або докази [6].

Важливим елементом проведення обшуку є забезпечення гарантій прав осіб, у яких він проводиться. Закон забороняє безпідставне вилучення майна, що не має відношення до кримінального провадження. Обов'язковою є відеофіксація всього процесу, присутність адвоката, можливість робити зауваження, а також заборона приниження честі та гідності людини. Порушення цих вимог може призвести до визнання результатів обшуку недопустимими доказами у суді.

Значення обшуку у кримінальному процесі важко переоцінити. Саме під час обшуку нерідко знаходяться ключові докази, які дозволяють встановити істину у справі, підтвердити або спростувати показання свідків, знайти знаряддя правопорушення, викрадені речі або документи, що свідчать про правопорушення. Водночас обшук — це одна з найбільш чутливих

процесуальних дій, тому її проведення потребує високого рівня професіоналізму слідчого та суворого дотримання вимог закону [1, с. 139-140].

Підсумовуючи, можна зазначити, що обшук є складною, але надзвичайно важливою слідчою дією, без якої ефективно розслідування багатьох правопорушень було б неможливим. Він забезпечує отримання важливої доказової інформації, сприяє встановленню істини у справі та притягненню винних до відповідальності. Водночас проведення обшуку має здійснюватися лише у випадках дійсної необхідності, на підставі ухвали суду, з дотриманням усіх процесуальних гарантій та з повагою до прав, честі і гідності громадян.

Список використаних джерел:

1. Денисовський М. Д. Процесуальні аспекти проведення обшуку як одного із засобів отримання доказів у кримінальному провадженні. Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 3 (69). С. 136-141. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2020/25.pdf
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20200317>
3. Нечваль А. Етапи проведення обшуку: теорія та практика. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6. С. 322-325. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/61.pdf>
4. Осипенко І. П. Загальні положення тактики проведення обшуку. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 3. С. 196-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anopr_2021_3_38
5. Терещук С. С. Окремі процесуальні аспекти проведення обшуку. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. №1. С. 644-647. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/03/115.pdf>
6. Формігуй О. Обшук: поняття, види, процесуальний порядок проведення. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40593/1/90.pdf>

Дорошенко С. М.,

завідувач сектору досліджень електричних та фізичних параметрів, обліків та статистики відділу вибухотехнічних досліджень та вибухотехнічних обліків вибухотехнічної лабораторії
(ДНДЕКЦ МВС України)

Савчук М. В.,

судовий експерт сектору пожежотехнічних вибухотехнологічних досліджень та досліджень безпеки життєдіяльності відділу досліджень безпеки життєдіяльності та охорони праці вибухотехнічної лабораторії
(ДНДЕКЦ МВС України)

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОПРОВОДКИ АВТОМОБІЛЯ НА МІСЦІ ПОЖЕЖІ

Як відомо, однією з поширених причин пожеж на автотранспорті є аварійні режими роботи електрообладнання. Їх кількість, за різними оцінками, становить близько 20 % від загальної кількості пожеж [1].

У бортовій електромережі транспортних засобів можуть виникнути і призвести до пожежі ті ж аварійні режими, що і в звичайній електромережі будівлі (споруди) – коротке замикання, струмове перевантаження, великі перехідні опори.

Звичайно, особливості автомобільної бортової мережі накладають певну специфіку на характер виникнення і перебіг пожежонебезпечних аварійних режимів роботи, але в цілому джерелом тепла є електрична дуга і іскри, що виникають при цьому, а також тепловиділення при проходженні по ланцюгу струмів перевантаження, яке особливо велике в зонах «поганих контактів» [1].

На автомобільному транспорті використовуються багатодратові мідні провідники, для яких характерні ті ж візуальні ознаки аварійних режимів роботи, що і для звичайної електромережі, і, відповідно, повинні дотримуватися ті ж правила виявлення, фіксації та вилучення.

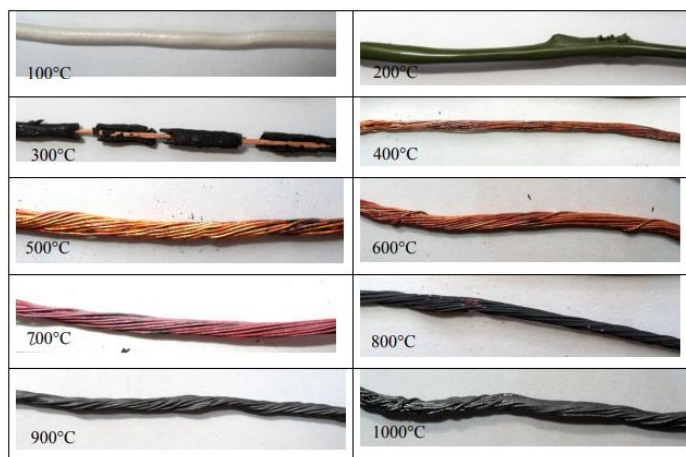
Відпрацьовуючи «електротехнічну» версію виникнення пожежі в автомобілі, бажано з самого початку, виходячи з обставин пожежі, розібратися, які ланцюги автомобіля могли бути під напругою, а які ні. Під обставинами пожежі в даному випадку розуміється, чи стояла машина на стоянці, чи загорілася в момент запуску двигуна, чи під час руху. Окремі електричні ланцюги бортової мережі за цих обставин можуть бути навантажені і працювати по-різному.

При дослідженні даних ділянок описується стан ізоляції провідників, зокрема, встановлюється, обвуглена вона зсередини чи ні, з метою встановлення режиму перевантаження по струму.

При увімкненому запалюванні та працюючому двигуні джерелом електроенергії, крім акумулятора, є ще й генератор. При виході з ладу регулятора напруги, особливо на великих обертах двигуна, струм в електроланцюзі автомобіля може значно підвищитися, що, в свою чергу, може привести до виникнення пожежонебезпечного аварійного режиму роботи електрообладнання.

Зокрема, послідовно описується стан кабельних виробів і характер їх пошкоджень (наприклад, де обгоріла ізоляція, на якій відстані тощо). Фіксуються місця розташування ділянок провідників з вигоранням ізоляції, наявність ділянок з окисною плівкою на мідній жилі, а також стан струмопровідних жил – місця спікання (плавлення) жил, наявність обривів, оплавлень тощо. Зовнішній стан ізоляції та жил також фіксується в протоколі огляду місця події.

За зовнішнім виглядом проводів (жил та ізоляції) можна орієнтовно оцінити максимальну температуру їх нагрівання під час пожежі (зобр. 1).

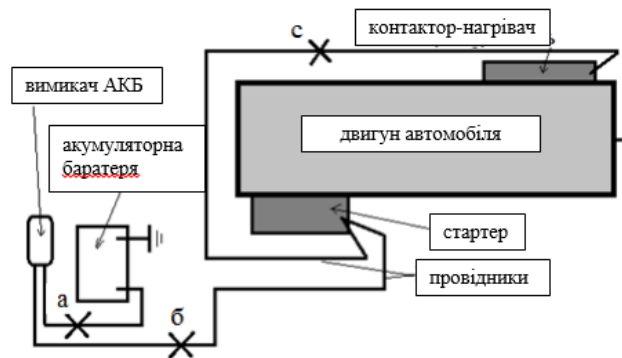
Зображення 1. Зовнішній вигляд мідних багатожильних провідників, відпалених при різних температурах.

Необхідно також звернути увагу і зафіксувати в протоколі огляду і стан ізоляції на ділянках, де вона збереглася. Так, оплавлення і обвуглювання ізоляції по зовнішній поверхні, як правило, є наслідком термічного впливу пожежі. У той же час, обвуглювання або оплавлення ізоляції зсередини, з боку жили – важлива ознака нагрівання жили надтоками перевантаження (в тому числі і при короткому замиканні).

Правила вилучення автомобільних проводів – ті ж самі, що і звичайної електропроводки, при цьому необхідно пам'ятати, що на транспортних засобах встановлюється велика кількість додаткового електрообладнання (системи охоронної сигналізації, підігріву двигуна, мультимедійної системи тощо). Причетність до виникнення пожежі подібних пристроїв у ряді випадків вимагає особливо серйозних доказів, оскільки вони найчастіше змонтовані не заводом-виробником, і встановлена експертом причина пожежі є ключем до вирішення питання про те, хто несе фінансову відповідальність за те, що сталося. Тому детально описуються провідники зі слідами аварійного режиму роботи та їх ідентифікаційні ознаки (наприклад, кількість дротів у жилі та їх діаметр). По можливості вказується, від якого вузла і до якого споживача вони підключені. Якщо це встановити не вдається, то вказується точне (локальне) місце їх виявлення [1, 2].

Фіксація місць розташування оплавлень може дати інформацію, що дозволяє встановити осередок пожежі. Якщо виявлено кілька оплавлень, з ознаками впливу на дроти електричної дуги, то осередок пожежі, як правило, знаходиться в місці розташування оплавлення, найбільш віддаленого від джерела струму [3].

Так, при встановленні осередку та причини пожежі, що сталася у вантажному автомобілі КАМАЗ, було виявлено кілька оплавлень (зобр. 2 у місцях а, б, с) на провідниках, що є ланками одного ланцюга. У процесі проведених досліджень було встановлено, що саме найбільш віддалене оплавлення (зобр. 2 оплавлення с) знаходиться в осередковій зоні, і коротке замикання тут стало причиною виникнення пожежі зазначеного автомобіля.

Зображення 2. Схема електроживлення контактора-нагрівача автомобіля КАМАЗ, а, в, с – місця оплавлення (приплавлення до корпусу автомобіля) провідників струмами короткого замикання.

Список використаних джерел:

1. Чешко І.Д., Плотніков В.Г. Аналіз експертних версій виникнення пожежі: в 2-х кн. СПб.: ООО «Типографія», 2024. Кн. 2. 364 с.
2. Особливості пожежної безпеки електроустаткування легкових автомобілів / В.І. Попов [та ін.] 2016. № 1. С. 77–81.
3. Мокряк А.Ю., Чешко І.Д. Металографічний аналіз мідних провідників, які зазнали впливу струмового навантаження в експертизі пожеж. Наук.-аналіт. журн. «Вісник». 2014. № 4. С. 51–58.

Дуфенюк О. М.,
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
доктор юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПОЛЬСЬКА НАЛЕЖНА ПРАВОВА ПРОЦЕДУРА: ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

Реформа кримінального провадження 2012 року стала переломним моментом «до» і «після». Так окреслилася умовна точка біфуркації і переходу від моделі контролю злочинності (Crime Control Model) до моделі належної (справедливої) правової процедури (Due Process Model). Чи могло все змінитися миттєво о 00.00 год.? Звісно, що ні. Концепт «належна правова процедура» став наріжним каменем, фундаментом масивної юридичної конструкції кримінального провадження, але що воно таке – й досі складно сказати і вченим, і практикам. Витоки цього поняття сягають часів «старої» Англії і її Великої хартії свобод (Magna Charta Libertatum, 1215 р.) й еволюціонували від процедури позбавлення волі за правом (законом) землі (краю) до ототожнення з ідеєю верховенства права. Епітомою цієї теорії є те, що суб'єкти владних повноважень мають діяти не тільки згідно із законом, але й у відповідності до критеріїв природного права, моральності, розумності, справедливості, а також загальноправовим принципам, що встановлені органами правосуддя [1, с. 113; 2, с. 56].

В. Новожилов, який провів послідовний етимологічний аналіз кожного елемента цього концепту, цілком слушно констатує: «процедура» – передбачає додержання формалізованих правил, відповідної стадійності, методики, черговості вчинення тієї чи іншої дії; прикметник «належна» – відповідає за точність, безпомилковість й одноманітність у процесі правозастосування, вимога до сталої форми; прикметник «правова» – відсилає до сутнісного наповнення, до утвердження засади верховенства права [1, с. 116].

Тобто не «юридична», не «юридизована» не та, яка просто виписана у законі, а саме «правова», тобто така, що відповідає «інгредієнтам правовладдя», про що говорить Венеціанська комісія [3], відповідає справедливості і шануванню права в розумінні А. Дайсі і його *the rule of law*, захисту права від свавілля. Ключові тези висловлює Л. Матвеева, вказуючи, що концепція правової процедури стала універсальною через рішення Європейського суду з прав людини; вона органічно пов'язана із громадянським суспільством та правовою державою; вона властива будь-якому цивілізованому судочинству та включає як процесуальні гарантії захисту особистих прав, так і правові механізми обмеження свавілля держави [2, с. 56].

Утім згадана «універсальність процедур» розбивається об «національні механізми», наче хвилі об камінь, і це породжує багатоманітність підходів до вирішення одних і тих же питань процесуального характеру в різних юрисдикціях. Яскравим ілюстративним прикладом слугує досвід Польщі. Те, що в українському правозастосуванні сьогодні є немислимим і недопустимим, у польському – вважається цілком прийнятним й ефективним. Не будемо ідеалізувати польський кримінальний процес (там теж є свої проблеми і виклики), однак для розширення горизонту знань та посилення критичного мислення розглянемо рандомно обрані факти-норми-процедури польського КПК (далі – КПК РП) [4].

I. Про акцент у завданнях. У завданнях провадження прямо вказується захист інтересів потерпілого і шанування його гідності (ст. 2 КПК РП). Ця увага має фундаментальне значення, адже демонструє, що еквівалентно до захисту інтересів підозрюваного/обвинуваченого має діяти захист інтересів потерпілого.

II. Про відкритий перелік підстав припинення провадження. До підстав не починати провадження, а почате провадження припинити, віднесено появу «інших обставин, які виключають переслідування» (п. 11 § 1 ст. 17 КПК РП). Це означає: уповноважені суб'єкти процесуальної діяльності мають такий ступінь суспільної довіри, що ніхто не очікує, що через відкритий каталог таких підстав матимуть місце «стихійні», безпідставні, упереджені припинення розслідувань.

III. Про строк ухвалення рішення про початок кримінального провадження та «провадження перевірки» Коли є підозри про вчинення кримінального правопорушення або коли є повідомлення про кримінальне правопорушення виноситься постанова про початок слідства (*postanowienie o*

wszczęciu śledztwa) (ст. 303 КПК РП). Немає жорстко визначених строків для ухвалення такого рішення. Польське провадження має бути почато невідкладно за загальним правилом, але якщо є потреба перевірити відомості про правопорушення, постанова про початок слідства (postanowienie o wszczęciu śledztwa) або відмову почати слідство (postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa) виноситься не пізніше, ніж через 30 днів від отримання повідомлення (ст. 307 КПК РП). Це так зване «провадження перевірки», «перевіряючи провадження» (postępowanie sprawdzające). У нашому недалекому минулому ми мали інститут дослідчої перевірки, яка могла тривати до 10 днів. Суворі критика цього інституту уможливила запровадження нових підходів у 2012 році, тож в Україні сьогодні неможливо уявити ситуацію сприйняття правничою спільною, коли не 10, не 20, а усі 30 днів органи поліції і прокурори можуть думати/перевіряти чи є підстави для початку слідства чи дізнання. Натомість польське суспільство не боїться загроз і ризиків приховування повідомлень про кримінальні правопорушення, бездіяльності спеціальних служб, а виявляє велику довіру, що вбачається у впевненості, що, по-перше, така перевірка буде проведена тільки в тих випадках, коли це потрібно; по-друге, така перевірка буде фактично проведена; по-третє, результати перевірки будуть виражені у відповідних справедливих і обґрунтованих процесуальних рішеннях.

IV. Про дії до початку кримінального провадження. Під час перевірки не отримуються висновки експертів і не проводяться дії, які потребують складання протоколу, крім протоколу усної заяви і отримання показань свідка, якою є особа, що повідомляє про кримінальне правопорушення (ст. 307 КПК РП). Це загальне правило, яке означає, що перевірка може бути здійснення шляхом інформаційної розвідки, опитувань, аналітики певних загальнодоступних даних. Разом з тим, далі закон визначає: якщо є нагальна потреба в невідкладних випадках (w wypadkach niecierpiących zwłoki) забезпечити захист «слідів і доказів» від втрати, руйнування (псування), знищення, прокурор або поліція можуть в кожній справі у невідкладних випадках і до видання постанови про початок слідства провести: (1) огляд місця події, (2) отримати висновок експерта, (3) обшук і інші дії щодо підозрюваного, у тому числі отримати зразки крові, волосся, інших виділень (§ 1 ст. 308 КПК РП).

Якщо є нагальна потреба, можна допитати підозрюваного до видання постанови про початок слідства, якщо є передумови для ухвалення такого рішення (§ 2 ст. 308 КПК РП).

Усі перелічені дії мають бути проведені протягом 5 днів від моменту першої процесуальної дії (§ 5 ст. 308 КПК РП).

Тривалість слідства або дізнання рахується від моменту проведення першої процесуальної дії (§ 6 ст. 308 КПК РП).

Сказане знову засвідчує, по-перше, існування значно ширшого діапазону дискреції для органів правопорядку, прокурора; по-друге, більше процесуальних ресурсів для оперативного реагування на появу інформації про

протиправні діяння, а відтак й ефективність роботи, яку спостерігатиме суспільство; по-третє, відсутність побоювань щодо потенційних ризиків зловживань повноваженнями; по-четверте, суттєве зменшення підстав для визнання доказів недопустимими в суді через виявлення порушення процедури.

V. Про припинення кримінального провадження. Якщо після проведених дій слідство не виявило достатньо доказів для обвинувального акта, тоді слідство припиняється (*umorzenie śledztwa*) (§ 1 ст. 322 КПК РП). Цей інститут не слід плутати зі закриттям кримінального провадження (*zamknięcie śledztwa*).

Якщо в провадженні було винесено постанову про представлення звинувачень (*postanowienie o przedstawieniu zarzutów*) або допитано особу як підозрюваного (*przesłuchanie osoby w charakterze podejrzanego*) – така постанова про припинення слідства має містити ім'я і прізвище особи, інші дані за необхідності (§ 3 ст. 322 КПК РП).

Це означає, що у слідчих поліції та прокурорів не має підстав хвилюватися за припинення проваджень у випадках, коли не підтвердилася певна інформація, а в кримінальному провадженні вже було пред'явлено звинувачення. У таких випадках їх ніхто не притягуватиме до відповідальності за незаконне затримання і кримінальне переслідування. Польська система розуміє, що такі ситуації не підтвердження інформації, появи нових даних і т.д. можуть виникати. Так може бути! Отже, вихід – не звинувачувати поліцейських і прокурорів, бо фактично помилки не було (рішення/дія ухвалювалися/проводилися у певний проміжок часу на підставі певної інформації, хоч й обмеженої, тому не можна вважати, що певні рішення і дії не мали підґрунтя), а ухвалювати нове рішення, вчиняти нові дії на основі нових даних. Що ж маємо ми? Відсутність такого механізму «припинення» досудового розслідування та додатково тягар загрози відповідальності в тих випадках, коли в провадженні було повідомлено про підозру.

VI. Про допустимість доказів. Докази не можуть бути визнані недопустимими виключно на тій підставі, що вони були отримані з порушенням процесуальних положень або шляхом забороненої дії, зазначеної у ст.1 § 1 Кримінального кодексу, окрім випадків, коли докази були отримані у зв'язку з виконанням службових обов'язків державною службовою особою, внаслідок: вбивства, навмисного заподіяння тілесних ушкоджень або позбавлення волі (ст. 168а КПК РП). Отже, у польському кримінальному судочинстві є допустимість використання незаконно отриманих доказів, тоді як недопустимість доказів – обмежена найбільш кричущими випадками зловживання владою з боку суб'єктів владних повноважень. Це є радше винятком [5]. Це положення корелюється зі згаданими вище у пункті першому завданнями кримінального провадження. Потерпілий може бути впевнений, що порушення процесуальної форми з боку суб'єктів владних повноважень з будь-яких причин (непрофесіоналізм, недбалість, упередженість, перевантаженість тощо) не може «замкнути двері» до відновлення справедливості,

до захисту його порушених прав, до притягнення кривдника до кримінальної відповідальності.

Перелік альтернативних рішень польського законодавця можна продовжувати, але підведемо короткі підсумки. Гуманістичний зміст сучасного кримінального провадження, застосованого на моделі належної правової процедури, має бути зрозумілим і підтримуватися усіма суб'єктами процесуальної діяльності, формувати методологічну основу для їх діяльності, а процесуальна форма у практичній площині демонструвати це розуміння. Водночас реалізм змушує визнати існування нездоланих обмежень, наприклад, неможливість, а зрештою й шкідливість, повної нормативної деталізації процесуальної форми та наслідків її порушень, недосяжність через суб'єктивну природу єдиного для всіх правозастосовувачів розуміння духу і букви закону [6]. Досвід Польщі показує, що:

(1) «менш щільне» регулювання – не суперечить змісту верховенства права, належної правової процедури, практиці ЄСПЛ;

(2) більше дискреції для органів правопорядку – не суперечить змісту верховенства права, належної правової процедури, практиці ЄСПЛ;

(3) основою для такої «архітектури» належної правової процедури є «суспільний договір», довіра суспільства, авторитет і повага до органів державної влади, що й визначає делегування такого широкого діапазону дискреційних повноважень суб'єктам процесуальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Новожилов В. С. Застосування належної правової процедури як завдання кримінального провадження: до питання про сутність та практичне значення. Вісник Національної академії правових наук України. 2019. Т. 26. № 4. С. 105–129.

2. Матвєєва Л. Г. Належна правова процедура та правові стандарти Європейського суду з прав людини. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2020. № 4. С. 54–64.

3. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри ; Передмова: Головатий С. ; упорядники та автори коментарів: В. Венгер, С. Головатий, А. Заєць, Є. Зверєв, М. Козюбра, Ю. Матвєєва, О. Цельєв ; Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету «Києво-Могилянська академія». Київ, 2021. 152 с. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/mirylo_verhovenstva_prava_pravovladdya_nacionalnogo_rivnya_praktyka_ukrayiny_2021.pdf.

4. Kodeks postępowania karnego. Stan prawny aktualny na dzień: 26.11.2025. Dz.U.2025.0.46 t.j. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <https://lexlege.pl/kodeks-postepowania-karnego/>.

5. Rychlewska A. O przepisie art. 168a k.p.k. jako przyzwoleniu na korzystanie w ramach procesu karnego z dowodów zdobytych w sposób nielegalny. Palestra. 2016. №5. URL: <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/5-2016/artukul/o-przepisie-art.-168a-k.p.k.-jako-przyzwoleniu-na-korzystanie-w-ramach-procesu-karnego-z-dowodow-zdobytych-w-sposob-nielegalny>.

6. Дуфенюк О. М. Баланс у кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні : монографія. Львів : Растр-7, 2023. 508 с.

Дуфенюк О.М.

професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1

доктор юридичних наук, професор

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Лілікович М.П.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЬ РАКЕТНИХ УДАРІВ

Ракетні удари по території України вже четвертий рік поспіль є елементом агресивної політики терору проти нашої держави, що супроводжується великими жертвами, руйнуваннями цивільної інфраструктури, створенням загроз національній безпеці. Огляд місця події після ракетного обстрілу є важливою процесуальною дією, від якості якої залежить фіксація доказів воєнних злочинів, ідентифікація типу озброєння, ідентифікація підрозділу збройних сил РФ і конкретних посадових осіб, причетних до злочину, а в підсумку – притягнення до відповідальності осіб і відновлення справедливості. Зважаючи на сказане, доцільно виокремити особливості здійснення цієї слідчої (розшукової) дії.

Тактична особливість перша – питання безпеки має пріоритет. По-перше, необхідно подбати про безпеку як слідчо-оперативної групи (груп), так і тих, хто перебуває у межах зони вторинного ураження у тих випадках, коли частини боєприпасів не детонувала або коли триває пожежа, є небезпека обвалів будівель чи споруд, вибухів, пожеж і т.д. Перед початком огляду місця влучання ракети спеціалісти-вибухотехніки мають обстежити територію/об'єкт. За необхідності проводиться евакуація людей, підрив залишків вибухових елементів. Дії спеціалістів-вибухотехніків, що стосуються проведення спеціальних вибухотехнічних робіт з рентгенографування, розрядження, руйнування, підрив, переміщення вибухових матеріалів, фіксуються відеозаписом, що долучається до протоколу слідчої (розшукової) дії [1, с. 279]. Огляд за фактами застосування забороненої зброї (касетних боєприпасів, отруйних речовин або отруйних боєприпасів) проводиться з попередньою роботою на місці події підрозділів ДСНС, Державного спеціалізованого підприємства «Об'єднання «Радон», Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України тощо, які виявляють та ліквідують шкідливі наслідки, встановлюють рівень забрудненості повітря, припиняють дію отруйних речовин, вилучають їх та проводять низку заходів, спрямованих на створення безпечних умов для зібрання доказової інформації СОГ. Влучання ракет супроводжується пожежами, тому пожежно-рятувальні підрозділи ДСНС України вживають заходи щодо гасіння, рятування та евакуації людей та майна, відключення комунікацій, робота яких може бути небезпечною і т.д. [1, с. 280].

По-друге, під час роботи слідчі, експерти та інші працівники поліції повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту, в тому числі для захисту шкіри та органів дихання, оскільки ракети можуть містити залишки токсичних палив або вибухових речовин. Також слід враховувати, що доволі часто після першого ракетного удару відбувається наступний удар для заподіяння максимальної шкоди об'єкту та для умисного знищення фахівців аварійних служб і спеціалістів на місці події. Тож активна стадія огляду має відбуватися після оголошення сигналу «Відбій повітряної тривоги» із подальшим негайним реагуванням на чергові сигнали про появу такої. Це обумовлює тактичну особливість можливого переривання, а потім відновлення слідчої (розшукової) дії.

Тактична особливість друга – складна логістика роботи на місці події. Логістикою розслідування пропонуємо вважати систему планування, організації, управління та контролю процесами постачання та розподілу ресурсів (фінансових, технічних, матеріальних), залучення персоналу, охорони об'єктів (місць події, місць зберігання речових доказів і т.д.), забезпечення виконання функцій кожним підрозділом зокрема та налагодження взаємодії між ними, внутрішньої (відомчої) та зовнішньої комунікації, створення баз даних, впровадження технологічних, операційних процесів, транспортування тощо [2, с. 370]. Логістика розслідування тісно пов'язана з логістикою окремих слідчих (розшукових) дій. Із попереднього пункту зрозуміло, що в рамках забезпечення безпеки робота на місці ракетного обстрілу передбачає координацію зусиль різних служб та відомств. До цього слід додати участь криміналістів, судових медиків та інших фахівців. Для виконання окремих дій, наприклад, розкопування чи вилучення великих уламків, залучається інженерна техніка – екскаватор, кран, підйомне обладнання тощо. Документування масштабних ушкоджень потребує часом створення кількох слідчо-оперативних груп, міжвідомчих груп, які працюють одночасно на різних ділянках території, що також зумовлює потребу формування «польового штабу», центру інформаційної аналітики, групи забезпечення, що відповідає за дислокацію, охорону та безпеку, транспортування, координацію, медичну допомогу за необхідності тощо [3, с. 180–181].

Тактична особливість третя – зміна обстановки. Ще з курсу криміналістики усім практикам відомо, що обстановка на місці події не повинна порушуватися, поки слідчо-оперативна група не проведе комплекс первинних заходів фіксації інформації. Проте місце події, де сталося влучання ракет чи падіння уламків, виникла пожежа, вжито рятувальні заходи, як правило, обстановка суттєво змінюється під впливом різних чинників (дії спеціальних служб (затоплення, підлив решток бойових частин тощо), дії потерпілих під час евакуації, вторинні руйнування і пошкодження). Як наслідок, у слідчій картині об'єкти частково знищуються, стають менш помітними, змішуються, нашаровуються один на одного, переміщуються. Звісно, залишаються найбільш стійкі і видимі об'єкти, які стають ключовими центрами уваги та фіксації.

Тактична особливість четверта – збір даних на двох локаціях: «робота на вирві» і «робота поза вирвою» + знання специфічної термінології. Огляд місця події доцільно проводити у світлу пору доби, коли є можливість здійснити якісну фото- та відеофіксацію, а також точно виміряти параметри вирви. Під час роботи на вирві можна встановити тип ракети і напрям польоту, а далі з'ясувати номер і підпорядкованість військової частини, і конкретні посадових осіб, які могли віддавати наказ або забезпечувати запуск.

На етапі безпосереднього огляду місця ракетного удару проводиться комплекс робіт, спрямований на документування фізичних параметрів вирви та уламків ракети. До основних дій належать:

(1) вимірювання довжини, ширини та глибини вирви, визначення її форми (кругла, овальна тощо); (2) фотофіксація з різних ракурсів, з прив'язкою до оточуючих споруд та місцевості, визначення координат за допомогою GPS або сервісів Google Maps, встановлення місця розташування уламків у вирві та навколо неї; (3) взяття проб ґрунту або рідини для подальшої хімічної експертизи для виявлення слідів палива чи вибухових речовин; (4) визначення напрямку прильоту ракети (виключно за допомогою компаса, а не мобільного телефону); (5) встановлення часу удару на основі отриманих даних.

Уламки ракет є основними доказами, що дозволяють точно ідентифікувати тип ракети та країну її виробництва. Під час роботи з ними необхідно: проводити збір і фотофіксацію всіх уламків з використанням масштабної лінійки, визначати координати падіння кожного уламка, особливо великих частин корпусу чи двигуна, шукати та документувати маркування, номери, написи, коди заводу-виробника, фіксувати вражаючі елементи (осколки, кульки, підривні елементи тощо). Так, наприклад, експерт зі зброї, J. Leff, виконавчий директор «Conflict Armament Research», який з 2018 р. займається відстеженням зброї, якою атакують Україну, заявив під час засідання Ради Безпеки ООН, що виявлені в Україні залишки балістичних ракет беззаперечно походять з Північної Кореї (далі – КНДР). Під час аналізу ракети, яка влучила 2 січня в Харків, було задокументовано ракетний двигун, хвостову частину та майже 300 компонентів, виготовлених 26 компаніями з восьми країн і територій. Фахівці на основі унікальних характеристик ракети (її діаметра, чітких приводів реактивної лопатки, які спрямовують тягу та траєкторію ракети, візерунка навколо запальника, наявності корейських ієрогліфів на деяких компонентах ракети та інших знаків т.д.) встановили, по-перше, це була ракета KN-23 або KN-24, виготовлена у 2023 р. у КНДР; по-друге, ще три ідентичні ракети КНДР вдарили по Києву та Запоріжжю на початку 2024 р. [4, с. 65–66].

Після завершення роботи безпосередньо у вирві, огляд розширюється на прилеглу територію, де необхідно виконати фото- та відеофіксацію навколишніх об'єктів, руйнувань, пожеж, уламків, визначити напрямок розльоту уламків, приладів ракети, шукати та фіксувати отвори у стінах,

транспорті, деревах, які утворилися від вражаючих елементів (вони мають певну форму й розмір, що допомагає визначити тип бойової частини).

Якісне документування слідів потребує знання специфічної термінології, розуміння будови ракети, що охоплює: (1) головну частину – відсік бойової частини, відсік наведення, приладовий відсік, агрегатний відсік; (2) ракетну частину – відсік двигуна, паливний відсік, хвостовий відсік; (3) допоміжну частину – система подачі палива, система електрообладнання, рульові приводи, крила, стабілізатори тощо [4, с. 66]. Розрізняють таке ракетне озброєння: (1) ракети повітряного (авіаційного) базування (наприклад, Х-101, Х-55, Х-22 «Буря»); (2) ракети наземного та морського базування (наприклад, «Іскандер-К» «Калібр» 3М-14, П-800 (3М55) «Онікс», 3М22 «Циркон»); (3) ракети, що мають ознаки балістичної траєкторії (наприклад, «Іскандер-М 9М723, «KN-23», Х-47М(М2) або 9-С-7760 «Кинджал») [4, с. 65].

Не менш важливим є опитування свідків, які могли бачити або чути момент удару. З їхніх показань можна визначити, підтвердити/спростувати версію про час, напрямок польоту, а також попередні події (звук літака, вибуху, характерний свист тощо). Крім того, варто здійснити вилучення відео з камер спостереження, що фіксували політ ракети або момент ураження.

Тактична особливість п'ята – нові технологічні рішення. Розслідування воєнних злочинів у ХХІ столітті має свої особливості, зумовлені стрімким розвитком технологій [5, с. 52–54]. Інноваційні рішення та засоби дають змогу ефективно і точно фіксувати дані, проводити їх аналітичне дослідження, посилити безпеку й вивільнити час персоналу для тих виконання завдань, які потребують контролю людини і які не може автономно виконати «штучний інтелект». До прикладу, до таких нових технологічних рішень варто віднести: (1) використання дронів та сканерів на місці події для фіксації обстановки, проведення фотозйомки та відеозапису; (2) використання спеціалізованих планшетів для автоматизації процесу складання вербального протоколу огляду місця події; (3) використання мобільних лабораторій для проведення досліджень і тестувань у «польових умовах»; (4) використання даних про місце ракетного удару для продовження роботи OSINT-аналітиків для встановлення місць дислокації військовослужбовців країни-агресорки, моніторингу великих даних для ідентифікації осіб, аеродромів базування, часу обстрілу і т.д. У науковій доктрині обґрунтовується потреба генерування е-каталогу фрагментів та уламків ракет, за якими має проводитися їх ідентифікація з метою використання доказів воєнних злочинів проти України, а також підтвердження фактів використання ракет та їх компонентів з інших країн [4, с. 78].

Підсумуємо сказане. Обмежений обсяг публікації не дає змоги більш розлого описати тактичні особливості огляду місць ракетних обстрілів, проте викладеного достатньо, щоби підтвердити висновок, що огляд місця події у цих випадках є надзвичайно складною і важливою слідчою (розшуковою) дією, що потребує спеціальних знань, навичок, досвіду та ефективної відомчої/міжвідомчої комунікації. Це комплекс заходів, об'єднання

ресурсів та зусиль різних фахівців, різних служб і різних відомств задля єдиної мети – максимально повної, точної, оперативної фіксації інформації, збирання доказів, які в майбутньому будуть слугувати підставою для покарання воєнних злочинців й відновлення справедливості в судових процесах на національному та міжнародному рівнях.

Список використаних джерел

1. Патик Л. Л., Патик А. А., Мировська А. В. Участь спеціалістів в огляді місця вчинення воєнного злочину. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2024. № 2. С. 277–284. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-277-284
2. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. Юридичний електронний журнал. 2022. № 4. С. 369–374. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88
3. Баулін О. В. Особливості проведення огляду місця події у надзвичайних ситуаціях та умовах воєнного стану. Криміналістика і судова експертиза. 2024. Вип. 69. С. 176–184. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.16
4. Кірін Р. С., Коротаєв В. М., Овчаров О. В. Генерування е-каталогу фрагментів та уламків ракет за наслідками ідентифікаційних експертних проваджень. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. Вип. 84(4). С. 61–80. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.84.4.9
5. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. Baltic Journal of Legal and Social Sciences. 2022. № 1. Р. 46–56. DOI: 10.30525/2592-8813-2022-1-6.

Зінченко О.А.,

завідувач сектору дактилоскопічного обліку
відділу дактилоскопічних видів досліджень
(Запорізький НДЕКЦ МВС України)

ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВСТАНОВЛЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА БІОМЕТРИЧНИМИ ДАНИМИ

Війна залишає після себе не лише руйнування та людські втрати, а й складний гуманітарний спадок, пов'язаний з ідентифікацією загиблих. В Україні з початку широкомасштабного вторгнення росії щодня триває робота з пошуку, ексгумації та репатріації тіл військовослужбовців. Родини полеглих очікують на офіційне підтвердження смерті близької людини, аби провести її в останню путь гідно. Саме тому ідентифікація тіл має не лише криміналістичне, а й глибоке моральне та правове значення.

Серед багатьох методів ідентифікації – ДНК-аналіз, судово-стоматологічні та антропологічні дослідження, особливе місце посідає дактилоскопіювання, тобто зняття та аналіз відбитків пальців.

Як відомо, дактилоскопічна експертиза спирається на принципи індивідуальності, відновлюваності та відносної незмінюваності папілярних візерунків [1, с.121]. Цей метод використовується у світі вже понад сто років і довів свою ефективність завдяки унікальності та незмінності папілярних ліній. В умовах війни в Україні дактилоскопія застосовується навіть до тіл, що перебували в землі або в екстремальних умовах, і ця практика отримала

назву некродактилоскопія. Україна стала однією з перших країн, яка на великому рівні використовує цей метод для встановлення особи загиблих у бойових діях, коли ДНК або візуальне впізнання є неможливим.

Важливість дактилоскопії пояснюється кількома факторами. По-перше, це швидкість: ДНК-аналіз може займати тижні чи навіть місяці, тоді як відбитки пальців за умови їх збереження дозволяють ідентифікувати людину значно швидше. По-друге, дані відбитків пальців поряд з ДНК та стоматологічними характеристиками підвищують достовірність результатів ідентифікації та допомагають уникнути помилок. По-третє, дактилоскопія є менш затратною у порівнянні з генетичними дослідженнями.

Проте метод некродактилоскопії має і серйозні обмеження. Найчастіше вони пов'язані зі станом тіл, які репатріюють. Так, фахівці Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України підкреслюють, що тіла загиблих перебувають під впливом атмосферних факторів, що призводить до гниття або муміфікації, і тоді відновити чіткі папілярні лінії надзвичайно складно [2].

Ще однією проблемою є фрагментація та змішаність залишків. Іноді в одному пакеті можуть бути частини тіл кількох осіб, що ускладнює дактилоскопічну роботу та увесь процес ідентифікації. Додаткові труднощі створює і поведінка держави-агресора: серед репатрійованих тіл українських військових іноді трапляються рештки російських солдатів, що навмисно ускладнює процедури експертизи та затягує процес [3].

У цьому контексті особливе значення мають наукові дослідження українських вчених. Так, ряд авторів, описуючи методику підготовки кистей рук гнилісно змінених та муміфікованих трупів, пропонують використання переплавленого яловичого внутрішнього жиру як засобу для відновлення тургору тканин, що дозволяє отримати якісні відбитки навіть у складних випадках [4, с.71].

Крім того, варто враховувати вплив рубцювання на структуру папілярних узорів, оскільки рубці здатні змінювати характер ліній і утруднювати ідентифікацію, що має велике значення у випадках бойових травм.

Серед нормативних документів, на яких ґрунтується діяльність експертів в цьому напрямку слід назвати Правила проведення судово-медичних експертиз (досліджень), затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 6 від 17.01.1995 р.[5] та Постанову Кабінету Міністрів України від 25.09.2025 р. «Про реалізацію експериментального проекту з ідентифікації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, за біометричними даними» [6].

Окремої уваги заслуговує правове регулювання дактилоскопічного обліку. Так, О. Книженко та С. Шарабан, аналізуючи проблеми збереження баз даних, доступу та інтеграції в європейські стандарти, підкреслюють необхідність гармонізації українського законодавства із міжнародними вимогами [7, с.241].

Практика показує, що методи некродактилоскопії в Україні активно вдосконалюються. Зокрема, Національна поліція України у 2023 році організувала тренінг у Вінниці для експертів з різних областей, де відпрацьовували новітні технології, зокрема використання реагентів MF-24 та рентген-контрастного дактилоскопіювання [8].

Дактилоскопіювання репатрійованих тіл військовослужбовців в Україні – це критично важливий елемент системи ідентифікації загиблих. Хоча метод і стикається зі значними викликами через стан тіл, змішаність залишків, обмеження в базах даних та інші фактори, він в той же час залишається одним із найшвидших і (за відповідних умов) достовірних способів встановлення особи.

Вважаємо, що найбільш ефективною буде не ізольована дактилоскопія, а інтеграція її з іншими методами – ДНК, стоматологією, антропологією – у єдину систему ідентифікації. Окрім технічних аспектів, важлива належна координація, стандартизація та законодавче підґрунтя.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М.В. Криміналістика. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2005. – 588 с.
2. Ідентифікують максимально точно: в Черкаському НДЕКЦ кращі фахівці та обладнання// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kray.net.ua/suspilstvo/identyfikuyut-maksymalno-tochno-v-cherkaskomu-ndekcz-krashhi-fahivczi-ta-obladnannya/>.
3. Рештки російських військових – серед репатрійованих тіл: оприлюднено нові дані// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mvs.gov.ua/news/restki-rosiiskix-viiskovix-sered-repatriiovanix-til-opriliudneno-novi-dani>.
4. Колесник І.І., Куценко І.М., Бачара К.О., Фашенко Д.В. Підготовка до дактилоскопії кистей рук гнилісно змінених та муміфікованих трупів. Судово-медична експертиза. - 2016. - № 1. - С. 71-73.
5. Правила проведення судово-медичних експертиз (досліджень). Наказ МОЗ України № 6 від 17.01.1995. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-95#Text>
6. Про реалізацію експериментального проекту з ідентифікації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, за біометричними. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.09.2025 року. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1214-2025-%D0%BF#Text>.
7. Книженко О.М., Шарабан С.В. Дактилоскопічний облік в Україні: правове регулювання та тенденції розвитку. Науковий вісник УжНУ. Серія: Право. 2023. – С. 237–241. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/38-1.pdf>.
8. Вінницькі криміналісти поліції та СМЕ провели унікальний тренінг з некродактилоскопії для фахівців із різних областей України // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vn.npu.gov.ua/news/vinnytski-kryminalisty-politsii-ta-sme-provely-unikalnyi-treninh-z-nekrodaktyloskopii-dlia-fakhivtsiv-iz-riznykh-oblastei-ukrainy>.

Іванов Д. Д.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету №1
(Львівський державний університету внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету №1, доктор філософії,
(Львівського державного університету внутрішніх справ)

АВТОМАТИЗОВАНІ КРИМІНАЛІСТИЧНІ ОБЛІКИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Автоматизовані криміналістичні обліки являють собою інтегровані інформаційні системи, призначені для накопичення, обробки та швидкого пошуку криміналістично значущої інформації, зокрема дактилоскопічної, балістичної, трасологічної та біометричної. В Україні такі обліки функціонують переважно в рамках Експертної служби МВС та підрозділів Національної поліції, де ключову роль відіграють системи типу AFIS (Automated Fingerprint Identification System) для автоматичного порівняння відбитків пальців. Ці системи дозволяють переходити від традиційних картотечних методів до цифрових технологій, що суттєво підвищує ефективність ідентифікації осіб у кримінальних провадженнях.

Однією з основних переваг автоматизованих криміналістичних обліків є значне прискорення процесу ідентифікації. Якщо традиційний ручний пошук у картотеці міг тривати години чи дні, то сучасні системи AFIS виконують порівняння за лічені секунди чи хвилини, навіть за фрагментарними слідами. Це особливо важливо в справах з великим обсягом дактилоскопічного матеріалу, де потрібно швидко встановити особу підозрюваного, невпізаного трупа чи рецидивіста. Автоматизація також підвищує точність і об'єктивність: алгоритми виключають суб'єктивізм експерта на етапі первинного пошуку, зменшуючи ймовірність помилок [1, с. 21].

Іншою важливою перевагою є можливість масштабного накопичення та інтеграції даних. Автоматизовані системи дозволяють зберігати мільйони дактилокарт, слідів і пов'язаних відомостей, забезпечуючи швидкий доступ для слідчих і експертів по всій країні. У поєднанні з дактилоскопічними сканерами (LiveScan) підрозділи поліції отримують можливість оперативно вносити свіжі відбитки безпосередньо на місці події чи під час затримання, що скорочує час на формування доказової бази та сприяє оперативному розкриттю злочинів [2, с. 16].

Правове регулювання дактилоскопічного обліку в Україні базується на нормах КПК, Закону України «Про захист персональних даних» та спеціальних інструкціях МВС. Біометричні дані (відбитки пальців) належать до спеціальної категорії, їх обробка можлива без згоди суб'єкта в інтересах національної безпеки, боротьби зі злочинністю та виконання завдань правоохоронних органів. Це створює правові підстави для розширення

автоматизованих систем, але вимагає суворого дотримання принципів пропорційності та захисту від несанкціонованого доступу [3, с. 49].

Перспективи впровадження автоматизованих криміналістичних обліків пов'язані з подальшим удосконаленням правової бази та технічної інфраструктури. Серед ключових напрямів – розширення спектру біометричних даних (ДНК, обличчя, райдужка), інтеграція штучного інтелекту для прогнозування злочинів за шаблонами слідів, а також гармонізація з міжнародними базами (Interpol, Europol) для ефективної боротьби з транскордонною злочинністю. В Україні це означає перехід до повноцінних хмарних платформ з реальним часом доступу, що дозволить слідчим оперативно отримувати витяги без бюрократичних затримок.

Водночас впровадження стикається з проблемами. Технічне відставання частини обладнання, недостатнє наповнення баз даних на регіональному рівні та ризики алгоритмічної упередженості в біометричних системах вимагають комплексного вирішення. Крім того, необхідна підготовка кадрів – слідчих і експертів – до роботи з цифровими реєстрами, включаючи навички формування запитів і аналізу результатів. Подолання цих викликів дозволить максимально реалізувати потенціал автоматизованих обліків у забезпеченні ефективного розслідування злочинів [3, с. 83].

Таким чином, автоматизовані криміналістичні обліки вже довели свою високу ефективність у прискоренні ідентифікації та підвищенні якості доказів. Перспективи їх розвитку в Україні пов'язані з цифровою трансформацією правоохоронної системи, вдосконаленням законодавства та інтеграцією новітніх технологій, що в підсумку сприятиме швидшому та об'єктивнішому розслідуванню злочинів.

Список використаних джерел

1. Левченко О.В. Використання систем AFIS у криміналістичній ідентифікації: проблеми впровадження. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2021. 88 с.
2. Антонюк П.Є., Білоус І.В., Крилевич Р.Б. та ін. Використання дактилоскопічних сканерів підрозділами Національної поліції України: методичні рекомендації. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2021. 30 с.
3. Книженко С.О. Дактилоскопічний облік в Україні: правове регулювання та перспективи удосконалення. Київ, 2023. 68 с.

Кіркін А. О.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Татарин І. І.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У Кримінальному процесуальному кодексі України заходам забезпечення кримінального провадження присвячено окремий розділ, що підкреслює їхню важливість у системі кримінального процесу. Ці заходи є процесуальними інструментами, за допомогою яких держава може впливати на учасників провадження з метою забезпечення належного та безперервного проведення слідства і судового розгляду. Їх застосовують слідчий, прокурор, слідчий суддя або суд, кожен у межах своєї компетенції та відповідно до визначеної законом процедури. У більшості випадків реалізація таких заходів вимагає ухвали слідчого судді чи суду, що відображає серйозність втручання у права людини та необхідність дотримання процесуальної законності.

У науковій літературі ці заходи часто розглядають як форму процесуального примусу, адже вони передбачають певне обмеження прав учасників кримінального процесу. Важливо, що примусовий характер заходів визначається не особистою волею людини, а законом, що дозволяє державі застосовувати обмеження навіть за формальної згоди особи. Основні характеристики заходів забезпечення кримінального провадження: вони застосовуються виключно в межах кримінального процесу, мають чітку правову регламентацію в КПК, тимчасовий характер та можуть застосовуватися лише уповноваженими органами. Крім того, ці заходи є винятковими й застосовуються лише тоді, коли менш обмежувальні засоби не забезпечують досягнення процесуальних цілей [3, С. 175].

Відповідно до частини 2 статті 131 КПК, до заходів забезпечення кримінального провадження належать: виклик особи слідчим, дізнавачем або прокурором, судовий виклик та привід, накладення грошового стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальними правами, відсторонення від посади, тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, затримання особи та запобіжні заходи [1].

Проблема застосування заходів забезпечення кримінального провадження є широкою та багатогранною, оскільки охоплює різні аспекти

правового регулювання поведінки громадян та інших учасників правовідносин у кримінальному процесі. Саме тому у науковій літературі немає єдиної думки щодо сутності цих заходів. Деякі дослідники відносять до заходів кримінального процесуального примусу навіть застосування зброї до особи, яка вчинила злочин, інші – обшуки, освідчення та інші слідчі дії, які можуть і не супроводжуватися прямим примусом. Також до цієї категорії іноді відносять факт притягнення особи до кримінальної відповідальності, проведення слідчого огляду, виклик свідка для дачі показань або експерта для надання висновку [2, С. 45].

У зв'язку з тим, що погляди на зміст цих заходів доволі різняться, важливо також подивитися, як вони фактично працюють у особливих правових умовах. У період воєнного стану законодавець спростив процедури для сторони обвинувачення та делегував частину повноважень слідчого судді керівнику органу прокуратури. Зокрема, йому дозволено продовжувати тримання під вартою до одного місяця за клопотанням прокурора або слідчого, погодженим із прокурором, а також здійснювати привід, накладати арешт на майно та отримувати тимчасовий доступ до речей і документів. При цьому всі рішення прокурора підлягають повідомленню прокурору вищого рівня та відповідного суду із наданням копій документів у строки, встановлені законодавством.

Особливості застосування заходів у цей період включають можливість надання тимчасового доступу до речей і документів на підставі постанови прокурора, погодженої з керівником прокуратури, безальтернативне застосування тримання під вартою для окремих категорій злочинів, а також автоматичне продовження тримання під вартою у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання (ч. 5 ст. 615 КПК України). Усі ці норми спрямовані на підвищення ефективності реалізації заходів забезпечення кримінального провадження та одночасний контроль за законністю дій уповноважених органів [5, С. 121].

На практиці слідчий або прокурор рідко застосовують норми КПК ізольовано. Зазвичай заходи забезпечення кримінального провадження використовують разом зі слідчими та розшуковими діями. Наприклад, виїзд на місце події може включати огляд, вилучення речей і документів, затримання підозрюваної особи відповідно до ст. 208 КПК та подальше доставлення її до суду протягом шістдесяти годин для розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу (ч. 2 ст. 211 КПК). Слідчий суддя при цьому оцінює ризики та інші обставини, передбачені ст. 177 і ч. 1 ст. 178 КПК, зокрема значимість доказів, тяжкість можливого покарання, стан здоров'я, соціальні зв'язки підозрюваного, його майновий стан і наявність судимостей [6, С. 727].

Міжнародний досвід показує, що під час надзвичайного або воєнного стану заходи забезпечення кримінального провадження регламентуються спеціальними нормами для оперативного проведення слідчих дій та контролю за законністю. Так, у Литві офіцери розшуку та прокурори можуть

проникати у житло без згоди власника, в Естонії встановлені конкретні строки затримання підозрюваних із обов'язком повідомляти прокурора [4, С. 147].

Отже, заходи забезпечення кримінального провадження залишаються важливою, але водночас непростою частиною кримінального процесу. Попри те, що закон визначає їх досить чітко, на практиці часто виникають дискусії щодо меж їх застосування та впливу на права людини.

Період воєнного стану лише загострив ці питання: спрощення процедур допомагає швидше реагувати на загрози, але водночас потребує посиленого контролю, щоб уникнути зловживань. Міжнародний досвід показує, що така дилема стоїть перед багатьма державами. Таким чином, заходи забезпечення кримінального провадження є необхідними для ефективного розслідування, але вони потребують постійного вдосконалення, щоб залишатися збалансованими та відповідати сучасним умовам.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Литвин А. С. Проблеми правового регулювання застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Наука і техніка сьогодні. 2023. № 4(18). С. 42–50.
3. Ортинський В. В. Заходи забезпечення кримінального провадження: правовий аналіз. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2022. № 2 (34). С. 174–178.
4. Шевчук П.В. Міжнародно-правовий досвід реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право». 2024. Вип. 84, ч. 4. С. 144–150.
5. Шевчук П.В. Напрями реформування заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2023. С. 119–123.
6. Шендик Ю. Деякі аспекти застосування заходів забезпечення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 727–729.

Коваль І. І.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У сучасних умовах розвитку кримінального процесу України особливого значення набуває інститут негласних слідчих (розшукових) дій (далі

— НСРД), який спрямований на отримання доказової інформації в умовах латентності злочинної діяльності. Цей інститут є одним із найбільш складних і водночас ефективних інструментів досудового розслідування. Його застосування пов'язане з необхідністю забезпечення балансу між ефективністю боротьби зі злочинністю та дотриманням конституційних прав людини на приватність, недоторканність житла, таємницю спілкування тощо [1, с. 130].

Результати негласних слідчих (розшукових) дій мають надзвичайно важливе доказове значення, оскільки часто є єдиним способом викриття злочину, виявлення співучасників, отримання відомостей про злочинні наміри чи фактичні обставини події. Проте визнання таких результатів допустимими доказами вимагає суворого дотримання вимог Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) та принципів кримінального процесу.

КПК України визначає НСРД як різновид слідчих (розшукових) дій, які проводяться без відома особи, щодо якої вони здійснюються, з метою виявлення, запобігання та розкриття тяжких або особливо тяжких злочинів [2, с. 412]. Їх проведення допускається лише у випадках, коли отримати необхідну інформацію іншим способом неможливо. Відповідно до статей 246–275 КПК України, проведення більшості НСРД потребує дозволу слідчого судді, що забезпечує процесуальний контроль за дотриманням прав людини.

Питання допустимості результатів НСРД як доказів у кримінальному провадженні є одним із найбільш дискусійних у сучасній процесуальній доктрині. Згідно зі ст. 86 КПК, доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, на підставі яких встановлюються обставини, що мають значення для кримінального провадження. Таким чином, результат НСРД набуває статусу доказу лише за умови його належного документування, фіксації та процесуального оформлення [3, с. 116].

Документування результатів НСРД здійснюється у формі протоколів, до яких додаються носії інформації — аудіо-, відеозаписи, фотоматеріали, електронні файли тощо. Протокол має бути складений відповідно до вимог ст. 104 КПК і містити детальний опис усіх дій, обставин та отриманих відомостей. Особливе значення має автентичність отриманих матеріалів — будь-яке втручання, монтаж або редагування може стати підставою для визнання доказу недопустимим [4, с. 80].

Судова практика неодноразово підкреслювала, що використання результатів НСРД як доказів можливе лише за умови суворого дотримання законодавчих вимог. Наприклад, Верховний Суд у своїх рішеннях зазначає, що відсутність ухвали слідчого судді або порушення строків зберігання носіїв інформації автоматично позбавляє такі результати доказової сили. Крім того, якщо особа, яка проводила НСРД, не мала належних повноважень, це також робить отриману інформацію недопустимою [5, с. 55].

У науковій літературі наголошується, що проблеми допустимості результатів НСРД зумовлені як недосконалістю процесуального регулювання,

так і низьким рівнем технічної грамотності правоохоронців. Часто у протоколах не вказується, яким саме способом здійснювалось спостереження або запис, хто був відповідальним за зберігання носіїв інформації, чи було забезпечено цілісність файлів. У таких випадках захист цілком обґрунтовано може ставити під сумнів достовірність доказів [3, с. 119].

Особливу складність становить використання результатів оперативно-розшукових заходів, які інколи передують НСРД. Хоча такі матеріали можуть містити важливу інформацію, самі по собі вони не є доказами доти, доки не отримають процесуального оформлення у межах кримінального провадження. Це положення підтверджується позицією Європейського суду з прав людини, який наголошує, що втручання у приватне життя допускається лише за умови чіткої законності, передбачуваності та наявності ефективних гарантій від зловживань [6, с. 42].

Важливою гарантією достовірності результатів НСРД є належне процесуальне оформлення матеріалів. Відповідно до ч. 7 ст. 252 КПК, результати таких дій подаються у формі додатків до протоколу, а самі носії інформації мають бути упаковані, опечатані та долучені до матеріалів кримінального провадження. Відсутність таких процедур є підставою для визнання доказів недопустимими.

Суттєву роль у процесі доказування відіграє також оцінка отриманих матеріалів. Зокрема, під час розгляду кримінальних справ суди часто признають фонові чи відеотехнічні експертизи для підтвердження автентичності записів. Якщо експертиза виявляє ознаки втручання, такі результати не можуть бути використані як доказ [2, с. 418].

Питання етичності проведення НСРД також набуває дедалі більшої актуальності. Законодавець визначив низку обмежень щодо їх проведення: заборонено провокувати особу на вчинення злочину, втручатися у діяльність журналістів, адвокатів, священнослужителів, що порушує професійну таємницю. Такі дії розцінюються як порушення права на справедливий суд і можуть призвести до виправдувального вироку [1, с. 132].

Водночас на практиці доволі часто виникають ситуації, коли сторони процесу по-різному трактують законність отриманих доказів. Наприклад, обвинувачення може стверджувати, що НСРД були проведені на підставі належної ухвали, а захист — що ухвала видана із порушенням строків або неповноважним суддею. У таких випадках суд зобов'язаний дослідити всі обставини проведення дій, перевірити законність ухвали, дотримання строків та порядок зберігання матеріалів.

Окремої уваги заслуговує питання використання результатів НСРД, проведених щодо інших осіб або в інших провадженнях. Згідно з усталеною практикою, такі результати можуть бути використані як докази лише після отримання дозволу суду та за умови, що вони стосуються тих самих обставин злочину. Інакше це може бути розцінене як порушення принципу недопустимості втручання у приватне життя сторонніх осіб [4, с. 83].

Належне використання результатів НСРД потребує тісної взаємодії між органами досудового розслідування, прокуратурою та судом. На практиці ефективність такого співробітництва часто знижується через бюрократичні процедури, обмежений доступ до технічних засобів і недостатню підготовку кадрів. Як зазначає М. Мельник, реформування системи НСРД має включати створення єдиного реєстру таких дій, підвищення рівня технічної оснащеності та стандартизацію процесуального оформлення результатів [5, с. 57].

Певні проблеми виникають і під час розсекречення матеріалів НСРД. Закон вимагає, щоб перед їх передачею суду чи стороні захисту було знято гриф секретності. Однак процедура розсекречення є складною, потребує погодження з Службою безпеки України чи іншими спеціальними органами, що затягує процес. Як наслідок, обвинувачення не завжди встигає долучити ці матеріали у строки, визначені судом, що може негативно вплинути на доказову базу [6, с. 45].

Іншою проблемою є технічна надійність носіїв інформації. Через використання різного обладнання (диктофонів, камер, GPS-пристроїв тощо) виникає ризик втрати частини записів або неможливості їх відтворення. Тому важливим є створення централізованих архівів цифрових доказів, що зберігатимуться у захищеному форматі.

Останніми роками спостерігається тенденція до активного впровадження нових технологій у сферу НСРД — використання програмного забезпечення для моніторингу соціальних мереж, аналітичних систем розпізнавання голосу та облич, автоматизованого аналізу великих обсягів даних. Такі інструменти значно підвищують ефективність розслідування, однак водночас породжують нові ризики порушення права на приватність та проблему правового регулювання їх застосування [2, с. 421].

З огляду на зазначене, питання законності, обґрунтованості та допустимості результатів НСРД як доказів залишається одним із ключових у кримінальному процесі. Будь-яке порушення процедури може звести нанівець результати навіть найефективніших оперативно-технічних заходів. Саме тому науковці й практики наголошують на необхідності системного вдосконалення правового регулювання цього інституту, забезпечення чіткого контролю з боку прокуратури та суду, а також підвищення кваліфікації слідчих і прокурорів.

Таким чином, результати негласних слідчих (розшукових) дій відіграють вирішальну роль у формуванні доказової бази у кримінальному провадженні. Їх ефективне використання можливе лише за умови безумовного дотримання законодавчих вимог, належного документування, збереження носіїв інформації та процесуального контролю. У майбутньому доцільно розробити єдині стандарти фіксації, зберігання й експертизи цифрових доказів, а також унормувати питання застосування сучасних технологій у межах НСРД, що забезпечить баланс між ефективністю боротьби зі злочинністю та гарантіями прав людини.

Список використаних джерел

1. Колесник В.А. Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 129–134.
2. Гловюк І.В. Кримінальний процес України: навчальний посібник. Київ: Право, 2020. 624 с.
3. Дудоров О.О. Докази у кримінальному процесі: теоретичні та практичні аспекти. Київ: Алерта, 2021. 256 с.
4. Фаринник В.І. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми допустимості доказів. Вісник кримінального судочинства. 2020. № 3. С. 78–85.
5. Мельник М.І. Актуальні проблеми доказування у кримінальному процесі. Право України. 2022. № 7. С. 53–59.
6. Гриценко І.С. Європейські стандарти захисту прав людини при проведенні негласних слідчих дій. Адвокат. 2021. № 6. С. 40–47.

Конон Я. В.,

здобувач вищої освіти 4 року навчання
освітнього ступеня бакалавр ННІМПтаМ НУОМА

Науковий керівник:

Валуєва Л. В.,

доцент кафедри загальноправових дисциплін НУОМА
кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА

Розслідування умисного вбивства є одним із найбільш складних процесів у криміналістичній практиці, що вимагає застосування сучасних наукових підходів, зокрема спеціальних знань у сфері психології. Психологічні знання відіграють важливу роль у встановленні мотивів злочину, виявленні поведінкових особливостей підозрюваного, формуванні психологічного портрету особи злочинця, а також у роботі з жертвами та свідками [1, с.366]. Умисне вбивство належить до злочинів, які мають складну психологічну природу. За допомогою використання спеціальних психологічних знань можна одержати дані, які дозволяють зрозуміти і правильно оцінити особливості психічної діяльності й поведінки людей, що має значення для висновків правового характеру [2, с.165]. Отже, для розслідування умисного вбивства необхідне залучення широкого спектра спеціальних психологічних знань, що сприяють розумінню особистості злочинця, мотивів злочину, а також ефективній роботі з потерпілими та свідками.

Салтевський М.В. описує «спеціальні знання» як сукупність умінь, навичок і знань, які постійно вдосконалюються та можуть застосовуватися в різних галузях людської діяльності. Ці знання набуваються через

спеціальну освіту, практичний досвід і професійну діяльність (окрім знань, якими володіють безпосередньо слідчі). Вони забезпечують швидке та повне розкриття кримінальних правопорушень і розгляд справ у суді [3, с.184]. Лук'янчиков Є.Д. і Лук'янчиков Б.Є. акцентують увагу на тому, що «спеціальні знання» потрібно розглядати через призму суб'єктів, які їх застосовують, та цілей їх використання [4, с.189].

Вид умисного вбивства має велике значення для процесу розслідування, оскільки кожен тип злочину характеризується своїми мотивами, обставинами, способом вчинення, а також особливостями поведінки злочинця та жертви. Кримінально-правову характеристику кожного виду даного кримінального правопорушення проти життя та здоров'я особи передбачено у ст.115-118 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [5]. Умовно, ці злочини можна поділити на: просте умисне вбивство (ч.1 ст.115 КК України), умисні вбивства із спеціальними складами (ст.116-118 КК України) та умисні вбивства з кваліфікованими складами (ч.2 ст.115 КК України). Але спільною рисою серед цих кваліфікацій є безпосередній об'єкт – життя іншої людини. Звідси, основною метою слідчих органів у таких справах є оперативне розкриття злочину, виявлення причин і обставин, які сприяли його вчиненню. Розслідування вбивств часто ускладнюється через відсутність свідків, велику кількість можливих версій та специфічні особливості речових доказів. У деяких випадках злочинці можуть створювати хибну картину події, що додає додаткових труднощів.

Для успішного розслідування необхідно зібрати і проаналізувати дані, які формують криміналістичну характеристику вбивства. До таких елементів належать: 1) спосіб вчинення злочину; 2) методи його приховування; 3) місце, час і умови події; 4) типові сліди; 5) особа злочинця; 6) особа жертви [6, с.151]. Згідно з ст.237 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей, документів та комп'ютерних даних, а відповідно до ст.238 КПК України, здійснюється огляд трупа [7]. Огляд місця події повинен забезпечити збір і фіксацію важливих доказів, таких як сліди злочину, включаючи біологічні матеріали (кров, слину, сперму тощо), частини одягу чи інші предмети, залишені злочинцем. Особливу увагу слід приділити одорологічним слідам і мікрооб'єктам, що є особливо важливими при розслідуванні недавно скоєних злочинів. Важливо зафіксувати сліди у вигляді плям, патьоків чи подряпин, які можуть бути на шкірі або одязі. Встановлення таких явищ, як трупне задубіння, трупні плями, висихання чи гнильні процеси, дозволяє визначити час настання смерті та зміни в положенні трупа, а також встановити тривалість його перебування в конкретних умовах.

Для визначення цих та інших криміналістично значущих елементів, призначаються судово-медичні експертизи. У процесі досудового розслідування та судового розгляду зазначених категорій кримінальних

правопорушень часто виникає потреба в аналізі психологічних аспектів таких дій. Це необхідно для того, щоб забезпечити всебічне, об'єктивне та неупереджене вивчення всіх обставин справи. Для цього слід застосовувати як власні знання у сфері психології, так і залучати фахівців, які спеціалізуються в цій галузі. Такий підхід допомагає дослідити як процес формування особистості злочинця та мотиви його протиправної поведінки, так і його особливості у взаємодії під час кримінального провадження.

Пчелкіна О. у своєму дослідженні розглядає підходи деяких науковців щодо розрізнення основних форм застосування спеціальних психологічних знань у кримінальному провадженні. Сюди входять: 1) проведення судово-психологічної експертизи та участь експерта-психолога в процесуальних діях, що впливають із цього; 2) залучення психолога як фахівця під час проведення слідчих і судових процедур; 3) участь психолога замість педагога під час допиту неповнолітніх підозрюваних або обвинувачених; 4) довідково-консультативна діяльність психолога. Інші дослідники обмежуються трьома формами: 1) участь психолога як експерта для проведення експертизи; 2) залучення фахівця-психолога як спеціаліста; 3) консультативна діяльність із надання довідкової інформації [1, с.367]. Важливо зазначити, що застосування як процесуальних, так і непроцесуальних форм спеціальних психологічних знань значно підвищує результативність кримінального провадження. Це особливо важливо у справах, пов'язаних із насильницькими, корисливо-насильницькими вбивствами та злочинами, вчиненими неповнолітніми. Використання таких знань сприяє ефективному встановленню винної особи, пошуку доказів, а також прогнозуванню поведінки учасників процесу.

Список використаних джерел:

1. Пчеліна О. Використання спеціальних психологічних знань в галузі психології у кримінальному провадженні. Підприємництво, господарство і право. 2020. №7. С.365-370.
2. Марчак В.Я., Шувальська Л.Р. Використання спеціальних психологічних знань суб'єктами судочинства. Юридична психологія та педагогіка. 2012. №1. С.164-173.
3. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. К. : Кондор, 2008. 588 с.
4. Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є. Щодо поняття спеціальних знань та форм їх використання у кримінальному провадженні. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ-Маріуполь, 2020. С.187-192.
5. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.11.2024).
6. Черепущак В., Гула Л. Особливості планування досудового розслідування вбивств: теоретичні та прикладні аспекти. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2019. №25. С.149-155.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.11.2024).

Кошарюк Д. С.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Хитра А. Я.
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ФІКСАЦІЇ ДОКАЗІВ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Криміналістичні та процесуальні засоби забезпечення належної фіксації доказів на досудовому розслідуванні становлять ключовий елемент механізму доказування, оскільки саме на цій стадії формуються первинні та найбільш чутливі до спотворення відомості про подію кримінального правопорушення. Забезпечення точної, повної та достовірної фіксації доказової інформації є передумовою для подальшого її дослідження та оцінки в суді. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України закріплює комплекс вимог до процесуальної форми фіксації доказів, які повинні гарантувати об'єктивність і перевірюваність кожного доказового джерела. Водночас сучасний розвиток криміналістики та впровадження передових технічних засобів зумовлюють підвищення стандартів фіксації, що сприяє узгодженню національної практики з європейськими вимогами справедливого судового розгляду. Однією з базових гарантій належної фіксації доказів є вимога чіткого дотримання процесуальної форми, передбаченої статтями 104–107 КПК України, де закріплено загальні правила складання протоколів слідчих (розшукових) дій та використання технічних засобів фіксації.[1]

Процесуальна форма виконує подвійну функцію: забезпечує єдність процесуальних стандартів та створює умови для перевірки достовірності інформації. На думку Михеєнка М.І., процесуальна форма виступає «інструментом легітимації доказової інформації», адже лише належно оформлені відомості здатні набути статусу доказу [2].

Сучасна криміналістика розглядає технічні засоби фіксації як необхідний елемент підвищення доказової цінності слідчих дій. До таких засобів належать фото-, відеозйомка, цифрове сканування, 3D-моделювання місця події, портативні трасологічні комплекси, дрони та інші електронні пристрої. Використання цих засобів дозволяє мінімізувати суб'єктивізм слідчого, забезпечує точність передачі обстановки місця події та гарантує створення достовірного цифрового сліду. Як зазначає Герасимчук О.В., новітні криміналістичні технології «змінюють традиційну методику

документування місця події, переводячи її у площину високоточної цифрової реконструкції» [3]

Застосування відеофіксації має особливе значення, оскільки забезпечує найбільш повне та об'єктивне відтворення ходу слідчої дії. Науковці справедливо відзначають, що відеофіксація дозволяє усунути суперечності, які виникають у суді при оцінці показань і протоколів, оскільки створює незмінний аудіовізуальний носій [4]

З розвитком цифрових технологій окремого значення набуває фіксація та збереження електронних доказів. Вони є особливо вразливими до видалення, модифікації чи підміни, тому вимагають застосування спеціальних методів: створення цифрових копій (image), хешування, протоколювання кожної операції з носієм інформації. Як зазначає Кузьмічов К.А., цифрові докази «потребують стандартизованої процедури фіксації, що відповідає міжнародним підходам NIST та ENFSI» [5].

Судова перспектива оцінки доказів вимагає, щоб кожне доказове джерело могло бути перевірене та визнане допустимим. Суд аналізує не лише зміст доказу, а й умови його отримання, повноту фіксації та дотримання процесуальної процедури. Як зазначає Лобойко Л.М., «неналежна фіксація неминуче тягне ризики втрати доказового потенціалу матеріалів, навіть якщо самі сліди є об'єктивними» [6]

Таким чином, криміналістичні та процесуальні засоби фіксації доказів на досудовому розслідуванні становлять взаємодоповнювану систему, яка поєднує правові гарантії, технічні інструменти та спеціальні знання. Розвиток сучасних цифрових технологій підвищує вимоги до точності, надійності та перевіреності доказової інформації, що вимагає системного оновлення практики досудового розслідування та вдосконалення нормативних стандартів. Забезпечення належної фіксації доказів є не лише елементом ефективного розслідування, а й ключовою передумовою дотримання права на справедливий судовий розгляд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.[7]

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI
2. Михеєнко М.І. Кримінальний процес України. – К.: Атіка, 2021. – С. 214–215
3. Герасимчук О.В. Новітні технології у криміналістиці. – Харків: Право, 2022. – С. 98–100
4. Шепітько В.Ю. Криміналістика: сучасні виклики. – К.: КНТ, 2023. – С. 152–153
5. Кузьмічов К.А. Електронні докази у кримінальному процесі. – К.: Юрінком Інтер, 2023. – С. 67–70
6. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: сучасний стан реформування. – К.: Алерта, 2022. – С. 233–234
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

Кудінов С.С.,
головний науковий співробітник
доктор юридичних наук, професор
(ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»)

Шехавцов Р.М.,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ СТАТУСУ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ МАТЕРІАЛЬНИМИ ОБ'ЄКТАМИ, ВИЛУЧЕНИМИ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

До матеріальних об'єктів, що отримуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), та їх використання у кримінальному провадженні в слідчо-судовій практиці неоднозначне відношення. Слід погодитися з не небезпідставними застереженнями з боку окремих науковців щодо не достатньо обачливого кроку з боку законодавця, який прирівняв результати НСРД до слідчих (розшукових) дій (далі – СРД), не дивлячись на те, що процесуальні форми отримання доказів під час проведення одних та других різняться між собою. Через це, в умовах наших реалій, створюються загрози зловживань під час проведення НСРД, здійснення яких носить негласний, скритий характер [1, с. 210-211; 2, с. 214].

Завдяки численним публікаціям О. А. Білічак, В.І. Галагана, І. В. Гори, В. О. Глушкова, О. Ф. Долженкова, О. В. Капліної, А. В. Коваленка, В. А. Колесника, Є. Д. Лук'янчикова, Д. Й. Никифорчука, М. А. Погорецького, Я. О. Тализіної, В. Ю. Шепітька, О. Г. Шило, М. Є. Шумила та багатьох інших вчених-юристів теорія кримінального процесу збагатилася науковими узагальненнями чинного законодавства та практики використання НСРД як засобів збирання доказів та загальних питань використання їх результатів у кримінальному провадженні.

Однак, сучасні потреби слідчої та судової практики в аспекті підвищення її ефективності вимагають інтенсивної та поглибленої розробки окремих питань отримання доказів, зокрема, речових доказів, під час проведення конкретних НСРД, їх допустимості для доказування у кримінальному провадженні.

За КПК України 2012 року відбулося масштабне, вельми значуще для кримінального провадження розширення засобів збирання речових доказів за рахунок НСРД, передбачених главою 21 КПК України.

Аналіз процесуальної форми та практики проведення окремих НСРД дозволяє виділити такі групи матеріальних об'єктів, які можуть бути одержані в їх результаті: 1) матеріальні об'єкти, які мають ознаки, наведені у ст. 98 КПК України; 2) копії чи зразки з виявлених та зафіксованих технічними

засобами речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування; 3) заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби.

НСРД, під час якої законодавець дозволяє вилучати матеріальні об'єкти для їх подальшого використання у кримінальному провадженні є огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України), які здійснюються в наслідок накладення арешту на неї (ч. 3 ст. 261 КПК України). Про можливість вилучення йде мова й стосовно виявлених зразків для дослідження під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (п. 3 ч. 1 ст. 267 КПК України), або негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (с. 274 КПК України). Під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи можуть виготовлятися копії чи зразки з виявлених та зафіксованих технічними засобами (фотографування, відеозапису, матеріального копіювання, сканування тощо) речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування (п. 2 ч. 1 ст. 267 КПК України). Однак, законодавець не дає прямих вказівок на те, що ці матеріальні об'єкти можуть бути вилучені. За логікою законодавця такої вказівки й не треба, тому що відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 105 та ст. 252 КПК України спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів є додатками до протоколу негласної слідчої (розшукової). Згідно ж з п. 3 ч. 2 ст. 99 та ч. 2 ст. 84 КПК України складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії є документами, які є самостійними від речових доказів джерелами доказів. У зв'язку з наведеними вище положеннями п. 1 ч. 2 ст. 105 КПК України виникає питання, а чи можуть під час обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи виготовлятися копії зі слідів кримінального правопорушення або братися від них зразки? Чим визнавати слід, наприклад, пальця руки, – об'єктом чи річчю, з якої із застосуванням відповідних техніко-криміналістичних засобів робиться копія? Якщо об'єктом, то в такому разі копії зі слідів робити не можна, тому що така можливість не передбачена у п. 2 ч. 1 ст. 267 КПК України, а якщо річчю, то навпаки. У кримінальному процесуальному законодавстві не має визначення речі. За ст. 179 ЦК України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Ст. 177 та 190 ЦК України уточнюють, що до речей відносяться гроші та цінні папери, інше майно, майнові права та обов'язки, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. На нашу думку, по-перше, таке визначення поняття речі в контексті розмаїття проявів речей як об'єктів цивільних прав не може бути в повній мірі прийнятним для використання у практиці кримінального провадження, зокрема, через те, що до його об'єму не можуть входити сліди кримінального правопорушення, а, по-друге, якщо звернутися до визначення речі в філософії як певного предмету матеріальної дійсності, який має

відносну незалежність та стійкість існування, в умовах того, що річ як категорія в філософії перестала активно використовуватися з початку 19-го сторіччя, а замість неї запроваджені категорії об'єкт та предмет, ми прийдемо до того, що в п. 1 ч. 2 ст. 105 КПК використовується два терміни – об'єкти та речі, які за змістом у загальному розумінні є подібними. Як вихід з цієї ситуації вбачається виключення з п. 1 ч. 2 ст. 105 КПК України терміну «об'єктів» та внесення змін та доповнень до ч. 1 ст. 3 КПК України: «речі – це матеріальні об'єкти, які пов'язані з подією кримінального правопорушення або мають інше значення для кримінального провадження». Така кримінальна процесуальна дефініція речі з одного боку забезпечить охоплення всього розмаїття матеріальних об'єктів від різного роду слідів кримінального правопорушення, знарядь та засобів його вчинення, тощо, до тих, що є предметом цивільних правовідносин та виступали як предмет злочинного посягання, або можуть підлягати спеціальній конфіскації.

Слід також зазначити, що на відміну від кореспонденції (листів усіх видів, бандеролей, посилок, поштових контейнерів, переказів, телеграм, інших матеріальних носіїв передання інформації між особами) зразки для дослідження не є матеріальними об'єктами, що можуть бути визнані самостійними речовими доказами у кримінальному провадженні, через те, що вони є частиною матеріального об'єкту, яка виступає лише засобом встановлення зв'язку цього об'єкту з подією кримінального правопорушення чи іншими обставинами, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Набуття статусу речового доказу зразками для дослідження є можливим за умов: вилучення під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, або особистого обшуку затриманого з дотриманням відповідних вимог КПК України матеріального об'єкту, з якого були раніше одержані зразки; проведення експертизи, під час якої встановлена індивідуальна чи родова тотожність зразку та матеріального об'єкта; встановлення проведенням СРД, НСРД даних, що матеріальний об'єкт, з якого був одержаний зразок, містить ознаки речового доказу, наведені у ст. 98 КПК України; зняття грифу таємності з протоколу НСРД, під час якого були одержані зразки для дослідження, та зі зразків, як додатків до такого протоколу, для відкриття їх стороні захисту.

Формування заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів як речових доказів має свої особливості. Відповідно до ч. 4 ст. 273 КПК України ці матеріальні об'єкти використовуються у процесі доказування у вигляді первинних засобів чи знарядь вчинення злочину, крім випадків, якщо суд встановить порушення вимог КПК під час проведення відповідної НСРД. Тобто, вони можуть визнаватися речовими доказами у кримінальному провадженні. Однак, для цього цим матеріальним об'єктам для треба пройти декілька етапів:

- процесуального оформлення рішення керівника органу досудового розслідування та фіксування у відповідному протоколі факту ідентифікації

(помітки) або виготовлення, утворення несправжнього (імітаційного) засобу;

- використання цих матеріальних об'єктів під час відповідної НСРД (огляду, виїмки поштово-телеграфної кореспонденції, контролю за вчиненням злочину). При чому, під час такої НСРД повинні бути отримані відомості, які мають значення для кримінального провадження, та не допущені порушення вимог КПК України;

- вилучення із дотриманням вимог КПК України заздалегідь ідентифікованого (поміченого), несправжнього (імітаційного) засобу під час обшуку або огляду, тому що процесуальна форма проведення огляду та виїмки кореспонденції, контролю за вчиненням злочину не передбачає вилучення таких матеріальних об'єктів, що використані під час їх проведення.

Список використаних джерел

1. Шумило М.Є. Докази досудового і судового провадження в КПК України : співвідношення та їх функціональне призначення. Право України. 2013. №11. С. 206-213.

2. Серєєва Д. Проблемні аспекти використання результатів зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж як доказів у кримінальному провадженні. Право України. 2014. № 11. С. 209-218.

Кузнєцов А. О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

факультету №1

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу

та криміналістики факультету №1

доктор філософії

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким зростанням обсягів інформації, цифровізацією соціальних процесів та ускладненням форм протиправної діяльності. Кримінальні правопорушення дедалі частіше мають латентний характер, здійснюються із застосуванням інформаційних технологій, а їх доказова база формується в умовах надлишку різномірних даних. У зв'язку з цим однією із найважливіших тенденцій сучасної криміналістики є інтеграція знань, створення та пропонування інноваційних розробок науки, спрямованих на вирішення завдань протидії злочинності в умовах війни щодо ефективного формування доказової бази, яка в подальшому може бути використана як в національних, так і міжнародних судах. За таких умов актуальними напрямками стають технологізація науки,

впровадження інноваційних методів і цифрових технологій у діяльність органів правопорядку [5, с.62].

У межах зазначених трансформацій особливе місце посідає інформаційно-аналітична діяльність, яка, будучи різновидом інтелектуальної діяльності та формою прийняття управлінських рішень, органічно інтегрується в процес інформаційного забезпечення проведення процесуальних дій, що може стати ключовим елементом у розслідуванні кримінальних правопорушень [2, с.433], забезпечуючи цілеспрямований аналіз значних масивів даних та підвищуючи обґрунтованість правоохоронної діяльності.

З огляду на це особливого теоретичного й практичного значення набуває осмислення сутності та функціонального призначення інформаційно-аналітичних систем у розслідуванні кримінальних правопорушень. Такі системи доцільно розглядати як комплекс технічних, програмних та методологічних засобів, спрямованих на збирання, накопичення, систематизацію та аналітичну обробку інформації криміналістичного значення. Їх функціонування ґрунтується на поєднанні баз даних, алгоритмів логічного, статистичного й прогностичного аналізу, а також інструментів візуалізації, що дозволяє слідчому не лише оперувати окремими фактами, а й виявляти приховані зв'язки між подіями, особами та об'єктами. Обробка значних за обсягом інформаційних масивів за таких умов стає можливою насамперед завдяки застосуванню інтелектуальних технологій, які знижують когнітивне навантаження на слідчого або оперативного працівника та сприяють ухваленню виважених процесуальних рішень [4, с.215]. Таким чином, інформаційно-аналітичні системи трансформують фрагментарні дані у цілісну інформаційну модель кримінального правопорушення.

Особливе значення зазначені системи мають на початковому етапі досудового розслідування, коли слідчий стикається з необхідністю швидкого орієнтування в обставинах події та прийняття процесуальних рішень в умовах дефіциту часу. Завдяки автоматизованому доступу до відомчих та міжвідомчих інформаційних ресурсів забезпечується оперативна перевірка первинної інформації, ідентифікація осіб, транспортних засобів, предметів та документів, що можуть мати значення для кримінального провадження. У цьому контексті інформаційно-аналітичні системи виступають інструментом зниження ризику помилкових рішень та підвищення обґрунтованості слідчих дій.

Важливою характеристикою сучасних інформаційно-аналітичних систем є їх здатність інтегрувати дані з різних джерел, зокрема криміналістичних обліків, телекомунікаційних мереж, фінансових транзакцій, відеоспостереження та відкритих інформаційних ресурсів. Така інтеграція створює передумови для комплексного аналізу кримінальної діяльності, зокрема в частині організованої злочинності, корупційних правопорушень та злочинів у сфері економіки. Аналітична обробка великих масивів даних дозволяє виявляти типові схеми злочинної поведінки, повторювані алгоритми дій та закономірності, які залишаються непомітними за умови ручного аналізу.

Сучасні технології, такі як штучний інтелект та аналіз великих даних, значно розширюють можливості правоохоронних органів у зборі, обробці та аналізі інформації. Це сприяє більш ефективному розслідуванню та запобіганню економічним злочинам. Крім того, використання сучасного інструментарію та методологій кримінального аналізу здатне суттєво покращити продуктивність та ефективність аналітичної діяльності [1, с.396]. Отже, можна зазначити, що впровадження штучного інтелекту та технологій аналізу великих даних у діяльність правоохоронних органів формує якісно новий рівень кримінального аналізу, орієнтований на системність, прогностичність і проактивність. Застосування таких інструментів дозволяє не лише підвищити оперативність та точність обробки інформації, а й своєчасно виявляти приховані закономірності економічної злочинності, мінімізуючи ризики помилкових управлінських і процесуальних рішень. Водночас ефективність використання зазначених технологій безпосередньо залежить від належного нормативного врегулювання, міжвідомчої інтеграції інформаційних ресурсів та рівня професійної підготовки аналітичних кадрів, що в сукупності визначає їх потенціал як інструменту протидії сучасним економічним правопорушенням.

Застосування інформаційно-аналітичних систем істотно впливає на доказову діяльність у кримінальному провадженні. Автоматизована фіксація та збереження інформації сприяє підвищенню достовірності доказів, мінімізації ризиків їх втрати або спотворення, а також забезпечує простежуваність походження даних. Крім того, аналітичні інструменти дозволяють моделювати різні версії подій, перевіряти логічну узгодженість доказів та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між окремими фактами. У результаті доказування набуває системного характеру, що позитивно позначається на якості процесуальних рішень.

Не менш важливим є прогностичний потенціал інформаційно-аналітичних систем. На основі накопичених даних та застосування методів математичного моделювання можливе прогнозування ймовірних напрямів розвитку кримінальної ситуації, визначення зон підвищеного ризику та оцінка ймовірності повторного вчинення правопорушень. Такий підхід дозволяє органам досудового розслідування переходити від реактивної моделі діяльності до проактивної, орієнтованої на запобігання злочинності та раннє виявлення протиправних тенденцій.

Водночас впровадження та використання інформаційно-аналітичних систем у кримінальному процесі супроводжується низкою проблем правового, організаційного та етичного характеру. Зокрема, актуальним залишається питання забезпечення балансу між ефективністю розслідування та дотриманням прав і свобод людини, особливо в аспекті захисту персональних даних та приватного життя. Високий рівень автоматизації аналізу інформації вимагає чіткого нормативного регулювання порядку доступу до даних, меж їх використання та відповідальності за зловживання.

Крім того, ефективність інформаційно-аналітичних систем значною мірою залежить від рівня підготовки кадрів. Слідчий та інші учасники кримінального провадження повинні володіти не лише правовими знаннями, а й навичками роботи з аналітичними інструментами, розуміти логіку алгоритмів обробки даних та критично оцінювати отримані результати. За відсутності належної професійної компетентності існує ризик формального використання систем або некритичного сприйняття аналітичних висновків, що може негативно позначитися на результатах розслідування.

У перспективі роль інформаційно-аналітичних систем у розслідуванні кримінальних правопорушень буде лише зростати. Розвиток штучного інтелекту, машинного навчання та інтелектуального аналізу даних відкриває нові можливості для автоматизованого виявлення складних кримінальних зв'язків та закономірностей. Водночас це потребує вдосконалення правових механізмів контролю за використанням таких технологій та формування єдиних стандартів їх застосування у кримінальному процесі. У цьому контексті важливим є розробка та впровадження методичних рекомендацій для працівників органів Національної поліції, спрямованих на оптимізацію їх робочих процесів та використання найефективніших методів та технік аналізу кримінальної інформації. Крім того, важливо удосконалити програмне забезпечення шляхом розробки та впровадження інформаційно-аналітичних сервісів, які допоможуть поліцейським вести облік матеріалів кримінального провадження та правопорушень [3, с.161].

Отже, інформаційно-аналітичні системи виступають ключовим чинником підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах. Вони забезпечують системність, оперативність та обґрунтованість слідчої діяльності, сприяють підвищенню якості доказування та створюють передумови для переходу до нової моделі протидії злочинності. Водночас їх використання повинно здійснюватися з урахуванням принципів законності, пропорційності та поваги до прав людини, що є необхідною умовою легітимності та суспільної довіри до результатів кримінального судочинства.

Список використаних джерел

Биков І. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності слідчих та оперативних підрозділів у боротьбі з економічними злочинами. *Право і суспільство*. 2024. №. 1. С. 392-396.

Демчук Т. І. Інформаційно-аналітичні та організаційні методи правоохоронної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 5. №. 90. С. 430-436.

Кандаур К., Кисельов А. Сучасні проблеми здійснення кримінального аналізу підрозділами національної поліції України. *Universum*. 2024. №. 7. С.158-164.

Леонтьєва М., Кисельов А. Роль кримінального аналізу щодо отримання інформації в межах кримінального провадження. *Universum*. 2024. №.9. С.213-218.

Шепітько В. Ю. Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Т. 1. №. 48. С. 62-72.

Кунтій А. І.,
слідчий
кандидат юридичних наук, доцент
*(Територіальне управління Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Хмельницькому)*

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ НАСТУПНОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕПОКОРИ ТА НЕВИКОНАННЯ НАКАЗУ

У контексті збройної агресії проти України та активізації мобілізаційних процесів винятково важливого значення набуває дотримання військової дисципліни та безумовне виконання наказів. Правопорушення, передбачені статтями 402 і 403 Кримінального кодексу України (непокора та невиконання наказу), суттєво підривають управлінську стійкість і боєздатність військових підрозділів, що обумовлює необхідність особливої уваги до них з боку органів досудового розслідування. Ефективність останнього великою мірою залежить від своєчасної та обґрунтованої оцінки слідчих ситуацій на початковому етапі кримінального провадження.

Питання методики розслідування військових злочинів у своїх наукових працях розглядали такі дослідники, як А.Г. Воєвода, В.В. Давиденко, Ш.Б. Давлатов, В.В. Дем'яновський, М.І. Карпенко, Р.В. Комісарчук, Н.В. Коломієць, Д.М. Навроцький, М.О. Свірін, О.С. Ткачук, В.В. Тимошко.

Згідно з офіційною статистикою, у 2020 році кримінальні провадження за ст. 402 КК України не реєструвались. У 2021 році було відкрито 19 проваджень, з яких 9 завершилися складанням обвинувального акта. У 2022 році кількість зареєстрованих правопорушень зросла до 1574, з яких до суду передано 316 обвинувальних актів. У 2023 році таких проваджень було вже 1678, а скеровано до суду — 420. У 2024 році зафіксовано 1869 випадків, з яких 405 завершилися складанням обвинувального акта. За десять місяців 2025 року (січень-жовтень) зареєстровано 1475 проваджень, у 336 випадках обвинувальні акти були передані до суду.

Щодо злочинів, пов'язаних із невиконанням наказу (ст. 403 КК України), то відповідна статистика свідчить про вкрай низький рівень скерування обвинувальних актів до суду. У 2020 році було зареєстровано 1 провадження (жодного обвинувального акта), у 2021 — 3 (0), у 2022 — 28 (0), у 2023 — 32 (0), у 2024 — 38 (0), а у січні-жовтні 2025 року — 21, і жодного з них не було передано до суду [1].

Проведений аналіз показує суттєве зростання кількості кримінальних проваджень за фактами непокори, починаючи з 2022 року, що прямо корелює з інтенсифікацією бойових дій. Водночас, низький відсоток скерування обвинувальних актів до суду, особливо щодо злочинів, пов'язаних із невиконанням наказів, свідчить про наявні труднощі в процесі збору доказів і складності оцінювання фактичних обставин кримінального провадження.

У криміналістичні методиці розслідування традиційно виділяють початковий та наступний етапи розслідування, саме такої позиції дотримуватимемося під час нашого дослідження.

Не вдаючись до дискусії щодо поняття слідчої ситуації, зробимо спробу здійснити класифікацію типових слідчих ситуацій наступного етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з непокорю та невиконанням наказу, вважаючи, що такий починається після повідомлення особи про підозру.

На підставі аналізу слідчо-судової практики у кримінальних провадженнях, передбачених ст. 402 КК України, можемо виділити такі типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування. Так, в залежності від ставлення підозрюваного до інкримінованого йому кримінального правопорушення:

- Підозрюваний визнає винуватість повністю (11% випадків);
- Підозрюваний визнає винуватість частково та пояснює причини невиконання ним наказу (36%);

Згідно проведеного нами аналізу кримінальних провадження, за фактами невиконання наказу та непокори у 63 % випадках підозрюваний повідомляв про невиконання наказу через незадовільний стан здоров'я.

Натомість, наявність медичних протипоказань для служби в певному роді військ не є підставою для відмови від виконання конкретного наказу начальника, якщо з висновків військово-лікарської комісії не випливає неможливість виконання саме цього наказу за станом здоров'я [2].

- Підозрюваний не визнає винуватість (53% випадків).
- Підозрюваний заперечує факт віддання наказу або його неправильне тлумачення.

Зазвичай під час виникнення зазначеної типової слідчої ситуації, підозрюваний стверджує, що не отримував наказу або неправильно його зрозумів.

У випадку невизнання винуватості підозрюваним у слідчого, прокурора з'являються додаткові труднощі в доказуванні і в такому випадку необхідно провести ряд процесуальних та слідчих дій, зокрема допиту ряду свідків, яким відомі обставини доведення та невиконання наказу, огляд документів щодо цього. А також у разі наявності відеозапису доведення наказу, його виїмку та огляд.

Таким чином, дослідження типових слідчих ситуацій на наступному етапі досудового розслідування дало змогу встановити найбільш поширені моделі поведінки підозрюваних, зокрема часткове або повне визнання вини, посилення на стан здоров'я як причину невиконання наказу, а також заперечення самого факту його отримання. Такий розподіл дозволяє адаптувати слідчу тактику відповідно до конкретних обставин справи, що, своєю чергою, підвищує ефективність досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Звіт про зареєстровані кримінальні провадження та наслідки їх досудового розслідування: статистичні дані Офісу Генерального прокурора за 2020–жовтень 2025 рр. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення 24.10.2025).

2. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 20 січня 2025 року у справі №759/2917/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 24.10.2025).

Курилишин Д. І.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

Науковий керівник

Дуфенюк О. М.,

професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1

доктор юридичних наук, професор

(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ІНТЕГРАЦІЯ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ ТА 3D ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Однією з ключових цілей криміналістики є ефективне та інноваційне техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Така мета реалізується на основі всебічного використання досягнень сучасної науки та техніки. Зокрема, існують доволі вагомі напрацювання у сфері використання безпілотних літальних апаратів (далі – БпЛА) з метою документування злочинної діяльності. Ці дрони корисні для моніторингу, оскільки вони долають відстані в складних умовах, в умовах обмеженого доступу. Крім того, вони скорочують матеріальні витрати та час необхідні для обстеження територій, огляду об'єктів, відбору зразків для аналізу, забезпечують запобігання зіткненням та швидке зближення для досягнення цілей, а також дають більше часу для запланованих управлінських рішень й операцій [1, с. 293].

Застосування БпЛА під час проведення слідчих (розшукових) дій відкриває нові можливості для оперативного збору доказової інформації, проведення огляду місця події, документування злочинів та фіксації доказів з висоти. Технічні засоби повітряного спостереження функціонують без пілота на борту та можуть працювати як у дистанційному, так і в автономному режимах. Їхнє управління здійснюється через спеціалізовані авіаційні комплекси, що включають наземну станцію керування та систему зв'язку. Автоматичний режим або пультове керування дозволяють правоохоронцям ефективно проводити моніторинг і фіксацію подій, мінімізуючи ризики для життя людей та забезпечувати збереження та фіксацію інформації в найскладніших умовах [2, с. 164].

Завдяки здатності до якісної аерофотозйомки з великої висоти й у важкодоступних місцях, дрони дозволяють оперативно фіксувати обстановку на місці події за правилами криміналістичної фотозйомки та

відеозапису, не змінюючи її стану, що особливо важливо у перші години після вчинення злочину. В умовах агресивної війни БПЛА застосовуються спеціальними оперативними підрозділами для фіксації місця події на полі бою чи в тилу та дають змогу отримати відеодокази дій особового складу, наприклад, у випадках перевищення службових повноважень, самовільного залишення військової частини, чи порушення правил несення бойового чергування. Також БПЛА активно використовуються для розвідки й коригування вогню та фіксації місць та наслідків воєнних злочинів. Зображення з дронів дають змогу створити точну карту місцевості, виявити маршрути пересування підрозділів та техніки, зафіксувати місця заховання речових доказів, оперативно задокументувати наслідки обстрілу власних позицій або навіть виявити тіла жертв у складних умовах (ліси, гірська місцевість, зони надзвичайних подій тощо) та порушень норм гуманітарного права, що є важливою доказовою інформацією у кримінальному провадженні [3, с. 262].

Ефективне використання БПЛА потребує формування системи спеціальних знань та навичок щодо тактики огляду з «висоти пташиного польоту», що охоплює свій «автономний» алгоритм дій інспектора-криміналіста чи іншого спеціаліста поряд з алгоритмом дій слідчого на місці події. Використання дронів також має (1) підготовчий етап (перевірка комплектації та справності пристрою, вивчення умов для роботи БПЛА, планування польоту, вибір точок наземної опорної мережі і т.д.), (2) робочий етап (фаза польоту, безпосередньо аерозйомка, відеофіксація і т.д.) та (3) завершальний етап (обробка даних за допомогою спеціального програмного забезпечення, виготовлення картографічних додатків до протоколів) [4].

Безумовно, застосування дронів у криміналістичній діяльності не обмежується тільки тактикою огляду, але й може бути використано для інших прагматичних цілей:

- для тактичних операцій розслідування кримінальних правопорушень «за гарячими слідами», оскільки вони можуть бути оснащені додатковими спеціальними інфрачервоними та руховими сенсорами для виявлення осіб особливо в темну пору доби, датчиками GPS, камерами для розпізнавання облич, що дозволяє ідентифікувати осіб;

- для моніторингу безпеки осіб при проведенні масових заходів, як це відбувається у Великій Британії, США, Китаї та багатьох інших країнах;

- для економії ресурсів поліції при патрулюванні та запобіганні кримінальним правопорушенням. Так, прикладом може слугувати німецький досвід, коли на інфраструктурні об'єкти й рухомий склад залізниці було нанесено численні графіті, вартість робіт із видачлення яких становила понад 7 млн євро. Для патрулювання мостів, підстанцій та інших об'єктів залізничної інфраструктури, виявлення й фіксації заподіювачів шкоди було прийнято рішення використовувати дрони, що виправдало всі очікування, оскільки правопорушники, розуміючи можливість викриття та затримання припинили таку діяльність [4].

Ще одним інноваційним науково-технічним засобом, який забезпечує комплексну фіксацію оточуючої обстановки із здійсненням точного відображення зовнішнього вигляду, форми, вимірюванням відстаней між об'єктами, їх взаємного розташування та розмірів, є лазерний 3D-сканер. За допомогою відповідного програмного забезпечення, використання 3D-сканера дозволяє протягом невеликого проміжку часу створити точну фотореалістичну модель ділянки місцевості, розглянути її з будь-якого ракурсу та відстані як в цілому, так й окремі об'єкти. Важливим є й те, що дане програмне забезпечення дає можливість проводити реконструкцію об'єкту та здійснювати різного роду операції з окремими об'єктами як у 3Dмоделі, так і окремо від неї, імпортувати у 3D-модель місця, що скановано, інші трьохвимірні об'єкти для ілюстрації їх розташування в певні проміжки часу [5, с.50].

У криміналістичній науці мовиться про те, що настав час появи нової галузі – «тривимірна криміналістика» («3D Forensic Science» або «3DFS»), яка об'єднує низку підходів щодо застосування тривимірних методів реконструкції злочинів, візуалізації різних типів зображень різних об'єктів (слідів та відбитків, фрагментів людських останків, зброї, інструментів, куль, транспортних засобів, обстановки місця події). Тривимірна криміналістика матиме предметом вивчення теоретичні положення і практичні рекомендації збирання, дослідження і використання доказів на основі 3D технологій для реалізації завдань кримінального провадження [6, с. 458]. Портативність, точність, легкість та оперативність використання, безпечність, поліфункціональність, економічність та універсальність – це лише частина тих переваг тривимірних технологій в криміналістиці, про які говорять науковці та практики [7, с. 309–310].

Поєднання технологій БпЛА із 3D-сканерами відкриває нові можливості у зборі доказової інформації. Наприклад, використання квадрокоптерів із вбудованими сканерами дозволяє створювати тривимірні моделі великих територій – таких як місця техногенних катастроф, вибухів або масових заворушень – без ризику для життя слідчих і експертів, це особливо актуально у випадках вибухів, стрілянини, аварій, обстрілів казарм чи складів та порушень правил техніки безпеки. Такі моделі можуть містити всі наявні об'єкти й деталі, що дає змогу ретельно аналізувати ситуацію постфактум, а також перевіряти версії слідства на основі реальної топографії, навіть якщо місце події вже змінилося через бойові дії або евакуацію та виставити ознаки знищення доказів або спроб фальсифікації [3, с.263].

Отже, інтеграція безпілотних та 3D технологій у криміналістиці значно підвищує ефективність техніко-криміналістичного забезпечення розслідувань. Дрони дозволяють швидко, безпечно й точно фіксувати обстановку, особливо у важкодоступних або небезпечних місцях. Використання 3D-сканування забезпечує створення детальних тримірних моделей місця події, що дає змогу повторно аналізувати обставини та перевіряти слідчі версії. Поєднання цих технологій забезпечує якісно новий рівень документування

доказів, мінімізує ризики втрати інформації та сприяє підвищенню об'єктивності й точності розслідувань у сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Тичина Д. М., Антошук А. О., Перцев Р. В. Криміналістичне забезпечення використання безпілотного літального апарату (дрону) у досудовому розслідуванні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Т. 2. Вип. 78. С. 291–297.
2. Полуніна Л. В., Конопля В. В. Особливості використання безпілотних літальних апаратів при проведенні слідчих (розшукових) дій. Соціологія права. 2025. Випуск 1 (50). С.163–167. DOI: 10.37687/2413-6433.2025-1.28
3. Костеляні О., Бабич А. Використання новітніх науково-технічних засобів при розслідуванні кримінальних правопорушень (безпілотні літальні апарати, тривимірні сканери та ін.). Сучасна війна: гуманітарний аспект : збірник матеріалів ІХ Міжнародної наукової конференції Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (22-23 травня 2025 року). Харків: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2025. URL: https://hups.mil.gov.ua/wp-content/uploads/admission-university/Zagalno-universitet-kafedri/kafedra-psikhologii/Suchasna_vijna_2025.pdf.
4. Дуфенюк О. М. Тактика огляду з «висоти пташиного польоту» або дрони на службі в органах поліції. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: матеріали науково-практичного семінару (25 жовтня 2019 р.) Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 37–41.
5. Бідняк Г. С. Щодо запровадження новітніх технологій у кримінальному судочинстві. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу : матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 8 листопада 2017 р.) С. 49–51. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/18.pdf.
6. Дуфенюк О. М. Майбутнє 3D криміналістики: інновації, які змінюють практику досудового розслідування. Юридичний електронний журнал. 2024. № 3. С. 457–460. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/110>
7. Дуфенюк О. М. Баланс у кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні : монографія. Львів : Растр-7, 2023. 508 с.

Лейко М.,

Здобувач рівня вищої освіти «магістр»
(Національна академія внутрішніх справ)

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У процесі досудового розслідування важливе значення має використання спеціальних знань і технічних засобів, спрямованих на підвищення ефективності виявлення та розкриття кримінальних правопорушень. Одним із таких засобів є поліграф, застосування якого спрямоване на отримання орієнтовної інформації щодо правдивості показань учасників кримінального провадження та уточнення фактичних обставин кримінального правопорушення.

Поліграф являє собою спеціальний технічний пристрій, що фіксує психофізіологічні реакції людини: дихання (грудне та діафрагмальне), серцево-судинну активність (пульс, тиск, кровонаповнення), електропровідність шкіри (потовиділення) та рухову активність у відповідь на пред'явлення запитань або стимулів. Аналіз таких реакцій здійснюється спеціалістом-

поліграфологом, який на підставі отриманих даних формує висновок щодо можливого приховування або повідомлення достовірної інформації.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України не містить спеціальної норми, яка б безпосередньо регламентувала порядок застосування поліграфа під час досудового розслідування. Водночас можливість його використання впливає із загальних положень Кримінального процесуального кодексу України, зокрема статей 84, 93 та 242, що передбачають використання спеціальних знань, залучення спеціалістів та проведення експертних і неекспертних досліджень у межах кримінального провадження.

Ключовою умовою застосування поліграфа є добровільна згода особи, щодо якої проводиться дослідження. Це положення узгоджується з принципами дотримання прав і свобод людини, зокрема правом не свідчити проти себе та заборонаю примусу до самовикриття. У зв'язку з цим результати поліграфного дослідження не можуть визнаватися доказом у розумінні статті 84 КПК України, а мають виключно допоміжний, орієнтовний характер [1].

На практиці поліграф застосовується переважно на початкових та проміжних етапах досудового розслідування з метою перевірки слідчих версій, уточнення показань свідків і потерпілих, а також для оцінки достовірності інформації, отриманої в ході оперативно-розшукових заходів. Окрім того, поліграф може використовуватися для усунення суперечностей у показаннях, виявлення додаткових відомостей щодо мотивів, способу вчинення злочину та ролі окремих осіб у кримінальному правопорушенні.

Перед початком проведення дослідження поліграфолог отримує запит та інформацію про особу відносно якої буде проводитись тестування, вивчає матеріал та готує план тестування. Запитання, які буду ставитись поліграфологом на дослідженні повинні бути не тільки правильно сформульовані, але й ставитися в певній послідовності, торкатися як нейтральних для особи фактів, так і значущих для її суб'єктивного сприйняття. Окрім того, умови дослідження повинні бути такі, що виключають сторонні звуки (шум на вулиці, розмови у сусідньому приміщенні, звуки ходи у коридорі тощо), які можуть плинати на психофізіологічну реакцію досліджуваної особи. Слід зазначити, що існують особи, які взагалі не підходять для перевірки на поліграфі через свого генотипу організму або вживання певних хімічних препаратів (наприклад, наркомани). Існують й різноманітні способи «обману» поліграфа, інформацією про які заповнена інтернет-мережа [2]. Розрізняють наступні види протидії поліграфу: фармакологічний (прийом перед тестуванням фармакологічних препаратів щодо гальмують або збуджують центральну нервову систему); психічний (проведення медитації або введення себе у стан глибокого трансу що вводить до повного розслаблення неодмінно викличе відповідну реакцію організму – сповільнене дихання і швидкість відповідей на запитання); психологічний (перепитування та надання відповіді до закінчення формулювання питань, повідомлення про помилковість даних, зміна своєї думки в ході дослідження);

фізичний (завдання собі болю – застосування зубочистки в яснах, голки; контрольоване дихання – затримка дихання під час вдоху і видиху) [3].

Система перевірки поліграфом включає в себе два основні етапи, на першому з яких виявляється нормальний фоновий рівень психофізіологічної активності організму людини, який реєструється на поліграфі. Для цього ставлять заздалегідь ретельно продумані і сформульовані нейтральні запитання (передбачається гарантована правдива відповідь) і контрольні запитання, що не стосуються предмету розслідування, але торкаються фактів або подій, про які особа воліє не говорити (передбачається неправдива відповідь). У такий спосіб встановлюється фонові психофізіологічна реакція особи як на нейтральні запитання, так і на запитання, які їй неприємні з певних суб'єктивних причин і вона схильна приховувати правду. На другому етапі випробування особі ставляться перевірочні запитання, які вже витікають з предмету розслідування. Фізіологічні реакції на перевірочні запитання (можлива й демонстрація предметів, малюнків чи документів) використовуються для порівняння з реакціями на нейтральні і контрольні запитання, на підставі чого спеціаліст робить висновок про суб'єктивну значущість для даної людини цих питань в умовах проведеної перевірки [2].

Результати поліграфного дослідження, як правило, долучаються до матеріалів кримінального провадження. Однак, результати поліграфа не мають самостійного доказового значення, проте можуть враховуватися у сукупності з іншими доказами як додаткова інформація під час оцінки доказів.

Водночас використання поліграфа викликає низку наукових дискусій, пов'язаних із відсутністю єдиних державних стандартів проведення таких досліджень, суб'єктивністю інтерпретації результатів та залежністю висновків від кваліфікації спеціаліста. Це зумовлює необхідність подальшого нормативного врегулювання порядку застосування поліграфа у кримінальному провадженні та визначення його процесуального статусу.

Отже, поліграф у досудовому розслідуванні слід розглядати як допоміжний засіб отримання орієнтовної інформації, який за умови дотримання принципів законності, добровільності та процесуальних гарантій може сприяти підвищенню ефективності розслідування кримінальних правопорушень. Подальші наукові дослідження та законодавчі ініціативи мають бути спрямовані на формування чіткого механізму правового регулювання використання поліграфа в кримінальному процесі України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI.
2. Волобуєв А.Ф., Щодо застосування поліграфа у досудовому розслідуванні. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_11_2018/pdf/17.pdf
3. Національна асоціація поліграфологів України : Як обманути поліграф: Міфи та реальність. <https://polygraph.ua/jak-obmanuti-poligraf-mifi-i-realnist/>

Лахманець О. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету №1, доктор філософії
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ІНФОРМАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ СИСТЕМИ «ГАРПУН» У РОЗШУКУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

У сучасних умовах правоохоронні органи активно використовують інформаційні системи та підсистеми для швидкого внесення, передачі, а також пошуку інформації, що допомагає в попередженні та розкритті кримінальних правопорушень. Однією з таких є інформаційна підсистема "Гарпун" інформаційно-комунікаційної системи "Інформаційний портал Національної поліції України", призначеної для обробки відомостей про транспортні засоби усіх типів (автомобілі, автобуси, мотоцикли всіх типів, марок і моделей, самохідні машини, причепа та напівпричепа до них, мотоколяски, інші прирівняні до них ТЗ та мопеди) та номерні знаки ТЗ, що розшуковуються у рамках кримінального, виконавчого провадження, провадження у справах про адміністративні правопорушення, оперативно-розшукової діяльності, а також за ухвалою слідчого судді, суду. підсистем є «Гарпун», яка значно спрощує та прискорює процес розшуку автомобілів.[4]

Варто зазначити, що інформаційні можливості підсистеми «Гарпун» базуються на різноманітних джерелах даних, серед яких є державні реєстри транспортних засобів, бази даних викрадених автомобілів, а також інформація, що надходить із камер відеоспостереження та мобільних пристроїв працівників правоохоронних органів. Завдяки цьому система надає актуальну інформацію про транспортні засоби, які становлять інтерес для правоохоронних органів, що є важливим для забезпечення безпеки дорожнього руху та боротьби зі злочинністю.

Перш за все потрібно зазначити, що на практиці однією з ключових переваг системи є автоматизація процесів пошуку, яка значно підвищує швидкість обробки інформації. У традиційному режимі розшук транспортного засобу вимагав значних ресурсів часу на перевірку різних баз даних, а також залучення великої кількості працівників правоохоронних органів. Завдяки використанню алгоритмів пошуку та автоматичній верифікації даних підсистема «Гарпун» значно спрощує цей процес, що позитивно впливає на оперативність реагування під час затримання або виявлення транспортного засобу [1, с. 80].

Варто підкреслити, що система може здійснювати моніторинг транспортних засобів у режимі реального часу. За допомогою підключених камер відеоспостереження, розташованих на вулицях міст, трасах і в інших місцях, система автоматично розпізнає номерні знаки та порівнює їх із розшуковими базами. Також система може працювати разом із мобільними додатками, які використовують патрульна поліція, що дозволяє швидко отримувати інформацію про виявлення розшукуваного транспорту.

Окрім цього, інформаційні можливості підсистеми «Гарпун» також включають аналітичні функції, що допомагають правоохоронним органам у прийнятті рішень. Вони дозволяють аналізувати інформацію про використання транспортних засобів у злочинній діяльності, визначати проблемні ділянки та планувати профілактичні заходи. Також система формує звіти, які допомагають оцінювати ефективність роботи підрозділів, що займаються розшуком транспортних засобів.

Разом з тим існують певні обмеження, які необхідно враховувати при використанні системи «Гарпун». Одним з основних викликів є питання достовірності та актуальності інформації, оскільки відсутність своєчасного оновлення баз даних може призводити до ситуацій, коли транспортний засіб або його власник уже змінили статус або були виключені з розшуку. Відповідно, це впливає на якість прийнятих рішень та знижує оперативність розшукових заходів. В свою чергу, ще одним суттєвим обмеженням є технічна залежність від якості обладнання та інфраструктури. Особливо це стосується систем відеоспостереження, які відіграють ключову роль у визначенні місцезнаходження транспортних засобів. У разі недостатньої кількості камер або низької якості зображення ефективність роботи системи значно знижується. Також варто враховувати ризики технічних збоїв та кібератак, що можуть призвести до втрати або фальсифікації інформації [2, с. 233].

Окрему увагу слід приділити правовим аспектам використання підсистеми «Гарпун». Під час збору та обробки інформації важливо дотримуватися прав людини та вимог законодавства щодо захисту персональних даних. Відсутність чіткого правового регулювання може викликати сумніви щодо законності використання такої системи та негативно впливати на довіру суспільства до правоохоронних органів.

Крім того, важливим фактором є підготовка та кваліфікація працівників, які працюють з підсистемою. Необхідно забезпечити навчання працівників органів внутрішніх справ, що дозволить користувачам мати належний та достатній рівень володіння сучасними інформаційними технологіями та навичками аналізу даних. Це дозволить зменшити кількість помилок і повною мірою використовувати можливості підсистеми «Гарпун».

Не менш важливою є і взаємодія між різними органами влади та службами, які мають доступ до інформації про транспортні засоби. Зокрема, інтеграція системи «Гарпун» з іншими державними інформаційними ресурсами повинна забезпечувати максимально ефективний обмін даними, що

сприятиме підвищенню загальної безпеки на території країни. Відсутність координації може призводити до дублювання зусиль або навпаки втрати важливої інформації [3, с. 97].

Розглядаючи перспективи розвитку підсистеми «Гарпун», слід відзначити можливість впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, які можуть розширити функціонал системи. Переваги штучного інтелекту у вигляді покращеного розпізнавання номерних знаків, аналізу великих обсягів даних та автоматичної класифікації інформації відкривають нові можливості у розшуку транспортних засобів. Впровадження технології блокчейн може забезпечити підвищений рівень захисту інформації від несанкціонованого втручання та зміни даних, що є важливим для конфіденційності та цілісності інформації.

Отже, підсистема «Гарпун» являє собою інструмент у розшуку транспортних засобів, проте її ефективність багато в чому залежить від технічних, правових та організаційних аспектах. Лише за умови системної роботи з урахуванням усіх зазначених чинників можливо досягти високого рівня швидкості та якості розшуку. Проблеми, що пов'язані з достовірністю інформації, необхідністю постійного оновлення баз даних, а також забезпеченням належного рівня технічної підтримки та захисту інформації, вимагають системного вирішення на державному рівні. Зусилля мають бути спрямовані на вдосконалення нормативної бази, розвиток техніки та підвищення навичок працівників, що безпосередньо працюють із підсистемою. Таким чином, підсистема «Гарпун» володіє значним потенціалом у підвищенні ефективності розшукової діяльності, проте для повноцінного використання цього потенціалу необхідно вирішувати наявні проблеми та обмеження, що дозволить зробити розшук транспортних засобів більш швидким, точним та законним.

Варто зауважити, що підсистема «Гарпун» значно покращила роботу працівників правоохоронних органів, оскільки з можливостями цієї підсистеми можна менше залучати працівників для пошуку транспортних засобів, які перебувають у розшуку, що дозволяє краще розподіляти роботу, встановлювати місцезнаходження транспорту, гарантує безпеку правоохоронців та зосереджувати сили на відповідних транспортних засобах.

Список використаних джерел

1. Жадан Д. О., Мордвинцев М. В., Пашнєв Д. В. Відстеження протиправних дій за допомогою систем відеоспостереження: огляд сучасного стану досліджень. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 78-89.
2. Овсянюк Д. І., Худенко Д. М. Використання підрозділами кримінального аналізу технологій розпізнавання облич та фенотипування ДНК в умовах воєнного стану. *Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 30 берез. 2023 р.) / МВС України; Нац. Поліція України; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2023. С. 231-235.
3. Мордвинцев М. В., Пашнєв Д. В., Наконечний В. С. Особливості використання технологій відеоаналізу та програмного забезпечення з розпізнавання облич у кримінальному аналізі. *Право і безпека*. 2025. № 1 (96). С. 90-103.

4. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми "Гарпун" інформаційно-комунікаційної системи "Інформаційний портал Національної поліції України": Наказ Міністерства Внутрішніх Справ від 13.06.2018 № 497.

Лизак Я.В.,
завідувач криміналістичної лабораторії Юридичного факультету
(*Львівський національний університет імені Івана Франка*)

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ЗА УЧАСТІ ДІТЕЙ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Допит дітей у кримінальному провадженні залишається однією з найскладніших процесуальних дій, що потребує особливого підходу з урахуванням психологічних, вікових та когнітивних особливостей неповнолітніх. Показання дитини часто є вирішальним доказом, особливо у справах про сексуальне насильство, де фізичні або біологічні докази нерідко відсутні через значний проміжок часу між вчиненням злочину та його виявленням [1, с. 3]. Водночас неналежне проведення допиту може призвести до психологічної травматизації дитини, спотворення її показань та порушення права обвинуваченого на справедливий судовий розгляд.

Мета дослідження — виявити проблемні аспекти правового регулювання та практики проведення допиту за участі дітей у кримінальному провадженні України й обґрунтувати пропозиції щодо їх вирішення з урахуванням сучасних міжнародних стандартів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 226 КПК України, допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності — лікаря. При цьому тривалість допиту обмежена однією годиною без перерви та двома годинами загалом на день [2]. Однак аналіз законодавства засвідчує низку проблем, що потребують вирішення.

По-перше, КПК України не встановлює мінімального віку, з якого особа може бути допитана як свідок або потерпілий [3]. Це створює невизначеність щодо процесуальної дієздатності малолітніх свідків та ускладнює оцінку допустимості їхніх показань.

По-друге, законодавством не передбачено обов'язкової участі адвоката при допиті дитини-потерпілої, на відміну від неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, для якого участь захисника є обов'язковою (ст. 52, 490 КПК України) [4]. Така асиметрія порушує принцип рівності сторін та не забезпечує належного захисту інтересів дитини-жертви злочину.

По-третє, на практиці виникає необхідність неодноразового допиту дитини — слідчим, під час різного роду експертиз, у судовому засіданні. Повторне переживання травматичної події може призвести до вторинної віктимізації та негативно вплинути на психоемоційний стан дитини [5].

Європейська асоціація психології та права у 2024 році опублікувала комплексні науково обґрунтовані рекомендації щодо проведення форензичних інтерв'ю з дітьми, які наголошують на важливості належної

підготовки дитини-свідка, формування гіпотез та застосування відкритих запитань [6, с. 987–1030]. Ключовим є дотримання принципу мінімізації кількості допитів та забезпечення їх доказового значення для подальшого судового розгляду.

В Україні активно впроваджуються сучасні методики роботи з дітьми, зокрема методика «Зелена кімната» та модель «Барнахус». «Барнахус» — це місце, де мультидисциплінарна команда, до якої входять представники правоохоронних органів, служб захисту дітей, медичні працівники та психологи, співпрацює для забезпечення дітям — жертвам та свідкам насильства — скоординованого захисту та правосуддя, дружнього до дітей [7]. Допит фіксується на відео та може використовуватися в суді, що дозволяє уникнути повторних допитів дитини [8].

Практика Касаційного кримінального суду Верховного Суду підтверджує допустимість використання відеозапису допиту за методикою «Зелена кімната» як доказу, що відповідає вимогам Лансаротської конвенції та Керівним принципам ООН щодо правосуддя за участю дітей [9].

Разом із тим, залишаються невирішеними питання щодо стандартизації підготовки спеціалістів-інтерв'юерів, забезпечення доступу до спеціалізованих приміщень у всіх регіонах України, а також нормативного закріплення статусу відеозапису допиту як повноцінного доказу, що виключає необхідність безпосереднього допиту дитини в суді.

Висновки. Чинне кримінальне процесуальне законодавство України потребує вдосконалення в частині: 1) встановлення чітких критеріїв оцінки процесуальної дієздатності малолітніх свідків; 2) закріплення обов'язкової участі адвоката при допиті дитини-потерпілої; 3) нормативного визначення доказового значення відеозапису допиту, проведеного за спеціальними методиками, що виключатиме необхідність повторного допиту в суді; 4) забезпечення стандартизованої підготовки фахівців із проведення форензичних інтерв'ю з дітьми та розширення мережі центрів «Барнахус» на всій території України.

Список використаних джерел

1. Forensic Interview Techniques in Child Sexual Abuse Cases: A Scoping Review. PMC. 2024. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10913353/>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. Ст. 88.
3. Допит неповнолітнього: що потрібно знати. ЮРЛІГА. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/209538_dopit-nepovnoitnogo-shcho-potrбно-znati
4. Особливості допиту дитини, яка потерпіла від злочину. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/osoblyvosti-dopytu-dytyny-yaka-poterpila-vid-zlochynu>
5. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. ЮНІСЕФ Україна. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/16976/file>
6. Otgaar H. et al. White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law. Psychology, Crime & Law. 2024. Vol. 30. No. 10. P. 987–1030. DOI: 10.1080/1068316X.2024.2324098.
7. Збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. ЮНІСЕФ Україна. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/20941/file/BARNAHUS_web.pdf

8. Модель Барнахус в системі захисту прав дитини – як влаштовані центри в Україні. ChildRights.org.ua. 06.08.2024. URL: <https://childrights.org.ua/news/model-barnahus-v-systemi-zahystu-prav-dytyny-yak-vlashtovani-czentry-v-ukrayini/>

9. Гловюк І. Використання показань дитини у судовому кримінальному провадженні. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/vikoristannia-pokazan-ditini-u-sudovomu-kriminalnomu-provadhenni-irina-gloviuk>

Лілікович М.П.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Дуфенюк О. М.,
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ У СПРАВАХ ПРО КРАДІЖКИ З ПРОНИКНЕННЯМ

Крадіжки з проникненням є одним із найпоширеніших видів майнових злочинів, що завдають значної матеріальної шкоди громадянам і підприємствам. Їх розслідування потребує не лише оперативного реагування, а й комплексного використання криміналістичних знань, оскільки саме вони дозволяють повноцінно відновити подію злочину, визначити механізм проникнення та виявити осіб, причетних до вчинення діяння. Правові засади проведення таких дій закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі України, де огляд місця події визначається як одна з ключових слідчих дій, спрямованих на фіксацію обстановки, виявлення та збереження доказів [1]. У свою чергу, Закон України «Про Національну поліцію» покладає на поліцейських обов'язок забезпечувати належне реагування на заяви про злочини, зокрема організовувати та брати участь у проведенні огляду місця події, використовуючи спеціальні криміналістичні засоби [2].

Використання криміналістичних знань на етапі первинного огляду передбачає поєднання теоретичних положень із практичними навичками. Йдеться не лише про знання методів фіксації чи вилучення слідів, а й про уміння аналізувати ситуацію в динаміці, оцінювати ймовірний спосіб проникнення та шляхи пересування злочинця. Як зазначає О. Гайдар, спеціальні знання у таких справах мають різні форми прояву – від участі фахівців-криміналістів до використання технічних приладів для виявлення мікрооб'єктів і слідів взуття [4, с. 32]. Слідчий має вміти прогнозувати, які ділянки приміщення потребують найретельнішого дослідження, і розуміти, що

будь-яка неуважність на цьому етапі може призвести до втрати доказів, які потім неможливо відновити.

Огляд місця події у кримінальних провадженнях про квартирні крадіжки має низку специфічних особливостей, зумовлених характером цих злочинів. Злочинці часто ретельно готуються до вчинення крадіжки, обирають час і місце, застосовують новітні засоби для злочину, намагаються ретельно приховати сліди свого перебування. Це вимагає від слідчих застосування новітніх методів фіксації доказів, таких як цифрові технології, використання 3D-сканерів, дронів, високоточних камер та спеціалізованого програмного забезпечення для моделювання місця події. Практика також свідчить про доцільність залучення кінолога зі службово-розшуковою собакою для пошуку слідів, а також про необхідність огляду всіх приміщень, що знаходяться на території (сараї, льохи, лазні тощо), оскільки злочинці можуть використовувати їх для зберігання або приховування викраденого майна.[5, с. 15].

Нерідко спостерігається ситуація, коли через неправильне визначення меж місця події або недооцінку окремих деталей втрачаються цінні відомості. Наприклад, не фіксуються мікросліди на віконних рамах, залишки фарби чи пилу, які могли б свідчити про спосіб проникнення. Саме тому у методичних рекомендаціях з криміналістики наголошується на необхідності розширеного використання технічних засобів – ультрафіолетових освітлювачів, трасологічних наборів, дактилоскопічних порошків, а також цифрових засобів документування [4, с. 31-32].

Крім технічних аспектів, велике значення має аналітична складова. І. Пиріг звертає увагу, що огляд не можна розглядати лише як фіксацію слідів. Це також процес мислення, під час якого слідчий реконструює логіку дій злочинця, відновлює послідовність подій і робить припущення про мотиви [6, с. 109]. Наприклад, якщо сліди виявлені на кухонному вікні, але в кімнаті збережено порядок, можна припустити, що злочинець діяв цілеспрямовано, знав розташування цінностей, а отже, мав певну поінформованість про житло. Такі висновки допомагають спрямувати подальше розслідування, визначити коло осіб, яких слід перевірити, та швидше встановити правду у справі.

Використання криміналістичних знань також проявляється у вмінні правильно описати та кваліфікувати виявлені об'єкти. Здавалося б, незначна деталь – уламок замка чи фрагмент гумової підошви – може виявитися вирішальною для встановлення особи злочинця. У цьому контексті роль спеціаліста-криміналіста полягає в ідентифікації об'єктів, відборі зразків, оцінці їх значення для доказування. Як зазначається в наукових джерелах, саме поєднання юридичної та технічної підготовки забезпечує реальну результативність слідчих дій у справах про крадіжки [4, с. 31].

Поряд із позитивними тенденціями, залишається низка проблем. Передусім це недостатнє матеріальне забезпечення слідчих підрозділів, що ускладнює використання сучасних криміналістичних засобів. Крім того, не

завжди забезпечується належна участь спеціалістів під час огляду, особливо в сільській місцевості. Також спостерігається дефіцит практичної підготовки молодих слідчих, які не завжди вміють застосовувати теоретичні знання у реальній ситуації. Ці фактори призводять до зниження доказового значення зібраних матеріалів і збільшення кількості справ, що закриваються через відсутність складу злочину.

На основі аналізу можна зробити висновок, що вдосконалення процесу огляду місця події у справах про крадіжки з проникненням потребує не лише технічного переоснащення, а й поглибленої підготовки кадрів. Необхідно розширювати практику спільних тренінгів слідчих і криміналістів, впроваджувати єдині стандарти документування, створювати електронні бази даних слідів і способів проникнення. Такі кроки дадуть змогу підвищити рівень доказовості, зменшити кількість помилок і забезпечити реальне відшкодування збитків потерпілим.

Узагальнюючи, варто підкреслити: огляд місця події є не просто формальною процедурою, а центральним елементом криміналістичної діяльності. Його успішність визначається поєднанням правових норм, технічних навичок і логічного аналізу. Використання криміналістичних знань під час розслідування крадіжок із проникненням дозволяє не лише виявити злочинця, а й відновити об'єктивну картину події, забезпечуючи дотримання принципів законності та справедливості у кримінальному процесі

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 30.10.2025).
4. Гайдар О. В. Форми спеціальних знань, що використовуються під час розслідування таємного викрадення чужого майна. Право і безпека. 2022. № 2. С. 30–39.
5. Аркуша Л., Чернов О. Криміналістичні особливості огляду місця події під час розслідування квартирних крадіжок. Юридичний вісник. 2025. №1. С. 15–23. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2025.2>.
6. Пиріг І. В. Організація і тактика огляду місця події під час розслідування крадіжок із приватних будинків. Європейський правничий часопис. 2023. Вип. 1. С. 106–110. URL: <http://dspace.e-u.edu.ua/handle/123456789/300> (дата звернення: 30.10.2025).

Лісник Р. І.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Гуцуляк Ю. В.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЙ ТА ПЕРВИННОГО ОГЛЯДУ ПІДОЗРЮВАНОГО У ВИПАДКАХ САМОКАЛІЧЕННЯ НА ЛІНІЇ ПЕРЕДНЬОГО КРАЮ

Сучасні тенденції притаманні теперішнім методам війни вносять корективи у будь-яку сферу відповідальності військової юстиції, і розслідування військових кримінальних правопорушень, що перебувають під охороною національного законодавства не є виключенням. Постійні зміни обстановки у вигляді активного застосування БПЛА, високоточного та швидкісного озброєння масового ураження, багаторівневої системи маскування, а також частих випадків динамічних змін лінії переднього краю створюють нові безпрецедентні виклики для органів досудового розслідування. Описані чинники не лише ускладнюють процес фіксації слідів та опису речових доказів, а й фактично вимагають нових способів та знань, не притаманних до традиційних криміналістичних методик. Особливої уваги в таких умовах потребують випадки самокалічення з метою ухилення від військової служби на лінії переднього краю. З одного боку, це правопорушення яке входить до окремої категорії військових кримінальних правопорушень (XIX Розділ Особливої частини КК України) [1], а з іншого стають частими подіями при яких об'єктивна реконструкція події стає надзвичайно складною, що обумовлює високу вірогідність маскування та імітації даного явища як бойової травми.

Окрім того, хаотичність бойової обстановки, наявність вибухонебезпечних предметів, фрагментованість простору та часові обмеження при зборі доказів формують низку системних проблем, які безпосередньо впливають на повноту та якість кримінального провадження, в особливості для встановлення механізму тілесних ушкоджень, ототожнення їх у відповідності із заявленими обставинами та розмежування умисного самокалічення від дійсного бойового поранення чи отриманого захворювання, що створює прямий вплив на повноту та якість кримінального провадження.

Під самокаліченням слід розуміти умисне штучне заподіяння ушкодження органів або тканин тіла, порушення функцій органу, спричинення захворювання або ж загострення наявного захворювання, котре могло бути завданім вогнепальною зброєю, холодною зброєю, колючими чи ріжучими

знаряддями, різноманітними отруйними речовинами, а також тепловими, механічними та подібними до них знаряддями[2, с.2]. Першочерговий огляд місця події у такій ситуації займає ліву частку коефіцієнту ефективності роботи розслідування та займає особливе місце у системі застосованих до даного випадку слідчих (розшукових) дій, адже під впливом чинників обумовлених нижче повторний огляд або ж проведення огляду у достатньому обсязі (у часовому вимірі) не є можливим.

Перш ніж досліджувати проблематику самого огляду, слід акцентувати увагу на підготовчих етапах цієї процесуальної дії за означених умов - реалізації безпекової складової та довіз учасників до місця події.

Належна особиста безпекова складова є «аксіомою» при проведенні огляду на місцях під час розслідування військових кримінальних правопорушень, оскільки безпека життя та здоров'я всіх учасників групи є першочерговим пріоритетом. Саме тому на етапі підготовки важливо скерувати поведінку всіх учасників на місці, особливо у разі виникнення загрози їх життя чи здоров'я у будь-якій формі. Не менш важливим є забезпечення самих учасників необхідними засобами індивідуального захисту (бронежилетами, шоломами, респіраторами, дихальними масками, спеціальним одягом, бахілами, рукавичками тощо), що хоч і стане певним «гарантом» безпечної участі у такій процесуальній дії, та водночас знизить швидкість та ефективність самого огляду, адже на даний момент відпрацювання тактики проведення слідчих (розшукових) не відбувається за таких ускладнень у вигляді обмеженого часу, постійного ризику та максимально зниженої мобільності індивіда (учасника) [3]. Головним правилом підготовки до проведення безпосереднього огляду місця подій, на мою думку, слід вважати презумпцію «перенесення», що полягатиме у об'єктивному обґрунтуванні невідкладності проведення такої дії, обумовленим великою вірогідністю втрати доказів та слідів вчинення кримінального правопорушення, що матиме прямий вплив на ефективність та сам хід досудового розслідування, і що не менш важливо, достатнім для виправдання ризику під який потрапить слідча група.

Окремим питанням для вирішення стає і довіз самої групи до місця події. Так, звісно через означені обставини, огляд місця події носить позавізуальний характер через неможливу реалізацію вільного доступу до необхідних для слідства ділянок місцевості (зона бойових дій, «сіра зона», замінована територія, зона техногенної катастрофи, спричинена військовими діями). У таких випадках, дякуючи сучасним технологіям, огляд може проводитись з використанням он-лайн технічних засобів, зазвичай якими виступають БПЛА різного призначення, роботизовані платформи або ж спеціальні вежі автоматизованого відеоспостереження[4]. Проте, навіть при можливості застосування такого роду техніки, виникають ситуації у котрих необхідний «очний» огляд задля забезпечення широти і повноти дослідження, що становить одну із головних «перешкод» для органів слідства. Уже неодноразово у звітах ООН згадується про важкий доступ спільних

слідчих інтернаціональних груп до місця події з метою фіксації та документування воєнних злочинів, який виражається у формі постійних обстрілів, динамічної зміни прифронтових територій та проблематики прокладання безпечного логістичного маршруту з мінімізацією ризиків для учасників групи [5]. При умові наявної широти можливостей та повноважень доступним для спільних слідчих груп та неможливості навіть за таких умов здійснити розслідування, пояснень щодо проблем які стоять перед національними слідчими та експертами додаткових пояснень вочевидь не потребує.

Задля чіткого встановлення обставин вчинення слід виокремити критерії важливі при дослідженні таких випадків (огляду місця подій та безпосереднього первинного огляду) з акцентом на об'єктивну сторону складу, а саме:

- Відсутність ознак стороннього впливу. Зазвичай при випадках самокалічення не фіксуються характерні сліди протидії, таке як: перекинуті предмети; хаотичний порядок порушення інтер'єру; волочіння тіла; наявність слідів захисних рухів тощо. Іншими словами, впорядкованість предметів прямо вказує на контрольованість дій особи. Дана обстановка стає типовою для самостійного спланованого та добровільного завдання тілесних ушкоджень і значно ослаблює версію насильницького або стороннього впливу.

- Встановлення ознак випадкової травматизації. Деформація оточуючих поверхонь, велика чисельність точок контакту тіла особи з різного роду об'єктами, пошкодження предмета який спричинив травму становить характерний для випадкової травми комплекс вторинних слідів, які за своєю природою, відсутні при самокаліченні. У разі відсутності супроводу хаотичної обстановки, стає неможливим сценарій «раптової випадковості».

- Розбіжність місця події у порівнянні із заявленими обставинами. Встановлення розбіжностей у показаннях військовослужбовця та реальною обстановкою вчинення становить окрему доказову цінність. До прикладу, озвучена версія про недбале або ж необережне поводження із вогнепальною зброєю легко спростовується при відсутності пошкодження сторонніх предметів, гільз або ж слідів віддачі. Такого роду невідповідність є прямою підставою виникнення підозри про інсценування та спрямування дій на приховування істинного механізму завдання ушкоджень.

- Кількість та характер слідів крові. На відміну від випадкових травм або ж сторонніх нападів, яким притаманний супровід хаотичним розбризкуванням крові, наявність напрямних слідів (фактор активного руху тіла) та краплі крові різного діаметру на поверхнях, при самокаліченні спостерігається певний «ліміт» слідів крові яким характерна «запланована» локалізація (розміщення в одній зоні без складних траєкторій), що створює контрольований характер крововтрати і є прямим «маркером» умисного самокалічення.

- Відсутність крові в місцях, де вона мала би бути. Значної уваги потребує розташування слідів крові, в особливості у зонах, в котрих за

закономірністю (відповідно до версії та показань підозрюваного) вона мала б з'явитись, до прикладу: вогнепальне поранення матиме зворотні бризки крові на навколишніх поверхнях, одязі та руках; падіння з висоти при господарських роботах залишить сліди крові на стінах, підлозі та предметах контакту. Описана ознака вказує на ймовірну штучність події.

- Наявність спроби знищення слідів крові. Прямим вказівником на приховування та спеціальні дії метою яких є маскування дійсного механізму травмування стане виявлення різного роду засобів (бинти, рушники, серветки) із слідами крові, розмиті плями та обмежені зони слідів, що не менш того також виступає об'єктивною ознакою готовності до даного процесу.

- Просторова доступність предмета в момент самокалічення. Головним правилом для самокалічення та прямим підтвердженням відсутності стороннього втручання є перебування у легкій фізичній досяжності відносно положення особи засобу вчинення, на якому в більшості випадків, виявляють виключно відбитки підозрюваного.

- «Нереалістичне» або ж «неприродне» положення зброї. У випадках не пов'язаних з інсценуванням, після самої дії предмети або ж засоби мають властивість випадати із рук або ж зміщуватись під дією інерції створюючи непрогнозоване положення, проте при самокаліченні часте «неприродне» розміщення «інструментарію» на місці події, що по факту стає індикатором характерної «постановки» ситуації.

- Узгодженість між механізмом ушкодження і засобом. Надзвичайно високою доказовою цінністю у таких випадках стає розбіжність між морфологічними ознаками ушкодження та характеристикою знаряддя (довжина леза не відповідає глибині поранення; напрямок прикладеної сили не відповідає куту «випадкового» руху).

- Локалізація ран на доступних для пошкодження ділянках. Такими зазвичай виступають анатомічно зручні ділянки стегна, гомілки, плечі, передпліччя (мінімум кісток та сухожиль; великі м'язеві групи); рідше передня поверхня живота. У таких випадках необхідно зазначити закономірність - чим важчий доступ до ділянки тіла для самостійних дій, тим менша ймовірність самокалічення.

- Рівність та паралельність порізів (у разі можливого первинного огляду). При наявній версії застосування холодної зброї або ж інших колючих чи ріжучих предметів типовими для такого різновиду самокалічення виступають однотипні поверхневі паралельні порізи, які явно не підпадають під приблизний характер випадкових травм (рвані краї рани, різний ступінь глибини та хаотичний напрямок).

- Контрольована глибина або тяжкість ушкодження. З огляду на фактор переваги спричинений інстинктом самозбереження притаманний кожному в незалежності від форм активності, у більшості випадків спостерігається уникнення (подеколи навіть не свідоме) життєво-важливих органів та критичних зон. При здійсненні такого діяння «поріг» завданої шкоди становить лише достатні підстави для тимчасової втрати

боєздатності/працездатності, проте аж ніяк не загрози життю, що відповідно і має прямий вплив на інтенсивність нанесення ушкодження.

- Наявність слідів попередніх спроб спрямованих на самокалічення. У разі виявлення старих слідів (шрами, рубці тощо) у тій самій анатомічній зоні є прямим вказівником, що свідчить про системність такої поведінки та можливий досвід в подібного роду діяннях.

Факультативною, проте подеколи не менш важливою є сукупність виявлених на місці події предметів, нехарактерних для раптової травматичної ситуації; відсутність природного «хаосу» події; фіксація хімічних речовин, медикаментів чи слідів їх використання, що свідчить про можливу штучність механізму заподіяння ушкоджень. Додаткового значення для встановлення попереднього умислу набувають дані, отримані з цифрових носіїв, наявність допоміжних засобів обмеження кровотечі та фіксації кінцівок, заздалегідь підготовлених перев'язувальних матеріалів, а також виявлена неузгодженість між положенням тіла потерпілого і характером отриманого поранення, що в сукупності дозволяє сформулювати обґрунтований висновок про ймовірну інсценованість події та контрольований характер заподіяння тілесних ушкоджень [6;7;8]

Таким чином, дослідження особливостей огляду місця події у справах про самокалічення в умовах переднього краю є надзвичайно актуальним. Воно дозволяє не лише окреслити існуючі прогалини у практиці досудового розслідування, але й сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення криміналістичного забезпечення, підвищення ефективності документування та покращення кваліфікації осіб, які здійснюють огляд у бойових умовах.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 03.12.2025).
2. Карпенко М. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом: окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 409 кримінального кодексу України. Юридична наука. 2013. Т. 12, № 2013. С. 1–20.
3. Лабенок А. О. Досудове розслідування воєнних злочинів в Україні: стандарти, ризики для особистого життя і здоров'я. Збірник «Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/15-4.pdf> (дата звернення: 03.12.2025).
4. Вплив інновацій на розвиток судової експертизи: від традиційних методів до цифрової трансформації: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 26 квітня 2024 року) / Укладачі: Зелінська М.Б., Хомич Н.П., Грицишин П.М., Чабанюк О.М. – Л.: ЛН-ДІСЕ МЮ України, 2024. – 219 с.
5. All reports | UN human rights monitoring mission in ukraine. Home | UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/reports> (date of access: 03.12.2025).
6. Луців М. 3. Особливості предмета доказування під час досудового розслідування ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. Збірник «Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/40.pdf> (дата звернення: 03.12.2025).
7. Проблеми кваліфікації злочину «ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом», передбаченого ст. 409 кримінального кодексу України. Науковий

блог. URL: <https://naub.oa.edu.ua/problems-kvalifikatsiyi-zlochynu-uhyl/> (дата звернення: 03.12.2025).

8. Збірник «Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/40.pdf> (дата звернення: 03.12.2025).

Лепей С.Д.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1

(Львівський державний університету внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету №1 доктор філософії,

(Львівського державного університету внутрішніх справ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ IN ABSENTIA

Процедура in absentia є відносно новою для судової системи України, тому є потреба дослідження проблематики її застосування та реалізації. Актуальність тематики зумовлена необхідністю забезпечення невідворотності покарання для осіб, які переховуються від судових та правоохоронних органів України на тимчасово окупованих росією територіях або за кордоном.

Спеціальне досудове розслідування визначається у Кримінальному процесуальному кодексі України, як застосування визнаного міжнародним правом правила in absentia, що полягає у здійсненні досудового розслідування за відсутності підозрюваного та/або обвинуваченого, а в подальшому і заочного розгляду справи у суді з метою забезпечення принципу кримінальної відповідальності - невідворотності покарання у випадках ухилення особи від слідства або суду[1].

Після появи в національному законодавстві нового для України інституту спеціального кримінального провадження гостро постало питання щодо ефективності забезпечення можливості реалізації прав підозрюваного та обвинуваченого на всіх етапах кримінального провадження. Цій проблемі постійно присвячується значна увага науковцями, практикуючими юристами та представниками громадськості, що підтверджується великою кількістю публікацій в засобах масової інформації та фахових юридичних виданнях, в тому числі критичного характеру. Щоб відповісти на вказане питання потрібно детально проаналізувати систему закріплених у національному законодавстві прав підозрюваного, обвинуваченого та дієвість механізму їх реалізації під час застосування норм інституту спеціального кримінального провадження (in absentia).

Механізм проведення спеціального досудового розслідування тісно пов'язаний із загальним досудовим розслідуванням, тому що проведенню спеціального досудового розслідування завжди передуює загальне досудове

розслідування, яке здійснюється доти, доки слідчим не будуть встановлені підстави для переведення досудового розслідування в спеціальний режим, який остаточно встановлюється ухвалою слідчого судді [2, с. 274].

Порядок застосування спеціального досудового розслідування врегульований главою 241 КПК. Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110², 111, 111¹, 111², 112, 113, 114, 114¹, 114², 115, 116, 118, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 127, ч. 2,3 ст.146, ст. 146¹, 147, ч. 2-5 ст. 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), ст. ст. 209, 255-258, 348, 364, 364¹, 365, 365¹, 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369², 370, 379, 400, 408, 436, 436¹, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 442¹, 443, 444, 445, 446, 447 Кримінального кодексу України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук.

Спеціальне досудове розслідування також може здійснюватись щодо злочину, вчиненого підозрюваним, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

Більш коректним було б передбачити можливість застосування процедури *in absentia* виключно стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України чи на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності без можливості його здійснення стосовно осіб, які оголошені в міжнародний розшук або ж передбачити можливість застосування процедури *in absentia* виключно до тих осіб, де є підтвердження міжнародних інституцій про розшук особи. Зазначена новація унеможливила б застосування слідчими суддями різних підходів до тлумачення поняття «міжнародний розшук», яка призводить до того, що процедуру *in absentia* застосовують до осіб, яких міжнародні інституції фактично не розшуковують. Також було б доцільно зобов'язати сторону обвинувачення надавати докази того, що особа перебуває саме на тимчасово окупованій території України чи на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором під час ініціювання питання застосування процедури *in absentia*. Крім того, при погодженні застосування *in absentia* важливо враховувати, що особа може перебувати на тимчасово окупованій території України чи на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором примусово, а не добровільно, що, має виключати спеціальне досудове розслідування стосовно такої особи.

Спеціальне досудове розслідування дозволяє без присутності підозрюваного і без безпосереднього контакту з ним проводити досудове

розслідування, змінювати його процесуальний статус, застосовуючи спеціальні заочні механізми повідомлення про процесуальні рішення та особливі заочні механізми передачі процесуальних документів[3].

Ухвалою у справі № 991/3010/19 ВАКС постановив, що «винесена детективом або прокурором на підставі ст. 281 КПК України постанова про оголошення розшуку підозрюваного у подальшому є підставою для здійснення розшуку оперативним підрозділом, якому доручено здійснювати розшук підозрюваного, усіх необхідних розшукових заходів в межах державного розшуку, або для звернення за міжнародною правовою допомогою – при міждержавному або міжнародному розшуку. Тобто оголошення розшуку підозрюваного на підставі ст. 281 КПК України не має будь-якого обмеження за територією в межах держави або за межами України. Слідчий (детектив) вправі здійснювати дії з розшуку підозрюваних осіб як в системі організації Інтерпол так і поза нею». З позиції слідчого судді «Відсутність інформації в організації Інтерпол про розшук певної особи не свідчить про відсутність її міжнародного розшуку, оскільки наявність/відсутність такої інформації не є обов'язковою умовою міжнародного розшуку особи»[4].

В іншому рішенні ВАКС у справі № 991/14216/24 слідчий суддя звертає увагу, що «Чинний КПК не визначає, якими саме доказами має бути доведено, що особа перебуває у розшуку, однак регламентує, що про оголошення розшуку (державного, міждержавного, міжнародного) органом досудового розслідування має бути винесена відповідна постанова (ч. 2 ст. 281 КПК). Винесена детективом або прокурором на підставі ст. 281 КПК постанова про оголошення розшуку підозрюваного у подальшому є підставою для здійснення розшуку оперативним підрозділом, якому доручено здійснювати розшук підозрюваного, усіх необхідних розшукових заходів в межах державного розшуку, або для звернення за міжнародною правовою допомогою – при міждержавному або міжнародному розшуку. Тобто оголошення розшуку підозрюваного на підставі ст. 281 КПК не має будь-якого обмеження за територією в межах держави або за межами України»[5].

Запровадження процедури *in absentia* в Україні є критично необхідним кроком для реалізації принципу невідворотності покарання, особливо в контексті воєнних злочинів та державної зради. Проте аналіз правозастосовної практики виявляє суттєві процесуальні прогалини.

Отже, для зміцнення інституту спеціального провадження необхідно внести уточнення до КПК України, які б чітко регламентували критерії оголошення особи в розшук та посилили стандарти доказування. Це дозволить уникнути звинувачень у формальному підході та забезпечить стійкість вироків, винесених за заочною процедурою, перед міжнародними правовими інституціями.

Список використаних джерел:

1. Нові особливості спеціального досудового розслідування. Прокуратура Чернівецької області. URL:

<https://chnr.gov.ua/ua/news.html? m=publications& t=rec&id=183954&fp=50>

2. Черняк Н. П., Кіяниця В. М. Особливості процесуального застосування спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень як форми досудового розслідування. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 9. 2021. С. 272–275.

3. Чистякова А.С., Юридичний науковий електронний журнал, № 12/2024 ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ У ПРОВАДЖЕННЯХ IN ABSENTIA с.384-387 URL: http://lsey.org.ua/12_2024/90.pdf

4. Ухвала Вищого антикорупційного суду у справі № 991/3010/19 від 04.02.2020 року <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87452255>

5. Ухвала Вищого антикорупційного суду у справі № 991/14216/24 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124529288>

Лозинська В. В.

інспектор взводу № 2 роти № 3 батальйону № 2,
старший лейтенант поліції
(УПП у Львівській області ДПП)

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'ЮВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Сучасна практика свідчить про потребу переходу від традиційного допиту до процесуального інтерв'ювання як більш ефективного та дружнього до дитини способу отримання доказової інформації. Як зазначають науковці, основною метою інтерв'ювання потерпілих, свідків або підозрюваних є отримання точної і надійної інформації про розслідувані події, яка може бути використана в судовому розгляді [1, с. 5].

Кримінальне процесуальне законодавство України встановлює особливий порядок проведення слідчих дій за участю неповнолітніх. Відповідно до ст. 226 КПК України, допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності — лікаря. При цьому допит не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом — понад дві години на день [2]. Ці нормативні положення спрямовані на захист найкращих інтересів дитини та запобігання її вторинній віктимізації.

У контексті євроінтеграційних процесів особливого значення набуває імплементація міжнародних стандартів дружнього до дитини правосуддя. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини (2010), передбачають, що повинні бути розроблені протоколи опитування, які враховують різні вікові особливості дітей, забезпечують отримання достовірних показань та мінімізують травматичний вплив процесуальних дій [3, с. 18].

Провідним науково обґрунтованим підходом до інтерв'ювання дітей є Протокол NICHD (National Institute of Child Health and Human Development). Контрольовані дослідження неодноразово демонстрували, що якість інтерв'ювання надійно та значно покращується, коли інтерв'юери застосовують Протокол NICHD. Жодна інша техніка не була доведена як настільки ж ефективна [4, с. 1201]. Протокол передбачає структуроване інтерв'ю з акцентом на відкритих запитаннях, що стимулюють вільну розповідь дитини.

Мета-аналітичні дослідження підтверджують, що інтерв'юери, які дотримуються Протоколу NICHD, використовують більше відкритих запитань, ставлять менше навідних запитань та отримують більш детальну інформацію під час інтерв'ю [5, с. 990]. Діти, опитані за цим протоколом, надають більше центральних деталей у відповідь на запрошення до розповіді порівняно з контрольними групами.

Важливим напрямом реформування є впровадження моделі Barnahus (ісландською — «дитячий будинок»), яка забезпечує мультидисциплінарний та міжвідомчий підхід до реагування на випадки насильства щодо дітей. Модель Barnahus визнана Комітетом Лансароте при Раді Європи як приклад належної практики реагування на випадки жорстокого поводження з дітьми [6]. Ключовим принципом є проведення криміналістичних інтерв'ю згідно з доказовим протоколом в обстановці, адаптованій до потреб дитини.

Біла книга Європейської асоціації психології та права (2024) містить рекомендації щодо того, що інтерв'ю у справах про підозрюване насильство щодо дітей повинні проводитися згідно з доказовими протоколами інтерв'ю, такими як Протокол NICHD або інші протоколи, засновані на наукових доказах, де акцент робиться на отриманні якомога більшої кількості інформації про розслідувані події ненавідним способом [7, с. 998].

В Україні реалізується пілотний проєкт із залучення психологів до кримінальних проваджень за участю дітей. Упродовж 2023–2024 років до системи безоплатної правничої допомоги надійшло понад 3000 запитів про залучення психолога. Найчастіше психологів залучали для малолітніх та неповнолітніх зі статусом свідків та потерпілих [8]. Це свідчить про зростання усвідомлення необхідності спеціалізованої підтримки дітей під час процесуальних дій.

Загальний коментар № 27 Комітету ООН з прав дитини (2024) щодо доступу дітей до правосуддя та ефективних засобів правового захисту наголошує на необхідності створення систем правосуддя, адаптованих до потреб дітей, включаючи менш формальне судове середовище та процедури мінімізації повторної травматизації [9].

Процесуальне інтерв'ювання неповнолітніх є пріоритетним напрямом розвитку кримінального процесуального права України. Для забезпечення найкращих інтересів дитини та отримання достовірних доказів необхідно: 1) імплементувати науково обґрунтовані протоколи інтерв'ювання (зокрема, Протокол NICHD); 2) запровадити модель Barnahus як мультидисциплінарний підхід до роботи з дітьми-учасниками кримінального

провадження; 3) забезпечити обов'язкову участь спеціально підготовлених психологів; 4) створити спеціалізовані приміщення для проведення інтерв'ю, адаптовані до потреб дітей; 5) внести відповідні зміни до КПК України щодо термінологічної заміни поняття «допит» на «процесуальне інтерв'ю» стосовно неповнолітніх учасників.

Список використаних джерел

1. Процесуальне інтерв'ю в кримінальних справах : посібник / Committee against Torture. URL: https://cti.international/wp-content/uploads/2021/01/CTI-Training_Tool_1_UKR.pdf (дата звернення: 26.01.2026).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

3. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини : методичний посібник / Проект Ради Європи «Зміцнення та захист прав дітей в Україні». Київ, 2012. 68 с.

4. Lamb M. E., Orbach Y., Hershkowitz I., Esplin P. W., Horowitz D. Structured forensic interview protocols improve the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse and Neglect*. 2007. Vol. 31(11–12). P. 1201–1231. DOI: 10.1016/j.chiabu.2007.03.021.

5. Benia L. R., Hauck-Filho N., Dillenburg M., Stein L. M. The NICHD Investigative Interview Protocol: A meta-analytic review. *Journal of Child Sexual Abuse*. 2015. Vol. 24(3). P. 259–279. DOI: 10.1080/10538712.2015.1006749.

6. Barnahus. Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Barnahus>

7. White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law. *Psychology, Crime & Law*. 2024. Vol. 30(10). P. 987–1030. DOI: 10.1080/1068316X.2024.2324098

8. Понад 3 тисячі запитів про залучення психологів до кримінальних проваджень за участю дітей — результати реалізації пілотного проєкту за 9 місяців. Безоплатна правнича допомога : офіц. вебсайт. 08.08.2024. URL: <https://legalaids.gov.ua/novyny/>

9. General Comment No. 27: Advancing children's rights to access to justice and effective remedies. Committee on the Rights of the Child. 2024. URL: <https://www.humanium.org/en/general-comment-no-27-advancing-childrens-rights-to-justice-and-effective-remedies/>

Луцький Т. М.,
доцент кафедри кримінального права а кримінології
доктор філософії в галузі права, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА КВАЛІФІКАЦІЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ЕЛЕКТРОСАМОКАТОМ

Останні роки характеризуються стрімким зростанням використання електросамокатів у містах України. Цей вид персонального легкого електротранспорту став важливою складовою міської мобільності, однак його активне поширення спричинило нові виклики для системи правового регулювання дорожнього руху. В умовах відсутності чітко визначеного правового статусу осіб, які керують електросамокатами виникає проблема кваліфікації діянь, що порушують правила дорожнього руху й створюють загрозу життю та здоров'ю інших учасників.

Нормативне регулювання та порядок експлуатації електросамокатів в Україні досі залишаються неповними й несистемними, що породжує істотну правову невизначеність. Однією з найбільш критичних проблем є відсутність чіткого визначення правового статусу особи, яка керує електросамокатом: закон не дає однозначної відповіді, слід розглядати таку особу як пішохода, велосипедиста чи водія транспортного засобу. Через таке нормативне розмежування на практиці інколи виникають труднощі з правильною кримінально-правовою кваліфікацією діянь за нормами Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Оскільки диспозиції норм КК України, що встановлюють відповідальність за порушення правил на транспорті, є бланкетними, зміни цих правил впливають на кваліфікацію кримінальних правопорушень, передбачених нормами КК України, що регулюють безпеку дорожнього руху та експлуатацію транспорту. Власне, у примітці до ст. 286 КК України зазначено, що під транспортними засобами в цій нормі та у ст. ст. 287, 289 і 290 необхідно розуміти всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби. Стаття 291 КК України встановлює відповідальність за порушення чинних на транспорті правил, зокрема й у випадках порушення Правил дорожнього руху, які не охоплюються ст. 286 КК України [1, с. 96].

Порушення особою, яка керує електросамокатом правил дорожнього руху, що спричинило середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або смерть людини не може бути кваліфіковано за ст. 286 чи 286-1 КК України, оскільки в примітці до ст. 286 КК України зазначено, що предметом цього кримінального правопорушення можуть бути лише механічні транспортні засоби.

Відповідно до п.1.10 Правил дорожнього руху механічний транспортний засіб - транспортний засіб, що приводиться в рух з допомогою двигуна.

Цей термін поширюється на трактори, самохідні машини і механізми, а також тролейбуси та транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт. [2]. Враховуючи, те що потужність електросамокатів, як правило, менша 3 кВт, то під категорію поняття «механічний транспортний засіб» вони не підпадають.

Проте, трапляються випадки, коли суди по іншому кваліфікують подібні діяння. В Єдиному державному реєстрі судових рішень зустрічаємо кваліфікацію таких діянь за ст. 128 КК – («Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження») [3], санкція якої є значно м'якшою ніж санкція ст. 291 КК України.

Вважаю, що ст. 128 КК України, так само як і ст. 119 КК України не можуть бути застосовані працівниками правоохоронних органів під час кваліфікації подібних діянь, оскільки вони є загальними по відношенню до спеціальної норми передбаченої ст. 291 КК України розміщеної в розділі 11 Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту».

Стаття 291 КК є певною мірою «резервною» нормою щодо інших, оскільки встановлює відповідальність за випадки порушення правил на транспорті, які не охоплюються спеціальними складами кримінальних правопорушень [4, с. 160-161; 5, с. 197].

Попри те що правила дорожнього руху не містять окремого визначення електросамоката, вважаю, що його можна віднести до транспортних засобів, спираючись на положення Закону України «Про деякі питання використання транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, та внесення змін до деяких законів України щодо подолання паливної залежності й розвитку електрозарядної інфраструктури та електричних транспортних засобів», у якому електросамокат може охоплюватися такими поняттями як «легкий персональний електричний транспортний засіб» або «низькошвидкісний легкий електричний транспортний засіб». Однак у такому випадку виникає інша проблема — до якого саме різновиду транспортних засобів слід його зараховувати? Це питання має принципове значення, оскільки саме від правильної класифікації залежить подальша кримінально-правова оцінка дій особи у разі порушення ПДР, що спричинило наслідки у вигляді заподіяння шкоди життю та здоров'ю іншим особам. Тому формальна фіксація електросамоката як транспортного засобу у законодавстві не забезпечує повного та однозначного розуміння його правового статусу.

Тому, можна констатувати, що поширення електросамокатів та інших видів легкого електротранспорту актуалізувало потребу адаптації кримінального законодавства до нових форм мобільності. Наявна правова база не забезпечує однозначної та послідовної кримінально-правової кваліфікації порушень ПДР особами, які керують електросамокатами, що ускладнює правозастосування та створює ризики для безпеки дорожнього руху. Удосконалення кримінально-правових норм та їх узгодження з ПДР України сприятимуть формуванню більш ефективного механізму відповідальності і

забезпеченню балансу між розвитком мікромобільності та захистом прав учасників дорожнього руху.

Список використаних джерел

1. Луцький Т. М. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху особами, які керують «мініелектротранспортом». Правовий часопис Донбасу. 2022. №4. Т.2. С. 96–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-96-102>
2. Постанова КМУ «Про правила дорожнього руху». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 26.11.2025).
3. Ухвала Комінтернівського районного суду м. Харкова від 13.01.2022 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102604726> (дата звернення 26.11.2025).
4. Луцький Т. М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій особі. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081. 2021. 385 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3740/1/luckyiy_d.pdf (дата звернення 26.11.2025).
5. Луцький Т.М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті в Україні: теорія та практика: монографія. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 544 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi72/0053063.pdf> (дата звернення 26.11.2025).

Майсак В. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО СУДДІ

Незалежність судової влади є фундаментальною умовою побудови демократичної та правової держави, а також важливим критерієм оцінки рівня верховенства права в Україні з боку міжнародних партнерів. В умовах триваючих реформ правосуддя та євроінтеграційного курсу країни незалежність суддів постає не лише як конституційна гарантія, а й як індикатор довіри суспільства до системи правосуддя. Водночас ефективна боротьба з корупцією в судовій системі потребує застосування дієвих інструментів кримінального процесу, які забезпечують реальність покарання і відновлення справедливості. Одним із таких інструментів є накладення арешту на майно судді — захід, спрямований на запобігання відчуженню активів, що можуть бути доказом або предметом злочину, та на гарантування відшкодування збитків.

Однак, коли мова йде про суддю як суб'єкта особливого правового статусу, виникає подвійне завдання: з одного боку — забезпечити невідворотність юридичної відповідальності, а з іншого — гарантувати збереження

незалежності суддівської діяльності та запобігти будь-яким формам тиску на суд. Ситуація у 2025 році зумовлена рядом факторів: реформою судової системи 2023–2024 рр., що посилює дисциплінарну відповідальність і перевірку доброчесності суддів; оновленою Антикорупційною стратегією України на 2025–2028 рр., яка встановлює нові підходи до виявлення необґрунтованих активів суддів; та рекомендаціями Єврокомісії і GRECO щодо прозорих процедур арешту активів посадових осіб. Баланс між забезпеченням невідворотності відповідальності та гарантуванням незалежності суддів є ключовим для формування сучасної та довіреної системи правосуддя.

Відповідно до ст. 170 КПК України, арешт майна є тимчасовим позбавленням права розпоряджатися ним у випадках, коли існують підстави вважати, що майно: є доказом, знаряддям чи результатом злочину, підлягає спеціальній конфіскації, забезпечує цивільний позов тощо [2].

При цьому суддя — суб'єкт із особливим статусом: згідно зі ст. 126, 129 Конституції України гарантується незалежність суддів [1]. Водночас закон «Закон України «Про судоустрій і статус суддів»» передбачає, що обмеження прав судді можливе лише за згодою ВРП (ст. 49) [3].

Отже, накладення арешту на майно судді не може бути простою реалізацією ст. 170 КПК — воно має враховувати особливий статус судді та пов'язані з цим гарантії. Законодавство визначає, що відповідні дії щодо суддів погоджуються Вищою радою правосуддя, що забезпечує законність та контроль за процедурою.

Наявність статусу судді передбачає не лише застосування загальних кримінально-процесуальних механізмів, а й створення спеціального порядку, який включає чітко визначені процедури, критерії та прозорість дій. Лише за таких умов гарантії незалежності суддівської діяльності будуть реальними, а не номінальними.

Аналіз практики свідчить, що арешти майна суддів поки що залишаються доволі обмеженим явищем, проте у 2023–2025 рр. спостерігається помітна активізація застосування цього процесуального заходу. Так, у моніторингу за 2025 р. повідомлялося про арешт майна двох суддів Києва на суму понад 7,3 млн грн за позовом про визнання необґрунтованих активів [4].

Водночас у досудових провадженнях фіксуються рішення слідчих суддів та судів, які відмовляють у задоволенні клопотань про арешт майна, мотивуючи це недостатнім обґрунтуванням ризиків або порушенням строків розгляду (наприклад, ухвала № 991/1445/24 від 10.04.2024) [5]. Такі випадки підкреслюють важливість дотримання процесуальних стандартів та повної аргументації судових рішень.

Узагальнення практики показує, що при розгляді клопотань про арешт майна слідчий суддя має враховувати низку критеріїв: законні підстави арешту, можливість використання майна як доказу, наявність підозри, розмір завданої шкоди або неправомірної вигоди, а також співмірність обмеження права власності [6]. Це дозволяє балансувати між забезпеченням

ефективності кримінального провадження та збереженням прав і гарантій судді як суб'єкта особливого правового статусу.

Отже, хоча правовий механізм накладення арешту на майно суддів існує, його практика потребує більш системного підходу. Необхідне чітке документування обґрунтувань, прозорість рішень та узагальнення кейсів, що дозволить уникнути сприйняття арешту майна як тиску на суд, а забезпечити його виключно як інструмент гарантування правосуддя та недопущення незаконного відчуження активів.

Незважаючи на наявність законодавчого механізму накладення арешту на майно суддів, практика його застосування стикається з низкою суттєвих проблем. По-перше, процедури часто залишаються непрозорими: рішення Вищої ради правосуддя (ВРП) не завжди публічно мотивовані, що ускладнює оцінку законності та обґрунтованості дій. Відсутність систематичної статистики щодо поданих клопотань, ухвалених або відхилених рішень, а також сум та типів арештованого майна знижує ефективність моніторингу та аналітики [11, с.30].

По-друге, спостерігаються колізії між нормами Кримінального процесуального кодексу України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Наприклад, питання строків розгляду клопотань про арешт майна та статус судді як підозрюваного або обвинуваченого потребують уточнення, оскільки особливий правовий статус судді накладає додаткові процесуальні обмеження та гарантії [9].

По-третє, існує ризик зловживань. У відсутності чітко визначених стандартів арешт майна може бути використаний як механізм тиску на суддю або як інструмент дискредитації окремих представників судової влади. Зокрема, законодавство надає правоохоронним органам надмірну дискрецію при арешті активів, а деякі критерії залишаються юридично невизначеними, що ускладнює правозастосування. Непрозорі процедури, зокрема закриті слухання, суттєво знижують законність і передбачуваність арешту. Крім того, стислий строк реагування на клопотання про арешт активів може створювати додаткові перешкоди для рівності сторін та якісного розгляду справи [7].

Проблеми, що виникають у процесі застосування арешту майна суддів, вказують на необхідність гармонізації законодавства та встановлення прозорих процедур. Недостатня регламентація критеріїв, закритість судових рішень і обмежена аналітична інформація підвищують ймовірність упередженого застосування заходів та можуть підірвати довіру до правосуддя. Формування системного підходу, який поєднає чіткі стандарти, контроль за їх виконанням і відкритість процесів, є ключовим для забезпечення балансу між ефективністю кримінального переслідування та захистом незалежності суддів.

Для оцінки практики застосування арешту майна суддів важливо розглянути конкретні судові рішення та ухвали, що ілюструють реальні підходи до визначення підстав, оцінки ризиків та аргументації суддів. Такий

аналіз дозволяє виявити проблемні моменти у правозастосуванні, а також простежити, як дотримуються процесуальні гарантії та принципи співмірності обмежень майнових прав.

Зокрема, ухвала слідчого судді № 991/1445/24 від 10.04.2024 передбачала відмову у задоволенні клопотання про арешт майна, мотивовану тим, що не було доведено наявності ризиків, передбачених абз. 2 ч.1 ст. 170 КПК [5]. Аналіз практики Миколаївського апеляційного суду показує, що ухвали слідчих суддів часто скасовувалися через невстановлені підстави арешту майна, відсутність доказів того, що майно набуто злочинно або є доходом від злочину [10].

Отже, накладення арешту на майно судді є делікатним процесуальним заходом, який вимагає поєднання ефективності кримінального переслідування з дотриманням гарантій незалежності суддів. Аналіз практики 2023–2025 рр. свідчить про активізацію застосування цього механізму, однак також виявляє прогалини у процедурній чіткості, недостатню аргументацію рішень та обмежену прозорість, що може підривати довіру до судової влади. Висновок, що впливає з огляду конкретних кейсів, полягає в необхідності інтегрування арешту майна суддів у ширшу систему реформ: кадрову, антикорупційну та моніторингову. Забезпечення чітких стандартів, відкритого документування рішень і систематизації даних дозволить мінімізувати ризики зловживань і політичного тиску, одночасно зберігаючи легітимність та довіру до правосуддя. Наступним кроком має стати законодавче врегулювання спеціального порядку арешту майна суддів та створення платформи для відкритого аналітичного моніторингу практики. Такий підхід забезпечує баланс між гарантіями незалежності суддів і ефективністю досудового розслідування, що є ключовим для зміцнення демократичної та правової системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
4. Антикорупційна практика щодо суддів 2025 р. — повідомлення про арешт майна двох суддів Києва на суму понад 7,3 млн грн за позовом про визнання необґрунтованих активів. Interfax, 1 серпня 2025 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/08/01/7524382/>
5. Ухвала слідчого судді № 991/1445/24 від 10.04.2024 — відмова у задоволенні клопотання про арешт майна через недостатнє обґрунтування ризиків та порушення строків. Clarity Project, 2024 р. URL: <https://clarity-project.info/court/decision/125740019>
6. OECD. Ukraine – Fifth Round of Anti-Corruption Monitoring Follow-Up Report, 2025: дані про перевірку суддів (vetting) та вакансії у судовій системі, аналітика щодо практики арешту майна. Paris: OECD Publishing, 2025.
7. Institute of Legislative Ideas. Major concerns on the Ukrainian mechanism of asset forfeiture as a sanction. URL: <https://izi.institute/analysts/32/>
8. Вища рада правосуддя. Аналіз практики Вищої ради правосуддя щодо критеріїв оцінки етики і доброчесності суддів. — Київ : Вища рада правосуддя, 2023.
9. Вища рада правосуддя. ВРП не підтримує зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», які можуть обмежити гарантії незалежності. URL:

<https://www.hcj.gov.ua/news/vrp-ne-pidtrymuye-zminy-do-zakonu-ukrayiny-pro-sudoustriy-i-status-suddiv-yaki-mozhut>

10. Миколаївський апеляційний суд. Аналіз практики Миколаївського апеляційного суду щодо арешту майна у кримінальних провадженнях. — Миколаїв, 2024. URL: <https://yum.mk.court.gov.ua/sud1424/pokazniki-diyalnosti/statdani11/ertyui>

11. Вища рада правосуддя. Узагальнення практики розгляду Вищою радою правосуддя та її дисциплінарними органами дисциплінарних справ щодо суддів (за матеріалами справ 2017–2021 років). — Київ, 2023.

Маківничук С.

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

Шак Р. І.

асистент кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
доктор філософії
Національний університет «Львівська політехніка»

ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ, ЯКІ БУЛИ ВЧИНЕНІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВ- ЦЯМИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кримінальне право завжди відображає морально-правові орієнтири суспільства, визначаючи межі допустимого та неприпустимого у поведінці людей. Особливого значення ці питання набувають, власне, у період воєнних дій, коли звичні правові й етичні норми піддаються тяжким випробуванням.

В умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України перед українською правовою системою постала складна, проте вкрай важлива задача: належно кваліфікувати та притягати до кримінальної відповідальності винних у численних воєнних злочинах.

Варто зауважити, що під час війни найбільше страждає мирне населення. Тому, принципово необхідно усвідомлювати факт важливості забезпечення прав людини під час збройних конфліктів. Сьогодні міжнародне право забороняє війну та, звичайно, засуджує будь-яке насилля. Але для багатьох країн – це однаково «засіб ведення» власної зовнішньої політики [3, с. 20].

Воєнні злочини – це своєрідна особлива категорія кримінальних правопорушень, яка виходить за межі звичайного кримінального переслідування, адже стосується не лише посягання на життя, здоров'я чи майно конкретних осіб, але й грубого порушення норм міжнародного гуманітарного права, що охороняють фундаментальні принципи людяності навіть під час війни.

Водночас злочини, вчинені військовослужбовцями держави-агресора на території України, становлять не лише загрозу для миру й безпеки, а й мають безпосередній вплив на формування національної правової позиції щодо воєнної відповідальності та справедливості.

Аналіз кримінальної ситуації в країні в умовах воєнного стану показує, що кримінальні правопорушення, що вчиняються військовослужбовцями збройних сил рф стали особливо поширеним явищем під час окупації та облоги сіл і міст нашої держави, що спричинило за собою масові вбивства, зґвалтування, викрадення, мародерство [2, с. 379].

Кримінальна відповідальність за воєнні злочини закріплюється статтею 438 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Так, відповідно до зазначеної статті, воєнними злочинами можна вважати (або формами об'єктивної сторони даного правопорушення): 1) жорстоке поводження із військовополоненими або цивільним населенням; 2) вигнання цивільного населення для примусових робіт; 3) розграбування національних цінностей на окупованій території; 4) застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом; 5) незаконне переміщення або депортація дитини, невинуватна затримка репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях; 6) інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій; 7) вищеперелічені діяння, що призвели до загибелі людей [1].

Однак на сьогодні, злочини, які скоюють військовослужбовці рф під час війни, часто носять змішаний характер. До прикладу, поряд із порушенням міжнародного гуманітарного права мають місце кримінальні правопорушення проти життя, здоров'я, честі та гідності людини, що відповідно кваліфікуються за іншими статтями КК України – зокрема умисні вбивства, катування, зґвалтування, незаконне позбавлення волі, грабежі тощо. У зв'язку із цим, виникають ще більші складнощі з кваліфікацією таких діянь.

Попри те, що воєнні злочини, які були вчинені на нашій території військовослужбовцями рф поки що є прихованими, оскільки притягнути злочинців до кримінальної відповідальності національні правоохоронні органи не можуть із декількох причин: по-перше, багато злочинців підпадають під процедуру обміну; по-друге, їх місцезнаходження – держава-терорист, а вона, як відомо, злочинців не видає [2, с. 380].

Так, сьогодні однією із основних проблем у сфері кримінальної відповідальності за порушення законів і звичаїв війни є, власне, безкарність винних. Адже багато з тих, хто вчиняє воєнні злочини, уникають покарання через небажання держав брати участь у міжнародних судових процесах і відсутність дієвих механізмів для збирання доказів та захисту свідків. Відтак такі обставини ускладнюють притягнення винних до відповідальності та, зі свого боку, знижують ефективність міжнародного гуманітарного права [4, с. 768].

У цьому аспекті важливу роль відіграє відповідальність, що охоплює індивідуальну, колективну та державну відповідальність за вчинені правопорушення. Так зокрема, індивідуальна відповідальність стосується осіб (як військових, так і цивільних), які скоїли серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (до прикладу злочини проти людства чи воєнні злочини), тому можуть бути притягнуті до відповідальності [4, с. 768].

Колективна відповідальність стосується групи чи організації (до прикладу, лідерів політичних партій; головнокомандувачів армій; міжнародних організацій; збройних угруповань; повстанців тощо), які діють у конфліктних ситуаціях та порушують міжнародне гуманітарне право [4, с. 768].

І, звичайно, держави також зобов'язані дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права і несуть відповідальність у разі його порушення. Це відбувається, наприклад, якщо вони не забезпечують захист прав цивільних осіб під час воєнних конфліктів або якщо надають допомогу чи підтримку сторонам, які порушують ці правила тощо [4, с. 768].

Особливість воєнних злочинів полягає в їхній структурній відмінності від традиційної моделі складу злочину, що зумовлює необхідність врахування матеріального, ментального та контекстуального елементів відповідно до нормативних актів Міжнародного кримінального суду. Встановлення факту збройного конфлікту, а також усвідомлення особою протиправності своїх дій є обов'язковими умовами притягнення до відповідальності за нормами міжнародного гуманітарного права [5, с. 569]. У цьому аспекті слід розуміти, що кримінальна відповідальність за військові злочини є важливою складовою ще й міжнародного права. Тобто вона охоплює правові норми, що керують поведінкою держав та окремих осіб у періоди збройних конфліктів. Відтак така відповідальність спрямована на захист прав людини та підтримку гуманітарних цінностей [4, с. 767].

Отже, воєнні злочини порушують не лише національне законодавство, а й фундаментальні принципи міжнародного права, підриваючи основи миру та безпеки. А відтак розслідування та покарання винних у воєнних злочинах є необхідною умовою встановлення справедливості та запорукою недопущення подібних злочинів у майбутньому.

Підсумовуючи, воєнні злочини, що вчиняють на сьогодні в Україні – не можуть бути виправдані «військовою необхідністю» чи наказом командування, оскільки міжнародне право прямо забороняє посилатися на подібні обставини для звільнення від відповідальності. Більше того, воєнні злочини є злочинами, що не мають строку давності, а отже, їхні виконавці можуть бути притягнуті до відповідальності навіть через десятиліття.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата зверення: 28.10.2025).
2. Богатирьов І. Г. Воєнні злочини в умовах російсько-української війни. Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття» (м. Житомир, 7-8 грудня 2023 року). Житомир: Житомирська політехніка, 2023. С. 379-382.

3. Жукорська Я. М., Мельничук А. С. Відповідальність за воєнні злочини та злочини проти людства. Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 47): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 8-9 лютого 2023 р.). С. 20-23.

4. Малетова О. С., Тригуб О. М. Кримінальна відповідальність за воєнні злочини. Аналітично-порівняльне правознавство. Випуск № 6. 2024. С. 765-769.

5. Шевченко М. А. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: міжнародний та національний підходи. Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 9-10 червня 2025 року). Львів: Львівський науковий форум, 2025. С. 567-569.

6. Плутицька К. М., Ковтун К. О. Кримінальна відповідальність за воєнні злочини в контексті міжнародного та національного права. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету: Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 4, 2025. С. 117-125.

Махукова В. Д.

здобувач першого (бакалаврського рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Стецик Б. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЖЕЖАМИ

Розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами, належить до найскладніших через низку чинників. Останнім часом злочинці застосовують нові способи підпалів та сучасні технічні засоби, здатні спричинити займання горючого середовища дистанційно. Крім того, пожежа все частіше стає наслідком вибуху. Досить поширеною є практика використання вогню для знищення слідів злочинів та маскуванню їх під нещасний випадок. Кримінальні справи цієї категорії є складними і вимагають від слідчих не лише глибокої криміналістичної підготовки, але й спеціальних знань у галузі пожежно-технічної справи та теорії горіння.[1]

Види кримінальних правопорушень, що вчиняються шляхом підпалу, визначені в диспозиції відповідної статті Кримінального кодексу України (далі –КК України). Це ст. 113 КК України «Диверсія», ст. 258 КК України «Терористичний акт», ст.411 КК України «Умисне знищення або пошкодження військового майна» та ін. Підпал є одним із найбільш поширених способів учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із пожежами. Типові способи підпалу, згідно з аналізом, включають: використання легкозаймистих предметів (бензин, газ, спирт), застосування спеціально підготовлених пристосувань як дистанційної, так і контактної дії, використання спеціальних пристроїв для запалення від сонячної енергії, створення

умов для самозаймання предметів, наприклад, через неправильне складування вугілля, використання вибухонебезпечних предметів або речовин, а також інші варіанти. Крім підпалу, пожежа може виникнути внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки. До таких порушень належать: порушення правил монтажу й експлуатації електромережі та/чи електроприладів; порушення технології виготовлення, зберігання, транспортування та використання легкозаймистих, вибухонебезпечних речовин і матеріалів; порушення правил виконання вибухо- та пожежонебезпечних робіт; необережне поводження з вогнем; а також використання на виробництві обладнання без надійного протипожежного захисту. Додатково слід зазначити, що пожежа може виникнути внаслідок обстрілів як результат ведення бойових дій за збройної агресії РФ.[2]

Сліди злочинів, пов'язаних з пожежами, можна поділити на дві групи залежно від слідоутворюючого об'єкта. Перша група містить сліди, що характеризують безпосередньо пожежу як природне явище — а саме, причину її виникнення, механізм, напрямок розвитку, інтенсивність і шляхи поширення вогню, а також його вплив на різні конструкції будівель, споруд та інші предмети навколишньої обстановки. До другої групи віднесені сліди людей, які мають відношення до виникнення пожежі та характеризують їхню поведінку, що включає різного роду матеріально-фіксовані відображення та інформацію, закарбовану в пам'яті людей. Сліди другої групи є досить різноманітними і включають, з одного боку, сліди рук, ніг, транспортних засобів, знарядь злому, а також знаряддя і засоби, що знаходяться на місці злочину і мають безпосереднє відношення до причини виникнення пожежі у випадку порушення вимог пожежної безпеки чи підпалу. З другого боку, до цієї категорії слідів повинна бути віднесена й інформація, відображена у різного роду документах: наказах, посадових інструкціях, журналах інструктажів з пожежної безпеки тощо.[3, с. 9.]

Залежно від класифікаційних груп злочинів, пов'язаних з пожежами, виділяються типові сліди (ознаки) злочинів, які вчиняються шляхом підпалу, та типові сліди злочинів, які вчиняються шляхом порушення правил безпечного поводження з джерелами підвищеної пожежної небезпеки. Типовими слідами підпалу (для злочинів першої класифікаційної групи) є: виявлення на місці події засобів підпалу; виявлення вогню відразу в декількох місцях (декілька осередків пожежі); виявлення на місці пожежі слідів підготовчих дій, спрямованих на створення умов, які сприяли виникненню пожежі, або тих, що спрямовані на ускладнення ліквідації пожежі; одночасне виникнення пожежі в різних районах або повторні пожежі в одному районі; наявність відомостей про нелегальне проникнення на об'єкт сторонніх або матеріально відповідальних осіб; виникнення пожежі безпосередньо перед або під час ревізії; встановлення недостачі (або надлишку) на об'єкті; наявність даних про заздалегідь проведений вивіз чи внос із приміщень цінних речей; а також факти погроз на адресу потерпілого.[3, с. 10.]

На основі проведеного аналізу можна зробити такі висновки: сліди, які характеризують пожежу як явище, мають єдину природу походження і є властивими всім злочинам даної категорії. Крім того, структурні елементи криміналістичної характеристики злочинів у сфері пожежної безпеки знаходяться в певних взаємозв'язках, що має важливе значення, оскільки завдяки наявності даних закономірностей окремі елементи є носіями інформації один про одного. Також встановлено, що криміналістична характеристика повинна враховувати особливості класифікаційних груп злочинів, пов'язаних з пожежами, і обов'язково містити відомості про причину пожежі, спосіб вчинення і приховування злочину, типові сліди, особу злочинця і потерпілого. Зрештою, розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами, в усіх випадках спрямоване на встановлення причини пожежі й особи, яка винна в її виникненні.

Список використаних джерел:

1. Національний університет «Одеська юридична академія» Протидія організованих злочинній діяльності. Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 31 березня 2017 року. Одеса. С. 21
2. Національної академії внутрішніх справ, м. Київ ISSN 2519-4682. Юридична психологія 2022. № 1(30) «Використання спеціальних знань для побудови криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, учинених шляхом підпалу». С. 1-9.
3. Автореферат Колесніков В. «Розслідування злочинів пов'язаних з пожежами» Харків 2005. С. 9-10.

Належата В. М.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

**ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПОТЕРПІЛОГО
ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

Потерпілий є центральною фігурою кримінального процесу, адже саме він зазнає фізичної, моральної чи майнової шкоди від кримінального правопорушення. Український кримінальний процес, орієнтований на стандарти Європейського суду з прав людини, передбачає широкий спектр гарантій для потерпілого, проте практика їх застосування свідчить про наявність істотних проблем у забезпеченні його прав. Забезпечення реальної участі потерпілого у кримінальному провадженні є одним із ключових умов справедливості процесу [1, с. 127].

Відповідно до ст. 55 КПК України, потерпілим є фізична або юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди. З моменту подання такою особою заяви або за наявності достатніх підстав вважати, що їй заподіяна шкода, вона набуває відповідного процесуального статусу. При цьому закон не вимагає офіційного «визнання потерпілим», що відображає європейську модель захисту прав людини та запобігає формальному підходу органів досудового розслідування [2, с. 71].

Процесуальний статус потерпілого включає сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації. Він охоплює право на доступ до правосуддя, участь у доказуванні, подання клопотань, відшкодування шкоди, оскарження процесуальних рішень, а також право на представництво. Така широка компетенція потерпілого зумовлена необхідністю забезпечення ефективного захисту його порушених прав [3, с. 77].

Право на доступ до правосуддя включає можливість звернення до органів досудового розслідування із заявою про злочин, отримання інформації про хід розслідування, участь у процесуальних діях та оскарження рішень слідчого чи прокурора. Згідно з практикою ЄСПЛ, саме своєчасність реагування держави на заяву потерпілого є критерієм ефективного розслідування. Проте на практиці потерпілі часто стикаються з несвоєчасною реєстрацією заяв, порушенням процесуальних строків або відмовами у визнанні їх стороною провадження [1, с. 128].

З метою реалізації принципу змагальності потерпілий має право подавати докази та брати участь у слідчих діях. Однак на практиці слідчі не завжди повідомляють його про такі дії або обмежують доступ до матеріалів, що суперечить вимогам КПК та порушує баланс між сторонами [4, с. 93].

Участь потерпілого у доказуванні реалізується через подання заяв, клопотань, доказів, виклик свідків тощо. Потерпілий має право ініціювати проведення експертиз, допитів, обшуків та інших процесуальних дій. Проте законодавчий механізм реалізації цих прав є недостатньо деталізованим, через що слідчі органи часто ігнорують такі клопотання або формально відмовляють у їх задоволенні [3, с. 80].

Проблемою є також обмежений доступ потерпілого до інформації про зібрані докази. Хоча стаття 221 КПК передбачає можливість ознайомлення з матеріалами на стадії досудового розслідування, слідчі нерідко відмовляють у цьому без належних підстав. Така практика порушує принцип рівності сторін та унеможливорює належну підготовку потерпілого до судового розгляду [4, с. 95].

Однією з основних гарантій потерпілого є право на відшкодування завданої шкоди. Він має можливість заявити цивільний позов у межах кримінального провадження, що забезпечує оперативність відновлення порушених прав. Проте на практиці існує проблема несвоєчасного призначення експертиз, необхідних для оцінки шкоди, а також несвоєчасного розгляду цивільних позовів судами [5, с. 184].

Проблемою є також недостатня поінформованість потерпілих про їхні можливості у сфері компенсації. Значна частина потерпілих не подає цивільні позови, оскільки не має коштів для залучення адвоката або не розуміє процедури. У таких випадках ефективність реалізації їхніх прав суттєво знижується.

Потерпілий має право оскаржити постанови слідчого чи прокурора, зокрема про закриття кримінального провадження, відмову в задоволенні клопотань або інші рішення, які впливають на його права. Судовий контроль за рішеннями слідчих є одним із важливих елементів захисту потерпілого.

Однак у практиці поширені випадки, коли суди повертають скарги потерпілих без розгляду, посиляючись на формальні недоліки, або необґрунтовано затягують строки їх розгляду. Такі дії фактично нівелюють можливість потерпілого захистити свої права через судовий механізм [2, с. 71].

Потерпілий має право користуватися допомогою адвоката або законного представника. Участь адвоката сприяє ефективнішій реалізації процесуальних прав, проте доступ потерпілого до професійної правничої допомоги часто обмежений фінансовими можливостями. Система безоплатної правової допомоги формально передбачає можливість призначення адвоката, але на практиці такі випадки є рідкісними, що знижує реальність гарантій, закріплених у КПК [6, с. 182].

Аналіз практики показує низку системних проблем:

1. Формальний підхід до забезпечення прав потерпілого. Органи досудового розслідування нерідко ігнорують або формально розглядають клопотання потерпілих. Це порушує принцип добросовісності процесуальної діяльності та знижує рівень довіри до слідства [4, с. 96].

2. Обмеження доступу до матеріалів досудового розслідування. Якщо потерпілий не володіє інформацією про хід справи, він не може ефективно реалізувати свої процесуальні права. Проблема посилюється відсутністю єдиного електронного реєстру для доступу до матеріалів провадження [3, с. 82].

3. Затягування строків розгляду скарг та заяв потерпілих. Несвоєчасний розгляд скарг суперечить практиці ЄСПЛ та призводить до порушення права на справедливий суд. Часто потерпілий змушений повторно подавати скарги через бездіяльність слідчого або прокурора [1, с. 130].

4. Складність реалізації права на цивільний позов. Юридична складність оформлення позову і необхідність проведення додаткових експертиз робить цей інститут малодоступним для пересічного громадянина, що позбавляє потерпілих реальної можливості отримати компенсацію [5, с. 185].

5. Недостатній рівень інформування потерпілих. Більшість потерпілих не знає або неповно розуміє свої процесуальні права. Органи досудового розслідування рідко пояснюють права у зрозумілій формі, обмежуючись формальним врученням пам'ятки [6, с. 181].

Для забезпечення реального, а не формального захисту прав потерпілого, необхідно:

1. Запровадити електронний доступ до матеріалів кримінального провадження для потерпілих, що забезпечить прозорість процесу.
2. Посилити судовий контроль за оскарженням рішень слідчих і прокурорів, установивши граничні строки розгляду скарг.
3. Розширити можливості безоплатної правової допомоги для потерпілих, удосконаливши порядок її призначення.
4. Законодавчо уточнити процедуру подання та розгляду клопотань потерпілих, щоб унеможливити їх формальне відхилення.
5. Підвищити якість інформування потерпілих, зокрема через створення зрозумілих пам'яток, відеоінструкцій та електронних консультацій.
6. Удосконалити механізм компенсації шкоди, зокрема шляхом створення державного фонду для виплати компенсації у справах, де відшкодування від обвинуваченого є неможливим.

Процесуальний статус потерпілого є ключовим елементом кримінального провадження, спрямованим на захист його прав і інтересів. Незважаючи на достатньо широкий спектр прав, передбачених КПК України, практика свідчить про наявність істотних проблем у їх реальній реалізації. Основні труднощі пов'язані з формалізмом органів досудового розслідування, обмеженим доступом потерпілих до матеріалів, недостатнім рівнем правничої допомоги та складністю відшкодування шкоди.

Удосконалення правового механізму забезпечення прав потерпілого є важливою умовою підвищення ефективності кримінальної юстиції та відповідності нормативної бази європейським стандартам. Забезпечення реальної участі потерпілого в кримінальному процесі сприятиме відновленню довіри суспільства до органів правопорядку та судової системи.

Список використаних джерел

1. Буртовий М. О. Правовий статус потерпілого в кримінальному процесі України: проблеми та перспективи. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2021. Вип. 54(2). С. 127-131.
2. Ладанівська Н. І. Розмежування дефініцій: «потерпілий від кримінального правопорушення» та «жертва кримінального правопорушення». Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : Юриспруденція. 2020. №48. С. 70-73.
3. Мельник М.І. Участь потерпілого у доказуванні в кримінальному провадженні. Юридична наука. 2021. № 2. С. 75-83.
4. Шепітько В.Ю. Практичні проблеми забезпечення прав потерпілого під час досудового розслідування. Вісник прокуратури. 2022. № 4. С. 92-98.
5. Резніченко С.В., Резніченко Г.С. Деякі проблеми визначення поняття «потерпілий» у кримінальному законодавстві України. Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права : Право і суспільство. 2022. №1. С. 184-188.
6. Рогатинська Н. З., Склярчук К. І. Особливості процесуального статусу потерпілого в кримінальному провадженні. Київський часопис права. 2022. №1. С. 181-185.

Несенчук Д. М.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
Гуцуляк Ю. В.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВРАЗЛИВІ МІСЦЯ ДЛЯ ВИТОКУ ІНФОРМАЦІЇ З АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Витік інформації з автоматизованих систем правоохоронних органів є однією з найгостріших загроз у сучасному цифровому просторі. У таких системах містяться відомості про цивільних осіб, оперативну діяльність, а також дані, що являють собою державну таємницю. Автоматизовані системи, такі як бази даних МВС, Державної прикордонної служби чи Збройних сил України, призначені для оптимізації обробки та зберігання даних, однак на практиці вони залишаються вкрай вразливими для витоку інформації через недосконалість технічних засобів, прорахунки в створенні системи захисту та вплив людського фактора. Проблема витоків не тільки загрожує національній безпеці, але й порушує права людини, сприяючи корупції, шантажу та несанкціонованому доступу до конфіденційної інформації [2, с. 48].

Ключові ризики витоку інформації починаються саме з людського фактора, який є найслабшою ланкою в будь-якій системі. Працівники правоохоронних органів, маючи законний доступ до баз даних, не рідко відступають від установлених правил через неухильність, недостатню підготовку або корупцію. Наприклад, несанкціоноване копіювання даних на незареєстровані носії, як-от зовнішні жорсткі диски чи флешки, створює загрозу їх втрати й подальшого витоку. Подібні дії порушують вимоги відомчих інструкцій щодо обміну та зберігання інформації затвердженим міністерськими наказами, і створюють ризики, коли носії потрапляють до сторонніх осіб. Технічні аспекти також грають ключову роль: слабкі паролі, відсутність двофакторної аутентифікації чи застаріле програмне забезпечення роблять системи вразливими до кібератак, фішингових схем чи шкідливого ПЗ. Автоматизовані системи, як "Дніпро" в ЗСУ чи "Гарт-1" у прикордонників, інтегровані з центральними базами, однак без систематичних перевірок безпеки та оновлення криптографічного захисту вони залишаються вразливими як до внутрішніх зловживань, так і до зовнішнього витоку інформації [1, с. 22].

Організаційні недоліки ще більше загострюють проблему витоку інформації. Йдеться, зокрема, про слабкий контроль за правами доступу, відсутність повноцінного журналювання дій користувачів та нечітко

вибудовану систему персональної відповідальності. У багатьох випадках відсутність реєстрації зовнішніх пристроїв чи моніторингу передачі даних через месенджери, як Viber, створює умови для несанкціонованого витоку службової інформації. Це особливо актуально для систем з обмеженим доступом, де містяться дані про перетин кордону, кримінальні провадження чи військові операції захищені законом, але витікають через корупційні схеми. Наслідки таких витоків інформації є багатогранними: від компрометації розслідувань до загрози життю чи здоров'я свідків чи офіцерів. Для мінімізації ризиків необхідно вжити комплексних заходів, таких як наприклад посилення кібербезпеки, регулярне навчання персоналу по роботі зі службовою інформацією, впровадження AI для виявлення аномалій та суворіші санкції за порушення [3, с. 147].

Аналіз судової практики ілюструє реальні прояви цих вразливостей. Наприклад, у справі № 331/814/21, розглянутій Верховним Судом України 11 лютого 2025 року, офіцера військової частини звинуватили в несанкціонованому копіюванні інформації з автоматизованої системи

"Дніпро" на незареєстрований жорсткий диск Seagate, що призвело до витоку військових даних після втрати носія. Суд виправдав обвинуваченого через недоведеність причетності та відсутність доказів порушення інструкцій, підкресливши проблеми з фіксацією доступу та реєстрацією пристроїв, що дозволило сторонній особі отримати дані на радіоринку. Це демонструє, як організаційні недоліки, як-от відсутність контролю за носіями, створюють лазівки для витоків без чіткої відповідальності [4].

Інший приклад – ухвала Хмельницького міськрайонного суду від 15 лютого 2020 року у справі № 686/4434/20, де заступника начальника відділу прикордонного контролю підозрювали в несанкціонованому збуті та розповсюдженні інформації з бази "Гарт-1" через Viber, включаючи дані про перетин кордону громадян. Підозрюваний, маючи доступ, фотографував екрани та передавав дані спільнику за гроші, що призвело до витоку конфіденційної інформації. Суд застосував запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання з обов'язком здати паспорт, визнавши ризики переховування та перешкоджання розслідуванню. Ця справа висвітлює вразливість витоку службової інформації через використання мобільних додатків для передачі даних, відсутність моніторингу та корупційний мотив, коли легітимний доступ перетворюється на інструмент злочину [5].

Отже, вразливі місця в автоматизованих системах правоохоронних органів вимагають системного підходу: від технічного посилення (шифрування, блокчейн для журналів) до правового (оновлення КК України щодо кіберзлочинів) та освітнього (тренінги з етики доступу). Без цього витoki службової інформації залишатимуться постійною загрозою, підриваючи довіру до державних інституцій та національну безпеку. Рекомендації включають впровадження централізованих систем моніторингу, обов'язкові аудити та міжнародну співпрацю для обміну найкращими практиками в кібербезпеці.

Список використаних джерел

1. Дабіжа Д. В. Нормативно-правове забезпечення функціонування й розвитку автоматизованих інформаційних систем і їх підсистем, використовуваних органами (підрозділами) поліції. *Криміналістичний вісник*, 2020, 2: С. 17-28.
2. Мельнікова О. О. Організаційно-правові основи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів. *Південноукраїнський правничий часопис*, 2023, 2: С. 43-51.
3. Петровський Олександр. Проблемні питання формування єдиного інформаційного простору правоохоронних органів. *Підприємництво, господарство і право*, 2017, 8: С. 145-148.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. Вирок у справі № 331/814/21. (*Кримінальні справи: злочини у сфері використання комп'ютерних систем та мереж*).
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. Судове рішення у справі № 686/4434/20. (*Кримінальне провадження щодо застосування запобіжних заходів*).

Никеруй З.Б.,

аспірантка кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ І ТАКТИЧНІ РИЗИКИ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Виявлення кримінального правопорушення є початковим етапом кримінального провадження, на якому формуються критично важливі для подальшого розслідування процесуальні та тактичні рішення. На цьому етапі виникають специфічні ризики, пов'язані з прийняттям і реєстрацією заяв про кримінальні правопорушення, внесенням відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та первинним фіксуванням доказів. Актуальність дослідження цих ризиків посилюється в умовах воєнного стану, коли традиційні процесуальні механізми зазнають суттєвих модифікацій відповідно до ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Процесуально-тактичні ризики на етапі прийняття заяви та повідомлення про кримінальне правопорушення. Прийняття заяви про кримінальне правопорушення є першою процесуальною дією, яка ініціює механізм кримінального судочинства. Відповідно до ч. 4 ст. 214 КПК України, слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення, при цьому відмова у прийнятті та реєстрації не допускається [1, с. 214]. Однак практика свідчить про наявність суттєвих ризиків уже на цьому початковому етапі.

Першочерговим ризиком є неналежна фіксація первинної інформації про кримінальне правопорушення. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду неодноразово наголошував, що після прийняття і реєстрації заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення перевіряється достатність даних, що можуть свідчити про його вчинення [2]. Підставою початку досудового розслідування є не будь-які прийняті та зареєстровані

заяви, а лише ті з них, з яких вбачаються вагомі обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Тактичний ризик полягає в тому, що слідчий або прокурор на момент прийняття заяви може не володіти достатніми фактичними даними для встановлення ознак складу кримінального правопорушення, що у подальшому може призвести до визнання початку досудового розслідування незаконним.

Особливої уваги заслуговує проблематика часових меж фіксування доказів на стадії прийняття заяви. Згідно з ч. 3 ст. 214 КПК України, здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом [3, с. 45]. Водночас єдиною слідчою дією, яку КПК України дозволяє проводити у невідкладних випадках до моменту внесення відомостей до ЄРДР, є огляд місця події. Ризик полягає в тому, що всі інші докази, зібрані до внесення відомостей до ЄРДР, визнаються недопустимими, що підтверджується позицією Верховного Суду [4].

В умовах воєнного стану ця проблематика набуває додаткових викликів. Пункт 1 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачає, що у разі відсутності технічної можливості доступу до ЄРДР слідчий або прокурор виносить постанову про початок досудового розслідування [5]. Процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин. Ризик полягає у відсутності чітких критеріїв визначення «технічної неможливості» доступу до ЄРДР, що створює простір для зловживань та порушень процесуальної форми.

Ризики внесення відомостей до ЄРДР як початок досудового розслідування. Момент внесення відомостей до ЄРДР є критичним етапом, з яким законодавство пов'язує початок досудового розслідування (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України) [6, с. 112]. На цьому етапі виникають як процесуальні, так і тактичні ризики, які можуть мати фундаментальні наслідки для подальшого провадження.

Перший ризик – це порушення 24-годинного строку внесення відомостей до ЄРДР. Частина 1 ст. 214 КПК України встановлює, що слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР [7, с. 89]. Порушення цього строку створює підстави для оскарження бездіяльності слідчого або прокурора та може поставити під сумнів законність усього провадження.

Другий ризик пов'язаний з неповнотою або недостовірністю відомостей, що вносяться до ЄРДР. Частина 5 ст. 214 КПК України встановлює вичерпний перелік відомостей, які мають бути внесені до реєстру, зокрема: дату надходження заяви; прізвище, ім'я, по батькові (найменування)

потерпілого або заявника; короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення; прізвище, ім'я, по батькові та посаду службової особи, яка внесла відомості до реєстру [1, с. 214]. Неналежне формулювання цих відомостей може призвести до помилкової кваліфікації діяння, що у подальшому ускладнить збирання доказів та формування обвинувачення.

Практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду свідчить про те, що суди ретельно перевіряють відповідність змісту відомостей, внесених до ЄРДР, фактичним обставинам справи. У постанові від 2021 року Верховний Суд наголосив, що порушення правил підслідності призводить до отримання недопустимих доказів [8]. Це створює додатковий ризик для органів досудового розслідування, оскільки помилкове визначення підслідності на етапі внесення відомостей до ЄРДР може мати наслідком визнання недопустимими всіх доказів, зібраних у провадженні.

Третій ризик – це використання рапортів слідчих та прокурорів як підстави для внесення відомостей до ЄРДР замість безпосереднього виконання обов'язку, передбаченого ч. 1 ст. 214 КПК України. Як зазначається в науковій літературі, КПК України взагалі не передбачає такого процесуального документа як рапорт слідчого/прокурора своєму керівнику про виявлення обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [9, с. 23]. Ця практика призводить до втрати слідчим або прокурором процесуальної самостійності та ставить виконання їхнього процесуального обов'язку у залежність від керівника, що суперечить засадам кримінального провадження, зокрема верховенству права та законності (ст. ст. 8, 9 КПК України).

Ризики фіксування доказів в умовах воєнного стану. Введення в Україні воєнного стану 24 лютого 2022 року та прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 року № 2201-IX [10] суттєво вплинули на формування ризиків під час виявлення кримінального правопорушення.

По-перше, виникає ризик відсутності технічної можливості належного фіксування процесуальних дій. Стаття 615 КПК України дозволяє фіксувати процесуальні дії за допомогою доступних технічних засобів з подальшим складанням протоколу процесуальної дії не пізніше 72 годин з моменту її завершення [11, с. 156]. Однак критерії визначення «відсутності можливості складання процесуальних документів» залишаються недостатньо чіткими. Судова практика свідчить про те, що у кожному випадку застосування ст. 615 КПК України слід ретельно перевіряти, що у слідчого, прокурора на момент початку досудового розслідування дійсно не було технічної можливості доступу до ЄРДР [12]. Це створює ризик визнання всього провадження незаконним у разі неможливості документального підтвердження відсутності такої технічної можливості.

По-друге, в умовах бойових дій виникає ризик втрати або знищення доказів через обстріли, руйнування інфраструктури, відсутність електропостачання. Порівняльний аналіз з практикою інших держав, які стикалися з подібними викликами, зокрема з досвідом Німеччини під час Другої світової війни та Югославії у 1990-х роках, свідчить про необхідність створення дублюючих механізмів фіксування та зберігання інформації про кримінальні правопорушення [13, с. 45].

По-третє, особливої актуальності набуває проблематика дистанційного проведення процесуальних дій та фіксування доказів. Стаття 615 КПК України дозволяє проводити слідчі дії з використанням технічних засобів відеоконференції, що відповідає практиці багатьох європейських держав, зокрема Франції, Німеччини та Польщі [14, с. 104]. Однак ризик полягає у забезпеченні достовірності таких доказів та їх належного процесуального оформлення.

Порівняльно-правовий аналіз. Досвід зарубіжних держав щодо мінімізації процесуально-тактичних ризиків під час виявлення кримінального правопорушення є цінним для вдосконалення української практики. У Німеччині Кримінальний процесуальний кодекс (Strafprozeßordnung) 1877 року, незважаючи на численні зміни, зберігає сталі механізми фіксування інформації про кримінальні правопорушення [15, с. 111]. Німецька модель передбачає чітке розмежування компетенції між поліцією та прокуратурою на етапі виявлення злочину, що знижує ризики дублювання функцій та процесуальних помилок.

У Франції система кримінального провадження відрізняється наявністю інституту слідчого судді (*juge d'instruction*), який контролює збирання доказів на початковій стадії розслідування [16, с. 137]. Це дозволяє забезпечити більш високий рівень судового контролю за законністю дій органів досудового розслідування та зменшити ризики порушення прав учасників провадження. Водночас така модель потребує значних ресурсів та може уповільнювати розслідування.

Польський досвід реформування кримінального процесуального законодавства 1997 року демонструє можливість поєднання елементів континентальної та англо-саксонської систем [17, с. 165]. Польща впровадила механізми прискореного провадження для окремих категорій справ, що є актуальним для України в умовах збільшення кількості кримінальних правопорушень під час воєнного стану.

Висновки. Процесуально-тактичні ризики під час виявлення кримінального правопорушення мають комплексний характер і охоплюють етапи прийняття заяви, внесення відомостей до ЄРДР та первинного фіксування доказів. Основними ризиками є: порушення строків внесення відомостей до ЄРДР, неповнота або недостовірність цих відомостей, порушення правил підслідності, використання позапроцесуальних форм початку досудового розслідування (рапорти), відсутність належного фіксування процесуальних дій в умовах воєнного стану.

Мінімізація цих ризиків потребує: удосконалення механізмів перевірки достатності відомостей про кримінальне правопорушення на етапі прийняття заяви; запровадження чітких критеріїв визначення «технічної неможливості» доступу до ЄРДР в умовах воєнного стану; створення дублюючих систем фіксування та зберігання інформації про кримінальні правопорушення; посилення судового контролю за законністю початку досудового розслідування. Вивчення зарубіжного досвіду, зокрема Німеччини, Франції та Польщі, може сприяти вдосконаленню української моделі виявлення кримінальних правопорушень з урахуванням особливостей перехідного періоду та воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
2. Після прийняття і реєстрації заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення перевіряється достатність даних, що можуть свідчити про його вчинення. Верховний Суд України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1226285/> (дата звернення: 15.09.2025).
3. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні гарантії забезпечення прав підозрюваного : монографія. Одеса : Юридична література, 2020. 488 с.
4. Досудове розслідування: актуальна практика ВС щодо застосування норм кримінального процесуального права. Верховний Суд України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1354305/> (дата звернення: 16.09.2025).
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 27. Ст. 227.
6. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. 432 с.
7. Аркуша Л. І., Гуртієва Л. М., Д'ячкова М. О. Теорія та практика досудового розслідування в умовах протидії : навчально-методичний посібник. 2-ге видання, перероблене. Одеса : Фенікс, 2023. 356 с.
8. Суддя ККС ВС розповіла про судову практику щодо визнання доказів недопустимими. Верховний Суд України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1156379/> (дата звернення: 17.09.2025).
9. Рапорт слідчого/прокурора про виявлення кримінального правопорушення: процесуальний статус і правові наслідки. Національна асоціація адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/publications/10001-raport-slidchogo-prokurora-pro-viyavlennya-kriminalnogo-pravoporushennya-procesual-nij-status-i-pravovi-naslidki.html> (дата звернення: 18.09.2025).
10. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану. Юридична Газета. 2022. № 18. С. 12-15.
11. Особливості кримінального провадження у період воєнного стану. Правовий портал. 2022. URL: <https://syrota.com.ua/blog/osoblyvosti-kryminalnoho-provadhennia-u-period-voiennoho-stanu/> (дата звернення: 19.09.2025).
12. Яновська О. Г. Докази та доказування в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: практика Верховного Суду. Вісник Верховного Суду України. 2022. № 6. С. 45-52.
13. Thaman S. C. Comparative Criminal Procedure: A Casebook Approach. Durham : Carolina Academic Press, 2013. 890 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203101032>
14. Delmas-Marty M., Spencer J. R. European Criminal Procedures. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 724 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511495489>
15. Esser R. The German Criminal Procedure Code. Journal of Comparative Law. 2004. Vol. 8. No. 2. P. 111-145. DOI: <https://doi.org/10.1093/clp/8.1.111>
16. Ryan A. Towards a System of European Criminal Justice: The Problem of Admissibility of Evidence. New York : Routledge, 2014. 288 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315857817>

17. Schünemann B., Bandilla W. Comparative Overview of the Preliminary Proceedings in the Republic of Serbia, Germany, and Italy. International Journal of Law, Crime and Justice. 2018. Vol. 52. P. 165-175. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2017.09.002>

Овдійчук Д.Е.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1

(Львівський державний університету внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу

та криміналістики факультету №1 доктор філософії,

(Львівського державного університету внутрішніх справ)

ДОТРИМАННЯ ЗАСАДИ РОЗУМНИХ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Дотримання засад у ході кримінального провадження є невід'ємною складовою діяльності органів досудового розслідування, суду та сторони захисту. Саме у цій статті хочу виокремити питання дотримання принципу розумних строків, а саме: поняття терміну розумних строків у кримінальному провадженні, практика та основні проблеми їх застосування.

Розумні строки – це строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень. Забезпечує дотримання розумних строків на стадії досудового розслідування - прокурор та слідчий суддя.

Науковці також розробляли тлумачення терміну «розумний строк». Зокрема, на думку С.І. Перепелиці та Л.В. Дробчак «під розумним строком доцільно розуміти найкоротший строк розгляду і вирішення кримінальної справи, проведення процесуальної дії або винесення процесуального рішення, який достатній для надання своєчасного судового захисту порушених прав, свобод і інтересів, досягнення мети процесуальної дії та взагалі завдань кримінального провадження» [1, с.179].

З аналізу наукових розвідок у даному напрямку, можемо зробити висновок, що для того аби вважати ті чи інші строки розумними в кримінальному провадженні, необхідно враховувати такі критерії:

1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;

2) поведінка учасників кримінального провадження;

3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

У нормативно-правових актах, зокрема у ст. 21 КПК України йдеться про право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки. З цієї норми, на нашу думку, досить складно зробити висновок щодо

моменту початку відліку розумного строку. На відміну від цього, в п. 1 ст. 6 ЄКПЛ вказано, що кожен має право на справедливий розгляд його справи упродовж розумного строку судом, який становить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [2].

Враховуючи положення КПК України, можна стверджувати, що розумний строк починає обраховуватися з моменту, коли особа набуває статусу підозрюваного. Адже саме цей момент є офіційним повідомленням особі про те, що вона підозрюється (обвинувачується) у вчиненні кримінального правопорушення. Таким чином, відповідно до прецедентної практики ЄСПЛ відлік тривалості строків, в контексті з'ясування їх відповідності критерію «розумності», обраховується: за загальним правилом – з часу, коли особі повідомлено про підозру, чи з моменту затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; а у випадках істотного впливу на становище підозрюваного – з більш ранніх етапів кримінального провадження (з моменту допиту запідозреного свідка, з початку досудового розслідування) [3].

Важливою у питаннях розумності строків є також ст. 308 КПК України. Дана норма передбачає, що підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування. Прокурор вищого рівня зобов'язаний розглянути скаргу протягом трьох днів після її подання і в разі наявності підстав для її задоволення надати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень. Особа, яка подала скаргу, невідкладно письмово повідомляється про результати її розгляду. Службові особи, винні в недотриманні розумних строків, можуть бути притягнуті до відповідальності відповідно до закону.

Ч. 3 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року передбачає, що кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

Водночас важливо зауважити, що у разі значної складності справи кримінальне провадження може тривати протягом значного періоду часу, це не буде порушенням розумних строків. Наприклад, ЄСПЛ у рішенні від 22 травня 1998 року у справі «Хозе проти Нідерландів» [4] установив, що, зважаючи на складність справи, а також на обрану стороною захисту тактику допиту великої кількості свідків. Судом встановлено відсутність факту порушення розумних строків навіть у випадку тривалості процедур понад 8 років. Аналогічну позицію висловив ЄСПЛ у справі «Рінгайзен проти

Австрії» (1974 рік) [5]. ЄСПЛ зазначив, що розумність тривалості провадження має оцінюватись у світлі конкретних обставин справи та з урахуванням таких критеріїв, як складність справи, поведінка заявника і відповідних органів. Вимоги оперативності розгляду кримінальних проваджень у справах, за якими підсудний тримається під вартою, ґрунтуються на підвищених вимогах до розумного строку розгляду. Тому з урахуванням обставин справи тривалість судового розгляду навіть понад п'ять років два місяці Суд не визнав надмірним для розгляду складної справи [6;с. 397]

Недотримання розумності строків кримінального провадження порушує конституційне право особи на судовий захист, тягне за собою скасування процесуального рішення (рішення органу досудового розслідування, прокурора чи суду), а відтак негативно впливає на ефективність досудового розслідування та правосуддя. Саме тому, органи досудового розслідування, прокурор та суд, дотримуючись засади розумності строків у кримінальному провадженні, визначаючи (на власний розсуд) тривалість строків вчинення процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень тощо, обов'язково повинні враховувати засади диспозитивності та змагальності, граничні строки, які чітко закріплені в КПК України, для конкретних слідчих (розшукових) дій, виконання процесуальних дій, складність кримінального провадження, кількість учасників, процедуру прийняття процесуальних рішень, можливі труднощі в отриманні, витребуванні та дослідженні доказів тощо.

Список використаних джерел

1. Перепелиця С. І., Дробчак Л. В. Окремі аспекти дотримання «розумних строків» в кримінальному провадженні. Форум права. 2017. № 4. С. 177–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_4_30
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята 4 лист. 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.
3. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постан. Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовт. 2014 р. № 11. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14>
4. Hozee v. The Netherlands : Judgment, 22 May 1998 // European Court of Human Rights. – HUDOC database. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58170>.
5. Ringeisen v. Austria : Judgment of 16 July 1971, Series A no. 13 // European Court of Human Rights. – HUDOC database. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57565>
6. Рогатинська Н.З., Захарків Д.М. Дотримання розумних строків під час кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 396–398.
7. Бойко О. Розумні строки кримінального провадження в практиці // *Jurnalul Juridic*. – 2020. – № 3. – URL: <https://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2020/3/13.pdf>

Остапчук Д.М.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

Науковий керівник

Дуфенюк О.М.

професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1

доктор юридичних наук, професор

(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ВЕРБУВАННЯ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: OSINT-МОНІТОРИНГ ТА ПРОТИДІЯ

OSINT (Open Source Intelligence) – це розвідка, заснована на аналізі відкритих джерел, тобто усього, що є у вільному доступі: соціальні мережі, форуми, ЗМІ, державні реєстри, супутникові знімки, відео, бази злитих даних тощо. OSINT дозволяє знайти про людину або організацію максимум даних, не порушуючи закону. Це своєрідна легальна «розвідка», але побудована не на хакерстві, а на аналітичному мисленні, досвіді і знанні джерел [1].

В умовах війн використання дітей є далеко не новою практикою, що зумовило появу низки положень міжнародно-правових документів щодо заборони залучення дітей до прямої участі у збройних конфліктах. Втім не всі воюючі сторони дотримуються міжнародних правил і стандартів, адже надто великою є спокуса задіяти на лінії збройного зіткнення дитину з вибухівкою/зброєю. Цю дитину сторона-опонент або не сприйматиме як загрозу, а якщо й сприйматиме як таку, то все ж не вдасться до найбільш жорстких дій реагування, розуміючи її вразливість. Водночас є більш завуальований спосіб залучення дітей до підтримки зусиль агресора. Такі діти перебувають далеко від лінії фронту і можуть за вказівками «кураторів» вчиняти диверсії, підпали, здійснювати збір та фіксацію інформації про критичну інфраструктуру, стежити за рухом техніки чи доповідати про наслідки ракетних обстрілів та дронів атак, вчиняти вбивства. Так, за даними аналітиків, кожен п'ятий викритий зловмисник з числа тих, кого завербували для своїх завдань в Україні російські спецслужби, виявився неповнолітнім. Дітей використовували переважно для підготовки диверсій та актів терору. Вербують переважно неповнолітніх, безробітних і людей із різними видами залежності (наркотичною, алкогольною або ігровою). За статистикою, 22% із викритих зловмисників – це неповнолітні, 55% – це безробітні, а 7% виконавців раніше мали судимість за різні злочини. Ці люди легше піддаються психологічним маніпуляціям. Молодь не здатна повною мірою критично оцінювати ситуацію, передбачати наслідки своїх дій.

Інформація про випадки вербування дітей почали з'являтися з квітня 2024 року, й крайніми роками їх кількість збільшується. Основний механізм,

який застосовують російські спецслужби для вербування українських підлітків – використання соціальних мереж та Інтернету. Вербувальники обіцяють легкі гроші, «дорослі» завдання й «важливу місію», а потім дистанційно підривають своїх агентів [2]. З точки зору криміналістичної характеристики до переліку типових осіб неповнолітніх, які стають «легкою ціллю» вербувальників, можна віднести:

(1) неповнолітні, які шукають додаткового заробітку й беруться за будь-які оголошення про роботу;

(2) неповнолітні активні та ініціативні, але не вміють спрогнозувати наслідки своїх дій;

(3) неповнолітні, які не обізнані про юридичну відповідальність, зокрема кримінальну відповідальність неповнолітніх або кримінальну відповідальність за вчинення злочинів проти основі національної безпеки, умисне пошкодження майна тощо.

Із кожним підлітком вербувальники працюють індивідуально, використовуючи обман, маніпуляції, а потім залякування і використання компромату. Психологи відзначають, що російські куратори знаходять телеграм-канали й групи в соціальних мережах, які пишуть про пошук роботи чи «рейди ТЦК» або публікують розважальний контент (знайомства, відеоігри). На таких платформах розміщують оголошення на кшталт «Віддалена зайнятість – висока оплата». Підліткам, які відгукнулися, спершу дають прості завдання, щоб перевірити їхню готовність (як-от, поширення листівок). Із часом завдання ускладнюють (сфотографувати об'єкт тощо), заманюючи маніпуляціями й обманом. Якщо підліток сумнівається, його переконують, що відповідальності за це не буде, або ж залякують: «Назад шляху немає» [3].

З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України ворог активно використовує інформаційні технології для досягнення своїх цілей. Кібербезпека під час війни надзвичайно важлива. Основними платформами для вербування є Telegram, Tik-tok, Discord, Twitch, Viber, Steam, WhatsApp, Instagram та онлайн-ігри. З метою ефективної протидії органи правопорядку мають розуміти механізми, на основі яких на цих платформах відбувається вербування дітей до протиправної діяльності.

Неповнолітніх до протиправної діяльності у Telegram залучають тому, що, по перше, це дає змогу зберегти анонімність. Завдяки шифруванню та функції самознищення повідомлень, Telegram використовується для прихованої комунікації; по-друге, використання чат-ботів дозволяє приховати користувача, від якого надходить повідомлення. Щодо Tik-tok, то тут вербування відбувається через спам-контент та реклами. Йдеться про зняття коротких відеороликів з цікавим контекстом або ж ведення прямих ефірів для звернення до інших підлітків, так зване заохочення аудиторії. Також на сьогодні досить популярним є проведення «челенджів» (викликів), для поширення завдань-ігор, що непомітно залучають дітей до небезпечної поведінки. Наприклад, збору та поширення розвідувальних даних про місце

перебування чи скупчення людей. Якщо ж говорити про Discord, то втягування неповнолітніх до протиправної діяльності відбувається за допомогою геймерських спільнот з використанням чатів, де діти спілкуються під час ігор. Це шлях для збору інформації чи залучення до обговорень політичних тем. Також відбувається часте вербування з використанням модераторських каналів під виглядом освітніх чи розважальних спільнот. Ще один метод впливу – це обіцянки подарунків або грошей в обмін на певну послугу чи інформацію. Це може бути обіцянка подарунка, премії або фінансової винагороди, якщо дитина виконає певне завдання чи надішле особисті фотографії [4].

За допомогою OSINT-моніторингу відкритих джерел можна дізнатись, чи існують потенційні загрози для залучення підлітків до протиправної діяльності. Важливо перевіряти платформи, де діти більш вразливі (соціальні мережі, ігрові платформи, анонімні чати). Для прикладу, можна моніторити мережі за пошуком «легкий заробіток», «допомога армії/спротиву» (з підозрілим контекстом) або, наприклад, такий пошук через пошукову систему «Тор» чи «DuckDuckGo», або ж «Яндекс», але з використанням VPN. Важливо робити чіткий аналіз акаунтів, які регулярно взаємодіють з профілями вразливих дітей (особливо сиріт, переселенців, або тих, хто висловлює фінансові чи психологічні труднощі), публікують контент, що героїзує або нормалізує протизаконну чи небезпечну діяльність, з прямими або завуальованими закликами долучитися, мають підозріло нові або анонімні профілі, але активно шукають контакти з дітьми.

Посиленої уваги також потребує геолокаційний аналіз (Geospatial Intelligence – GEOINT). Це стосується використання публічних фотографій та відео з геотегами, а також супутникових знімків (у більш широкому OSINT-контексті), щоб ідентифікувати місця збору, тренувань або бази, які можуть бути пов'язані з нелегальною діяльністю та вербуванням. Глибокий пошук (Deep Web/Dark Web) дозволяє нам знайти дедалі більше інформації про вербування, хоча це часто виходить за межі класичного OSINT. Такі ресурси можуть відкривати доступ до частин форумів, де обговорюються незаконні дії, оголошення або заклики, націлені на молодь. Важливо вивчати метадані (EXIF) публічно доступних фотографій та документів, які можуть випадково розкрити місцезнаходження, час або пристрої вербувальників чи вербованих.

OSINT-діяльність у контексті військового конфлікту та захисту дітей має проводитись з максимальною етичністю та дотриманням законодавства, а виявлені дані слід негайно передавати правоохоронним органам та профільним міжнародним організаціям задля подальшої протидії вербування неповнолітніх у нашій державі.

Список використаних джерел

1. OSINT – розвідка відкритих джерел: що це і чому варто замовити саме в Darkguard. URL: <https://darkguard.com.ua/osint-rozvidka-vidkritih-dzherel-v-darkguard/#>
2. Корольчук М. Як захистити підлітків від вербування в Інтернеті? URL: <https://learning.ua/blog/202504/yak-zakhystyty-pidlitkiv-vid-verbuvannia-v-interneti/>

3. «Назад шляху немає»: як обманом, шантажем чи обіцянками легких грошей дітей втягують у злочини на користь росії.
URL:https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02dxMjud7RT1eje6ST9UefPAxrf5HuY1LaPARYnYGr73oAC9u4nVL1Tynk12qy87AMl&id=100066926710551&_rdr

4. Протидія залученню дітей до протиправної діяльності в Інтернеті. Теорія та практика. URL:https://npal.cn.ua/wp-content/uploads/2025/06/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_compressed.pdf

Павлішин Д.О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАСТАВА ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ТРИМАННЮ ПІД ВАРТОЮ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Застава як альтернатива триманню під вартою є надзвичайно актуальною в сучасній кримінальній юстиції через необхідність забезпечення балансу між правами підозрюваних та ефективністю розслідування. Вона дозволяє зменшити навантаження на слідчі ізолятори та уникнути надмірного обмеження свободи особи на час досудового розслідування. Водночас застосування застави стимулює підозрюваних до виконання процесуальних обов'язків, що сприяє дотриманню законності. Проте проблеми у визначенні адекватного розміру застави та недостатнє інформування учасників процесу викликають сумніви щодо ефективності цього заходу. Важливо також враховувати ризики ухилення від правосуддя, які можуть залишатися навіть при внесенні застави. Через це необхідно вдосконалювати правові механізми та практики правозастосування. Таким чином, дослідження проблем і перспектив застави як альтернативи триманню під вартою має значний суспільний і правовий інтерес.

Відповідно до ст. 182 Кримінального процесуального кодексу України застава визначається як внесення грошових коштів у національній валюті на спеціальний рахунок, який відкривається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним або обвинуваченим покладених на них процесуальних обов'язків. У разі невиконання цих обов'язків внесена сума може бути звернена в дохід держави. Законодавство також передбачає можливість застосування застави як альтернативи триманню під вартою в певних випадках, що визначаються ухвалою слідчого судді або суду згідно з частинами третьою та четвертою ст.183 КПК.

Застава виступає фінансовим запобіжним заходом, який надає змогу підозрюваному або обвинуваченому вийти з-під варти, забезпечуючи водночас виконання ними покладених процесуальних зобов'язань. Внесення коштів може здійснюватися не лише безпосередньо особою, щодо якої застосовують цей захід, але й третьою особою – заставодавцем, що не є юридичною особою державної або комунальної власності [2, с. 93].

Таким чином, такий механізм створює гнучкість у застосуванні запобіжного заходу, розширюючи можливості звільнення з-під варти на період розслідування чи судового розгляду.

Перш ніж накласти заставу, підозрюваному чи обвинуваченому роз'яснюють їхні обов'язки, а також наслідки їх порушення. Аналогічно, заставодавець має бути поінформований про суть кримінального правопорушення, за яке розглядається справа, та можливі санкції [3, с. 137]. Розмір застави визначається слідчим суддею або судом з урахуванням низки факторів, серед яких – тяжкість кримінального правопорушення, обставини справи, матеріальний стан особи та ризики, пов'язані з її можливим ухиленням від правосуддя.

Відповідно до законодавчих норм, розмір застави поділяється залежно від кваліфікації злочину. Варто зазначити, що безпосередньо для нетяжких злочинів передбачено заставу від одного до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; для тяжких злочинів – від двадцяти до вісімдесяти; для особливо тяжких – від вісімдесяти до трьохсот розмірів прожиткового мінімуму. Щоправда при цьому, у виняткових випадках, коли слідчий суддя чи суд встановлює, що застави у встановлених межах недостатньо для забезпечення покладених обов'язків, можливе призначення застави, яка перевищує максимальні межі для тяжких та особливо тяжких злочинів.

Важливою процедурою є звернення застави в дохід держави у випадку невиконання підозрюваним або обвинуваченим покладених на нього обов'язків чи ухилення від з'явлення за викликом. Рішення щодо звернення застави приймає суд. Якщо ж застава не була звернена в дохід держави, вона підлягає поверненню після закінчення дії запобіжного заходу, хоча може бути частково або повністю використана для виконання майнових стягнень згідно з вироком суду.

Разом з тим, проблеми правозастосування застави як альтернативи триманню під вартою пов'язані з кількома суттєвими аспектами. По-перше, визначення розміру застави часто є дискусійним, оскільки має враховувати не лише майновий стан особи, а й реальні ризики ухилення від правосуддя або впливу на свідків. Недостатня або надмірна сума може стати перешкодою для ефективного застосування цього заходу. По-друге, у практиці трапляються випадки, коли особи, внесла заставу, не виконують зобов'язання, що ставить під сумнів дієвість самого механізму як запобіжного заходу. Третім аспектом є недосконалість процедур інформування учасників процесу,

зокрема заставодавців, що може призводити до необізнаності щодо юридичних наслідків та фінансових ризиків [4, с. 189].

Крім того, застосування застави не завжди є прийнятним для тяжких та особливо тяжких злочинів, де існує підвищений ризик ухилення від слідства або впливу на свідків. У таких випадках суди часто віддають перевагу триманню під вартою, що може призводити до перенавантаження слідчих ізоляторів та порушення права на свободу особи без належних підстав. Відсутність чітких критеріїв оцінки ризиків створює простір для суб'єктивізму у судових рішеннях.

Альтернативний характер застави як запобіжного заходу має значний потенціал для гуманізації кримінального процесу, забезпечення балансу між гарантуванням прав особи і інтересами правосуддя. Вона дозволяє уникнути надмірного обмеження свободи, особливо коли тримання під вартою є непропорційним або необґрунтованим. Проте для повноцінного використання цієї альтернативи необхідно вдосконалювати правове регулювання, підвищувати професійний рівень суддів і слідчих, а також забезпечувати прозорість і обґрунтованість у визначенні розміру застави [5, с. 193].

Таким чином, застава є важливим і ефективним інструментом у системі запобіжних заходів, що може виступати альтернативою триманню під вартою за умови правильного застосування. Однак існуючі проблеми правозастосування, зокрема пов'язані з визначенням розміру застави, інформуванням учасників процесу та оцінкою ризиків, потребують комплексного вирішення. Збалансоване поєднання фінансової гарантії з іншими запобіжними заходами дозволить забезпечити ефективність кримінального процесу, дотримання прав і свобод особи, а також зміцнення довіри до системи правосуддя в цілому.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України* від 08.03.2013. 2013 р., № 9-10.
2. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. 8-ме вид., доповн. і переробл. Київ: Алерта, 2020. 452 с.
3. Кримінальне процесуальне право України : навчальний посібник. За редакцією професорів В. Г. Гончаренка та В. А. Колесника. Київ: Юстиніан, 2014. 576 с.
4. Кримінальний процес : підруч. Кол. авт. ; кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 2. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 216 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. Харків: Одиссей, 2013. 1104 с.

Пакуш Н. І.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)
Науковий керівник

Татарин І. І.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ, МЕТА І ПІДСТАВИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Запобіжні заходи є складовою системи заходів забезпечення кримінального провадження та застосовуються виключно у випадках, визначених законом, і в процесуальному порядку, який встановлений Кримінально процесуальним кодексом України (далі – КПК України). Їх уповноважені застосовувати лише органи та посадові особи, передбачені законом, щодо підозрюваного або обвинуваченого, і тільки на певний строк. Вони становлять найбільш сувору форму процесуального примусу, адже прямо пов'язані з обмеженням конституційних прав та свобод осіб, яким інкримінують вчинення кримінального правопорушення, і спрямовані на забезпечення належного, об'єктивного та безпосереднього розслідування й подальшого судового розгляду.

Запобіжні заходи застосовуються з метою досягнення функціонування кримінального провадження, тобто виконання його завдань, таких як: захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування та судового розгляду, щоб кожна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, була притягнута до відповідальності, жодна невинна особа не була обвинувачена або засуджена без підстав [1]. Щоб до кожного хто вчинив кримінальне правопорушення була застосована належна правова процедура.

Правова природа запобіжних заходів характеризується тим, що вони застосовуються ще до того, як особа буде визнана винною у встановленому законом порядку. Це означає, що відповідно до принципу презумпції невинуватості така особа формально залишається невинуватою. Водночас у ч. 2 ст. 177 КПК України прямо зазначено, що їх застосування можливе за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення [2]. З цього випливає, що запобіжні заходи не можуть розглядатися як форма покарання – вони є лише засобом запобігання діям, які можуть зашкодити кримінальному провадженню.

Застосування запобіжних заходів має дві мети:

Забезпечувальну – вона полягає в створенні необхідних умов та вжиття заходів для гарантування виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, які в себе включають: з'являтися за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк - своєчасно повідомити про це зазначених осіб; виконувати зобов'язання, покладені на нього рішенням про застосування запобіжних заходів; дотримуватися законних вимог і розпоряджень слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

Превентивна мета полягає в тому, щоб не допустити спроб підозрюваного чи обвинуваченого: переховуватися від органів досудового розслідування або суду; знищити, приховати або підробити докази які є важливими для встановлення факту злочину та мають вагоме значення; незаконно впливати на учасників провадження: потерпілих, свідків, інших підозрюваних, обвинувачених, експертів, спеціалістів у цьому ж кримінальному провадженні; перешкоджати кримінальному провадженню будь-яким іншим чином; вчинити нове кримінальне правопорушення або продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується[1].

Важливою рисою запобіжних заходів є те, що вони адресуються лише конкретним учасникам процесу – підозрюваним та обвинуваченим. Ці заходи завжди мають персональний характер, адже спрямовані на обмеження прав і свобод конкретної особи. Крім того, застосувати ці заходи можна лише за наявності спеціально визначених законом підстав, умов та процедур. На відміну від інших процесуальних заходів, запобіжні заходи відзначаються вищим рівнем примусу, оскільки часто суттєво обмежують права особи [3, с. 180].

У статті 178 КПК перелічені обставини, які суд має враховувати, коли вирішує питання про запобіжний захід. У кожному кримінальному провадженні ці обставини проявляються по-своєму: їх подає або сторона обвинувачення, або захист, а слідчий суддя чи суд оцінює їх окремо щодо кожного підозрюваного чи обвинуваченого. Але важливо розуміти, що самі по собі ці обставини ще не дають суду підстав застосувати запобіжний захід. Якщо немає ризиків, передбачених статтею 177 КПК, то й підстав для обрання запобіжного заходу теж немає.

До таких обставин належать: вагомість наявних доказів про вчинення кримінального правопорушення, що означає наявність фактичних даних про причетність особи до злочину; вік і стан здоров'я підозрюваного або обвинуваченого, де встановлюється повноліття, відсутність хронічних захворювань чи перебування на стаціонарному лікуванні; наявність постійного місця роботи або навчання. Крім того, суд звертає увагу на репутацію в суспільстві, а саме — чи займається особа суспільно корисною чи шкідливою діяльністю, та чи була вона притягнута до адміністративної або дисциплінарної відповідальності. Також враховується наявність судимостей, включно з незнятою або непогашеною, а також факт неповного відбування покарання. Нарешті, суд бере до уваги розмір майнової шкоди, завданої

підозрюваним, а також майновий стан особи, що охоплює наявність нерухомого майна, рахунків у фінансових установах або частки власності.

Система запобіжних заходів закріплена у ст. 176 КПК України. До них належать: особисте зобов'язання (ст. 179), особиста порука (ст. 180), домашній арешт (ст. 181), застава (ст. 182) та тримання під вартою (ст. 183). Окреме місце посідає затримання особи, що має тимчасовий характер і врегульоване статтями 188–192, 207–213 КПК України. Варто зауважити, що цей перелік не є абсолютно вичерпним, адже в окремих випадках закон передбачає спеціальні запобіжні заходи [2]. Так, наприклад, щодо неповнолітніх може застосовуватися передання під нагляд батьків, опікунів чи адміністрації закладу, де перебуває дитина (ст. 493 КПК). Для осіб, стосовно яких розглядається питання застосування примусових заходів медичного характеру, передбачені особливі форми – передання на піклування близьким родичам чи опікунам під лікарським наглядом або приміщення до психіатричного закладу (ст. 508 КПК) [4].

Окрім цього, треба зауважити, що ч. 5 ст. 194 КПК передбачено перелік обов'язків, виконання яких покладається на особу в разі застосування того або іншого запобіжного заходу, водночас вид запобіжного заходу може не мати значення, за винятком застосування тримання під вартою (відповідно затримання), логічно в окремих випадках домашнього арешту з вимогою цілодобово не покидати місце проживання [1, с. 416].

До таких обов'язків належать: регулярно приходити до суду чи іншого органу щоразу, коли викликають, а також не виїжджати з міста чи села, де людина живе або зареєстрована, без дозволу відповідного органу. Підозрюваний чи обвинувачений також зобов'язаний повідомляти слідчого, прокурора або суд про будь-яку зміну місця проживання чи роботи. Крім того, на особу може бути покладений обов'язок не спілкуватися з певними людьми або спілкуватися з ними лише на умовах, встановлених судом, і не відвідувати певні заборонені місця. Серед інших вимог може бути передбачено пройти лікування від наркотичної чи алкогольної залежності, знайти роботу або почати навчання, здати на зберігання свій закордонний паспорт чи інші документи для виїзду за кордон, а також носити електронний браслет для контролю місцезнаходження

Наявність різних видів запобіжних заходів дає змогу суду застосовувати їх із урахуванням конкретних обставин справи, тяжкості інкримінованого діяння та особистих характеристик підозрюваного. Одні заходи створюють лише психологічні перепони для ухилення від процесуальних обов'язків (наприклад, особисте зобов'язання чи порука), інші ж – повністю або частково позбавляють людину свободи пересування (домашній арешт, тримання під вартою).

КПК України встановлює і додаткові обмеження щодо вибору запобіжних заходів. Так, відповідно до ч. 7 ст. 194 КПК, у справах, де передбачене основне покарання у вигляді значного штрафу (понад 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), допускається застосування лише

застави або тримання під вартою. Згідно зі ст. 204 КПК, якщо до особи застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із позбавленням волі, її не можна затримувати повторно без спеціального дозволу суду [2].

Якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу стали відомі обставини, що виключають обґрунтовану підозру у вчиненні особою кримінального правопорушення, чи обставини, що можуть вплинути на вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу, воно може бути відкликаним, зміненим або доповненим згідно з вимогами ст.185 КПК.

Отже, запобіжні заходи є комплексним інструментом процесуального примусу, що має на меті не лише забезпечення ефективності кримінального провадження та виконання покладених на підозрюваного/обвинуваченого обов'язків, але й виступає гарантом попередження його протиправної поведінки. Їх застосування можливе лише за наявності обґрунтованої підозри, проте вони ніколи не розглядаються як форма покарання. Системний підхід до їх обрання, що включає оцінку ризиків (ст. 177 КПК) та особистих обставин (ст. 178 КПК), дозволяє суду застосовувати ці заходи з урахуванням тяжкості діяння та особистих характеристик, тим самим забезпечуючи захист прав учасників процесу та законність примусу.

Список використаних джерел:

1. Благута Р.І., Ангелюк А.-М. Ю., Гуцуляк Ю. В., Досудове розслідування: навч. посібник / за заг. ред. Ю.А., Комісарчук А.Я., Хитра. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 412-415 с.;
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04.2012 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Бутенко В. Підстави застосування запобіжних заходів. Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого, 2019. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/05.04.19/05_04_2019-178-184.pdf
4. Сівак О.В. Правова природа запобіжних заходів у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Scientific journal of national academy of internal affairs. С. 206–219. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f6f19af-3ae0-449c-a9d1-0d4d0d5e121e/content>

Палюх Н. В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)
Науковий керівник

Хитра А. Я.
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ефективне досудове розслідування є центральною ланкою кримінального процесу, оскільки саме на цьому етапі формується доказова основа обвинувачення, визначаються обставини злочину, встановлюються причетні особи та забезпечуються процесуальні гарантії прав учасників. Від якості та повноти досудового розслідування залежить не лише можливість суду ухвалити законне і справедливе рішення, а й довіра суспільства до системи правосуддя. Процесуальні та криміналістичні аспекти цього етапу взаємопов'язані, адже законодавча регламентація дій слідчого і прокурора має відповідати сучасним криміналістичним методикам, що забезпечують точність, надійність і доказове значення інформації. У сучасних умовах, особливо з огляду на зростання складності злочинності, використання високих технологій, воєнний контекст та зміни у суспільному житті, питання ефективності досудового розслідування набуває особливої актуальності.

Процесуальна основа досудового розслідування в Україні визначена Кримінальним процесуальним кодексом, який встановлює правила повідомлення про злочин, внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань, проведення слідчих (розшукових) дій, застосування запобіжних заходів, винесення процесуальних рішень та реалізацію прав учасників кримінального провадження. Центральною є вимога дотримання принципів верховенства права, змагальності, диспозитивності, законності та забезпечення права на захист [1]. Будь-яка слідча дія повинна бути не лише ефективною з точки зору здобуття доказів, а й правомірною, допустимою та пропорційною, що особливо важливо для запобігання порушенням прав людини та виникненню процесуальних ризиків.

Важливо, що ефективність досудового розслідування напряму залежить від належного формування доказів. Докази повинні бути зібрані у спосіб, встановлений законом, мати відповідний зміст і форму, а також відповідати вимогам допустимості, достовірності та належності. Будь-які порушення при їх отриманні можуть призвести до визнання таких доказів недопустимими, що поставило б під загрозу побудову обвинувачення. Тому процесуальні норми визначають конкретні алгоритми фіксації слідчих дій,

вимоги щодо технічних засобів, порядку допиту, огляду місця події, проведення обшуків, впізнання осіб та предметів, призначення експертиз. Якість правового регулювання цих процедур визначає можливості слідчого використовувати криміналістичні методи, які дають науково обґрунтовану картину злочину.

Одним із ключових аспектів ефективного досудового розслідування є використання криміналістичних прийомів і методик. Криміналістика забезпечує слідчого інструментарієм для виявлення, фіксації, вилучення та дослідження доказів. Сучасні криміналістичні методи включають трасологічні, балістичні, почеркознавчі, біологічні, генетичні, психофізіологічні, цифрові та інші види експертиз. Важливу роль відіграє криміналістична техніка, що дозволяє виявляти сліди, які не сприймаються органами чуття, застосовувати спеціальні хімічні й фізичні методи, проводити фотозйомку, відеофіксацію, цифрове моделювання та реконструкцію подій. Ефективність цих методів залежить від своєчасності їх застосування, кваліфікації фахівців і точності дотримання правил слідчої тактики [2].

Процесуальні гарантії ефективного досудового розслідування включають своєчасність внесення відомостей до реєстру досудових розслідувань, забезпечення оперативності слідчих дій, належну комунікацію між слідчим і прокурором, дотримання процесуальних строків, контроль за законністю застосування запобіжних заходів, а також можливість оскарження процесуальних рішень. Постійним викликом залишається баланс між оперативністю та обґрунтованістю рішень. Наприклад, затягування з проведенням експертиз, невчасне здійснення огляду місця події чи допиту свідків часто призводять до втрати доказів або спотворення інформації. Тому процесуальні норми повинні бути максимально чіткими, а слідчий та прокурор – зобов'язані діяти проактивно.

Важливим елементом забезпечення ефективності є координація між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами. Слідчий має право залучати спеціальні підрозділи для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-технічних заходів, спостереження, контролю листування та комунікацій, аудіо- й відеоконтролю, зняття інформації з електронних систем. Ефективність таких заходів часто визначається не лише процесуальними підставами, а й криміналістичною підготовкою оперативних співробітників. У сучасних умовах важливу роль відіграють цифрові докази – дані мобільних пристроїв, комп'ютерів, камер відеоспостереження, серверів, хмарних технологій. Неналежна фіксація або необережне поводження з цифровими носіями може знищити інформацію або поставити під сумнів її достовірність.

Не можна оминати й проблему забезпечення прав людини під час досудового розслідування. Дотримання процесуальних гарантій прав підозрюваного, потерпілого та свідків є необхідною умовою ефективності доказового процесу. Будь-які порушення – від незаконного затримання до відсутності адвоката під час допиту – створюють ризики визнання доказів

недопустимими, дискредитації слідства та порушення міжнародних зобов'язань держави [3]. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошує, що ефективне розслідування має бути не лише оперативним, а й спрямованим на встановлення істини, без упередженості, з повагою до прав сторін та із забезпеченням незалежності й неупередженості слідчих органів.

Суттєвим викликом є і недостатня технічна оснащеність органів слідства, нестача експертів, надмірне навантаження на слідчих, а також нерівномірний доступ до сучасних криміналістичних лабораторій. У таких умовах своєчасне проведення експертиз стає складним, а слідчі змушені відкладати певні етапи розслідування. Це негативно впливає не лише на строки, але й на якість встановлених фактів. Одним із напрямів вирішення цих проблем є розвиток цифрових платформ управління кримінальними провадженнями, створення єдиних систем збору та аналізу доказів, розширення матеріально-технічної бази експертних установ.

Криміналістична тактика відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності розслідування, адже вона визначає порядок дій слідчого залежно від ситуації, типу злочину, поведінки підозрюваного та особливостей доказової бази. Тактичні прийоми дозволяють уникнути втрати доказів, організувати правильну послідовність слідчих дій, передбачити можливу протидію з боку причетних осіб, забезпечити психологічну правильну побудову допитів та інших процесуальних дій. Успішність тактики залежить від професійного досвіду та здатності слідчого аналізувати слідчу ситуацію, прогнозувати її розвиток і застосовувати комплексний підхід.

Ефективне досудове розслідування передбачає також взаємодію з іншими державними інституціями, зокрема судом, органами місцевої влади, міжнародними правоохоронними структурами, експертними установами та органами захисту прав людини. Прикладом такої взаємодії є міжнародні слідчі групи, спільне використання криміналістичних баз даних, передача інформації Interpol чи Europol, виконання міжнародних запитів. У глобалізованому суспільстві розслідування злочинів часто виходить за межі однієї держави, що вимагає високого рівня процесуальної гармонізації та криміналістичної сумісності процедур [4].

Особливих складнощів додає воєнний контекст та розслідування воєнних злочинів. Тут процесуальні вимоги поєднуються з міжнародними стандартами гуманітарного права та практикою документування порушень. Такі злочини потребують специфічних криміналістичних методів, оскільки доказова база часто формується в умовах активних бойових дій, обстрілів, руйнувань та масових жертв. Органи досудового розслідування мають фіксувати умисні вбивства цивільних, катування, депортації, руйнування цивільних об'єктів, сексуальне насильство, що вимагає високої точності криміналістичної фіксації та співпраці з міжнародними інституціями.

Отже, процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування є взаємодоповнюючими елементами, які забезпечують ефективність кримінального провадження. Процесуальні норми визначають рамки,

гарантії та допустимі межі діяльності органів слідства, а криміналістика надає науково-технічні інструменти та методики, що дозволяють точно встановити обставини злочину. Від того, наскільки гармонійно ці елементи поєднані, залежить можливість слідчих органів забезпечити повне, всебічне та неупереджене дослідження фактів, дотримання прав людини, а також досягнення справедливості в суді. Модернізація кримінального процесу, розвиток криміналістичних технологій та впровадження європейських стандартів розслідування становлять основу для формування дійсно ефективної моделі досудового розслідування в Україні.

Список використаних джерел

1. Шило О. Г. Проблемні питання якості кримінального процесуального закону щодо належної правової процедури доручення прокурором здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування. Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару, 27 травня 2021 р.; м. Харків. Вип.11. Х.: ФОРМ Бровін О.В., 2021. С. 197-201.
2. Аленін Ю. П., Аркуша Л. І., Гловчук І. В., Волошина В. К., Малахова О. В., Торбас О. О. / за ред. В. К. Волошиної. Досудове розслідування: навчально методичний посібник. 2020. 141 с. URL: [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12565/2020%](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12565/2020%0).
3. Ганзицька Т. С., Штанько М. В. Міжнародні стандарти прав людини: теорія та практика реалізації в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 4. С. 16-18 URL: http://parjournal.in.ua/wp-content/uploads/2020/07/4_2015.pdf.
4. Бусов Д. М. Предмет і межі доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях. Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях: матеріали круглого столу (26 липня 2016 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 16-19.

Пасічна Я. О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівського державного університету внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІП «ЗАРЕЄСТРОВАНА ЗБРОЯ» У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

У сучасних умовах війни проти росії зростання рівня злочинності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, включаючи трофейну, втрачену на полі бою чи залишену на тимчасово окупованих територіях, особливого значення набуває використання інформаційних ресурсів у діяльності органів досудового розслідування. Так, інформаційна підсистема «Зареєстрована зброя» є одним із ключових елементів інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності, оскільки вона акумулює відомості

про обіг цивільної, службової та іншої законно зареєстрованої зброї на території держави. Її ефективне функціонування безпосередньо впливає на якість розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї, насильницькими посяганнями, а також на забезпечення публічної безпеки загалом. Тому виникає потреба визначити проблемні питання та шляхи підвищення ефективності використання ІП «Зареєстрована зброя» в досудовому розслідуванні.

Перш за все потрібно зазначити, що інформаційна підсистема «Зареєстрована зброя» виконує важливу доказову та орієнтуючу функцію у досудовому розслідуванні. Дані, що містяться в ній, дозволяють оперативно встановлювати власника зброї, перевіряти законність її придбання, зберігання та використання, а також співвідносити наявну зброю з конкретними подіями кримінального правопорушення. Як слушно вказує Бабій О.І.: «водночас на практиці використання цієї підсистеми супроводжується низкою проблемних питань, які суттєво знижують її потенціал як ефективного інструменту кримінального провадження» [1, с. 131].

На нашу думку, однією з ключових проблем є неповнота та несвоєчасність оновлення інформації. У багатьох випадках відомості про зміну власника зброї, її втрату, викрадення або знищення не вносяться до бази даних оперативно, що створює прогалини у відображенні реального стану обігу зброї. У процесі досудового розслідування це може призводити до помилкових висновків, ускладнювати ідентифікацію об'єктів та осіб, а також затягувати строки проведення слідчих (розшукових) дій. Наприклад, наразі в умовах запровадження Єдиного реєстру зброї, слідчі часто стикаються з ситуацією, коли в ЄРЗ зброя вже зареєстрована, бо громадянин подав документи, скориставшись додатком «Дія» та авторизувавшись на порталі МВС «Єдине вікно громадянина», а у внутрішній підсистемі НПУ «Зареєстрована зброя» дані ще не оновилися.

В свою чергу, на сьогодні суттєвою проблемою залишається і технічний аспект функціонування інформаційної підсистеми. Обмежена інтеграція ІП «Зареєстрована зброя» з іншими державними інформаційними ресурсами, зокрема з реєстром досудових розслідувань, судових рішень, адміністративних правопорушень, не дозволяє використовувати інформацію комплексно. Відсутність автоматизованого обміну даними змушує слідчих і прокурорів витрачати значний час на додаткові запити та перевірки, що негативно позначається на оперативності розслідування.

Разом із тим, слід зазначити, що використання відомостей з інформаційної підсистеми «Зареєстрована зброя» у кримінальному провадженні супроводжується певною процесуальною невизначеністю. Хоча такі відомості можуть бути залучені стороною обвинувачення у формі документів відповідно до ст. ст. 93, 99 КПК України, кримінальний процесуальний закон не встановлює імперативних вимог щодо способу їх фіксації, засвідчення та приєднання до матеріалів кримінального провадження. За таких умов питання доказового значення відповідної інформації вирішується судом у

межах оцінки її належності та достовірності відповідно до ст. 94 КПК України, що у практичній площині може знижувати ефективність використання даних цієї інформаційної підсистеми.

Окрім того, проблемним залишається також рівень підготовки посадових осіб, які безпосередньо працюють з інформаційною підсистемою. Недостатні навички аналітичної обробки даних, формальний підхід до використання інформації, відсутність належного навчання щодо можливостей системи призводять до того, що її потенціал використовується лише частково. При цьому, у результаті ІП «Зареєстрована зброя» часто сприймається як допоміжний реєстр, а не як повноцінний інструмент криміналістичного аналізу [2, с. 57-58].

В свою чергу, окрему увагу слід приділити проблемі інформаційної безпеки та захисту персональних даних. З огляду на чутливий характер інформації про власників зброї, будь-які витоки або несанкціонований доступ можуть мати серйозні правові та соціальні наслідки. Недостатній рівень технічного захисту або контролю за доступом до підсистеми підриває довіру до неї та обмежує можливості її використання у досудовому розслідуванні.

Шляхи підвищення ефективності використання ІП «Зареєстрована зброя» у досудовому розслідуванні мають носити комплексний характер і охоплювати організаційні, нормативні, технічні та кадрові заходи. Передусім необхідним є забезпечення своєчасного та повного внесення відомостей до інформаційної підсистеми шляхом встановлення чіткої відповідальності за актуалізацію даних і посилення контролю за цим процесом.

Крім того, важливим напрямом є вдосконалення нормативної бази, яка регулює використання інформації з ІП «Зареєстрована зброя» у кримінальному провадженні. Законодавче закріплення процесуального статусу таких відомостей, визначення порядку їх документування та долучення до матеріалів справи сприятиме підвищенню їх доказового значення і зменшенню ризиків процесуальних порушень.

Суттєвого підвищення ефективності можна досягти шляхом технічної модернізації інформаційної підсистеми та її інтеграції з іншими державними реєстрами. Створення єдиного інформаційного простору дозволить автоматизувати аналітичні процеси, оперативно виявляти зв'язки між подіями, особами і об'єктами, а також підвищити швидкість реагування на кримінальні правопорушення [3, с. 91].

Таким чином, узагальнюючи все вищевикладене можемо зробити висновок, що інформаційна підсистема «Зареєстрована зброя» є важливим інструментом забезпечення ефективності досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із обігом зброї та боєприпасів. Усунення наявних проблем і реалізація комплексних заходів з її вдосконалення дозволять підвищити якість доказування, зміцнити правопорядок і сприятимуть забезпеченню громадської безпеки в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Бабій О.І. Криміналістичний аналіз вогнепальної зброї: теоретичні та практичні аспекти. Київ: НДУВС, 2022. 234 с.

2. Сидоренко І.В. Превентивні заходи у сфері контролю за обігом зброї. Науковий вісник МВС України. 2023. Вип. 28. С. 56-63.

3. Сидоренко Н. С. Взаємодія органів досудового розслідування з органами кримінального судочинства. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 3 (38). С. 90-93.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї : Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 : станом на 19 лип. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

6. Про затвердження Положення про функціональну підсистему «Єдиний реєстр зброї» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ : Наказ МВС України від 10.01.2022 № 2 : станом на 23 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-22#Text>

Перетятко М.А.

Прокурор відділу обласної прокуратури
(Львівська обласна прокуратура)

ПРОВОКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА СУДОВА ПРАКТИКА

Однією із найбільш дискусійних проблем сучасного кримінального процесу України є провокація злочину. Відсутність чіткого визначення цього поняття у національному законодавстві, створює труднощі для правозастосовної практики та викликає необхідність звернення до напрацьованих доктрини і прецедентної практики міжнародних судових інституцій. Вказане дослідження є актуальним через нагальну потребу встановлення меж між законною діяльністю правоохоронних органів щодо виявлення та документування злочинів і недопустимим підбурюванням осіб до протиправної поведінки.

Опосередкована згадка провокації міститься у частині третій статті 271 Кримінального процесуального кодексу України, інші норми національного законодавства України не містять цієї дефініції. Вказана норма містить заборону провокувати особу на вчинення злочину з метою подальшого її викриття, допомагаючи вчинити злочин, який вона не вчинила б без такого сприяння, під час проведення контролю за вчиненням злочину. Речі та документи, здобуті таким способом, не можуть використовуватися у кримінальному провадженні.

За своєю правовою природою провокація злочину відрізняється від підбурювання як форми співучасті. Підбурювач активно бере участь у вчиненні злочину, має умисел на його скоєння та формує відповідний умисел у виконавця. На відміну від підбурювання, провокація полягає у штучному створенні умов для вчинення злочину особою, яка попередньо не мала наміру його вчиняти. Від підбурювання провокація відрізняється ще й

суб'єктом, яким вона вчиняється, а саме: безпосередньо працівниками правоохоронних органів та/або особами, що діють за їхнім дорученням.

Із праць вітчизняних дослідників випливає, що ними виокремлено такі ознаки провокації злочину: активні дії правоохоронців, що виходять за межі пасивного спостереження; ініціювання зустрічі з особою; неодноразові наполегливі нагадування та спонукання до дій після відмови; відсутність у особи початкового наміру вчинити злочин. Як зазначає Веретяніков В.О., провокація передбачає вчинення суб'єктом активних та цілеспрямованих дій, метою яких є спонукання особи до вчинення кримінального правопорушення із подальшим викриттям.

Європейський суд з прав людини сформував чіткі методичні критерії оцінки заяв про провокацію злочину, які базуються на матеріальному та процесуальному аспектах. У знаковій справі Тейксейра де Кастро проти Португалії від 1998 року ЄСПЛ вперше надав визначення провокації, відповідно до якого, вона полягає у діях поліцейських або осіб, які діють за їхнім дорученням, що не обмежуються пасивним розслідуванням, а підбурюють (спонукають) до вчинення злочину.

У справі Раманаускас проти Литви від 2008 року, Суд встановив ключові стандарти для розмежування провокації та законного розслідування. ЄСПЛ констатував, що використання таємних методів визнається допустимим лише за умови наявності обґрунтованих підозр про причетність особи до конкретної злочинної діяльності до початку відповідної операції. Ключовим у цьому аспекті також залишається питання про те, чи існував у особи намір вчинити злочин незалежно від втручання правоохоронних органів.

Рішення Чохонелідзе проти Грузії від 2018 року поглибило розуміння процесуального критерію провокації злочину. У цій справі ЄСПЛ визнав порушення Конвенції через те, що національні суди не розглянули належним чином заяву про провокацію та не забезпечили розкриття матеріалів слідства. Судом встановлено, що саме на стороні обвинувачення лежить тягар доказування відсутності провокації.

Згідно із методологією ЄСПЛ можна виокремити три етапи перевірки провокації: попередня оцінка обґрунтованості заяви про провокацію; застосування матеріального критерію для з'ясування активності чи пасивності поведінки органів влади; застосування процесуального критерію щодо належності судового розгляду таких заяв. Матеріальний критерій також включає в себе з'ясування наявності припущень про причетність особи до злочинної діяльності та характеру дій правоохоронців.

Верховний Суд України активно імплементує підходи та позиції ЄСПЛ у національну судову практику. Судова практика останніх років свідчить про те, що питання провокації займає одне з ключових місць при розгляді справ про корупційні злочини та злочини у сфері обігу наркотичних засобів.

Судом неодноразово наголошено, що провокація з боку правоохоронних органів полягає в активних діях для підбурювання особи до вчинення злочину та може виражатися в ініціюванні зустрічі, наполегливих

нагадуваннях, повторних діях у разі відмови. Для встановлення провокації необхідно оцінити всі фактичні та юридичні обставини у сукупності.

Суд у кожному випадку зобов'язаний перевірити заяву про провокацію сторони захисту шляхом безпосереднього дослідження доказів у судовому засіданні, про це постійно наголошує Верховний Суд у своїх правових висновках. Доведення відсутності провокації за стандартом «поза розумним сумнівом» покладається на прокурора. Недоведення відсутності провокації прирівнюється до доведеної її наявності.

Постанова від 18.02.2025 у справі № 495/263/17 Верховного Суду містить покрокову методику застосування критеріїв провокації. Судом підкреслено, що ключовим завданням є необхідність з'ясування наявності у правоохоронного органу припущення щодо причетності особи до вчинення злочину та пасивної поведінки самих правоохоронців. Судом також звернуто увагу на можливість непрямої провокації, що полягає не у безпосередньому підбурюванні, а через співучасника.

Провокація злочину є складним правовим феноменом, який вимагає ретельного дослідження та розмежування із законною діяльністю правоохоронних органів. Аналіз практики ЄСПЛ та Верховного Суду України дає підстави стверджувати, що провокація визнається тоді, коли органи влади переходять межу пасивного спостереження, фактично створюють умови для вчинення злочину та спонукають до нього особу. Ключовими критеріями є активність дій правоохоронців, відсутність початкового наміру особи та належне судове дослідження заяв про провокацію. Подальше вдосконалення законодавства потребує чіткого визначення поняття провокації та процесуальних гарантій захисту від неї.

Список використаних джерел:

1. Шульгін С.О. Правові наслідки проголошення стороною захисту заяви про провокацію злочину: науковий та практичний аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 5. С. 128-134.
2. Гловюк І.В., Дроздов О.М. Провокація злочину та її приховування: матеріали workshop. Національна асоціація адвокатів України. 2020.
3. Веретянников В.О. Провокація злочину в практиці ЄСПЛ: огляд правових позицій. Київ: Вид-во Європейського університету, 2020. С. 18-20.
4. Рішення ЄСПЛ Справа «Тейксейра де Кастро проти Португалії» | LIGA:ZAKON. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/SO1246>
5. Рішення ЄСПЛ у справі Раманаускас проти Литви від 2008 року URL : <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-126069>
6. Рішення ЄСПЛ у справі Чохонелідзе проти Грузії від 2018 року URL : <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/07/Rishennya-u-spravi-Chohonelidze-proti-Gruzii.pdf>
7. Берднік І.В. Провокація злочину: аналіз практики Європейського суду з прав людини та Верховного суду. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 2. С. 108-114.
8. Постанова Верховного Суду колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 18.02.2025 у справі № 495/263/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125484392>

Плюсква А.В.,
аспірант кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРУПИ ПРОКУРОРІВ ПІД ЧАС ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДІ ЩОДО ПРИВЛАСНЕННЯ МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУ- ЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Кримінальні правопорушення щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, належать до категорії складних економічних злочинів, які зазвичай пов'язані із участю службових осіб, що є фігурантами даних кримінальних правопорушень, багаторівневими схемами їх діяльності, необхідністю проведення значної кількості експертиз та великим обсягом документів, які є джерелами доказів. У таких справах нерідко виникає потреба у призначенні не одного прокурора, а групи прокурорів, відповідальних за підтримання публічного обвинувачення.

Водночас практика засвідчує, що формування та діяльність групи прокурорів, саме під час підтримання публічного обвинувачення в даній категорії злочинів, породжує низку проблемних аспектів, починаючи від нормативної невизначеності до процесуальних ризиків, які можуть впливати на допустимість доказів і навіть призводити до скасування судових рішень.

Відповідно до наказу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309, у складних кримінальних провадженнях керівники прокуратур уповноважені визначати групу прокурорів та призначати старшого групи, який забезпечує планування її роботи, розподіл обов'язків, узгодження позицій членів групи, належний обмін інформацією, контроль за своєчасністю та повнотою процесуальних дій і реагування на порушення вимог КПК, тоді як прокурори групи зобов'язані погоджувати свої процесуальні дії та рішення зі старшим, рішення якого є остаточним [1].

Вимогами ст. 37 КПК України передбачено, що прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, має бути визначений керівником прокуратури. Так само керівник прокуратури може визначити групу прокурорів, при цьому один з них призначається старшим групи [2].

Враховуючи вимоги галузевого наказу та КПК України, слід зазначити, що на законодавчому рівні не закріплені вичерпні критерії: підбору прокурорів до групи; розмежування повноважень кожного прокурора з групи; необхідності порядку заміни прокурора в ході судового розгляду; процедурної форми призначення та припинення участі конкретного прокурора. Ця невизначеність, на нашу думку, являється передумовою процесуальних зловживань та порушень.

Разом із тим, як зазначає О. О. Шпак, відсутність у КПК України чітко визначених підстав для створення груп прокурорів у межах кримінального провадження спричиняє поширену негативну практику формування груп у всіх без винятку провадженнях [3].

Однією з найактуальніших проблем є визначення критеріїв підбору до групи прокурорів. Доцільною погодитися з думкою Я. М. Толочко щодо спеціалізації прокурорів саме за категоріями проваджень [4, с. 108-113].

Під час підтримання публічного обвинувачення у справах щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, часто проводяться судові засідання, де виникає необхідність у дослідженні документів, висновків експертиз, проведенні допитів експертів, спеціалістів, бухгалтерів та службових осіб, що породжує потребу в удосконаленні знань у сферах: державних закупівель, бухгалтерського обліку, фінансового контролю, бюджетного законодавства, посадових регламентів органів влади та інших сферах економічної діяльності.

На практиці групи прокурорів зазвичай формуються зі всього штатного складу працівників відділу, фактично "формально", без урахування спеціалізації та навантаження. У результаті цього виникає ризик неправильного формулювання позиції обвинувачення в ході судового розгляду; прокурори не зорієнтовані у фінансових документах, які є джерелами доказів в даних кримінальних провадженнях; не можуть чітко сформулювати питання в ході допитів учасників процесу та суд може поставити під сумнів процес доведеності складу кримінального правопорушення.

Хоч закон вимагає призначення старшого групи прокурорів, проте КПК України [2] не встановлює чіткого механізму розподілу ролей між прокурорами групи, який полягав би: в алгоритмі розподілу обов'язків; меж відповідальності; процедури взаємозаміни. Дані прогалини в законодавстві зумовлюють негативні наслідки в ході процесуальної діяльності прокурорів під час підтримання публічного обвинувачення в суді, що проявляються у: відсутності єдиної стратегії обвинувачення; дублюванні функцій або ігноруванні покладених на члена групи прокурорів обов'язків; конфліктах між прокурорами; ускладненні процесу подання доказів суду та їх належного обґрунтування, з метою доведення складу кримінального правопорушення щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем.

На думку Л. Р. Грицаєнко, обвинувачення є центральним етапом діяльності прокурора у кримінальному провадженні, оскільки під час судового розгляду досліджуються докази та вирішується питання щодо винуватості особи [5, с. 174]. Якість публічного обвинувачення визначає законність і обґрунтованість судового рішення, тому прокурори, залучені до групи, мають здійснювати подання й дослідження доказів чітко та узгоджено відповідно до встановленого розподілу процесуальних обов'язків.

У кримінальних провадженнях щодо привласнення майна, де доказова база ґрунтується переважно на документальних матеріалах, будь-який

процесуальний недолік може суттєво вплинути на результат підтримання публічного обвинувачення в суді. Для підвищення ефективності діяльності групи прокурорів в ході судового розгляду доцільним є: 1) внесення змін до КПК України з метою чіткого врегулювання порядку призначення групи прокурорів, визначення вимог до їх, встановлення меж повноважень та нормативного закріплення підстав і порядку заміни прокурора; 2) упровадження адміністративних стандартів в органах прокуратури, що передбачають внутрішні регламенти формування груп, ведення електронного реєстру їх складу, обов'язкове документування розподілу функцій між прокурорами, результатів участі прокурора в судових засіданнях для створення інформаційної бази підтримання публічного обвинувачення у справі.

Враховуючи наведене, в умовах зростання кількості кримінальних правопорушень щодо привласнення майна, одержаного шляхом зловживання службовим становищем, від чіткості належного забезпечення компетентності прокурорів та процесуальних процедур, значною мірою залежить ефективність підтримання публічного обвинувачення в суді групою прокурорів.

Проблемні питання призначення та організації діяльності групи прокурорів у даній категорії кримінальних проваджень мають комплексний характер. Вони охоплюють практичні недоліки організації роботи прокуратури як органу в цілому і нормативну невизначеність. Вирішення виявлених проблем потребує інституційного вдосконалення органів прокуратури та законодавчих змін, що дозволить забезпечити дотримання прав учасників кримінального провадження та підвищити якість підтримання публічного обвинувачення в суді.

Список використаних джерел:

1. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : Наказ Офіс Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21> (дата звернення: 21.11.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.11.2025).
3. Шпак О. О. Поняття «група прокурорів – процесуальних керівників» та практичні аспекти організації її роботи. Науково-практична Інтернет-конференція, 17 вересня 2015 р. Секція № 6 URL: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1068%3A060915-16&catid=132%3A6-915&Itemid=162&lang=ru
4. Толочко Я. М. Організація роботи прокурора з підготовки до судового розгляду кримінальних проваджень. Наше право. 2014. № 4. С. 108-113.
5. Грицаєнко Л. Р. Прокурорська діяльність в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ, 2013. 174 с.

Полевой А.О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу

та криміналістики факультету № 1

кандидат юридичних наук, доцент

(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Початок збройної агресії Російської Федерації проти України та в подальшому введення в дію режиму воєнного стану на території України скорегували як соціальне життя пересічних українців, так і правове поле нашої держави. Законодавчі зміни вплинули на більшість галузей права та суттєво торкнулись кримінального процесу, зокрема сфери застосування запобіжних заходів під час кримінального провадження.

Запобіжні заходи – це передбачені кримінально-процесуальним законодавством заходи процесуального примусу, які тимчасово обмежують права і свободи обвинуваченого (підсудного) з метою забезпечення його належної процесуальної поведінки [1, с. 382].

14 квітня 2022 року прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної та громадської безпеки» яким передбачено, що жоден інший, більш м'який запобіжний захід, крім тримання під вартою, не може бути застосований під час дії воєнного стану до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень передбачених статтями 109-114-1, 258-258-5, 260, 261, 437-442 Кримінального кодексу України [2, 3].

Розділ IX-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) регламентує особливий порядок проведення досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану, включаючи специфіку застосування запобіжних заходів. Законодавець приділив особливу увагу таким запобіжним заходам, як домашній арешт та тримання під вартою.

У сучасних реаліях, коли тривають регулярні повітряні тривоги та обстріли, застосування домашнього арешту викликає значні труднощі. Особа, щодо якої цей захід обрано, зобов'язана перебувати за адресою, визначеною судовим рішенням, і позбавлена права покидати її навіть для

спуску до укриття. Це суперечить Конституції України, яка проголошує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [4].

Обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та надання дозволу на затримання з метою приводу особою, яка не наділена судовими повноваженнями, може спричинити відступ України від взятих на себе міжнародних зобов'язань відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Такий відступ допускається за умов війни або іншої загрози життю нації, але лише в межах, продиктованих гостротою ситуації, і за умови, що ці дії не суперечать іншим міжнародним зобов'язанням (стаття 15 Конвенції) [5].

Навіть у випадках правопорушень, скоєних в умовах воєнного стану, рішення про застосування певного заходу до особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні таких правопорушень, має бути чітко обґрунтованим і вмотивованим. При цьому слід враховувати всі можливі обставини кримінального провадження.

В умовах воєнного стану законодавець передбачив особливий порядок зміни запобіжних заходів, що регулюється частинами 5 і 6 статті 616 КПК. Зокрема, є можливість замінити запобіжний захід у вигляді застави на особисте зобов'язання, а також змінити домашній арешт на особисте зобов'язання. При цьому, можливість зміни запобіжного заходу передбачена не на всій території України, а лише у місцях ведення активних бойових дій.

Таке рішення приймається слідчим суддею чи судом за клопотанням підозрюваного або обвинуваченого (ч. 5 ст. 616 КПК). Однією з підстав для ухвалення цього рішення є використання заставних коштів на оборонні потреби України шляхом їх переказу на спеціальні рахунки Національного банку. Зважаючи на те, що ці кошти спрямовуються на підтримку української армії в складний для країни період, такі законодавчі нововведення є виправданими та логічними.

Потрібність ухвалення такого рішення в умовах воєнного стану підтверджується пунктом 10 листа Верховного Суду України «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 03.03.2022 № 1/0/2-2 [7].

Зазвичай скасування запобіжного заходу під час судового розгляду може здійснюватися за клопотанням сторін обвинувачення чи захисту на підставі, визначених частинами 1 та 3 статті 331 КПК. В умовах воєнного стану закон встановлює порядок скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації або на особливий період відповідно до статті 616 КПК. При цьому скасування може стосуватися як тримання під вартою (на підставах, зазначених у частині 1 статті 616 КПК), так і інших запобіжних заходів (частина 4 статті 615 КПК). Варто зазначити, що є певні недоліки у визначенні підстав для скасування запобіжного заходу (частина 2 статті 616 КПК), зокрема нечіткість їх

формулювання. Також слід звернути увагу на те, що законодавець використовує оціночне формулювання «за наявності достатніх підстав», що дає простір для різних тлумачень.

Після врегулювання низки питань щодо застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану, законодавець вирішив багато практичних проблем. Проте деякі аспекти залишилися неврегульованими, зокрема: а) необхідність чіткого визначення повноважень прокурора в умовах воєнного стану; б) порядок продовження терміну тримання під вартою у кримінальних справах, де досудове розслідування призупинено; в) регулювання підстав для розгляду клопотань про запобіжні заходи без участі підозрюваного в судових засіданнях за допомогою відеоконференцзв'язку [7].

Особливість скасування запобіжного заходу для проходження військової служби під час мобілізації полягає в тому, що підозрюваний чи обвинувачений подає клопотання прокурору, який може, але не зобов'язаний звертатися до слідчого судді чи суду щодо його скасування. Запобіжні заходи можуть бути скасовані не лише у вигляді тримання під вартою (ч.1 ст. 616 КПК), а й інші їх види (ч.4 ст. 616 КПК).

В умовах воєнного стану доцільно розширити перелік запобіжних заходів для військовослужбовців, які вчинили злочини за статтями 402–405, 407, 408, 429 КК України. Раціональним рішенням може бути запровадження поруки військової частини або відновлення запобіжного заходу у вигляді нагляду командування, як у КПК 1960 року. Командування найкраще знає обставини правопорушення та може оцінити, чи важливіше для військового продовжувати службу, ніж перебувати під вартою.

Під час воєнного стану захисник особи, щодо якої прокурор обрав або продовжив тримання під вартою, може оскаржити це рішення в порядку ст. 303 КПК України, у суді, юрисдикція якого поширюється на відповідне кримінальне правопорушення (ч.4 ст. 615 КПК). Розділ IX-1 КПК визначає особливості застосування тримання під вартою та порядок надання дозволу на затримання, але не регулює інші запобіжні заходи.

Попри логічність більшості змін, окремі нововведення спричиняють правові колізії та потребують доопрацювання. Хоч теоретично порядок скасування тримання під вартою є зрозумілим, на практиці судді стикаються зі складнощами при оцінці обставин справи й ухваленні рішень. Запровадження альтернативних заходів, як-от особиста порука, могло б підвищити ефективність системи.

Водночас деякі юристи застерігають, що розширення повноважень слідчих суддів і прокурорів може призвести до зловживань і ослаблення судового контролю. Тому необхідно зважувати наслідки кожної зміни.

Щодо підстав для скасування запобіжних заходів у воєнний час, доцільно їх розширити для осіб, здатних проходити військову службу. Врахування професійних навичок та підтверджувальних документів дозволить об'єктивніше оцінювати необхідність подальшого обмеження свободи конкретної особи.

Для вирішення даних проблем необхідно застосувати комплексний підхід, а саме:

1. Необхідність удосконалення правових механізмів. Запроваджені законодавчі зміни в умовах воєнного стану є важливими, однак потребують подальшої адаптації та вдосконалення для забезпечення прав людини.

2. Забезпечення балансу між безпекою та правами громадян. Важливо зберегти баланс між необхідністю забезпечення національної безпеки і дотриманням основоположних прав осіб, які перебувають у процесі кримінального провадження.

3. Завдання правової системи. На практиці застосування запобіжних заходів потребує детального аналізу кожного випадку з урахуванням обставин, особливо у контексті воєнного стану, для уникнення порушень прав людини.

4. Розширення підстав для скасування запобіжного заходу. Необхідно враховувати професійні навички підозрюваних під час мобілізації, оскільки це може вплинути на доцільність їхнього перебування під вартою.

Список використаних джерел:

1. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. No 1. С. 381–384.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року No2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=109#Text>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text>.

4. Конституція України від 28 червня 1996 року No 245л/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. No 30. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Міжнародний документ: від 01.08.2021 №995_004. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

6. Особливості застосування Європейської конвенції з прав людини в часи війни. URL : <https://advokatpost.com/osoblyvosti-zastosuvannia-ievropejskoi-konventsii-z-prav-liudyny-v-chasy-vijny-gaiane-nuridzhanian/>.

7. Фоміна Т., Рогальська В. Запобіжні заходи в умовах воєнного стану: що змінилось. URL : <https://zib.com.ua/ua/151472.html>.

Проць Б. М.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)
Науковий керівник
Хитра А. Я.
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ОНЛАЙН-РЕКРУТИНГУ ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Торгівля людьми – це злочин який, який є серйозною проблемою сьогодення, він передбачає використання людей як товару торговцями людей з метою отримання певної вигоди. Це може включати рекрутинг та перевезення людей з подальшою передачею їх для трудової, сексуальної, тощо експлуатації. З початком повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року повстало гостре питання щодо величезної міграційної кризи, яка значно підвищила ризик торгівлі людьми. Окрім цього ворог також вдається до таких засобів боротьби з Україною, спецслужби росії вербують громадян України для здійснення диверсій на нашій території. Зокрема роблять вони це через різноманітні соціальні мережі.

В наш час торгівля людьми набула різних форм, до яких відносяться сексуальна експлуатація, втягнення у злочинну діяльність, усиновлення з метою наживи, використання в збройних конфліктах, примусова праця, тощо. Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми ми маємо наступне визначення цієї дії «торгівля людьми - здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином.» [1]

Умови які диктує нам повномасштабне вторгнення є фундаментом для того щоб онлайн-рекрутинг став домінуючим видом вербування людей. Саме вербування є основним етапом у торгівлі людьми, здійснюючи його зловмисник шукає довірливу жертву яка перебуває в скрутному становищі та починає маніпулювати нею. «Як засвідчує аналіз судової практики, в об'єктивній дійсності вербування фактично завжди здійснюється шляхом запрошування, переконування або умовляння, завдяки чому вдається схилити особу працювати чи надавати послуги на певних умовах. Вербування

може здійснюватися через оголошення про працевлаштування або навчання за кордоном у ЗМІ, у соціальних мережах, туристичних, шлюбних і модельних агенціях, фірмах із працевлаштування за кордоном, через листування тощо.» [2; 232]

Під час розслідування таких злочинів стикаються із низкою складнощів, зокрема з анонімністю злочинців у соціальних мережах. Тимчасові або одноразові номери телефонів та електронні пошти ускладнюють ідентифікацію особистості зловмисника. Також труднощі виникають з тим що контент у соцмережах легко редагується або ж видаляється. «При вчиненні злочинів пов'язаних із торгівлею людьми має місце активне використання мережі Інтернет. Дану мережу використовують для розміщення оголошень про намір або можливість здійснити продаж людини; для знаходження осіб, які здатні надати допомогу (посередницькі послуги) при укладенні незаконної угоди, об'єктом якої є людина; для вербування осіб, які в подальшому стають жертвами злочину, передбаченого ст. 149 КК України. За статистикою Міністерства соціальної політики України та громадської організації «ЛаСтрада-Україна» 43% потерпілих від трудової експлуатації» [3; 149]

Для ефективнішої протидії такій формі торгівлі людьми потрібно здійснювати навчання правоохоронців застосуванню OSINT та інших видів кіберрозвідки, впроваджувати програми аналізу великих масивів даних, автоматичне відстеження підозрілих оголошень, моніторинг відкритих та закритих Telegram-каналів, аналіз бот-мереж, які поширюють фейкові пропозиції роботи, тощо. «Водночас робота наших OSINT-спеціалістів пов'язана і з розшуком колаборантів, отриманням даних щодо контролю російською державою підприємств, розташованих на території України, а також присутністю на нашій території російської агентури тощо. Головне у цій справі – це спільна мета кожного розвідника, а саме здолати ворога. Всі OSINT-спільноти працюють за власною специфікою і вносять свої корективи в перебіг війни. Будь-яке місце у цій війні унікальне, тож кожна людина може взяти OSINT-зброю у свої руки та протидіяти російським фейкам та усебічно допомагати нашим військовим задля перемоги.» [4; 156]

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» - редакція від 31.03.2023
2. Клімова, І. А. "ВЕРБУВАННЯ ЛЮДИНИ ЯК ФОРМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ." Редакційна колегія (2022): 231
3. Огірко, О. І. "ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.": 149
4. Рябцева, Д. О., and Т. І. Гудзь. "OSINT як засіб боротьби в російсько-українській війні." Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.(м. Вінниця, 31 трав. 2023 р.).-Вінниця: ХНУВС, 2023.-С. 155-157, 2023.

Ришканич С.М.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)
Науковий керівник
Татарин І. І.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У своїй професійній діяльності слідчі підрозділи нерідко постають перед певними труднощами, що можуть перешкоджати їхній професійній діяльності. На даний момент одним із найбільш проблематичних питань проведення досудового розслідування та подальшого притягнення особи до кримінальної відповідальності є розгортання на території України повномасштабної війни та запровадження у зв'язку із цим правового режиму воєнного стану.

Труднощі пов'язані в першу чергу із небезпечною для життя обстановкою на території, де ведуться бойові дії, що робить таку територію важкодоступною або недоступною взагалі для підрозділів, які здійснюють досудове розслідування. Перші зміни до кримінального процесуального законодавства, які мали на меті покращити механізм виконання слідчими підрозділами своїх повноважень в умовах воєнного стану, були запроваджені у 2022 році та являли собою правки до ст. 615 КПК України. З огляду на те, що з 2014 року на сході країни проводилась антитерористична операція, стаття, яка регламентує порядок здійснення досудового розслідування у специфічних умовах, була наявна, однак потребувала редагування та адаптації до вимог правового режиму воєнного стану. Так, наприклад, на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», було змінено назви розділу XI1 і ст. 615 КПК України на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» та запропоновано таку редакцію статті, яка стала підґрунтям для подальшого вдосконалення. Вказаний Закон затвердив також появу ст. 615-1 КПК України, яка регламентує порядок відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану [4].

Окрім цього, розділ XI1 КПК України було доповнено ст. 616, яка роз'яснює підстави та алгоритм скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та/або військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського

і старшинського та офіцерського складу або зміна запобіжного заходу з інших підстав [3].

Аналізуючи положення розділу XI1 КПК України, такі дослідники, як Тищенко О.І., Власенко Д.Р., Гущин О.О., пропонують класифікувати викладені норми на три групи:

- 1) такі, що звужують сферу судового контролю;
- 2) такі, що пролонгують строки в кримінальному провадженні;
- 3) такі, що забезпечують здійснення правосуддя при проведенні кримінального провадження [1, с.547-548].

Подібна класифікація найбільш яскраво демонструє вимоги правового режиму воєнного стану. Таким чином, законодавець оптимізує правові норми для їхнього функціонування в умовах відсутності слідчого судді, відсутності об'єктивної можливості виконання процесуальних дій у встановлені законодавством строки, та вирішує окремі проблемні питання, які можуть виникнути у ході проведення досудового розслідування. Так, наприклад, якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 КПК України, - такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, а за відсутності доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань - рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова, яка повинна містити відомості, передбачені частиною п'ятою статті 214 КПК України [2].

Якщо говорити про практичні аспекти проведення досудового розслідування в умовах правового режиму воєнного стану, варто зважати на те, що законодавцем було внесено зміни до окремих положень про слідчі розшукові дії. частину четверту ст. 230 КПК України було змінено наступним чином: «Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу», а абзац другий частини сьомої цієї ж статті викладено в такій редакції: «Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 цього Кодексу» [4].

Отже, в умовах запровадження правового режиму воєнного стану внесення поправок до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема до статей 615, 615-1, 616, дало змогу адаптувати механізми кримінального провадження до специфічних умов воєнного часу. Запроваджені нововведення дозволили частково компенсувати неможливість здійснення окремих процесуальних дій у звичайному порядку, зокрема через

відсутність слідчого судді, обмежений доступ до територій бойових дій або технічні перешкоди.

Разом із тим, аналіз положень розділу XI1 КПК України та наукових підходів до його оцінки свідчить, що основна мета змін полягає у забезпеченні балансу між потребами правосуддя та об'єктивними обмеженнями, викликаними війною. Звуження сфери судового контролю, подовження процесуальних строків і запровадження альтернативних процедур спрямовані на збереження дієздатності системи кримінального судочинства навіть за надзвичайних обставин.

Таким чином, модернізація кримінального процесуального законодавства в умовах воєнного стану стала необхідною та закономірною реакцією держави на виклики часу, що сприяє підвищенню ефективності досудового розслідування, забезпеченню невідворотності покарання та зміцненню принципу верховенства права навіть у період збройного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Гущин О.О, Власенко Д.Р, Тищенко О.І. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану: законодавчі новації. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. С. 546–548. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/131>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав : Закон України від 15.03.2022 № 2125-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20#Text>
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>

Ряшко О.В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

**ПЕРЕХРЕСНИЙ ДОПИТ:
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ**

З усіх засобів та способів отримання доказової інформації допит є найпоширенішим та водночас найскладнішим, оскільки вимагає від особи, що допитує наявності високих комунікативних навичок, знання психології людини та вміння застосувати це на практиці. Допит – це процесуальна дія, яка регламентована кримінальними процесуальними нормами та спрямована на отримання інформації, що має значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Кінцева мета допиту полягає в отриманні достовірних показань, які можуть бути покладені в основу процесуального рішення та підставі яких у судовому засіданні можливості прийти до висновку щодо винуватості або невинуватості особи.

Українське законодавство передбачає такі види допиту: прямий (основний), перехресний та шаховий або одночасний допит кількох уже допитаних осіб. Прямий допит - це перший допит свідка стороною, яка представляє показання цього свідка в якості доказу. Допит цього свідка протилежною стороною є перехресним допитом. Останній виступає не тільки як засіб перевірки доказів, але і як контраргумент та спростування доказу противника. Перехресний допит можна визначити як допит свідка протилежною стороною з обставин, які були предметом прямого допиту, з метою перевірки цих даних, їх джерел і носія, а також для одержання нових відомостей від цієї особи.

У змагальному процесі перехресний допит — один з найважливіших засобів дослідження доказів і, без сумніву, небезпечний і для того, хто допитує. Одним необережним запитанням можна знищити плоди напрацювань всього судового процесу. В суді за участю присяжних значимість перехресного допиту зростає. Допит стає домінантою судового змагання. Звідси висновок, що ненадання права на перехресний допит може потягнути неповноту судового слідства та неприпустимість використання таких показань, що підтверджує практика ЄСПЛ. Відповідно до підпункту "сі" п. 3 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод кожний обвинувачений, як мінімум, має право допитувати свідків, які дають показання проти нього, або право на те, щоб ці свідки були допитані. В українському процесі це право, на жаль, належним чином не реалізовується.

Частина 2, п. 5 ст. 87 КПК зазначає, що суд зобов'язаний визнати істотним порушенням прав людини порушення права на перехресний допит. Отже, адвокат має чітку правову базу для обстоювання свого права на проведення перехресного допиту.

У кримінальному судочинстві перехресний допит відомий як спосіб перевірки та одержання достовірних доказів. Саме під час такого допиту є реальна можливість вирішити питання щодо дискредитації особи свідка та його показань. Розрізняють наступні види перехресного допиту: первісний, повторний та додатковий.

Погоджуємося з думкою, що будь-яке судження в суді тільки тоді набуває належної повноти, якщо воно підтверджено перехресним допитом. Кожна сторона повинна забезпечуватися правом на проведення перехресного допиту, навіть сама можливість його проведення вже є гарантією достовірності та допустимості фактів, що встановлюються. Загальновідомим є той факт, що істиною в суді визнається результат згоди сторін, що досягається у судовому процесі, тобто квазі істина, яка може збігатися або суперечити істині об'єктивній.

Сторона (ст. 22 КПК) здійснює захист на основі змагальності, що передбачає самотійне обстоювання своїх правових позицій. Функції обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той же орган чи службову особу. Захист здійснює підозрюваний або обвинувачений та його захисник. На суд покладається обов'язок створити необхідні

умови для реалізації сторонами своїх прав при збереженні об'єктивності і неупередженості.

Слід наголосити, що послідовність проведення допитів повинна залежати від обставин вчиненого кримінального правопорушення та обсягу обізнаності з ними потерпілого та свідків. Суду варто в ухвалі про визначення обсягу та порядок дослідження доказів максимально повно задовольняти бажання сторін, оскільки вони ґрунтуються на розроблених ними правових позиціях і продуманій стратегії та тактиці проведення дослідження доказів. За чинним КПК України свідки та потерпілі допитуються за правилами прямого та перехресного допиту. Незважаючи на те, що питання проведення прямого та перехресного допиту регулюють лише положення ч.ч. 6–8 ст. 352 і ст. 353 КПК України, за цими нормами стоїть справжня революція в допиті свідків і потерпілих, проведення якого тепер має здійснюватися за абсолютно новими стандартами.

У судовому розгляді першою стороною, яка має право допитати свідка є сторона, за ініціативою якої він був викликаний. У повноваження суду входить лише контроль та забезпечення порядку судового засідання, лише за клопотанням сторони суд уповноважений знімати з розгляду питання, що не стосуються предмету кримінального провадження (справи). Якщо свідок надає нечітку інформацію щодо обставин кримінального правопорушення, які підлягають встановленню, то у такому випадку суд вправі вимагати від свідка однозначної відповіді, але лише після заслуховування питань потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, їх представників та законних представників або у випадках дослідження інших доказів.

Основна мета перехресного допиту, дискредитувати свідка протилежної сторони, продемонструвавши повну неспроможність його показань, за допомогою навідних питань довести, що свідок або дає неправдиві свідчення, або сумлінно помиляється. Проте, основною проблемою такого допиту є те, що до нього складно підготуватися заздалегідь, адже навідні запитання треба формулювати «на місці» і задавати відразу після проведення прямого допиту [1, с. 185]

Законні форми психологічного впливу на судовому допиті спрямовані на встановлення істини, але при цьому не повинні порушувати прав людини. Збалансований підхід, що поєднує в собі професійні знання і повагу до особистості допитуваного, є ключем до ефективного проведення допиту [2, с. 465]

Однозначним є той факт, що достовірність та повнота інформації, яка підлягає встановленню та входить до предмету доказування напряму залежить від ефективної підготовки прокурора та захисника до дослідження доказів у судовому засіданні. Якщо прямий допит спрямований на формування підстав для аргументів сторони, то перехресний допит виступає контрдоказом та засобом спростування доводів протилежної сторони.

В ході підготовки до допиту, якщо існує така можливість, необхідно вивчити соціально-демографічні дані, психологічні, психофізіологічні якості і стан допитуваної особи. Зрозуміло, заздалегідь важко передбачити, знання яких саме якостей і станів особистості потрібне в ході допиту, проте в будь-якому разі бажано мати уявлення про такі особливості особистості допитуваного, як стать, вік, освіта, професія, інтереси, рівень культури, погляди, психологічні якості (характер, темперамент, воля, емоційні риси), можливі психологічні стани в момент допиту (розгубленість, пригніченість, страх, самовпевненість тощо). Весь хід допиту можна умовно уявити як тактичну боротьбу двох сторін із протилежними інтересами [3, с. 285]

Зазвичай, допитуваному небайдужа реакція присутньої в залі публіки, що здатна кардинально змінити його настрій, негативно позначитися на процесі пригадування та відтворення обставин, які стосуються предмета допиту, створити негативний емоційний стан і тим самим ускладнити встановлення істини. Крім того, реакція присутніх у залі осіб у деяких випадках може виступати як своєрідна форма навіювання, під впливом якого свідки іноді можуть змінювати свої показання. Для особи, яка веде допит, у такій обстановці ускладнюється встановлення особистого контакту, використання окремих прийомів допустимого психологічного впливу. Водночас у підсудного та його прибічників серед присутньої публіки з'являється можливість застосування вербальних і невербальних способів впливу на потерпілих, свідків обвинувачення, що вимагає від головуючого судді підвищеного контролю за поведінкою обвинуваченого та порядком у залі судового засідання. Спостереження за поведінкою присутніх у залі суду зацікавлених осіб з одного боку дозволяє своєчасне припинення спроб тиску на особу, яка дає показання, а з іншого – отримання інформації щодо ставлення вже допитаних осіб до тих чи інших елементів предмета допиту з метою оцінки наданих ними відомостей [4, с. 14]

Список використаних джерел:

1. Костюченко, О. Ю. (2021). Особливості проведення прямого та перехресного судового допиту свідків і потерпілих. Вісник кримінального судочинства, (3-4), 184-187. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.3-4/184-187>

2. Лимар С.Р., Чорний Г.О. Психологічний вплив при допиті у суді: поняття, форми та особливості застосування. Юридичний науковий електронний журнал. № 11/2024. С. 463-466

3. Валерія Чернецька. Види судових допитів у кримінальному процесі України. Кримінальний процес 3/2021. С. 284-288

4. Мирошниченко Ю. М. Судовий допит у кримінальному провадженні / за ред. проф. А. Ф. Волобуєва. Кропивницький: ДонДУВС, 2023. 97 с.

Савчин Р. Ю.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Гуцуляк Ю. В.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасна правоохоронна діяльність неможлива без потужної інформаційної інфраструктури. У умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, зростання кіберзлочинності, транснаціоналізації злочинних проявів та необхідності швидкого реагування на загрози ефективність Національної поліції України значною мірою визначається рівнем її інформаційного забезпечення. Саме якісна, актуальна, достовірна та оперативно доступна інформація стає ключовим ресурсом, що дозволяє реалізовувати основні завдання поліції — захист прав і свобод людини, забезпечення публічної безпеки та протидію злочинності.

Варто зазначити в існуванні різних понять «інформаційного забезпечення». На думку Реца В.В «під поняттям «інформаційне забезпечення» можна розуміти не тільки процес забезпечення інформацією, але і сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка знаходиться в системі і використовується у процесі функціонування інформаційні наповненого ядра» [1; с.115].

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» - публічна інформація - це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом.

Згідно з Законом України «Про Національну поліцію», ст. 25 вказує, що поліція «здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених цим Законом. Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; 2) користується базами (банкami) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; 3) здійснює інформаційно-

пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями». На нашу думку, наведені положення Закону дозволяють розглядати інформаційне забезпечення Національної поліції не як технічну чи допоміжну функцію, а як комплексну систему, що поєднує внутрішню інтеграцію в єдину інформаційну систему МВС, широке міжвідомче інформаційне співробітництво всередині держави, активну власну аналітичну діяльність та повноцінну участь у міжнародному інформаційному обміні — все це виключно в межах та для реалізації прямих повноважень поліції.

Відповідно до положення «Про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України» затверджене Наказом МВС України від 12.10.2009 № 436 завданнями інформаційного забезпечення діяльності Національної поліції України є: 1. автоматизація процесів обліку отриманої інформації, обробки інформаційних запитів, пошук та відбір необхідної інформації; 2. виконання інформаційно-пошукових заходів, проведення аналітичних досліджень; 3. обмін інформацією між інтегрованими банками даних ІПС відповідних рівнів та забезпечення постійного зв'язку між ними, уніфікація технологічних процедур опрацювання документів, збирання, реєстрації, накопичення та обробки інформації, що надходить до кожного з банків даних; 4. постійне формування, оновлення та адміністрування банків даних ІПС, забезпечення достовірності, оперативного доступу та збереження інформаційного ресурсу; 5. формалізація технологічних процесів обробки інформації, визначення типових маршрутних технологічних схем для їх виконання; 6. забезпечення надійного зберігання інформаційних обліків, максимально зручна їх систематизація; 7. забезпечення комплексного захисту інформації та розмежування доступу до інформації, що зберігається в ІПС; 8. автоматизація збирання даних про результати виконання технологічних процесів щодо інформаційних обліків, формування аналітичних і статистичних звітів (довідок); 9. інформаційне забезпечення управлінської діяльності, підготовка аналітично-довідкових матеріалів; 10. наскрізний контроль (підрозділ контролю, керівник ОВС, безпосередній виконавець) за своєчасністю і повнотою надання первинних облікових та інформаційно-пошукових документів, проведення аналізу їх повноти, сумісності та об'єктивності

На нашу думку, завдання інформаційного забезпечення діяльності Національної поліції України, викладені в Положенні про ІПС (2009), зводяться до створення єдиної, автоматизованої, захищеної та постійно оновлюваної інформаційної системи, яка забезпечує швидкий пошук, обробку, аналіз та обмін достовірними даними для всіх рівнів поліції.

Система має автоматизувати облік і пошук інформації, уніфікувати процеси, гарантувати надійне зберігання та захист даних, формувати аналітичні матеріали й звіти, забезпечувати управлінські рішення та

здійснювати наскрізний контроль якості й своєчасності надходження інформації — усе це виключно для ефективного виконання повноважень поліції.

Отже, під поняттям інформаційного забезпечення діяльності Національної поліції України варто розуміти комплексну, постійно діючу систему організаційних, правових, технічних, програмних, кадрових та аналітичних заходів, спрямованих на своєчасне забезпечення всіх підрозділів поліції достовірною, актуальною, повною та безпечно обробленою інформацією, необхідною для ефективного виконання завдань із захисту прав і свобод людини, забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності (включаючи кіберзлочинність), а також для якісного управлінського прийняття рішень на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1. Рец, В. В. "Інформаційне забезпечення діяльності Національної поліції як інструментарій у боротьбі зі злочинністю." (2019). URL:<https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/4959/1/23.pdf#Text>
 2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 01.12.2025)
 3. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII (чинна редакція від 12.09.2025) // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 01.12.2025).
- Наказ МВС України від 12.10.2009 № 436 «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України» (втратив чинність з 08.02.2022) // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09#Text> (дата звернення: 01.12.2025)

Сагайдак М.,

здобувач рівня вищої освіти «магістр»
(Національна академія внутрішніх справ)

OSINT ЯК ІНСТРУМЕНТ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ

Отримання інформації у відкритих джерелах в інтересах розкриття і розслідування злочинів – одне з актуальних напрямків вдосконалення діяльності правоохоронних органів. Діяльність по отриманню розвідувальної інформації з відкритих джерел кіберпростору отримала назву OSINT – Open Source INTelligence (відкриті джерела розвідки). У сферу інтересів OSINT входить добування та аналіз офіційних документів, проектів статутів, відстеження нових наукових розробок, баз даних, комерційних і державних сайтів, мережевих щоденників і багато іншого [2, с. 135].

Величезна перевага OSINT полягає в тому, що він дозволяє працювати з інформацією, яка вже доступна публічно і не потребує негайного втручання в приватне життя. Це дає змогу кримінальній поліції діяти швидше, масштабніше й інколи навіть точніше, ніж за традиційних методів оперативно-розшукової діяльності. Розглянемо ключові можливості OSINT, які демонструють його практичну цінність для кримінальної поліції.

– Аналіз соціальних мереж, форумів та відкритих профілів дозволяє встановити особу правопорушника за нікнеймом, фотографією чи характерними ознаками профілю. Пошук асоційованих акаунтів однієї особи через схожі аватари, підписи або геолокацію допомагає відновити повну картину зв'язків.

– Однією з важливих переваг використання технології OSINT є можливість аналізувати великі обсяги даних за короткий час, що дає змогу оперативно реагувати на зміни в ситуації та адаптувати стратегії протидії. Крім того, використання автоматизованих систем допомагає зменшити витрати часу та ресурсів на збір та обробку інформації, що є критичним у ситуаціях кризи [1, с. 55].

– На перший погляд звичайне фото чи відео може містити деталі місцевості, які допомагають ідентифікувати локацію. Навіть коли метадані видалено, досвідчений аналітик може встановити місцезнаходження за сукупністю візуальних ознак. Це особливо важливо для відстеження злочинної діяльності та запобігання правопорушенням.

– Аналіз друзів, підписок, груп і коментарів дозволяє створити карту соціальних взаємодій, що стає підставою для визначення співучасників, ролей у злочинній групі або реальної взаємодії між фігурантами справи.

– OSINT також дозволяє збирати доказову інформацію: повідомлення, де особа демонструє заборонені дії, інформацію щодо підготовки злочинів або координації злочинних мереж. Крім того, OSINT використовується для моніторингу кіберзагроз та кіберзлочинності, включаючи аналіз форумів, даркнет-ресурсів і витоків баз даних [5, с. 15-16].

Проте попри значні можливості, використання OSINT кримінальною поліцією в Україні має низку серйозних правових прогалин:

1) Відсутність чіткого правового статусу OSINT. Дані з відкритих джерел фактично використовуються й зараз, але ні закон «Про оперативно-розшукову діяльність», ні КПК не встановлюють процедури їхнього збору, фіксації та подальшого використання в кримінальному провадженні. У результаті виникає питання: чи можуть матеріали OSINT бути доказами, чи вони залишаються лише оперативною інформацією.

2) Проблеми з допустимістю доказів. Слідчі та оперативники часто стикаються з тим, що зібрану з відкритих джерел інформацію суд може не прийняти через порушення процедури фіксації або неможливість підтвердити її незмінність. Наприклад, звичайний скріншот публікації в соцмережі не завжди вважається належним доказом, якщо не забезпечено технічні способи гарантування автентичності: цифрові підписи, хешування, архівація з фіксацією часу. Так само не визначено, хто саме має право здійснювати таку фіксацію: оперативник, слідчий чи експерт.

3) Ризик порушення права на приватність. Межа між відкритою інформацією та втручанням у приватне життя інколи є розмитою. Наприклад, користувач може мати «відкритий» профіль, але не очікувати, що поліція буде системно аналізувати його активність, будувати профіль поведінки чи

створювати соціальну мережу зв'язків. Окремим дискусійним питанням є використання поліцією псевдоакаунтів для збору інформації або моніторинг закритих груп без ухвали слідчого судді. Відсутність чіткої регламентації створює ризики порушення статей 31, 32 Конституції України та статті 8 Європейської конвенції з прав людини.

4) Використання автоматизованих інструментів та ШІ. Багато OSINT-систем працюють на основі алгоритмів розпізнавання облич, аналізу великих даних чи автоматичного скрейпінгу. Проте правовий статус таких алгоритмів, порядок їх використання та межа відповідальності за їхні помилки фактично не врегульовані. Це створює ситуацію, коли поліція має потужні технічні можливості, але законодавство не визначає, як саме їх можна застосовувати.

5) Міжнародні обмеження та доступ до даних. Соціальні мережі нерідко змінюють політику доступу, блокують автоматизований збір даних або обмежують API. Багато компаній зберігають інформацію на серверах за кордоном, і отримання таких даних у формі, прийнятній для суду, може бути складним або неможливим без міжнародної правової допомоги [3, с. 86-87].

Усе це свідчить про необхідність удосконалення правового регулювання. Доцільно законодавчо закріпити поняття OSINT, визначити його місце в системі кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності. Потрібно розробити стандартизовану процедуру фіксації відкритих даних, яка включає цифрові підписи, хешування та верифікацію отриманої інформації. Водночас важливо встановити чіткі гарантії захисту прав людини, зокрема межі допустимого аналізу персональних даних без отримання спеціального дозволу.

Підвищення кваліфікації працівників поліції є ще одним необхідним кроком. Сучасні OSINT-інструменти вимагають не лише технічної грамотності, а й розуміння юридичних нюансів, ризиків та меж використання відкритих даних. Створення спеціалізованих підрозділів або введення OSINT-посад допоможе забезпечити належний рівень компетентності та уніфікувати практику [4, с. 131].

У підсумку можна сказати, що OSINT є надзвичайно потужним інструментом кримінальної поліції, здатним значно прискорити розкриття злочинів та зробити правоохоронну діяльність ефективнішою. Проте відсутність чітких юридичних рамок та процедур створює ризики як для допустимості доказів, так і для дотримання прав людини. Тому розвиток OSINT в Україні потребує комплексного підходу – поєднання законодавчого врегулювання, технологічної стандартизації та професійного навчання фахівців. Тільки в такому разі OSINT стане справді повноцінним і безпечним інструментом у роботі кримінальної поліції.

Список використаних джерел

1. Батанов Є. А. Сучасні можливості технології «OSINT» у кримінальному аналізі в умовах воєнного стану : дис. ... канд. юрид. наук / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2023. 205 с.

2. Білобров, А. В., Клімушин, П. С. Використання технологій OSINT для отримання інформації. Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 27 травня 2020 року), с.135-137.
3. Коваленко Р., Кисельов А. Сучасні можливості технології «osint» у кримінальному аналізі в умовах воєнного стану. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 15 берез. 2024 р. С. 85–87.
4. Кудінов С.С., Шехавцов, Р. М. Правове регулювання використання OSINT та його результатів під час встановлення обставин кримінальних правопорушень. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична) 3 (2025): 126–133.
5. Містерман І. М. Оцінка можливостей OSINT для виявлення та реагування на кіберзагрози : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра: спец. 125 - кібербезпека / наук. кер. М. А. Стадник. Тернопіль : Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, 2024. 75 с.

Саманчук О. Р.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Гуцуляк Ю. В.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ДОСТУПУ ДО ВІДОМОСТЕЙ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ

У системі кримінального провадження особливе місце посідають криміналістичні обліки та Єдиний реєстр досудових розслідувань як інформаційні ресурси, що забезпечують комплексну фіксацію, зберігання та опрацювання відомостей про злочини, їх учасників, а також матеріали, що мають доказове значення для досудового розслідування. Доступ до цих даних є надзвичайно важливим для ефективного здійснення кримінального провадження, забезпечення законності та правопорядку, однак він супроводжується низкою процесуальних обмежень та регламентів, що мають гарантувати баланс між оперативністю слідчих дій та захистом прав і свобод учасників процесу.

Перш за все слід звернути увагу на природу криміналістичних обліків. Вони являють собою спеціалізовані інформаційні системи, в яких накопичуються відомості про осіб, транспортні засоби, зброю, документи та інші об'єкти, що можуть бути пов'язані з кримінальною діяльністю. Такі обліки виконують функції централізованої бази даних, яка є джерелом інформації для органів досудового розслідування, експертних установ та судових органів. Водночас обсяг і структура цих даних вимагають суворого регулювання доступу, що зумовлено необхідністю запобігання витоку, неправомірному використанню та порушенню прав громадян [1, с. 47].

Єдиний реєстр досудових розслідувань являє собою електронну систему, що фіксує інформацію про зареєстровані кримінальні провадження, хід досудового розслідування, матеріали та документи, які становлять основу кримінального процесу. Це інформаційний ресурс, який дозволяє забезпечити прозорість та контроль за діяльністю слідчих органів, надає можливість швидко отримувати доступ до актуальних даних, що підвищує ефективність розслідування. Проте порядок доступу до такого реєстру повинен бути чітко визначеним законом та відповідати принципам законності, пропорційності та захисту персональних даних.

Процесуальний порядок доступу до відомостей криміналістичних обліків та Єдиного реєстру досудових розслідувань регламентується нормами Кримінального процесуального кодексу України а також окремими підзаконними актами що визначають правила роботи з інформацією, її класифікацію та умови доступу. Зокрема доступ до цих даних мають право отримувати уповноважені особи правоохоронних органів які беруть участь у розслідуванні злочинів а також суди прокурори адвокати за умови дотримання визначених процесуальних вимог [2, с. 133].

Разом з тим, важливою складовою є процедура оформлення запиту на отримання інформації що міститься у криміналістичних обліках та Єдиному реєстрі досудових розслідувань. Запит має бути мотивованим містити посилання на конкретні підстави та мету використання відомостей. Порухення встановленої процедури може стати підставою для відмови у доступі або навіть відповідальності за неправомірне використання інформації. Це гарантує дотримання принципу законності та захищає від можливих зловживань у процесі отримання та використання даних. При отриманні доступу до інформації, що міститься в криміналістичних обліках та Єдиному реєстрі, особливу увагу слід приділяти збереженню конфіденційності та недопущенню поширення даних, які можуть зашкодити правам фізичних чи юридичних осіб. Забезпечення таких гарантій вимагає застосування сучасних технічних засобів захисту інформації а також чіткої внутрішньої дисципліни у роботі працівників правоохоронних органів. Крім того значну увагу варто приділити контролю за дотриманням процесуального порядку доступу до вказаних інформаційних ресурсів. Відсутність такого контролю може призводити до несанкціонованого доступу, витоку інформації та порушення процесуальних прав учасників кримінального провадження. Організація контролю повинна здійснюватись як на рівні адміністративних процедур так і за допомогою спеціалізованих систем аудиту доступу до даних.

Проблематика процесуального доступу включає і питання технічного характеру. Існують виклики щодо забезпечення стабільної роботи інформаційних систем своєчасного оновлення даних а також сумісності різних інформаційних платформ що використовуються у роботі правоохоронних органів. Недосконалість технічної інфраструктури може негативно впливати на оперативність доступу та якість отримуваної інформації що ускладнює проведення ефективного розслідування.

Законодавче регулювання процесуального доступу потребує постійного удосконалення з урахуванням розвитку інформаційних технологій а також сучасних викликів у сфері безпеки і захисту персональних даних. Необхідно вдосконалювати норми які визначають підстави для надання доступу межі його застосування а також порядок реагування у разі порушень цих правил. Важливо забезпечити баланс між інтересами суспільства у боротьбі зі злочинністю та гарантіями прав і свобод людини.

Практичне застосування процесуального порядку доступу вимагає належної підготовки кадрів які залучаються до обробки інформації. Службовці повинні володіти знаннями нормативно-правової бази та навичками роботи із спеціалізованими інформаційними системами. Від рівня їх професіоналізму залежить ефективність забезпечення законності доступу до відомостей криміналістичних обліків та реєстру досудових розслідувань [3, с. 501].

Перспективи розвитку процесуального порядку доступу до відомостей криміналістичних обліків та Єдиного реєстру досудових розслідувань пов'язані із впровадженням сучасних інформаційних технологій таких як автоматизовані системи контролю доступу штучний інтелект та блокчейн технології. Вони здатні підвищити прозорість та безпеку обробки даних сприяти оперативному виявленню порушень та підвищенню загального рівня довіри до правоохоронної системи.

Система криміналістичних обліків в Україні включає низку спеціалізованих баз даних, що функціонують в рамках НПУ та Експертної служби МВС. Ці обліки поділяються залежно від рівня концентрації інформації на центральні, регіональні та місцеві, а також за призначенням – на оперативно-пошукові та інформаційно-довідкові. Основні види криміналістичних обліків, які ведуться в НПУ та МВС, охоплюють:[4,202].

Трасологічний облік – включає колекції слідів злочину, взуття, транспортних засобів, волокон, замків і ключів.

Дактилоскопічний облік – реєстрація відбитків пальців осіб для ідентифікації.

Балістичний облік – колекції куль і гільз зі слідами зброї (кулегільзо-тека).

Облік холодної зброї – реєстрація холодної зброї.

Облік грошових знаків, бланків документів, цінних паперів та пластикових платіжних карток – колекції фальшивих грошей та підроблених документів.

Облік осіб за ознаками зовнішності – суб'єктивні портрети осіб, які підозрюються у злочинах.

Вибухотехнічний облік – колекції вибухових пристроїв і речовин.

Пожежно-технічний облік – реєстрація матеріалів, пов'язаних з пожежами.

Облік наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів – підроблені рецепти на наркотичні засоби.

Облік генетичних ознак людини – бази ДНК-профілів осіб.

Облік записів голосів та мовлення осіб – фонограми голосів осіб, які анонімно повідомляли про загрозу вибуху.

Облік ідентифікаційних позначень транспортних засобів та реквізитів документів – реєстрація підписів, печаток, штампів.

Облік матеріалів, речовин та виробів – мікрооб'єкти та інші матеріали.

Ці обліки створюються та функціонують у різних державних органах, переважно в системі МВС України, для найбільш повного використання слідів і речових доказів при проведенні оперативних та слідчих дій.

Ведення та супроводження криміналістичних обліків оперативно-розшукового призначення покладено на Департамент інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України (ДІАП НПУ) та Експертну службу МВС України. Криміналістичні обліки функціонують на трьох рівнях:[5]

Центральний рівень – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (ДНДЕКЦ МВС), де ведуться центральні колекції.

Регіональний (обласний) рівень – Науково-дослідні експертно-криміналістичні центри (НДЕКЦ) при головних управліннях НПУ в регіонах, де ведуться обласні колекції.

Місцевий рівень – Підрозділи з експертно-криміналістичного забезпечення роботи в районних відділах поліції, де ведуться місцеві (кущові) колекції.

Адміністратором автоматизованих банків даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, є ДНДЕКЦ МВС. Для кожного виду обліку держателем є відповідний підрозділ Експертної служби МВС або ДІАП НПУ, залежно від функціональної належності (наприклад, дактилоскопічний облік ведеться через автоматизовані системи як "ДАКТО-2000").

Отже, процесуальний порядок доступу до відомостей криміналістичних обліків та Єдиного реєстру досудових розслідувань є фундаментальною складовою сучасної системи кримінального провадження. Він забезпечує баланс між необхідністю оперативного розслідування та гарантіями прав і свобод громадян. Водночас ця сфера потребує постійного вдосконалення з урахуванням технічного прогресу та соціально-правових викликів. Лише комплексний підхід до організації доступу до інформаційних ресурсів здатен забезпечити ефективність, законність та прозорість кримінального провадження. Забезпечення належного рівня захисту даних, встановлення чітких процедур та контроль за їх дотриманням мають стати пріоритетними завданнями для законодавців, правоохоронних органів та всього суспільства.

Список використаних джерел

1. Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці й судовій експертизі : монографія; за заг. ред. В. Ю. Шепітька ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2024. 208 с.

2. Початок досудового розслідування: підстави, порядок та особливості здійснення : метод. рекомендації. кол. авт. ; за ред. к.ю.н., доц. А. Г. Гаркуші. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 180 с.

3. Криміналістика : підручник; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 4-те вид., перероб. і допов. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 820 с.

4. Білоус В. В. Кримінальна реєстрація / В. В. Білоус, В. Ю. Шепітько // Криміналістична реєстрація : навч. посіб. – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018. – С. 202–209. – Режим доступу: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16151/1/Bilous_Shepitko_202-209.pdf. – Назва з екрана. – Дата доступу: 23.01.2026.

5. Приходько В. О. Криміналістичні обліки оперативно-розшукового призначення: сучасний стан і тенденції / В. О. Приходько // Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 8 листоп. 2017 р. – Харків : ХНУВС, 2017. – С. 168–170. – Режим доступу: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/76.pdf. – Назва з екрана. – Дата доступу: 23.01.2026.

Сибірна Р.І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1,
доктор біологічних наук професор

(Львівський державний університет внутрішніх справ);

СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЗАКЛАДАХ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ

Сфера громадського харчування є важливою складовою соціально-економічного життя суспільства, оскільки вона безпосередньо впливає на здоров'я населення, рівень його безпеки та добробуту.

Діяльність закладів громадського харчування регулюється значною кількістю нормативно-правових актів, що встановлюють вимоги до якості продуктів, умов їх зберігання, приготування та реалізації, а також до дотримання санітарно-гігієнічних норм і стандартів безпечності харчових продуктів. Порушення цих вимог створює загрозу життю та здоров'ю споживачів і може призвести до настання адміністративної, цивільно-правової або кримінальної відповідальності [1, с. 77-79].

У сучасних умовах зростає кількість випадків отруєнь, інфекційних спалахів та інших негативних наслідків, спричинених недотриманням законодавства у сфері громадського харчування. Це зумовлює необхідність своєчасного виявлення фактів порушень, фіксації доказів і проведення кваліфікованих судово-експертних досліджень. Такі дослідження дають можливість об'єктивно оцінити якість продуктів харчування, дотримання технологічних процесів, умови зберігання та відповідність закладів вимогам чинного законодавства.

Типовими підставами призначення експертизи у закладах громадського харчування можуть бути:

1. Скарги споживачів – звернення осіб (громадян), які підозрюють, що харчовий продукт або страви з закладу харчування спричинили шкоду здоров'ю. Це може спонукати Держпродспоживслужбу або відповідні контролюючі органи до перевірки і експертизи.

2. Підозра на масове отруєння або спалах інфекційного захворювання – коли кілька людей захворіли після споживання продуктів із одного закладу, або є симптоми явно пов'язані з харчовою інтоксикацією. У таких випадках правоохоронні та санітарні органи призначають експертизи для встановлення збудника та джерела (експертизи змивів, продуктів, обладнання, води тощо).

3. Планові або позапланові перевірки/інспекції контролюючих органів – з державного нагляду або держконтролю за безпечністю харчових продуктів, якщо під час таких перевірок виявляються ознаки порушення вимог санітарного законодавства, або явної загрози здоров'ю.

4. Невідповідність продуктів стандартам, нормативним документам чи методикам аналізу – зокрема, перевищення дозволених рівнів мікробіологічного або хімічного забруднення, залишків пестицидів чи ветеринарних препаратів. У таких випадках експертиза може бути необхідною, щоб підтвердити порушення нормативних вимог.

5. Судове чи кримінальне провадження – якщо подія пов'язана з кримінально караним діянням (наприклад, масове отруєння, недотримання санітарних норм), слідчі можуть призначати судово-санітарні або інші експертизи для збирання доказів та визначення ступеня відповідальності. Це можуть бути як продуктова, так і вірусологічна, токсикологічна експертиза.

6. Запит з боку суду чи правоохоронних органів – на підставі постанови, ухвали слідчого, прокурора чи суду. Якщо експертиза необхідна для встановлення об'єктивних обставин, які не можна встановити без спеціальних знань [2].

Так, у липні 2025 року в місті Львові стався масштабний спалах кишкової інфекції, пов'язаний із діяльністю ресторану «Китайський привіт». За інформацією Головного управління Держпродспоживслужби у Львівській області, станом на момент оприлюднення даних було госпіталізовано 76 осіб, серед яких 10 дітей і 2 вагітні жінки. У частини постраждалих та одного з працівників ресторану лабораторно підтверджено наявність бактерії *Salmonella enteritidis*, що є збудником кишкових інфекцій.

Під час епідеміологічного розслідування фахівці Держпродспоживслужби зафіксували низку порушень санітарних норм та вимог чинного законодавства, зокрема:

спільне миття інвентарю з різних цехів у підвальному приміщенні;

відсутність спеціальних ємностей із кришками для чистого обладнання;

порушення умов зберігання харчових продуктів і товарного суцільства у холодильниках;

неналежа організація зберігання прибирального інвентарю та відсутність його маркування;

відсутність контролю температурних режимів і відповідної документації [3].

Окрім того, встановлено, що лише 7 із 23 працівників ресторану мали чинні медичні книжки. У межах перевірки було відібрано зразки харчових продуктів, змиви з поверхонь обладнання та проби води для проведення лабораторних досліджень. Вірусів гепатиту А, ротавірусів, ентеровірусів та аденовірусів у воді не виявлено. Перевірка м'яса птиці та яєць засвідчила, що вони відповідають вимогам безпечності та якості.

За фактом масового отруєння поліцією було відкрито кримінальне провадження за ч. 1 ст. 325 Кримінального кодексу України (порушення санітарних правил і норм). У рамках розслідування призначено експертизи для встановлення причин інфекційного спалаху та перевірки відповідності харчових продуктів вимогам безпечності.

У межах кримінального провадження призначено відповідні експертизи харчових продуктів і змивів для встановлення джерела отруєння та перевірки дотримання санітарних вимог у закладі.

Як відомо, за вказаною статтею передбачена відповідальність у вигляді штрафу від 17 000 до 51 000 грн, пробаційного нагляду або обмеження волі до трьох років, а в разі тяжчих наслідків – позбавлення волі на той самий строк.

Таким чином, здійснення експертизи в закладах громадського харчування стає ключовим інструментом контролю за безпечністю харчових продуктів і запобігання масовим отруєнням. А призначення судово-товарознавчої експертизи в рамках аналогічних кримінальних проваджень дозволяє встановити причини скоєних правопорушень та притягнути винних до відповідальності згідно чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Бровенко Т., Семенюк Л., Удод А., Вергелес , О. Підходи до забезпечення якості та безпечності харчової продукції у закладах харчування . Здоров'я людини і нації. 2025. 3(2), С. 66-80.
2. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997. № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text> (дата звернення: 15.11.2025)
3. Фахівці Держпродспоживслужби перевірили ресторан "Китайський привіт" у Львові, в якому у липні отруїлися люди. Заклад оштрафували на 48 тисяч гривень за порушення гігієнічних вимог. URL: <https://suspilne.media/lviv/1088640-derzprodspozivsluzba-ostrafuvala-restoran-kitajskij-privit-u-lvovi-na-48-tisac-griven> (дата звернення: 15.11.2025)

Сіщук З. Я.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

Науковий керівник:

Стецик Б. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1

кандидат юридичних наук,

(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЯК ОДИН З ЇЇ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Сьогодні тварини поступово отримують новий статус у суспільстві, і питання їх захисту від жорстокого поводження набуває все більшого значення. Люди дедалі частіше сприймають тварин не просто як майно, а як членів родини — чутливих істот, здатних до емоційного зв'язку та повністю залежних від людини. У зв'язку з цим законодавство щодо захисту тварин постійно оновлюється та вдосконалюється.

За вчинення жорстокого поводження з тваринами чинним законодавством встановлено як адміністративну, так і кримінальну відповідальність, при цьому вирішальне значення для кваліфікації діяння має рівень заподіяної тварині шкоди.

Якщо тварині, у тому числі безпритульній, було спричинено мучення, завдано їм фізичного болю, страждань, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання та поводження з тваринами, але зазначені дії не призвели до каліцтва, тварина залишилась живою, фізично не ушкодженою, тобто органи та їх функції не постраждали, винна особа буде нести відповідальність згідно ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення [1]. Якщо внаслідок дій особи тварина загинула або отримала різного ступеня тілесні ушкодження, а саме рани, опіки, переломи кісток, втратила орган, його частину чи функціонал, якщо діяння винного знаходяться в причинно-наслідковому зв'язку з настанням таких наслідків, несе кримінальну відповідальність за ст. 299 Кримінального кодексу України [2].

Предметом злочину ст. 299 КК України, є будь-які хребетні тварини (ссавці, птахи, плазуни, земноводні, риби та інші), які мають кістковий хребет, спинний та головний мозок, кровоносну й нервову систему, незалежно від їхньої приналежності й того, де вони мешкають, з якою метою їх використовують.

Закон забезпечує однаковий захист усіх тварин — як домашніх, так і тих, що утримуються у зоопарках, на фермах, використовуються в сільському господарстві чи цирках, а також безпритульних і диких тварин, які

живуть у природному середовищі. При тому не мають кримінально-правового значення наявність чи відсутність у таких тварин господарів, їх перебування в стані природної свободи чи в неволі, господарське призначення, стан організму. Кримінальне правопорушення можуть вчиняти як стосовно тварин, які перебувають у власності винного, так і будь-яких інших (належних іншим власникам, безгосподарних, диких) [3, с. 65].

Ефективне формування криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами потребує обов'язкового вивчення криміналістичної характеристики цього злочину, що виступає визначальним елементом для розуміння його природи та особливостей. На сьогодні не існує повноцінної криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами, тому актуальним є завдання розробки криміналістичної характеристики цього виду правопорушень.

Тому розглянемо один із основних елементів криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами, а саме: спосіб вчинення даного кримінального правопорушення.

За своїм характером прояви жорстокості відносно тварин поділяються на такі діяння: активна жорстокість – це умисні дії, що полягають у намірі завдати тварині шкоду, яка викликає біль і страждання та пасивна жорстокість (або бездіяльність) – шкода, що завдається шляхом навмисного нехтування своїми обов'язками по догляду за тваринами і викликає тривалі страждання тварини [4, с. 117].

До активних форм жорстокого поводження з тваринами належать дії, що передбачають тривалий фізичний вплив на тварину з використанням різних методів, засобів чи знарядь, які мають характер знущання або катування. Такі дії здійснюються з хуліганських, корисливих чи інших мотивів і спрямовані на заподіяння тварині травм, страждань або смерті. Наприклад, до таких способів жорстокого поводження з тваринами можна віднести нанесення ударів, заподіяння тілесних ушкоджень чи каліцтв (зокрема травматичну ампутацію частин тіла різними способами), розчленування, розтин живої тварини, підпалювання шкіри або кінцівок, спалювання живцем, скидання з висоти, утоплення, закопування та інші дії, що мають ознаки садизму.

Пасивна жорстокість, своєю чергою, проявляється у свідомому невиконанні власником або опікуном тварини встановлених правил і умов її утримання. Такі порушення можуть відрізнятися залежно від виду, породи чи кількості тварин, які перебувають під опікою особи. До них належать систематичне позбавлення тварини їжі чи води, надмірне виснаження через фізичну працю, залишення у небезпечних або екстремальних умовах, нехтування правилами гігієни та догляду, утримання в непридатних або антисанітарних приміщеннях, що не відповідають виду чи породі тварини, порушення норм щодо допустимої кількості тварин у приміщенні, а також відсутність належного ветеринарного нагляду [3, с. 69].

Кримінальна відповідальність за пасивні форми жорстокого поводження настає лише тоді, коли доведено причинно-наслідковий зв'язок між бездіяльністю особи та наслідками у вигляді травм, захворювань або смерті тварини.

У свою чергу можна виокремити такі способи вчинення жорстокого поводження з тваринами залежно від знарядь, які особа використовувала для вчинення злочину: механічні, хімічні, термічні й змішані. Механічні способи вчинення злочину можна розділити на такі підвиди: удушення (за допомогою рук, петлі або підручних предметів; також утоплення чи закопування заживо), заподіяння ударів (руками, ногами або твердими та колото-ріжучими предметами), використання мисливської чи пневматичної зброї, скидання з висоти та переїзд автомобільним транспортом.

До хімічних способів можна віднести отруєння тварин різними сильнотоксичними, отруйними, лікарськими та токсичними сполуками чи речовинами, такий спосіб вчинення жорстокого поводження можна віднести до таких, які вчиняють з особливою жорстокістю, оскільки таке отруєння завдає сильних страждань, тварина фактично помирає в муках.

Термічний спосіб вчинення кримінального правопорушення завдає сильного болю, до якого можуть відноситись: вплив на тварину за допомогою вогню, електричного струму, гарячим паром, гарячою рідиною, окропом, розпеченим предметом тощо, що призводить до утворення на тілі тварини опіків, термічних ран. Термічні опіки бувають надзвичайно болючими, часто супроводжуються такими симптомами, як почервоніння, або лущення шкіри, виникненням пухирів і набряку, появою блідості або обвуглення шкіри [5, с. 2].

До змішаних способів жорстокого поводження з тваринами можна відноситись різні комбінації вище зазначених способів, зокрема до них відносяться такі підвиди: завдання тілесних ушкоджень й подальше удушення тварини; завдання ударів тупими й колото-ріжучими знаряддями; завдання тілесних ушкоджень і подальше застосування вогнепальної зброї; завдання тілесних ушкоджень та подальше отруєння чи термічний вплив на тварину. Такі комбінації можуть бути різноманітними та не обмеженими.

Окрім уже зазначених форм жорстокого поводження з тваринами, доцільно окремо виділити ще один різновид — проведення хірургічних втручань над домашніми тваринами, таких як відрізання хвоста чи вух, видалення голосових зв'язок, зубів або пазурів, якщо це не зумовлено необхідністю збереження здоров'я тварини. У чинному законодавстві України кримінальна відповідальність за подібні дії не передбачена, однак у більшості європейських держав за незаконне проведення таких операцій особа може бути притягнута до відповідальності. Відповідальність може нести й ветеринарний лікар у разі, якщо втручання здійснено без належних медичних показань або воно спричинило тварині біль, страждання чи інші негативні наслідки.

Отже, аналіз способів дії дає змогу визначити механізм заподіяння шкоди тварині, мотиви злочину, ступінь вини та характер наслідків. Знання типових прийомів і методів, які застосовуються при активних і пасивних формах жорстокості, допомагає слідчим і експертам більш ефективно розкривати такі злочини, фіксувати докази й запобігати подібним правопорушенням у майбутньому. Таким чином, дослідження способів жорстокого поводження з тваринами є важливою складовою криміналістичної характеристики цього виду злочинів і сприяє підвищенню ефективності боротьби з ними.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 р. №80731-X. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Кримінальний кодекс України: : Закон України від 05 квіт. 2001 р. №2341 ІІІ. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Криміналістична методика розслідування жорстокого поводження з тваринами : монографія / Юлія Чорноус, Тетяна Синоверська ; М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. – Київ : Право, 2022. – 248 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/21ca8b8b-1f97-4af9-af21-3433aaa0d16f/content>
4. Александренко В. В. Поняття та способи жорстокого поводження з тваринами. Юридична наука. 2015. № 6. С. 116–120.
5. Перша допомога при термічних опіках. Київ, 2020. 2 с. URL: https://vcentri.com/load/131/icc/evroflaer_termichni-opiki_35.pdf

Смотрич Д.В.

викладач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1,
доктор. Філософії

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю ДІТЕЙ ТА ДОРОСЛИХ В УКРАЇНІ

Процесуальне інтерв'ю (допит, опитування) є одним із фундаментальних елементів доказування в кримінальному, цивільному та адміністративному процесах України. Якість отриманої вербальної інформації безпосередньо впливає на об'єктивність, всебічність та повноту розслідування чи судового розгляду. Актуальність теми зумовлена необхідністю імплементації міжнародних стандартів (зокрема, Конвенції ООН про права дитини та практики ЄСПЛ) та впровадження науково-обґрунтованих, психологічно адаптованих методик. Недотримання цих вимог призводить до недопустимості доказів, вторинної віктимізації потерпілих та істотного спотворення фактичних обставин, котрі мають вагоме значення для справи. Метою тез є – здійснити комплексний аналіз правових, психологічних та методичних особливостей проведення процесуального інтерв'ю дітей та дорослих

учасників в умовах українського законодавства та запропонувати шляхи вдосконалення практики. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі отримання вербальних свідчень. Предметом дослідження – особливості методики та тактики процесуального інтерв'ювання в залежності від віку та процесуального статусу особи.

Щодо теоретико-правових та міжнародних засад, то слід зазначити на тому, що нормативна база та принципи процесуального інтерв'ювання в Україні регулюється, насамперед, Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України (ст. 224, 225, 226), а також положеннями Конституції України (ст. 63 – право на мовчання). Основними принципами є законність, повага до гідності, недопустимість примусу та індивідуалізація підходу. На міжнародному рівні ключовими є: Конвенція ООН про права дитини (принцип найкращих інтересів дитини). Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що встановлює вимоги до процедури допиту, аби уникнути жорсткого поводження (ст. 3 ЄКПЛ) та забезпечити право на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ). Українська практика орієнтується на впровадження міжнародних стандартів, що підвищують достовірність свідчень та знижують ризик травматизації: Протокол NICHD (National Institute of Child Health and Human Development): структурований, науково обґрунтований протокол, який використовується для інтерв'ювання дітей, мінімізуючи навіювання та фокусує на відкритих питаннях. Модель PEACE: п'ятиступенева модель структурованого інтерв'ювання (Planning and Preparation, Engage and Explain, Account, Closure, Evaluation), що застосовується як до дорослих, так і до підлітків. Модель Barnahus ("Дім дитини"): комплексна, міждисциплінарна модель правосуддя, дружнього до дитини, що передбачає проведення інтерв'ю в спеціалізованих центрах за участі спеціалістів і забезпечує уникнення багаторазових допитів.

Щодо особливостей процесуального інтерв'ю дорослих, незалежно від їхнього процесуального статусу (свідок, потерпілий, підозрюваний), необхідною є вимога балансу між реалізацією завдань слідства та забезпеченням прав людини. Основним завданням є отримання максимально точних і повних свідчень. Для цього застосовується когнітивне інтерв'ю (Cognitive Interview), яке ґрунтується на чотирьох основних принципах: відновлення контексту події (психологічна реконструкція); повідомлення про все, що пам'ятає особа (без фільтрації); зміна порядку розповіді (для активації різних асоціативних шляхів); зміна перспективи (розповідь від імені іншого учасника/спостерігача). Це дозволяє подолати психологічні бар'єри та ефекти посттравматичного стресу, які можуть суттєво впливати на відтворення подій. Слід наголосити, що робота з підозрюваними та обвинуваченими, - цей вид інтерв'ю має найвищі правові ризики. Основними вимогами до цього виду інтерв'ю є такі як: обов'язкове роз'яснення прав: право на мовчання, право на захисника, право не свідчити проти себе (ст. 63 Конституції); заборона на використання тиску: будь-яка форма психологічного чи фізичного тиску робить свідчення недопустимими доказами; структурований підхід:

використання моделі PEACE для ведення розмови, надання можливості вільної розповіді перед постановкою запитань; врахування психологічних факторів. Також слідчий/інтерв'юер має враховувати фактори впливу на пам'ять: алкогольне/наркотичне сп'яніння, втома, стрес, емоційний стан; упередженість (Bias): прагнення свідка чи потерпілого "допомогти" чи "нашкодити" стороні; необхідність залучення фахівців таких як перекладач, психолог, психіатр (для осіб з порушеннями психіки чи інтелектуального розвитку).

Специфікою процесуального інтерв'ю дітей є це, що процесуальне інтерв'ю дитини є найбільш сенситивним та вимогливим до дотримання спеціальних правил (ст. 226 КПК України), оскільки дитина є вразливим учасником процесу. Слід звернути увагу на законодавчі вимоги (ст. 226 КПК України). Обов'язковою є участь фахівців: запрошення педагога або психолога (у випадках, коли дитина не досягла 14 років або якщо дитина має ознаки розумової відсталості чи психічних розладів). Щодо обмеження тривалості то звернемо увагу на те, що допит не може тривати безперервно довше однієї години, а загалом – довше двох годин на день. Участь законного представника/адвоката є забезпеченням права на захист. Щодо відеофіксації: необхідність фіксації процесу на відеоносії для забезпечення прозорості та контролю. Часто використовують методику "Дружнє до дитини інтерв'ювання", принципом якої є мінімізація травматизації та запобігання навіюванню. Необхідним є створення безпечного середовища, встановлення контакту, нейтральна розмова, встановлення довіри, пояснення правил "гри" (чесність, "не знаю" – це нормально), зняття тривоги, формування мотивації до співпраці, вільна розповідь без перебивань. Фаза запитань також є важливою. Використання виключно відкритих запитань (Хто? Що? Де? Коли? Розкажи більше про...). Потрібно запобігати навідним та множинним питанням, уточнення інформації можливе у вільній розповіді. Підведення підсумків відбувається вільно, спокійно, забезпечивши відчуття безпеки та впевненості дитині, шляхом подяки, обговорення нейтральних тем, пояснення наступних кроків.

Вікові та психологічні аспекти також відіграють роль, у дошкільному віці (до 6-7 років) присутня: висока навіюваність, складність розмежування реальності та фантазії, неточність орієнтування у часі. Діти шкільного віку (7-11 років) є здатними давати деталізовані свідчення, але все ще вразливість до навідних питань присутня, потреба у конкретиці. Щодо підліткового віку (12-18 років), то присутня вища когнітивна здатність, але можлива протестна поведінка, уникнення контакту чи упередженість через вплив однолітків чи конфлікт із законом.

Отже, процесуальне інтерв'ю (допит, опитування) є ключовою слідчою (розшуковою) дією, що має на меті отримання вербальної доказової інформації у кримінальному, а також цивільному чи адміністративному провадженні. Його ефективність та законність безпосередньо впливають на допустимість свідчень та справедливість судового розгляду. В умовах

інтеграції України в європейський правовий простір, особливої актуальності набуває впровадження науково-обґрунтованих, психологічно адаптованих методик, що мінімізують ризик вторинної віктимізації та забезпечують достовірність інформації.

Актуальність дослідження посилюється потребою у гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами (Конвенція ООН про права дитини, практика ЄСПЛ) та необхідністю розробки уніфікованих, диференційованих підходів до інтерв'ювання осіб різного віку та процесуального статусу. Процесуальне інтерв'ювання дітей та дорослих в Україні демонструє значний розрив між декларованими міжнародними стандартами та практичною реалізацією. Хоча КПК України містить спеціальні норми щодо захисту прав дитини, їх ефективність часто знижується через відсутність належної підготовки кадрів та інфраструктури. Ключова відмінність: у роботі з дорослими акцент зміщується на процесуальні гарантії (право на мовчання/захист) та техніки максимізації інформації (когнітивне інтерв'ю), тоді як у роботі з дітьми пріоритетом є запобігання психологічній травмазації та використання структурованих, не навідних протоколів (NICHD, Barnahus). Однією із потреб є кадрове забезпечення та навчання: впровадження обов'язкового, регулярного спеціалізованого навчання для слідчих, прокурорів та суддів із застосування методик когнітивного інтерв'ю та протоколів інтерв'ювання дітей (NICHD/PEACE). Також необхідне законодавче вдосконалення, а саме законодавче закріплення обов'язкової відеофіксації процесуального інтерв'ю дитини, а також інтерв'ю потерпілих у справах про насильство. Інфраструктурним рішенням є створення Центрів Barnahus у всіх регіонах України для централізованого та міждисциплінарного супроводу дитини-жертви/свідка, а також облаштування спеціальних "дружніх допитових кімнат". Співпраця з психологами теж надзвичайно вагома: залучення до процесуального інтерв'ю виключно сертифікованих судових психологів, які володіють спеціальними методиками роботи з травмою та свідченнями.

Рекомендації щодо вдосконалення практики:

- обов'язкова сертифікація кадрів, тобто впровадження обов'язкового спеціалізованого навчання слідчих, прокурорів та суддів за міжнародними протоколами (Когнітивне інтерв'ю, NICHD) та сертифікація їх на право інтерв'ювання вразливих осіб;

- розвиток інфраструктури Barnahus: забезпечити функціонування міждисциплінарних центрів (за моделлю Barnahus) у кожному обласному центрі для проведення інтерв'ю з дитиною лише один раз в безпечній та дружній атмосфері;

- розширення сфери обов'язкової відеофіксації: законодавчо закріпити обов'язкову відеофіксацію не лише допиту дитини (ст. 226 КПК), а й допиту дорослих потерпілих у справах про домашнє та сексуальне насильство, а також підозрюваних для забезпечення прозорості та уникнення звинувачень у тиску;

- залучення судових психологів: уточнити законодавство щодо обов'язкової участі спеціально навчених судових психологів (а не просто педагогів) у допиті дитини, оскільки педагог не має необхідної підготовки для роботи з травматичною пам'яттю.

Список використаної літератури:

1. Конституція України.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України (із змінами та доповненнями).
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р.
4. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.
5. Рішення Європейського суду з прав людини (справи, що стосуються ст. 3 та ст. 6 ЄКПЛ, зокрема, щодо якості допиту).
6. Сахарова С. І. Процесуальне інтерв'ювання у кримінальному провадженні: теорія і практика. – К.: Юрінком Інтер, 2021.
7. Шульга В. В. Особливості застосування когнітивного інтерв'ю під час допиту потерпілих: практичні аспекти. Вісник криміналістики, № 3 (50), 2020.
8. Коваленко О. І. Правосуддя, дружнє до дитини: міжнародно-правові стандарти та українська практика. Часопис Київського університету права, № 2, 2019. Fisher R. P., Geiselman R. E. Memory-enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview. – Springfield, IL: Charles C Thomas, 1992. (Класична праця про Когнітивне інтерв'ю).
9. Центр Барнахус в Україні. Методичні рекомендації щодо організації інтерв'ювання дітей в рамках міждисциплінарної моделі. – К., 2022. (Навчальні матеріали).
10. Фішер Р. П., Гейзелмен Р. Е. Техніки вдосконалення пам'яті для слідчого інтерв'ювання: Когнітивне інтерв'ю. (Переклад або посилання на оригінальні дослідження Fisher R. P., Geiselman R. E. – Memory-enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview. – Springfield, IL: Charles C Thomas, 1992).
11. Криміналістичні та психологічні аспекти допиту дитини. Методичні рекомендації Генеральної прокуратури України, 2018 (або аналогічні матеріали НПУ/ДБР).
12. Barnahus Model. Звіт Ради Європи про впровадження моделі міждисциплінарного центру для дітей-жертв насильства (наводяться у звітах про судову реформу в Україні).

Стадницька В. О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Закінчення досудового розслідування є завершальною стадією кримінального провадження на етапі досудового слідства, під час якої підбиваються підсумки проведеної слідчої діяльності, оцінюється зібрана доказова база, визначається достатність матеріалів для направлення справи до суду або прийняття рішення про її закриття. Від правильності здійснення цієї

стадії залежить не лише якість судового розгляду, а й дотримання прав, свобод і законних інтересів усіх учасників процесу [1, с. 130].

Відповідно до статті 283 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), досудове розслідування вважається закінченим після виконання всіх процесуальних дій, необхідних для встановлення істини у справі, та прийняття відповідного рішення – про направлення обвинувального акта до суду, закриття кримінального провадження, застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або звільнення особи від кримінальної відповідальності [2, с. 97].

Сутність цієї стадії полягає у підбитті правових та фактичних підсумків слідчої роботи. На думку вчених, закінчення досудового розслідування є процесуальною межею, що відділяє діяльність слідчого і прокурора від функції судового контролю. Саме на цьому етапі реалізується принцип верховенства права шляхом перевірки обґрунтованості підозри, законності зібраних доказів і забезпечення прав учасників провадження [3, с. 142].

КПК України визначає чотири основні форми закінчення досудового розслідування:

1. Складання обвинувального акта (ст. 291 КПК);
2. Складання клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК);
3. Звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 286 КПК);
4. Прийняття постанови про закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК).

Підставою для направлення обвинувального акта до суду є встановлення достатніх доказів вини конкретної особи у вчиненні злочину. У разі, коли обставини справи свідчать про відсутність складу злочину, недоведеність вини або наявність обставин, що виключають кримінальне провадження, слідчий чи прокурор зобов'язані закрити провадження [4, с. 101].

Завершення досудового розслідування має важливе правове значення, адже воно визначає подальшу процесуальну долю кримінального провадження, забезпечує реалізацію права на захист і встановлює межі судового розгляду. Відповідно до принципу змагальності, саме на цьому етапі сторони мають можливість ознайомитися з усіма матеріалами справи та підготуватися до подальшого судового розгляду [1, с. 132].

Після завершення всіх необхідних слідчих дій слідчий або прокурор відповідно до статті 290 КПК України повідомляє підозрюваного, його захисника, потерпілого та його представника про закінчення досудового розслідування і відкриває їм матеріали для ознайомлення.

Процес ознайомлення з матеріалами справи є важливою гарантією забезпечення прав сторін, особливо права на захист. Учасники мають право робити виписки, копії, заявляти клопотання про проведення додаткових процесуальних дій. Недотримання цього обов'язку слідчим може бути

підставою для визнання обвинувального акта таким, що не відповідає вимогам закону [2, с. 100].

Варто підкреслити, що ознайомлення з матеріалами провадження є не лише технічною процедурою, а й важливим елементом забезпечення принципу змагальності. Захисник може виявити недоліки у доказовій базі, подати клопотання про долучення додаткових доказів або призначення експертиз. Таким чином, сторони мають реальну можливість вплинути на зміст майбутнього обвинувального акта [3, с. 144].

Після завершення ознайомлення сторін із матеріалами провадження прокурор або слідчий (за погодженням із прокурором) складає обвинувальний акт, який відповідно до статті 291 КПК має містити:

- анкетні дані обвинуваченого;
- опис обставин кримінального правопорушення;
- правову кваліфікацію дій із посиланням на статті Кримінального кодексу;
- дані про потерпілих, свідків, докази;
- перелік речових доказів;
- відомості про застосовані запобіжні заходи.

Обвинувальний акт повинен бути логічним, послідовним і обґрунтованим доказами, здобутими у межах закону. Головним завданням прокурора є не лише формальне складання акта, а й оцінка доказів з точки зору їх допустимості та достатності для підтримання обвинувачення в суді [5, с. 82].

Після затвердження обвинувального акта прокурором він разом із додатками направляється до суду. З цього моменту досудове розслідування офіційно вважається закінченим, а кримінальне провадження переходить у судову стадію.

Закриття кримінального провадження є альтернативною формою завершення досудового розслідування. Воно здійснюється у випадках, прямо передбачених статтею 284 КПК України, зокрема:

- відсутність події кримінального правопорушення;
- відсутність складу злочину;
- смерть підозрюваного (крім випадків, коли необхідна реабілітація);
- відмова потерпілого від обвинувачення у справах приватного обвинувачення;
- наявність вироку суду або постанови про закриття щодо тієї ж особи і того ж діяння.

Закриття провадження не може бути довільним актом слідчого, воно має бути належно обґрунтоване, із посиланням на конкретні докази, що підтверджують відсутність підстав для подальшого переслідування. Постанова про закриття провадження підлягає обов'язковому погодженню з прокурором і може бути оскаржена потерпілим у судовому порядку [4, с. 104].

Попри нормативну чіткість, практика свідчить про наявність численних порушень і проблем у реалізації цієї стадії. Найпоширенішими є:

- формальне повідомлення сторін про завершення розслідування без надання повного доступу до матеріалів;
- затягування етапу ознайомлення шляхом обмеження часу для захисника;
- направлення до суду обвинувальних актів із процесуальними недоліками;
- порушення строків досудового розслідування.

Такі дії суперечать принципу розумності строків і можуть призвести до порушення права особи на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6, с. 89].

Окрім того, існує проблема формального характеру обвинувальних актів, коли прокурори, намагаючись дотриматися строків, направляють до суду неповноцінно оформлені документи, які не містять належного обґрунтування доказів. Це призводить до повернення обвинувальних актів судами або закриття провадження через недоведеність вини.

Учені пропонують низку шляхів удосконалення цієї процедури. По-перше, доцільно законодавчо деталізувати порядок ознайомлення з матеріалами провадження, встановивши мінімальні гарантії часу для захисника. По-друге, слід запровадити електронну систему доступу до матеріалів справи, що забезпечить прозорість і зменшить ризики маніпуляцій [2, с. 102].

Дотримання строків є ключовим показником ефективності досудового розслідування. Відповідно до статті 219 КПК України, після повідомлення особі про підозру досудове розслідування має бути завершене впродовж двох місяців, якщо цей строк не продовжено прокурором або судом. Порушення строків без належного обґрунтування є істотним порушенням права на справедливий судовий розгляд.

Судова практика Європейського суду з прав людини неодноразово наголошувала, що держава має забезпечити не лише розумну тривалість процесу, а й ефективність розслідування (справа «Кудла проти Польщі», 2000 р.). Отже, стадія закінчення досудового розслідування є ключовим показником ефективності правосуддя загалом [5, с. 86].

Закінчення досудового розслідування є завершальним і надзвичайно відповідальним етапом кримінального процесу. Саме тут визначається подальша доля справи, оцінюється якість зібраних доказів і забезпечується реалізація права на захист. Належне проведення цієї стадії гарантує дотримання принципів законності, об'єктивності та змагальності сторін.

Водночас практика свідчить про наявність системних проблем, серед яких — формальний підхід до повідомлення сторін про завершення розслідування, недотримання строків, порушення права на доступ до матеріалів та неналежна якість обвинувальних актів. Для їх усунення необхідно вдосконалити процесуальні норми, забезпечити реальний судовий контроль за дотриманням прав учасників і підвищити рівень професійної підготовки слідчих та прокурорів.

Таким чином, удосконалення стадії закінчення досудового розслідування є важливою передумовою зміцнення довіри до правосуддя, підвищення ефективності кримінального процесу та утвердження принципів правової держави в Україні.

Список використаних джерел

1. Торбас О. О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України : монографія. Юридична літератур. Одеса. 2015. 168 с.
2. Драгоненко А.О. Форми закінчення досудового розслідування: новели законодавства. Наукові записки. Серія: Право. 2021. Випуск 10. С. 95–103.
3. Коваль І.В. Гарантії забезпечення прав учасників під час закінчення досудового розслідування. Право України. 2021. № 5. С. 140–146.
4. Шевченко О.М. Закриття кримінального провадження як форма закінчення досудового розслідування. Вісник прокуратури. 2019. № 3. С. 99–105.
5. Боржецька Н.Л. Форми закінчення досудового розслідування: правові, теоретичні та прикладні проблеми: дис. ... канд. юрид. наук – 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Національний університет «Острозька академія», Острог, 2016. 252 с.
6. Гловюк І., Торбас О. Прокурор у системі суб'єктів, уповноважених на закінчення досудового розслідування. Право України. 2020. № 3. С. 85–91.

Стецик Б. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1

кандидат юридичних наук,

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

**ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ТА ЗАВЕРШЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

Головним завданням демократичної держави є забезпечити права та свободи для громадян та інших осіб, які перебувають чи проживають в її межах. Воєнний стан в Україні призвів до кардинальних змін у питаннях соціального, економічного, політичного життя країни, проте він не змінив головної мети держави – дотримуватися та гарантувати права і свободи населенню країни. Деякі зміни відбулися в питанні кримінального провадження. Це пов'язано насамперед з тим, щоб спростити процедуру розслідування, але при цьому слідувати принципам справедливості, свободи, гуманності, рівності та демократизму. Відомо, що 24 лютого 2022 р. Президент України В. Зеленський своїм Указом № 64/2022 [5] ввів воєнний стан у державі, що було спричинено широкомасштабним російським вторгненням. Зрозуміло, що кількість кримінальних правопорушень в країні значно зросла, поставивши систему правосуддя у ситуацію 2014 р., але тепер у значно більших масштабах. З одного боку, почали фіксуватись злочини, вчинені воєнними злочинцями, а з іншого – зросли правопорушення в межах самої країни. Тож, постало питання удосконалення кримінального провадження в умовах збройної агресії.

Особливо багато проблем на етапі досудового розслідування зумовлені тим, що чимало кримінальних правопорушень здійснюється на окупованих територіях чи територіях, де відбуваються активні бойові дії. Ведення таких дій і відсутність у правоохоронних органів України доступу до територій, де було скоєно злочини, обумовлюють появу труднощів на етапі здійснення досудового розслідування [2, с. 19]. Отже, проблеми, які виникли в Україні в 2014 р., значно поглибилися з 2022 р. У зв'язку з окресленням, з 24 лютого 2022 р. до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) були внесені неодноразові зміни. Варто зазначити, що у КПК України Розділ [IX]¹ з'явився ще у 2014 р., й передбачав розширення повноважень прокурора через введення воєнного чи надзвичайного стану. Проте, у зв'язку з набуттям війною повномасштабного характеру, розділ було знову перейменовано. Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [6], який набрав чинності від 1 травня 2022 р., було внесено зміни до КПК України. Було встановлено, що в умовах воєнного стану зміст і форма кримінального провадження мають відповідати загальним засадам кримінального провадження, які зазначені у ч. 1 ст. 7, з взяттям до уваги особливостей здійснення кримінального провадження, які визначені у Розділі [IX]¹ КПК України. Також законодавцем було змінено назву розділу Розділ [IX]¹ Кодексу на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» й доповнено ст. 615 КПК України [6], а також інші зміни. Вагомі зміни щодо досудового розслідування також було внесено Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» [7].

У згаданих законодавчих актах можна простежити чітку процедуру початку та завершення досудового розслідування під час воєнного стану в Україні. Загалом, початок досудового розслідування регламентується ст. 214 КПК України, згідно якої «Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, проте не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про скоєне кримінальне правопорушення чи після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, є зобов'язаним внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування й через 24 години від моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань»; «Досудове розслідування починається від моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань» [4]. Згідно ст. 615 КПК України, при введенні воєнного стану і тоді, коли відсутня технічна можливість доступу до ЄРДР – рішення стосовно початку досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, щодо чого виноситься відповідна постанова, котра має включати відомості, що є передбаченими ч. 5 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України.

«У невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови щодо початку досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду). Відомості, які підлягають внесенню до ЄРДР, вносяться до останнього при першій можливості, тоді як процесуальні дії у ході кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах та за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, за винятком випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів не є можливим з технічних причин. При відсутності змоги складання процесуальних документів про хід й результати проведення слідчих (розшукових) дій або інших процесуальних дій, фіксація провадиться доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше 72 годин від моменту завершення цих слідчих (розшукових) дій або відповідних процесуальних дій» [4].

Тож, процесуальна форма початку досудового розслідування (за визначених умов) зазнає зміни й передбачає винесення постанови уповноваженою особою. Зазначене не суперечить положенням щодо того, що слідчий є уповноваженим починати досудове розслідування при наявності підстав, передбачених п. 1 ч. 2 ст. 40 КПК України, а також повноваженню останнього приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених п. 8 ч. 2 ст. 40 КПК. Ідентичне є справедливим і щодо процесуальних повноважень прокурора (п. 1 ч. 2 ст. 36 та п. 9 ч. 2 ст. 36 КПК України, відповідно). Фактично, тут йдеться про процесуальне рішення: ч. 3 ст. 110 КПК передбачається, що рішення слідчого, дізнавача, прокурора приймається у формі постанови, що виноситься у випадках, які передбачені КПК, а також тоді, коли органи досудового розслідування визнають це за необхідне. У мотивувальній частині постанови про початок досудового розслідування наводяться відомості про кримінальне правопорушення, кримінально-правова кваліфікація (зазначення статті (чи частини статті) закону України про кримінальну відповідальність), особливості виступає тільки потреба обґрунтувати відсутність технічної змоги внесення відомостей до ЄРДР [3, с. 197]. У той же час, як вірно відзначає І. Гловюк, «тлумачення п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК дає можливість констатувати, що положення останньої не скасовують вимог ч. ч. 6, 7, 9 ст. 214 КПК» [1]. До того ж, Верховний Суд України в інформаційному листі від 03.03.2022 р. № 1/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» відмітив, що у випадку відсутності можливості формування витягу із ЄРДР інформація про реєстрацію кримінального правопорушення й початок досудового розслідування може бути підтверджена мотивованою постановою органу досудового розслідування про початок досудового розслідування, що повинна включати усі відомості, які визначені ч. 5 ст. 214 КПК. Такий документ може вважатися належним підтвердженням початку досудового розслідування й підставою для розгляду клопотань органу досудового розслідування. Вказане має відношення до всіх злочинів, а не лише певного конкретного переліку [8].

Що стосується завершення, то згідно ч. 3 ст. 615 КПК України, у тому випадку, коли відсутня об'єктивна змога подальшого проведення, завершення досудового розслідування і звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності – строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється на підставі вмотивованої постанови прокурора з викладом відповідних обставин й підлягає поновленню у тому випадку, якщо перестали існувати підстави для зупинення. Прокурор до зупинення досудового розслідування є зобов'язаний вирішити питання щодо продовження строку тримання під вартою [4]. Також завершення досудового розслідування можливе з огляду на обмежений доступ до судових установ і потребу у швидкому розгляді справ. В такому випадку органи досудового розслідування намагаються оперативніше передавати матеріали до суду. Якщо справа стосується державних злочинів, то такі кримінальні провадження розглядаються у пріоритетному порядку. КПК України передбачає, що певні категорії кримінальних проваджень можуть розглядатися за спрощеною процедурою, щоб зменшити навантаження на судову систему.

Таким чином, можемо узагальнити, що воєнні дії Росії проти України призвели до необхідності впроваджувати зміни у процес кримінального провадження. Розглянуті особливості початку та завершення досудового розслідування спрямовані на забезпечення державної безпеки та ефективну роботу органів правопорядку під час воєнного стану.

Список використаних джерел

Гловук І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 30 грудня 2022. 82 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/366684199_Glovuk_I_Drozhdov_O_Teteratnik_G_Fomina_T_Rogalska_V_Zavtur_V_Osoblivij_rezim_dosudovogo_rozsliduvanna_sudovogo_rozgladu_v_umovah_voennogo_stanu_naukovo-practicnij_komentar_Rozdilu_IX-1_Kriminalnogo_pr (дата звернення: 02.11.2024).

Гнатенко В. С., Гнатенко В. Початок досудового розслідування в умовах воєнного стану. Актуальні питання досудового розслідування: зб. тез круг. столу м. Кривий ріг, 28 квіт. 2023 р. Кривий ріг: ДонДУВС, 2023 С. 19-21.

Карвацький А. М., Сегеєва Д. Б. Особливості правового регулювання початку досудового розслідування в умовах надзвичайних правових режимів. Вісник кримінального судочинства. 2023. № 1–2. С. 193-200.

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI, . Дата оновлення: 01.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.11.2024).

Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 08.08.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 02.11.2024).

Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text> (дата звернення: 02.11.2024).

Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану: Закон України від

27.07.2022 р. № 2462-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text> (дата звернення: 02.11.2024).

Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Лист Верховного Суду Головам апеляційних судів від 03.03.2022 р. No2/0/222. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform lyst_2022_03_03.pdf. (дата звернення: 03.11.2024).

Супронюк В.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник:
Гаркуша А.Г.,
доцент кафедри кримінального процесу
кандидат юридичних наук, доцент,
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БПЛА
ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ РОЗШУКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЯХ,
НА ЯКИХ ВЕДУТЬСЯ (ВЕЛИСЯ) БОЙОВІ ДІЇ,
А ТАКОЖ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ**

В умовах повномасштабної війни, яку веде російська федерація проти України, система кримінальної юстиції стикається з необхідністю проведення слідчих розшукових дій на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, а також на деокупованих територіях. Особливої актуальності набуває питання забезпечення безпеки працівників поліції та цивільних осіб під час проведення невідкладних слідчих розшукових дій, зокрема огляду місця події.

Питання використання безпілотних літальних апаратів у правоохоронній діяльності досліджувалися в працях А. В. Захарка, І. В. Пиріга, В. Д. Поливанюка, Д. Б. Санакоєва, які у методичних рекомендаціях «Використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події» (2024) комплексно розглянули тактичні та процесуальні аспекти застосування БПЛА, визначили процесуальний статус матеріалів аерозйомки та сформулювали практичні рекомендації для слідчих. Правове регулювання використання повітряного простору знайшло відображення в Повітряному кодексі України та підзаконних актах, зокрема у Наказі МВС України від 06.06.2024 № 392 «Про затвердження Норм належності безпілотних авіаційних систем» [1,2,3].

Правовою основою для проведення слідчих розшукових дій в умовах воєнного стану є Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII, а також положення Розділу IX КПК України, яка регламентує особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану. Стаття 237 КПК України, яка регламентує загальний порядок проведення огляду, та стаття

615 КПК України, що встановлює особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану, мають суттєві відмінності, які безпосередньо впливають на можливості використання БПЛА. Частина 7 статті 237 КПК України визначає, що при огляді слідчий або залучений спеціаліст має право проводити фотографування, відеозапис, складати плани і схеми, що створює загальне правове підґрунтя для використання технічних засобів фіксації, включаючи БПЛА. Водночас частина 2 статті 237 встановлює обов'язок слідчого невідкладно повідомити слідчого суддю про проведення огляду житла та звернутися з клопотанням про надання дозволу, що може ускладнювати оперативне використання БПЛА в умовах загрози безпеці [4].

Стаття 615 КПК України суттєво модифікує процесуальні вимоги, пристосовуючи їх до реалій воєнного стану. Частина 3 статті 615 передбачає, що в умовах воєнного стану обшук або огляд житла може здійснюватися без ухвали слідчого судді на підставі постанови прокурора, що значно спрощує процедуру та дозволяє оперативніше реагувати на необхідність проведення слідчих дій з використанням БПЛА. Частина 7 статті 615 дозволяє проводити огляд з використанням технічних засобів без обов'язкового залучення понятих, що є суттєвим спрощенням порівняно зі статтею 223 КПК України. Таким чином, стаття 615 КПК України створює більш гнучкі правові рамки для використання БПЛА під час проведення слідчих дій у районах бойових дій, дозволяючи слідчим оперативно реагувати на виклики воєнного часу без надмірних процесуальних обмежень [4].

Повітряний кодекс України від 19.05.2011 № 3393-VI визначає правовий статус БПЛА як повітряних суден без пілота на борту. Пункт 23 статті 1 Повітряного кодексу встановлює, що безпілотне повітряне судно – це будь-яке повітряне судно, що експлуатується автономно чи пілотується дистанційно без пілота на борту [2]. Важливим етапом розвитку нормативного регулювання стало прийняття Наказу МВС України від 06.06.2024 № 392, який вперше на відомчому рівні системно врегулював питання забезпечення підрозділів Національної поліції безпілотними авіаційними системами, встановивши конкретні нормативи їх розподілу між різними підрозділами. Режим дозвільної системи для польотів БПЛА визначається Постановою Кабінету Міністрів «Положення про використання повітряного простору України» від 06.12.2017 № 954, яка встановлює, що дозвіл на використання повітряного простору надається органами об'єднаної цивільно-військової системи організації повітряного руху на підставі заявки. Для здійснення польотів над об'єктами, що визначені Міністерством оборони України, МВС України, СБУ та Національною поліцією, необхідно отримати дозвіл зазначених органів [5].

Оригінальні примірники технічних носіїв інформації зберігаються у матеріалах кримінального провадження, а резервні копії зберігаються окремо. Зовнішній пілот (оператор) БПЛА, який володіє спеціальними знаннями та навичками безпечного виконання польоту та виготовлення якісної

аерозйомки, може бути залучений до участі у слідчій дії як спеціаліст із аерозйомки [1,с.20].

Застосування БПЛА у кримінальному провадженні супроводжується низкою процесуальних та практичних проблем. По-перше, існує невизначеність щодо процесуального статусу матеріалів, отриманих за допомогою БПЛА. Якщо відеозапис здійснюється до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, виникає питання щодо його допустимості як доказу. Стаття 214 КПК України дозволяє проводити огляд місця події до внесення відомостей до ЄРДР лише у невідкладних випадках, однак законодавець не надає чіткого визначення таких випадків для застосування БПЛА [4].

Досвід, накопичений в умовах воєнного стану, має стати основою для подальшого вдосконалення як нормативно-правової бази, так і практичних механізмів використання сучасних технічних засобів у кримінальному провадженні. Це дозволить не лише підвищити ефективність розслідування злочинів у період війни, але й сформувати передові практики, які залишаться актуальними і в мирний час. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці конкретних методик застосування БПЛА для різних видів слідчих дій, вивченні зарубіжного досвіду використання безпілотних систем у правоохоронній діяльності, створенні системи сертифікації операторів БПЛА для роботи в органах досудового розслідування, а також у дослідженні можливостей використання штучного інтелекту для автоматичного аналізу матеріалів аерозйомки.

Список використаних джерел

1. Використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події : метод. рекомендації / А. В. Захарко, І. В. Пиріг, В. Д. Поливанюк, Д. Б. Санакоев. Дніпро : Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2024. 32 с.
2. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 № 3393-VI. Дата оновлення: 31.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> (дата звернення: 23.10.2025).
3. Про затвердження Норм належності безпілотних авіаційних систем, спеціальних технічних засобів протидії їх застосуванню в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 06.06.2024 № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-24#Text> (дата звернення: 23.10.2025).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 01.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.10.2025).
5. Про затвердження Положення про використання повітряного простору України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 954. Дата оновлення: 28.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/954-2017-%D0%BF#n12> (дата звернення: 23.10.2025).

Сусь Р. Ю.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)
Науковий керівник
Татарин І. І.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ПОРЯДОК І СТРОКИ ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Захист прав і свобод людини в усіх сферах діяльності влади є центральним принципом. Цей принцип є основою для створення єдиної системи правового нагляду, а також для пошуку та впровадження нового, прогресивного законодавства у сфері прав людини, що відповідає сучасним політичним, правовим, соціальним та економічним умовам розвитку держави.

Україна, з новим, прогресивним законодавством, впевнено рухається до своєї мети – досягнення найвищого статусу як правова європейська держава. Вона постійно шукає та впроваджує нові, сучасні методи забезпечення та захисту прав і свобод людини в національних рамках. Важливим кроком є створення сучасного кримінального процесуального законодавства, яке відповідає всім міжнародним стандартам у сфері прав людини. Однак, поряд з цим, у сфері судочинства існує багато інших проблем, зокрема ефективності підготовчого судового провадження.

Обов'язковий характер підготовчого судового провадження відображається в тому, що підготовка відбувається в усіх провадженнях без винятку, незалежно від їхньої складності, соціальної значущості, обсягу доказів та інших факторів. Це певною мірою зумовлено логікою процесуального процесу в суді першої інстанції: хоча порушення провадження дає поштовх для подальшого розвитку процесуальних правовідносин у провадженні, підготовка провадження створює необхідні умови для досягнення загальних цілей цивільного судочинства.

Підготовче засідання є формою підготовчого провадження, яка полягає у вчиненні судом та учасниками судового процесу відповідних процесуальних дій [3, с. 134].

Підготовче засідання у справі першої інстанції є обов'язковою та самостійною стадією кримінального процесу, під час якої суд вирішує, чи може сам процес початися.

Підготовка до судового розгляду є обов'язковим етапом у цивільному, кримінальному та інших видах судочинства для всіх видів позовів, а також для спеціальних проваджень, справ публічного права та інших. Підготовка до судового розгляду відбувається після порушення провадження. Суворе дотримання законодавчих вимог щодо належної підготовки до судового

розгляду є однією з фундаментальних передумов для їх належного та своєчасного вирішення.

Підготовче провадження - це перша стадія судового провадження, яка полягає в тому, що суд у визначеному законом порядку, шляхом проведення підготовчого судового засідання, встановлюючи наявність достатніх підстав, вирішує питання про затвердження угоди, звільнення особи від кримінальної відповідальності або про призначення судового розгляду матеріалів кримінального провадження, що надійшли від прокурора (обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру) [4, с. 8].

Слід зазначити, що відповідно до ч.1 ст. 314 Кримінального процесуального кодексу України після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження [2].

Підготовка до судового розгляду охоплює систему процесуальних дій, що здійснюються судом, сторонами судового розгляду та іншими суб'єктами для забезпечення досягнення цілей судочинства. Підготовка будь-якої справи до майбутнього слухання є самостійним, обов'язковим процесуальним етапом у суді першої інстанції. Щодо важливості підготовки до судового розгляду, важливо зазначити, що цей етап становить основу всього процесу. Від його якості залежить кінцевий результат справи.

Мета підготовки до судового розгляду визначена законом: забезпечити своєчасний та належний розгляд і вирішення справи. Цілі підготовки до судового розгляду є не що інше, як законодавчо встановлені засоби досягнення процесуальної мети цього етапу судового розгляду, тобто основні напрямки процесуальної діяльності суду та інших учасників провадження (насамперед сторін) під час підготовчої фази.

У підготовчому провадженні суд може роз'яснювати учасникам справи, які обставини входять до предмета доказування, які докази мають бути подані тим чи іншим учасником справи, вирішує питання про витребування додаткових доказів та визначає строки їх подання, про виклик у судові засідання експертів, свідків, залучення перекладача, спеціаліста. Суд також з'ясовує, чи повідомили сторони про всі обставини справи, які їм відомі, чи надали сторони докази, на які вони посилаються у позові і відзиві, а також докази, витребувані судом чи причини їх неподання [1].

Сучасна концепція підготовки до судового розгляду дещо змінилася: хоча законодавець підтвердив обов'язковий характер цієї фази в будь-якому процесі та зберіг право судді здійснювати важливі процесуальні дії, він одночасно запровадив елементи змагального провадження, щоб спрямувати сторони до примирення як ідеального результату підготовчої фази.

Сучасні процесуальні правила, враховуючи попередню практику, підтвердили обов'язковий характер підготовки до судового розгляду, знову

лунають пропозиції вважати цю фазу провадження факультативною та проводити підготовку на розсуд суду.

Підготовча фаза актуальна для всіх категорій справ; її наявність значно знижує ймовірність незаконного та необґрунтованого судового рішення. Однак терміни підготовки справи повинні визначатися суддею з урахуванням характеру справи, її складності та загального терміну, встановленого законом для розгляду та вирішення.

Недоліком підготовки до судового розгляду є те, що вона пов'язана зі зловживаннями з боку сторін та інших учасників судового розгляду. Вони можуть навмисно затягувати подання доказів, подаючи клопотання про їх долучення до справи та дослідження під час судового розгляду, що, безсумнівно, значно уповільнює загальний процес. Механізм боротьби з такою практикою базується на принципі судового суверенітету, або розсуду суду. Цей принцип стверджує, що суд може відхилити та залишити без розгляду клопотання про надання нових доказів, якщо встановить, що сторони навмисно затягнули їх подання.

Підготовка до судового розгляду є виключною відповідальністю судді. На практиці незначні процесуальні дії, а іноді й усі процесуальні дії, під час підготовчої фази виконуються секретарями, помічниками або радниками суддів.

Безсумнівно, деякі положення кримінального процесуального законодавства потребують поглибленого теоретичного аналізу та підтвердження їхньої адекватності та ефективності юридичною практикою. Однак, неповнота нормативної бази підготовки до судового розгляду, суперечливий характер низки положень та відсутність єдності в юридичній практиці щодо застосування таких положень вже очевидні.

Отже, підготовче провадження - це окрема стадія кримінального процесу, що проводиться судом після отримання обвинувального акту, клопотання про застосування медичного або виховного запобіжного заходу, або клопотання про звільнення від кримінальності відповідальності. Підготовче провадження регулюється розділом IV Кримінального процесуального кодексу України, зокрема статтями 314–317. Під час підготовчого провадження суд визначає, чи є достатні правові та фактичні підстави для призначення судового розгляду. Попереднє провадження має вирішальне значення для ефективності провадження, оскільки воно вирішує питання, що створюють умови для справедливого та швидкого розгляду справи по суті. Необхідно відмітити його важливість для реалізації завдань стадії підготовчого провадження та судочинства загалом. Хід судового розгляду справедливо перебуває в центрі уваги дослідників-процесуалістів та науковців і значною мірою залежить від якості підготовчого судового провадження. Підготовче судове провадження охоплює всі процесуальні, організаційні та когнітивні заходи, що здійснюються суддею до судового розгляду. Добре підготовлена досудова фаза має вирішальне значення для безперервного перебігу всіх наступних етапів судового розгляду. Правильне

розуміння значення та характеру процесуальних дій на підготовчому судовому провадженні має вирішальне значення для уникнення недоліків в організації цієї вирішальної фази судового розгляду.

Список використаних джерел

1. «Варто знати»: Бердичівський міськрайонний суд нагадує, що таке підготовче провадження і підготовче судове засідання. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1455582/>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Лавренова О. І. Зміст підготовчого засідання в адміністративному судочинстві Юридичний науковий електронний журнал. 2020. №6. 134-136.
4. Бабаєва О. В. Особливості підготовчого провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю. Сучасний стан та перспективи розвитку сектору безпеки України: публічно-приватні аспекти: зб. наук. пр. за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф.(16квіт.2015р.). Харків, 2015. С.89. <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11366>

Тесля Д. Р.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(Харківський національний університет внутрішніх справ)

ЩОДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКАЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Під час кримінального провадження все більше уваги приділяється питанням збирання, оцінки та подальшої оцінки електронних доказів. Однак сучасний кримінальний процесуальний кодекс, на жаль, не містить чіткого регулювання не те, щоб процедури взаємодії з доказом в «цифрі», а навіть не закріплює поняття «електронного доказу» Як справедливо зазначила суддя Верховного Суду Олександра Яновська, «у питанні нормативного регулювання електронних доказів КПК України дещо відстає від трьох інших процесуальних кодексів. Це велика проблема, адже внутрішні напрацювання – інструкції, рекомендації чи накази – питання не вирішують. Закон є закон» [1].

На сьогоднішній день, КПК оперує лише поняттям «електронний документ». За приписами ч. 3 ст. 99 КПК визначено, що «оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа – його відображення, якому надається таке ж значення, як документу» [2]. Однак електронний документ, як і носій, що зберігає інформацію в аналоговому середовищі, являє собою джерело доказів. Відповідно, зараз вітчизняний процесуальний закон не визначає, що собою являє електронний доказ.

Для того, щоб визначитись з поняття, розглянемо різні підходи до розуміння сутності електронних доказів. Так, А. В. Столітній, І. Г. Каланча розглядають електронні докази як інформацію, що зберігається в електронному вигляді на будь-яких типах електронних носіїв, пристроях чи електронних інформаційних системах та відповідає вимогам статті 84 КПК

України [3, с. 182]. В свою чергу, О. В. Сіренко визначає електронний доказ як певну сукупність даних, які існують лише в рамках певного пристрою та сприйняття яких можливе лише за допомогою спеціальних комп'ютерних засобів чи програмного забезпечення [4, с. 211]. На проблемі визначення поняття електронних доказів також вказує Т.Г. Фоміна та О.О. Рачинський, які пропонують на законодавчому рівні використовувати термін «електронний (цифровий) доказ» та обґрунтовують це тим, що «електронний» вказує на вид пристрою, за допомогою якого був створений та збережений доказ, а «цифровий» – на тип запису формації на відповідний пристрій [9, с., 218].

Серед закордонних правників, аналогічно до позицій вітчизняних науковців, електронні докази (в оригіналі - “digital evidences”) визначені або з акцентом на технічний аспект, тобто як «інтерпретація або інертних (таких, що розміщені на жорсткому диску), або рухомих (мережеві комунікації) даних, або їх комбінації» [5, с. 66], або з посиланням на зв'язок з кримінальним провадженням, тобто «як дані, які можуть підтвердити факт скоєння злочину або можуть встановити зв'язок між злочинцем та його жертвою або злочинцем та особою, яка його вчинила» [6].

На думку деяких вітчизняних науковців, визначенню підлягає не саме поняття «електронного доказу», а зміна ч. 2 ст. 84 КПК України та додавання до переліку процесуальних джерел доказів «електронного відображення» [8, с. 113].

Слід зазначити, що поняття електронного доказу визначене також і в Керівних принципах щодо електронних доказів в цивільному та адміністративному судочинстві (рекомендації КМРЕ (СМ(2018)169-add1final) від 30.01.2019). Електронний розділ у вказаних Керівних принципах визначається як «будь-який доказ, отриманий із даних, які містяться в або вироблені будь-яким пристроєм, функціонування якого залежить від програмного забезпечення (програмного забезпечення) або даних, збережених на чи переданих через комп'ютерну систему або мережу» [7].

На нашу думку, найбільш коректне та всеохоплююче визначення електронного доказу для цілей кримінального провадження має бути сформульоване шляхом синтезу технічної сутності (взятої з Керівних принципів КМРЕ) та процесуальних вимог (закріплених у статті 84 КПК України). Тож ми пропонуємо такий варіант поняття електронного доказу: Електронний доказ — це дані, отримані за допомогою або створені будь-яким комп'ютерним пристроєм, системою або мережею, та які мають значення для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Проблемні питання допустимості електронних доказів під час судового розгляду. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1202347/> (дата звернення: 15.10.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України № 4651-VI від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1048>.
3. Столітній А.В., Каланча І.Г. Формування інституту електронних доказів у кримінальному процесі України. Проблеми законності. 2019. Вип. 146. С. 179–191.

4. Сіренко О.В. Електронні докази у кримінальному провадженні. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. Вип. 14. С. 208–212.
5. Buzarovska G.B., Koshevaliska O. Digital evidence in Criminal procedures – A comparative approach. Balkan Social Science Review. 2013. Vol. 2. P. 63–83.
6. Digital evidence and computer crime: forensic science, computers and the internet / by Eoghan Casey; with contributions from Susan W. Brenner ... [et al.]. 3rd ed. London: Elsevier. 837 p. URL: <https://booksite.elsevier.com/9780123742681> (дата звернення: 15.10.2025).
7. Guidelines on electronic evidence in civil and administrative proceedings and explanatory memorandum / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5> (дата звернення: 03.11.2025).
8. Чернявський С. С., Орлов Ю. Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства, 2017. Випуск № 2. С. 112 - 124. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2017_%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%8F%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B8_%D0%9E%D1%80%D0%BB%D0%BE%D0%B2.pdf.
9. Фоміна Т. Г., Рачинський О. О. Електронні докази у кримінальному процесі: проблемні питання теорії та практики. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2023 № 3. Том 102 № 3 (Частина 2), с. 207-220. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.43>.

Тітова Н.,
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

У сучасних умовах глобальної цифровізації суспільних відносин та стрімкого розвитку інформаційних технологій кримінальне судочинство стикається з принципово новими викликами у сфері доказування події кримінального правопорушення. Інноваційні технології не лише змінюють способи вчинення злочинів, але й створюють принципово нові можливості для їх виявлення, розслідування та документування.

За даними статистики, понад 60% злочинів так чи інакше пов'язані з використанням електронних пристроїв, комп'ютерних систем або мережі Інтернет. Традиційні підходи до збирання та дослідження доказів часто виявляються недостатньо ефективними для встановлення події кримінального правопорушення, вчиненого в кіберпросторі або з використанням складних технологічних рішень. Відсутність належного правового регулювання використання інноваційних технологій у кримінальному провадженні створює ризики визнання отриманих доказів недопустимими [1, с. 64].

Кримінальний процесуальний кодекс України не містить окремого визначення поняття «цифрові докази» або «електронні докази», що створює певні труднощі у правозастосовній практиці. У науковій доктрині цифрові

докази визначаються як інформація в електронній формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Особливістю цифрових доказів є те, що вони можуть зберігатися на різних носіях і стають доступними для сприйняття людиною тільки після обробки засобами комп'ютерної техніки. Електронні докази характеризуються специфічними властивостями: волатильність, легкість копіювання та зміни, наявність метаданих, залежність від технічних засобів [2, с. 65].

Верховний Суд у постанові від 29 березня 2021 року у справі №554/5090/16-к зазначив, що допустимість електронного документа як доказу не можна заперечувати винятково на підставі того, що він має електронну форму. Водночас у постанові від 30 січня 2025 року у справі №490/6113/22 Верховний Суд підкреслив, що якщо сторона захисту не доведе підробку чи фальсифікацію електронних матеріалів, а протоколи огляду складені уповноваженими особами згідно з КПК, підстав для визнання таких доказів недопустимими немає [3].

Технології штучного інтелекту відкривають принципово нові можливості для встановлення обставин події кримінального правопорушення. Штучний інтелект може застосовуватися для автоматизації деяких етапів кримінального розслідування, виявлення злочинів, прогнозування злочинів та аналізу поведінки злочинців [4, с. 180].

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року №1556-р, визначає основні напрями впровадження технологій штучного інтелекту у різні сфери суспільного життя, включаючи правоохоронну діяльність. Серед практичних застосувань штучного інтелекту: аналіз великих масивів даних, розпізнавання облич на фото- та відеозображеннях, аналіз мовлення, прогнозування місць ймовірного вчинення злочинів, автоматизований аналіз документів [5, с. 85].

Особливу актуальність технології штучного інтелекту набули для розслідування воєнних злочинів. Зокрема, програма Clearview AI використовується для виявлення та ідентифікації осіб, залучених до військових злочинів, шляхом аналізу понад 20 мільярдів зображень [6, с. 93]. Платформа Palantir Gotham дозволяє виявляти приховані зв'язки між подіями та особами, візуалізувати складні схеми злочинної діяльності [7, с. 184].

Водночас використання штучного інтелекту пов'язане з низкою серйозних проблем: відсутність процесуального регулювання, ризики упередженості алгоритмів, непрозорість механізмів прийняття рішень, порушення права на приватність.

Технологія розподіленого реєстру створює принципово нові можливості для забезпечення цілісності та достовірності доказів. Основною перевагою блокчейн є неможливість несанкціонованої зміни інформації після її внесення до системи.

Блокчейн може використовуватися для: фіксації доказів з забезпеченням підтвердження часу створення; зберігання ланцюга доказів для

підтвердження їх автентичності; забезпечення прозорості процесуальних дій. Платформа Silent Notary дозволяє фіксувати події на блокчейні та зберігати записані файли, які згодом можуть використовуватися як докази в судових процедурах.

У контексті протидії корупції блокчейн-технології можуть використовуватися для створення прозорих систем обліку та контролю за рухом бюджетних коштів. Водночас з'являються нові форми корупції та інших злочинів, пов'язані з використанням криптовалют. Кіберполіція України у співпраці з компанією Crystal Blockchain здійснює ефективну протидію шахрайству з використанням віртуальних активів – у 2022 році вдалося розкрити понад 50% виявлених кримінальних правопорушень з криптовалютами [8].

Використання БПЛА відкриває нові можливості для фіксації обстановки місця події, проведення оглядів великих територій, створення тривимірних моделей. Дрони можуть бути оснащені відеокамерами високої роздільності, тепловізорами, інфрачервоними камерами, лідарами, мультиспектральними камерами.

Особливо ефективним є застосування дронів для: огляду місць ДТП, фіксації екологічних правопорушень, пошуку зниклих осіб, моніторингу масових заходів, документування воєнних злочинів. Офіс Генерального прокурора отримав дрони для документування воєнних злочинів, що дозволяє створювати 3D-моделі місць злочинів навіть на замінованих територіях.

Водночас використання дронів потребує врахування вимог Повітряного кодексу України та постанови Кабінету Міністрів України від 1 червня 2021 року №215. Правові наслідки використання дронів стосуються як можливості порушення права на приватність, так і питань допустимості отриманих доказів.

Біометричні технології дозволяють здійснювати ідентифікацію осіб за унікальними фізіологічними та біологічними характеристиками: відбитки пальців, зображення обличчя, сітківка ока, ДНК-профіль, голосові характеристики.

Національна система біометричної верифікації та ідентифікації містить біометричні дані понад 30 мільйонів осіб і використовується для встановлення особи загиблих внаслідок воєнних дій. Системи розпізнавання обличчя застосовуються для ідентифікації підозрюваних за записами з камер відеоспостереження, встановлення осіб на місці події, виявлення розшукуваних злочинців у публічних місцях [9, с. 28].

Дактилоскопічна експертиза залишається одним із найбільш надійних методів ідентифікації особи, оскільки папілярні візерунки є унікальними для кожної людини та не змінюються протягом життя. Відповідно до статті 26 Закону України «Про Національну поліцію» поліція забезпечує збирання та накопичення біометричних даних затриманих осіб.

Важливо, що використання біометричних технологій має здійснюватися з дотриманням прав людини на приватність та захист персональних даних. Європейська етична хартія про використання штучного інтелекту в

судових системах підкреслює необхідність забезпечення прозорості, неупередженості та контролю з боку людини.

Сучасні мобільні пристрої постійно генерують метадані – інформацію про час створення електронного файлу, його автора, місце створення, параметри технічного пристрою. Геолокаційні дані можуть підтверджувати або спростовувати алібі підозрюваної особи, встановлювати її точні переміщення, визначати коло осіб на місці події.

Для отримання геолокаційної інформації необхідно звернутися до суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. Оператор зобов'язаний зберігати інформацію про абонента протягом строку позовної давності. Аналіз метаданих електронного листування, журналів серверів, логів мережевої активності дозволяє встановити факт і точний час вчинення протиправних дій.

Судова практика свідчить про визнання метаданих допустимими доказами за умови дотримання процесуального порядку їх отримання. Верховний Суд у постанові від 17 липня 2024 року у справі №910/7352/22 підтримав висновок про те, що електронне листування як усталений звичай ділового обороту визнається цивільним звичаєм, що має значення для кримінального провадження.

Використання інноваційних технологій стикається з низкою серйозних проблем. По-перше, відсутність спеціального правового регулювання використання цифрових доказів створює правову невизначеність. По-друге, складність забезпечення цілісності та незмінності цифрових доказів – електронні дані можуть бути легко змінені без залишення видимих слідів [10].

По-третє, необхідність забезпечення безперервного ланцюга зберігання доказів (chain of custody). Верховний Суд підкреслив, що копії електронних доказів мають бути належним чином засвідчені з використанням криптографічних методів. По-четверте, недостатня технічна компетентність працівників правоохоронних органів, прокурорів та суддів у сфері інформаційних технологій. По-п'яте, захист конституційних прав громадян при використанні інноваційних технологій.

Для вирішення цих проблем доцільно: внесення змін до КПК України з деталізацією процесуального порядку роботи з цифровими доказами; розробка методичних рекомендацій; створення спеціалізованих підрозділів цифрової криміналістики; запровадження обов'язкового підвищення кваліфікації; розвиток державно-приватного партнерства; імплементація міжнародних стандартів, зокрема положень Будапештської конвенції про кіберзлочинність 2001 року.

Досвід зарубіжних країн свідчить про широке впровадження інноваційних технологій. У США використовуються системи предиктивної аналітики для прогнозування злочинів, система COMPAS для оцінки ризику рецидиву. У Великій Британії функціонує система автоматичного розпізнавання номерних знаків [11]. Європейський Союз демонструє більш

збалансований підхід, акцентуючи увагу на захисті прав людини. Регламент GDPR встановлює суворі вимоги до обробки персональних даних [12, с. 132].

Європейська комісія з ефективності правосуддя розробила Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах, яка визначає п'ять основоположних принципів: дотримання основних прав, недискримінація, якість та безпека, прозорість, контроль з боку користувача. Україна активно інтегрується у європейський правовий простір, що передбачає імплементацію відповідних стандартів [13, с. 7].

Використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення є об'єктивною необхідністю в умовах глобальної цифровізації. Електронні докази, штучний інтелект, блокчейн-системи, БПЛА, біометричні технології створюють принципово нові можливості для виявлення, документування та доказування обставин вчинення кримінальних правопорушень.

Водночас широке впровадження інноваційних технологій потребує вирішення взаємопов'язаних проблем правового, організаційного та технічного характеру. Ключовими є питання забезпечення допустимості цифрових доказів, захисту конституційних прав громадян, підвищення технічної компетентності фахівців.

Вдосконалення правового регулювання має здійснюватися виважено, з урахуванням передового міжнародного досвіду та європейських стандартів захисту прав людини. Необхідним є внесення системних змін до КПК України, створення спеціалізованих підрозділів цифрової криміналістики та розвиток комплексної системи підготовки фахівців.

Подальший розвиток використання інноваційних технологій сприятиме суттєвому підвищенню ефективності кримінального провадження, забезпеченню швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів при дотриманні прав і законних інтересів учасників провадження.

Список використаних джерел

1. Козицька О. Г. Цифрові докази: деякі проблемні питання щодо їх поняття та використання у кримінальному судочинстві. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 73. С. 64–69.
2. Козицька О. Г. Цифрові докази: деякі проблемні питання щодо їх поняття та використання у кримінальному судочинстві. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 73. С. 64–69.
3. Постанова Верховного Суду від 30 січня 2025 р. у справі № 490/6113/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
4. Блізнюк В. Можливості використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2023. № 36. С. 180–189.
5. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах цифрових технологій. Інноваційні методи, засоби та технології в криміналістиці та судовій експертизі : науково-практичний посібник. Харків, 2024. С. 85–92.
6. Терещенко В. І. Штучний інтелект в запобіганні та розслідуванні злочинів. Наукові записки. Серія: Право. 2023. Вип. 13. С. 89–96.
7. Кривошея І. С., Бобрицька О. П. Використання штучного інтелекту під час досудового розслідування. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2023. № 4. С. 182–190.

8. Кіберполіція у співпраці з компанією Crystal Blockchain ефективно протидіє шахрайству з використанням віртуальних активів. Національна поліція України. 2024. URL: <https://www.npu.gov.ua/news>
9. Салтевський М. В. Криміналістика у сучасному викладі : підручник. Київ : Кондор, 2008. С. 28–45.
10. Особливості використання електронних доказів. Pravokator. 2020. URL: <https://pravokator.club/news/osoblyvosti-vykorystannya-elektronnyh-dokaziv/>
11. Антонюк А. Б. Електронне кримінальне провадження як невід'ємна частина національного законодавства: міжнародно-правовий аналіз. Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 3. С. 45–52.
12. Павленко Ж. О. Межі можливого і допустимого в технологічному підході до правового знання. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2020. Т. 1. № 44. С. 132–146.
13. Концептуальні основи цифровізації кримінального провадження України : монографія / за ред. Н. В. Глинської. Харків : Право, 2024. 452 с.

Тригубець Н. Ю.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник
Гуцуляк Ю. В.
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАПОВНЕННЯ ПІДСИСТЕМИ «ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНА ПРИГОДА» ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВ- НІСТЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Сучасний стан досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху безпосередньо залежить від якості інформаційного забезпечення правоохоронних органів. Підсистема «дорожньо-транспортна пригода» відіграє ключову роль у фіксації, накопиченні та аналізі відомостей про обставини вчинення ДТП, осіб-учасників, транспортні засоби, наслідки події та процесуальні дії. Саме від повноти, точності та своєчасності внесення інформації до цієї підсистеми значною мірою залежить ефективність прийняття процесуальних рішень, дотримання принципів законності та забезпечення прав учасників кримінального провадження.

Варто відразу зазначити, що одним із суттєвих недоліків інформаційного наповнення підсистеми є фрагментарність і неповнота відомостей, що вносяться на початковому етапі фіксації дорожньо-транспортної пригоди. У практичній діяльності нерідко спостерігається формальний підхід до заповнення електронних полів, відсутність деталізації механізму події, неточний опис дорожньої обстановки та погодних умов, а також поверхнева характеристика тілесних ушкоджень. Така ситуація призводить до

викривлення первинної інформації, що згодом ускладнює відтворення реальної картини події та негативно впливає на якість доказової бази [1, с. 111].

В свою чергу, на практиці не менш проблемним є питання несвоечасного оновлення даних у підсистемі. У багатьох випадках інформація про результати експертиз, зміну процесуального статусу учасників або уточнення обставин ДТП вноситься із значним запізненням або взагалі не відображається в електронному обліку. Це створює інформаційні розриви між фактичним ходом розслідування та його електронним відображенням, що унеможливорює належний процесуальний контроль і ускладнює координацію дій між слідчим, прокурором та іншими суб'єктами кримінального провадження.

Також потрібно зазначити, що надзвичайно важливим недоліком інформаційного наповнення є також відсутність уніфікованих підходів до внесення відомостей різними користувачами системи. Різний рівень підготовки працівників, відмінності у практичному розумінні окремих категорій та показників призводять до неоднорідності даних, що знижує їх аналітичну цінність. У результаті підсистема не повною мірою виконує функцію інструменту узагальнення та прогнозування, а її потенціал використовується переважно як формальний обліковий ресурс [2, с. 145].

Суттєвий вплив на ефективність досудового розслідування має і технічна обмеженість інформаційної підсистеми. Недостатня інтеграція з іншими державними реєстрами, зокрема медичними, страховими та судовими, ускладнює оперативний обмін даними та вимагає дублювання інформації в різних інформаційних масивах. Це не лише збільшує навантаження на слідчого, але й підвищує ризик помилок, неточностей і суперечностей у матеріалах кримінального провадження.

На нашу думку, особливої уваги заслуговує проблема формального характеру окремих інформаційних показників, які не відображають реального змісту процесуальних дій. Часто підсистема фіксує лише факт вчинення тієї чи іншої дії без розкриття її результатів та значення для розслідування. Такий підхід знижує інформативність електронного обліку та перетворює його на статистичний інструмент, що не сприяє підвищенню якості розслідування та прийняттю обґрунтованих процесуальних рішень.

Наслідком зазначених недоліків є зниження загальної ефективності досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод. Неповна або недостовірна інформація ускладнює доказування вини, затягує строки розслідування, створює передумови для процесуальних помилок і, зрештою, може призводити до порушення прав потерпілих та інших учасників кримінального провадження. Крім того, низька якість інформаційного наповнення негативно впливає на рівень довіри до правоохоронних органів і державних інституцій загалом [3, с. 173].

Водночас усвідомлення наявних проблем відкриває можливості для вдосконалення інформаційної підсистеми. Підвищення вимог до якості внесення даних, запровадження чітких стандартів і алгоритмів заповнення,

належна підготовка користувачів системи та технічна модернізація здатні суттєво покращити інформаційне забезпечення досудового розслідування. У перспективі це сприятиме формуванню цілісного, достовірного та функціонального інформаційного простору, який стане реальним інструментом підвищення ефективності розслідування дорожньо-транспортних пригод і забезпечення принципу невідворотності юридичної відповідальності.

Отже, ефективність досудового розслідування дорожньо-транспортних пригод значною мірою зумовлюється якістю інформаційного наповнення підсистеми «дорожньо-транспортна пригода». Наявні недоліки у вигляді неповноти, несвоєчасності, неоднорідності та формального характеру внесених відомостей істотно знижують її доказову й аналітичну цінність, ускладнюють процесуальний контроль та негативно впливають на строки і результати розслідування. Обмеженість технічних можливостей і недостатня інтеграція з іншими інформаційними ресурсами додатково посилюють ризики помилок і дублювання даних. Подолання зазначених проблем потребує комплексного підходу, що поєднує нормативне врегулювання стандартів інформаційного наповнення, підвищення професійної підготовки користувачів та модернізацію інформаційних технологій. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню якості доказування, захисту прав учасників кримінального провадження та загальній ефективності діяльності органів досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Рудик М. М. Причини та умови вчинення кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 5. С. 110-115.
2. Рудик М. М. Органи сектору безпеки у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації автомобільного транспорту. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 6. Т. 2. С. 144-147.
3. Звоненко О. О. Кримінальна відповідальність за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються убезпечення дорожнього руху: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 233 с.

Федоренко А. Ю.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

Хитра А. Я.

завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження в Україні воєнного стану зумовило істотні зміни в організації діяльності правоохоронних органів, зокрема у сфері проведення

негласних слідчих (розшукових) дій (далі- НСРД). В умовах збройної агресії та підвищеної загрози національній безпеці саме НСРД набувають особливого значення як інструмент своєчасного отримання інформації про злочинну діяльність, виявлення агентурних мереж, протидію диверсійним групам та іншим формам посягань на безпеку держави.

Разом з тим воєнний стан створює специфічні правові та практичні умови, що впливають на порядок санкціонування, організацію та результати проведення НСРД. Зміни стосуються доступності судового контролю, застосування невідкладних процедур, координації між органами досудового розслідування, прокуратурою та структурними підрозділами сектору безпеки й оборони. Водночас актуальним залишається питання забезпечення конституційних прав і свобод особи, баланс яких із потребами оборони держави набуває нового змісту.

Дослідження особливостей проведення НСРД під час воєнного стану дозволяє виявити ключові проблеми практики, технічні та організаційні виклики, а також визначити напрями вдосконалення кримінального процесуального законодавства. Це зумовлює актуальність теми та необхідність її наукового опрацювання.

У дослідженні використано комплекс нормативних, теоретичних та емпіричних матеріалів, що дають змогу всебічно проаналізувати особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій у період дії воєнного стану в Україні. До нормативної бази належать: Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», акти Генеральної прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України та інші офіційні документи, що регламентують порядок діяльності органів досудового розслідування та сектору безпеки й оборони. Також враховано положення міжнародних актів у сфері прав людини, які допускають тимчасове обмеження окремих прав у разі надзвичайних обставин. У роботі застосовано такі методи дослідження: аналіз і синтез – для систематизації норм кримінального процесуального законодавства та узагальнення наукових підходів щодо правової природи НСРД і їх модифікації під час воєнного стану, порівняльно-правовий метод – для зіставлення регулювання НСРД у звичайних умовах та в умовах особливого правового режиму, а також для аналізу міжнародного досвіду обмеження прав і гарантій під час війни, логіко-юридичний метод – для встановлення меж допустимого звуження процесуальних гарантій, визначення колізійних аспектів та оцінки відповідності практики вимогам законності, системний підхід – для визначення взаємодії органів досудового розслідування, прокуратури, сил оборони та розвідки в умовах воєнних дій, а також для дослідження ролі НСРД у комплексній системі національної безпеки, емпіричний (загальнонауковий) метод узагальнення практики – для аналізу відкритих даних, офіційних звітів, аналітичних документів правоохоронних органів і наукових публікацій, що містять узагальнення реальної практики застосування НСРД під час війни без розкриття тактичних аспектів.

Інститут НСРД передбачено у кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України як дієвий інструментарій для виконання таких завдань кримінального провадження як захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також забезпечення швидкого і повного розслідування та судового розгляду, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Особливо актуальна роль НСРД під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану.[1]

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та гарантування національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. [2]

Відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК під негласними слідчими (розшуковими) діями слід розуміти різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом [1]. На відміну від Кримінального-процесуального кодексу 1960 року у чинному КПК закріплено чіткий перелік НС(Р)Д та конкретизовано підстави для їх проведення. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року навіть містить окрему Главу 21, присвячену негласним слідчим (розшуковим) діям. До таких дій належать наступні: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262); зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу)(ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо-відеоконтроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274) [1]. Проаналізувавши положення Глави 21 КПК, серед умов проведення НСРД варто виокремити наступні: – проводяться тільки, якщо вчинено тяжкий чи особливо тяжкий злочин; – фіксація процесу та результатів проведення НСРД відповідає загальним правилам

фіксації кримінального провадження; – метою проведення є збирання доказів чи перевірка вже отриманих; – рішення про проведення НСРД приймають слідчий,

прокурор, керівник органу досудового розслідування; – особам щодо яких здійснюються такі дії не повідомляється про факт їх проведення; – проводяться лише тоді, коли відомості про злочин чи особу неможливо отримати в інший спосіб [3].

З метою забезпечення учасників слідчої (розшукової) дії, оперативності її проведення в умовах воєнного стану законодавцем у абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачено виняток з ч. 1 ст. 106 КПК України щодо складання слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, протоколу під час її проведення або безпосередньо після її закінчення, і можливість технічної фіксації процесуальних дій доступними технічними засобами з подальшим складанням протоколу процесуальної дії не пізніше 72 годин з моменту її завершення, у випадках, коли відсутня можливість складання процесуальних документів про хід та результати слідчих (розшукових) дій або інших процесуальних дій (з контексту норми – безпосередньо під час їх проведення або відразу після них). Законодавець у коментованій нормі не визначає форму фіксування технічними засобами (фото-, аудіо-, відео- фіксація тощо), а підкреслює саме доступність технічних засобів, які створюють умови для збереження інформації, що може мати значення для кримінального провадження, та яка дозволить скласти належним чином протокол огляду місця

події. Крім того, використання такого доступного способу фіксації розповсюджується не тільки на слідчі (розшукові) дії, а взагалі на процесуальні дії, у тому числі і на негласні слідчі (розшукові) дії [4, с. 15].

Пункт 2 ч. 1 ст. 615 КПК передбачає істотне розширення повноважень прокурора шляхом делегування йому окремих повноважень слідчого судді щодо вирішення низки питань щодо негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. ст. 246–248 і 250 КПК України). Необхідно звернути увагу, що такі повноваження може здійснювати не будь-який прокурор, а лише керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або слідчого. Наведені повноваження прокурор здійснює, коли слідчий суддя об'єктивно не може виконати у строк свої повноваження і діють лише у період воєнного стану. Тимчасовість таких повноважень не виключає ризику зловживання зазначеними повноваженнями з боку прокурора, адже постає проблема фактичної відсутності судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на досудовому розслідуванні. На жаль, внаслідок такого рішення, права всіх учасників кримінального процесу можуть бути порушені прокурором.

Також, умовах війни збільшується кількість проваджень, що стосуються державної зради, колабораціонізму, диверсій та злочинів проти обороноздатності. Потреба у швидкому документуванні таких правопорушень

об'єктивно призводить до ширшого використання НСРД. Однак це створює ризик: надмірного втручання в приватне життя, розширення практики їх застосування за межі об'єктивної необхідності, «нормалізації» спрощених підходів у післявоєнний період. Реалізація НСРД у районах, наближених до бойових дій, супроводжується: небезпекою для слідчих та оперативних співробітників, неможливістю тривалого прихованого спостереження, відсутністю стабільної інфраструктури (пошкоджені електромережі, зв'язок, транспорт), труднощами з прихованим доступом до об'єктів або технічних засобів. Це ускладнює якісне виконання оперативних заходів і ставить під загрозу безперервність фіксації. У період війни надзвичайно гостро постають питання технічної спроможності: забезпечити безперечну аудіо- чи відеофіксацію, гарантувати збереження даних за умов перебоїв електро- та інтернет-мереж, дійснювати резервне копіювання отриманих матеріалів, підтверджувати їх цілісність у разі пошкодження носіїв або переривання запису. Будь-які технічні збої можуть поставити під сумнів доказову силу матеріалів НСРД.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що воєнний стан значно вплинув на порядок, умови та практичні аспекти здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, зумовивши появу нових правових та організаційних викликів. Установлено, що необхідність оперативного реагування на загрози державній безпеці зумовлює розширення підстав і частоти застосування НСРД, а також зміщує акценти у бік невідкладних та спрощених процедур санкціонування. Разом із тим забезпечення належного рівня судового контролю та дотримання процесуальних стандартів залишається ключовою умовою збереження доказової сили матеріалів. Воєнні умови ускладнюють організацію й технічне забезпечення НСРД, спричиняють ризики втрати або пошкодження інформації, підвищують потребу в ефективній взаємодії між органами досудового розслідування та структурами сектору безпеки й оборони. Поряд із цим зберігається необхідність гарантувати відповідність втручання в приватне життя вимогам законності, пропорційності та міжнародним стандартам прав людини.

У цілому результати дослідження свідчать про те, що система здійснення НСРД у період воєнного стану демонструє високу адаптивність, проте потребує подальшого вдосконалення нормативних процедур, технічних стандартів та механізмів контролю. Це є передумовою підвищення ефективності протидії злочинності та зміцнення правових гарантій у складних умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov>.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України № 389-VIII від 12. 05. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Панченко М. Особливості підстав проведення нсрд та визнання недопустимими їх результатів. Advokat post. URL: <https://advokatpost.com/osoblyvosti-pidstav-provedennia-nsrd-tvyznannia-nedopustymy-ikh-rezultativ-advokat-maksym-panchenko-2/>

4. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022.

5. Юрченко О. В. Окремі аспекти проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування перевищення влади або службових повноважень працівниками Національної поліції України. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 2(3). С. 313–317.

Харчук Р.В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

Науковий керівник

Татарин І. І.

доцент кафедри кримінального процесу

та криміналістики факультету № 1

кандидат юридичних наук, доцент

(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ВПІЗНАННЯ ЯК СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ

Слідчі (розшукові) дії – це процесуальні дії, спрямовані на одержання (збирання) або перевірку вже одержаних доказів у конкретному провадженні (ст. 300 КПК). Підставою для їх проведення є наявність достатніх відомостей про можливість досягнення мети конкретної дії; вони здійснюються з дотриманням загальних засад кримінального провадження, принципів пропорційності втручання, поваги до приватного життя та недоторканності житла. Поза межами строків досудового розслідування СРД не допускаються, за винятком випадків, коли їх доручає суд під час судового розгляду (ч. 3 ст. 333), інакше докази є недопустимими. СРД систематизовані у Главі 20 КПК: загальні вимоги (ст. 223), допит (ст. 224-227), пред'явлення для впізнання (ст. 228-231), відеоконференція (ст. 232), проникнення до житла (ст. 233), обшук і пов'язані норми (ст. 234-236), огляд (ст. 237-239), слідчий експеримент (ст. 240), освідування (ст. 241), експертиза і залучення експерта (ст. 242-244), отримання зразків (ст. 245), а також спеціальна новела – зняття показань технічних приладів (ст. 245-1, 2022 р.). Поруч – окрема Глава 21 про негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД), що проводяться лише за умов неможливості іншим способом отримати відомості та здебільшого у провадженнях щодо тяжких/особливо тяжких злочинів (ст. 246 тощо) [1, 3, 4].

Важливість впізнання полягає у його доказовому значенні. Результати цієї слідчої дії можуть підтверджувати факт участі особи у злочині, наявність у неї предметів, здобутих злочинним шляхом, або інші обставини, що мають значення для кримінального провадження. При цьому сама процедура впізнання має відповідати суворим процесуальним вимогам, що гарантує достовірність та допустимість отриманих доказів. Наприклад, особа,

яка впізнає, не повинна мати попереднього контакту з об'єктами впізнання, а самі об'єкти повинні бути схожими між собою за основними ознаками, щоб уникнути навіювання чи упередженості. Закон вимагає, щоб впізнання проводилось не менш як серед трьох осіб або трьох однотипних предметів, що забезпечує об'єктивність процедури [2].

Обшук застосовується для виявлення відомостей про обставини кримінального правопорушення, відшукування знарядь, предметів, документів, а також розшукуваних осіб. Загальне правило – попередній судовий дозвіл, у якому чітко визначені місце, межі, предмет пошуку й строк дії ухвали. Проведення обшуку супроводжується протокольною фіксацією та, за можливості, безперервною відеофіксацією; забезпечується участь понятих або застосування технічних засобів фіксації, залучення спеціаліста за потреби. Тимчасове вилучення речей/документів оформлюється окремо із зазначенням індивідуальних ознак і стану, а подальша доля вилученого (арешт чи повернення) вирішується процесуальними рішеннями. Порушення предметних меж ухвали, вилучення неідентифікованих масивів даних або відсутність належної фіксації часто зумовлюють недопустимість результатів [5, с. 210].

Аналіз практики показує, що основними проблемами під час проведення впізнання є ризики помилкової ідентифікації, психологічний тиск, неналежна організація процедури та порушення принципів неупередженості. Дослідження свідчать, що людська пам'ять схильна до спотворень, а вплив зовнішніх факторів (емоційний стан свідка, навіювання, умови освітлення тощо) може призвести до хибних результатів. Тому слідчий повинен забезпечити дотримання процесуальних гарантій, у тому числі участь понятих, відеофіксацію, а в окремих випадках – залучення психолога. Значення впізнання в кримінальному процесі важко переоцінити. Воно не лише сприяє встановленню істини, а й відіграє важливу роль у підтвердженні або спростуванні версій сторін. Разом із тим результати впізнання мають оцінюватися у сукупності з іншими доказами, оскільки самі по собі вони не можуть бути єдиною підставою для винесення обвинувального вироку. У контексті розвитку криміналістики перспективним напрямом є використання сучасних технологій – цифрової ідентифікації, біометричних систем, штучного інтелекту для аналізу зовнішності – що дозволяє підвищити точність та об'єктивність впізнання. [6, с. 454].

Однією з головних проблем є порушення процесуального порядку проведення впізнання, визначеного статтями 228–231 Кримінального процесуального кодексу України. Часто слідчі нехтують вимогами щодо попереднього допиту особи, яка впізнає, не з'ясовують ознак, за якими вона здатна ідентифікувати об'єкт, або не забезпечують надання для впізнання кількох подібних за зовнішніми ознаками осіб чи предметів. Це створює ризик визнання отриманих доказів недопустимими у суді. Суттєвою проблемою є також вплив суб'єктивного чинника. Людська пам'ять не завжди є точною, особливо якщо впізнання проводиться через тривалий час після події злочину. Помилки впізнання можуть бути зумовлені стресовим станом

свідка, низьким рівнем освітлення під час спостереження за злочиним, а також навіюванням з боку слідчого чи інших осіб. Дослідження показують, що неправильно проведене впізнання є однією з основних причин судових помилок.

Для підвищення ефективності та достовірності впізнання необхідно впроваджувати комплекс організаційних, процесуальних та технічних заходів. Насамперед, слід забезпечити неухильне дотримання вимог КПК України, зокрема щодо кількості об'єктів, порядку попереднього допиту впізнаючого та об'єктивності умов проведення процедури. Доцільно закріпити у законодавстві обов'язковість відеофіксації впізнання як гарантії достовірності та захисту прав сторін процесу. Важливим напрямом є підвищення кваліфікації слідчих та оперативних працівників. Під час навчання варто приділяти увагу психологічним аспектам процесу впізнання, включно з механізмами пам'яті, факторами, що впливають на точність сприйняття, та методам уникнення навіювання. Це сприятиме підвищенню якості збирання та оцінки доказів. Не менш значущим є впровадження сучасних технічних засобів і цифрових технологій, зокрема використання відеоідентифікаційних систем, 3D-моделювання чи цифрових баз даних, що можуть забезпечити об'єктивніші умови впізнання. Також доцільно передбачити у законодавстві можливість дистанційного впізнання за допомогою відеоконференцій у випадках, коли безпека впізнаючого під загрозою. Впізнання як слідча дія залишається важливим інструментом кримінального провадження, однак його ефективність значною мірою залежить від дотримання процесуальних норм, професійної підготовки слідчих та застосування сучасних технологій. Лише комплексний підхід до вирішення зазначених проблем здатний гарантувати достовірність отриманих доказів і забезпечити справедливість кримінального процесу.

Отже, впізнання як слідча (розшукова) дія є невід'ємним елементом доказового процесу, що потребує ретельного дотримання процесуальних норм, професійної підготовки слідчого та врахування психологічних аспектів. Його ефективність визначається не лише формальним дотриманням процедури, а й комплексним підходом до оцінки отриманих результатів у контексті всієї доказової бази кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20200317>
2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
5. Лупій С., А. Крижановський. Слідчі (розшукові) дії: поняття, значення та види. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2022. С. 210-215.

6. Тагієв С. Р., М. С. Пузирьов, С. В. Івашко. Негласні слідчі (розшукові) дії в умовах війни: окремі теоретичні та практичні аспекти (частина II). Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. С. 454-459.

Хитра А. Я.

завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ В КОНТЕКСТІ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Сучасна трансформація кримінального процесуального права України характеризується переосмисленням ролі людини як центрального суб'єкта правовідносин. Антропоцентрична парадигма, яка ставить людину, її права та свободи у центр правової системи, набуває особливого значення у контексті застосування запобіжних заходів – інституту, що найбільш відчутно обмежує конституційне право на свободу та особисту недоторканність. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку оптимального балансу між суспільними інтересами у забезпеченні ефективного кримінального провадження та гарантуванням фундаментальних прав особи, яка ще не визнана винною у вчиненні злочину.

Запобіжні заходи є найбільш суворими серед заходів забезпечення кримінального провадження, оскільки пов'язані зі значним обмеженням права особи на свободу та особисту недоторканність [1]. Відповідно до ч. 2 ст. 29 Конституції України, ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом [2]. Конституційний Суд України наголошує, що позбавлення людини свободи, зокрема в разі застосування до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, є найбільш відчутною формою обмеження її конституційного права на свободу та особисту недоторканність [3].

Антропоцентрична парадигма у кримінальному процесі передбачає визнання людини найвищою соціальною цінністю, а прав і свобод людини – визначальними для змісту і спрямованості діяльності держави [4, с. 2]. Це означає принципову зміну акцентів: від домінування інтересів держави у боротьбі зі злочинністю до пріоритетності захисту прав та законних інтересів усіх учасників кримінального провадження при забезпеченні ефективного правосуддя.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) формують міжнародні стандарти, які є джерелом кримінального процесуального права України [5, с. 3]. Право людини на свободу та особисту недоторканність закріплене у ст. 5 Конвенції, що вимагає від держав-учасниць суворого

дотримання процедурних гарантій при застосуванні запобіжних заходів. У рішеннях ЄСПЛ неодноразово підкреслювалося, що застосування тримання під вартою повинно бути виправданим конкретними обставинами справи, а національні органи влади зобов'язані розглядати можливість застосування альтернативних, менш суворих заходів [6, с. 75].

Антропоцентричний підхід вимагає від правозастосувачів індивідуалізації при обранні запобіжного заходу, врахування особистості підозрюваного чи обвинуваченого, його соціальних зв'язків, стану здоров'я, сімейного становища. Застосування запобіжних заходів не повинно розцінюватися як покарання, а є лише певними обмеженнями особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення [1]. Діє принцип презумпції невинуватості – кожна особа вважається невинуватою у вчиненні злочину, доки її вину не буде встановлено обвинувальним вироком суду [7, с. 1].

Ключовим елементом реалізації антропоцентричної парадигми при застосуванні запобіжних заходів є принцип пропорційності. Конституційний Суд України зазначає, що одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який означає, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути необхідними у демократичному суспільстві [4, с. 1].

Принцип пропорційності вимагає дотримання трьох основних критеріїв: придатності (використані засоби мають бути належними для досягнення легітимної мети), необхідності (засіб має бути найменш обтяжливим для права особи) та пропорційності у вузькому сенсі (тягар, який несе особа, не може бути надмірним по відношенню до вигоди, яку отримує протилежний інтерес) [8, с. 1]. У контексті запобіжних заходів це означає, що тримання під вартою може застосовуватися лише у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України [9, с. 3].

Баланс інтересів передбачає гармонійне співвідношення між правами окремої особи та публічними інтересами [10, с. 1]. ЄСПЛ у кожній ситуації досліджує, наскільки було дотримано державною владою справедливий баланс між інтересами суспільства й вимогами захисту приватних інтересів окремої особи [11, с. 133]. Залежно від того, як законодавець визначив баланс інтересів держави та інтересів особи через урегулювання мети, підстав, порядку та суб'єктів застосування запобіжних заходів, можна судити про рівень захисту прав людини у кримінальному процесі [12, с. 1].

Рівненський апеляційний суд у справі № 572/3888/22 від 12 січня 2023 року, враховуючи усталену практику ЄСПЛ, дійшов висновку, що суд своїм рішенням повинен забезпечити не тільки права підозрюваного, а й високі стандарти охорони загальносуспільних прав та інтересів [13, с. 2]. Харківський апеляційний суд у справі № 643/13126/18 зазначив, що рішення про застосування запобіжного заходу має відповідати характеру певного

суспільного інтересу, що, незважаючи на презумпцію невинуватості, превалює над принципом поваги до свободи особистості [13, с. 1].

Особливої актуальності питання застосування запобіжних заходів набули в умовах воєнного стану. Законом України від 14 квітня 2022 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» запроваджено спеціальні правила застосування запобіжних заходів [14, с. 1].

Частина 6 ст. 176 КПК України встановлює, що під час дії воєнного стану до осіб, що підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, може бути обраний лише один запобіжний захід – тримання під вартою [15, с. 2]. Така безальтернативність викликає обґрунтовані занепокоєння щодо можливих порушень прав людини. Українська Гельсінська спілка з прав людини звертає увагу, що відсутність альтернативи збільшує ризики порушення прав людини, оскільки ставить під сумнів можливість індивідуального підходу до кожної конкретної ситуації [7, с. 2].

Водночас Конституційний Суд України рішенням від 19 червня 2024 року у справі № 7-р(II)/2024 визнав ч. 6 ст. 176 КПК України конституційною, наголосивши при цьому важливий аспект: законодавець визначив застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою без доведення прокурором, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам [15, с. 2]. Це свідчить про необхідність тлумачення норми з урахуванням конституційних гарантій та міжнародних стандартів.

Проблемним залишається питання продовження строків тримання під вартою в умовах воєнного стану. Частина 5 ст. 615 КПК України передбачає, що у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженням до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці [16, с. 2]. Конституційний Суд України наразі розглядає конституційну скаргу щодо відповідності цієї норми Конституції України, оскільки вона може призводити до втрати ефективного судового контролю та можливості ув'язнення особи без дослідження обґрунтованості обвинувачення [16, с. 1].

Практика ЄСПЛ формує чіткі критерії оцінки правомірності застосування запобіжних заходів. У справі, розглянутій у Огляді рішень ЄСПЛ за січень-лютий 2024 року, Суд підкреслив важливість дотримання принципів відкритості та змагальності кримінального процесу [17, с. 13]. Застосування запобіжних заходів має супроводжуватися належними процесуальними гарантіями, включно з правом на захист та можливістю оскарження.

ЄСПЛ наголошує на необхідності періодичного перегляду обґрунтованості тримання під вартою. У випадку, коли слідчий не викликає підозрюваного для участі у жодній слідчій дії протягом тривалого часу, це може

свідчити про порушення справедливого балансу між правом особи на повагу до її приватного та сімейного життя та суспільним інтересом у забезпеченні ефективного розслідування [6, с. 75].

Узагальнення судової практики місцевих судів показує, що основними підставами для відмови у застосуванні тримання під вартою є: недоведеність прокурором неможливості застосування більш м'якого запобіжного заходу, недостатня обґрунтованість ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, та порушення процесуальних гарантій при розгляді клопотання [18, с. 1]. Слідчі судді зобов'язані враховувати такі фактори, як характер обвинувачення, особисті якості підозрюваного, його соціальні зв'язки, стан здоров'я, наявність постійного місця проживання та інші обставини [9, с. 2].

Реалізація антропоцентричної парадигми у застосуванні запобіжних заходів вимагає системних змін як на законодавчому, так і на правозастосовному рівнях. По-перше, необхідно розширити можливості застосування альтернативних запобіжних заходів, зокрема електронного моніторингу, який забезпечує контроль за переміщенням особи без позбавлення свободи. По-друге, доцільно запровадити чіткі критерії оцінки пропорційності запобіжного заходу, які б враховували всі релевантні обставини справи та особистості підозрюваного чи обвинуваченого.

Важливим напрямом є посилення судового контролю за дотриманням строків тримання під вартою. Автоматичне продовження запобіжного заходу без належної судової перевірки обґрунтованості підозри та наявності ризиків суперечить стандартам ЄСПЛ та конституційним гарантіям [3, с. 3]. Слідчі судді повинні здійснювати реальну, а не формальну перевірку необхідності продовження тримання під вартою, враховуючи динаміку кримінального провадження та поведінку підозрюваного чи обвинуваченого.

Необхідно також удосконалити механізми оскарження ухвал про застосування запобіжних заходів. Касаційна практика Верховного Суду свідчить про існування проблем з доступом до правосуддя у випадках, коли особа з об'єктивних причин не може своєчасно дізнатися про обрання запобіжного заходу [19, с. 2]. Поновлення строків на оскарження має здійснюватися з урахуванням реальних можливостей особи реалізувати своє право на захист.

Застосування запобіжних заходів у контексті антропоцентричної парадигми вимагає збалансованого підходу, який забезпечує ефективне кримінальне провадження при максимальному дотриманні прав та свобод людини. Принцип пропорційності виступає ключовим інструментом досягнення такого балансу, вимагаючи від правозастосувачів обґрунтування необхідності обмеження права на свободу конкретними обставинами справи.

Практика ЄСПЛ та вітчизняна судова практика формують систему стандартів, які визначають мінімальні гарантії прав особи при застосуванні запобіжних заходів. Ці стандарти включають обов'язок розглядати можливість застосування альтернативних, менш суворих заходів, періодичний судовий контроль за обґрунтованістю тримання під вартою, забезпечення

процесуальних гарантій при розгляді клопотань про застосування запобіжних заходів.

Особливої уваги потребує правове регулювання застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану. Необхідно забезпечити, щоб навіть у надзвичайних умовах зберігалися основоположні гарантії прав людини, включно з правом на справедливий суд та індивідуальний підхід до обрання запобіжного заходу. Подальше вдосконалення законодавства та практики його застосування має відбуватися з урахуванням міжнародних стандартів та конституційних принципів, що відповідає антропоцентричній парадигмі сучасного кримінального процесу України.

Список використаних джерел

1. Запобіжні заходи: поняття, система, характеристика та підстави і умови застосування. WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Запобіжні_заходи (дата звернення: 27.11.2024).
2. Конституція України. Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 27.11.2024).
3. 4.2.2.1.2. Попереднє ув'язнення. Конституційний Суд України. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/42212-poperednye-uvyaznennya> (дата звернення: 27.11.2024).
4. Висновок Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо конституційності частини п'ятої статті 176 та частини першої статті 183 КПК України. URL: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/5-1100.pdf> (дата звернення: 27.11.2024).
5. Кучинська О. П., Фулей Т. І., Бараннік Р. В. Принципи кримінального провадження: монографія. Київ: Національна школа суддів України, 2013. 250 с. URL: https://nsj.gov.ua/files/1397569500принципи_крим_пров.pdf (дата звернення: 27.11.2024).
6. Принцип пропорційності та необхідності у демократичному суспільстві. Судова практика. 13 грудня 2017. URL: <https://sudpraktika.wordpress.com/конвенція-про-захист-прав-людини/принцип-пропорційності-та-необхідно> (дата звернення: 27.11.2024).
7. Запобіжні заходи у справах про колабораціонізм: де межа між правосуддям і порушенням прав людини? Українська Гельсінська спілка з прав людини. 5 серпня 2024. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/zapobizhni-zakhody-u-spravakh-pro-kolaboratsionizm-de-mezha-mizh-pravosuddiam-i-porushenniam-prav-liudyny/> (дата звернення: 27.11.2024).
8. Принцип пропорційності (дотримання балансу) як важлива складова верховенства права: презентація. Національна школа суддів України. 2024. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/114_principle_of_proportionality_bernaziuk.pdf (дата звернення: 27.11.2024).
9. Узагальнення про практику вирішення слідчими суддями питань про обрання запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту. Миколаївський апеляційний суд. URL: https://mka.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/sud4812/sud4812/zaxid.pdf (дата звернення: 27.11.2024).
10. Поняття «пропорційність» та «баланс інтересів» у публічно-правових спорах: позиція Верховного Суду. Судово-юридична газета. 12 липня 2022. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/243819-ponyattya-proportsiynist-ta-balans-interesiv-u-publichno-pravovikh-sporakh-pozitsiya-verkhovnogo-sudu> (дата звернення: 27.11.2024).
11. Баланс інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності крізь призму принципів пропорційності та справедливості. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 132–135.
12. Підстави та процесуальний порядок застосування запобіжних заходів: навчальний посібник. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/ptppzzz.pdf> (дата звернення: 27.11.2024).

13. Запобіжні заходи у кримінальному праві. Kravets & Partners Law Firm. 28 березня 2024. URL: <https://knppartners.com.ua/en/zapobizhni-zahodi-u-kriminalnomu-pravi/> (дата звернення: 27.11.2024).
14. Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Застосування_запобіжного_заходу_у_вигляді_тримання_під_вартою (дата звернення: 27.11.2024).
15. Тримання під вартою в умовах воєнного стану: процесуальні особливості. Юридика Газета. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/trimannya-pid-vartoyu-v-umovah-voennogo-stanu-procesualni-osoblivosti.html> (дата звернення: 27.11.2024).
16. КСУ розглядає справу щодо конституційності законодавчих приписів про продовження тримання під вартою в разі неможливості проведення підготовчого судового засідання. PRAVO.UA. 18 грудня 2024. URL: <https://pravo.ua/ksu-rozhliadaie-spravu-shchodo-konstytutsiynosti-zakonodavchikh-prypysiv-pro-prodovzhennia-trymannia-pid-vartoi-u-razi-nemozhlyvosti-provedennia-pidhotovchoho-sudovoho-zasidannia> (дата звернення: 27.11.2024).
17. Огляд рішень Європейського суду з прав людини (січень – лютий 2024 року). Верховний Суд України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_ES_PL_01_02_2024.pdf (дата звернення: 27.11.2024).
18. Узагальнення щодо розгляду клопотань слідчими суддями (судом) про застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту за 2018 рік – I півріччя 2019 року. Харківський апеляційний суд. URL: https://hra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf_court/uzag19k4 (дата звернення: 27.11.2024).
19. Постанова Верховного Суду у справі № 757/30534/23-к від 30 квітня 2024 року. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=118820550> (дата звернення: 27.11.2024).
20. Кримінальний процес: підручник / В. В. Коваленко, Л. Д. Удалова, Д. П. Письменний та ін. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Ч. 1. 552 с.
21. Тімофєєва Л. Ю. Гуманістична парадігма: досвід, виклики та перспективи кримінального права України: монографія / передм. В. О. Тулякова. Харків: Право, 2020. 280 с.

Худик О. Р.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДСИСТЕМИ «ЄДИНИЙ РЕЄСТР ЗБРОЇ» В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

Інформаційна підсистема «Єдиний реєстр зброї» (ЄРЗ), як функціональна складова єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, запроваджена для централізованого обліку та контролю обігу зброї, боєприпасів і вибухових матеріалів. Запуск повноцінної роботи реєстру відбувся у червні 2023 року, а до 2026 року планується повне наповнення даними після завершення дії паперових дозволів. Це створює принципово нові можливості для діяльності слідчого в досудовому

розслідуванні, де швидкий та достовірний доступ до інформації про зброю є критичним для встановлення обставин кримінального правопорушення [1].

ЄРЗ містить комплексні дані: персональні відомості власників, характеристики зброї (серійні номери, типи, стан, фотографії), дозволи на придбання, зберігання та носіння, історію транзакцій і статусів. Така структура дозволяє слідчому оперативно перевіряти законність володіння зброєю, виявляти зв'язки між особою та конкретним предметом, що фігурує у справі, а також ідентифікувати зброю за місцем події чи вилученими доказами. Автоматизація обліку зменшує час на отримання витягів порівняно з традиційними паперовими запитами до дозвільних підрозділів поліції [1].

Нормативною основою використання інформації з ЄРЗ у кримінальному провадженні є положення Кримінального процесуального кодексу України. Слідчий має право витребувати відомості з державних реєстрів як документи чи інформацію, що має значення для розслідування (ст. 93, 159, 237 КПК). Доступ до ЄРЗ здійснюється в гласному порядку через уповноважені канали МВС, без необхідності негласних дій, що робить реєстр ефективним інструментом для гласних слідчих (розшукових) дій. Це особливо актуально в справах про незаконне поводження зі зброєю, хуліганство з її використанням чи злочини проти життя та здоров'я [2].

Перспективи використання ЄРЗ у діяльності слідчого пов'язані з подоланням проблем традиційної системи реєстрації зброї. Серед них – фрагментованість обліку, корупційні ризики при видачі дозволів, складність відстеження переміщення зброї та недостатня швидкість перевірки. Цифровізація дозволяє перейти до реального часу обробки даних, зменшити суб'єктивізм і підвищити прозорість. У контексті розслідування це означає швидшу ідентифікацію власника вилученої зброї, встановлення ланцюга передачі, перевірку на наявність обмежень чи заборон, а також інтеграцію з іншими базами МВС для комплексного аналізу [3, с. 4].

Сучасні технічні засоби, включаючи інформаційні системи на кшталт ЄРЗ, суттєво розширюють пізнавальні можливості слідчого. Вони доповнюють традиційні криміналістичні методи (експертні дослідження, огляд місця події) автоматизованим пошуком і верифікацією даних. Це сприяє скороченню строків розслідування, підвищенню якості доказової бази та мінімізації помилок, пов'язаних з людським фактором. У перспективі інтеграція ЄРЗ з Єдиним реєстром досудових розслідувань (ЄРДР) може створити єдиний інформаційний простір для автоматичного зіставлення даних про зброю з матеріалами кримінальних проваджень [4, с. 342].

Однак реалізація потенціалу ЄРЗ стикається з низкою викликів. По-перше, не повне наповнення реєстру даними на перехідний період (до червня 2026 року) може обмежувати доступність інформації про старі дозволи. По-друге, питання захисту персональних даних та запобігання несанкціонованому доступу вимагає чіткого дотримання вимог законодавства про захист інформації. По-третє, потребує удосконалення підготовка слідчих до

роботи з цифровими реєстрами, включаючи навички формування запитів і аналізу витягів. Ці аспекти визначають подальший напрям розвитку системи в напрямі підвищення ефективності досудового розслідування [1].

У довгостроковій перспективі ЄРЗ може стати ключовим елементом цифрової трансформації кримінального процесу. Інтеграція з європейськими стандартами (маркування зброї, обмін даними в рамках ЄС), автоматизований моніторинг порушень та електронні дозволи створять умови для проактивного використання інформації слідчими. Це не лише прискорить встановлення обставин злочинів, пов'язаних зі зброєю, а й сприятиме профілактиці злочинності шляхом своєчасного виявлення ризиків. Таким чином, підсистема «Єдиний реєстр зброї» перетворюється з облікового інструменту на потужний засіб пізнання в кримінальному провадженні.

Загалом, впровадження та розвиток ЄРЗ відкриває нові горизонти для діяльності слідчого, поєднуючи швидкість цифрових технологій з вимогами кримінально-процесуального закону. Подальше удосконалення доступу, інтеграції та навчання персоналу дозволить максимально реалізувати потенціал цієї системи в забезпеченні ефективного, об'єктивного та швидкого розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Єдиний реєстр зброї. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/informatizacija-sistemi-mvs/jedinii-rejestr-zbroji> ;
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 7 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> ;
3. Кудінов С.С. Реєстрація зброї в Україні: *проблеми та шляхи вирішення*. Академічні візії. 2024. № 33. С. 1–8. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1355> ;
4. Яремчук В. О. *Роль новітніх науково-технічних засобів та криміналістичних знань у діяльності слідчого*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2021. № 67. С. 342–344.

Щербанич О. В.

старший інспектор сектору організації служби
освітньої безпеки, капітан поліції
(ГУНП в Закарпатській області)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ЗА УЧАСТІ ДІТЕЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Пред'явлення для впізнання належить до слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на ідентифікацію об'єкта за його психофізіологічним відображенням у пам'яті людини. Коли такою особою виступає дитина, виникає низка процесуальних та тактико-психологічних проблем, які потребують окремого наукового осмислення.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає малолітньою дитину до досягнення нею чотирнадцяти років, а неповнолітньою – дитину у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1]. При проведенні слідчих (розшукових) дій за участю таких осіб законодавець встановлює додаткові процесуальні гарантії, зокрема обов'язкову участь законного представника,

педагога, психолога або лікаря [1]. Однак специфіка проведення пред'явлення для впізнання за участі дітей залишається недостатньо врегульованою на нормативному рівні.

Сучасні дослідження в галузі юридичної психології свідчать, що діти можуть бути інформативними свідками за умови дотримання належних процедур отримання показань [2, с. 988]. Водночас вікові особливості дитячої психіки, зокрема підвищена навіюваність, обмежена здатність до концентрації уваги та специфіка формування пам'яті, суттєво впливають на достовірність результатів впізнання [3]. Метааналітичні дослідження підтверджують, що діти з обмеженими мовними здібностями або інтелектуальними порушеннями найбільш схильні приймати навіювання інтерв'юерів [2, с. 995].

Європейська асоціація психології та права у своїх рекомендаціях 2024 року наголошує на необхідності належної психологічної підготовки дитини до участі у слідчих діях [2, с. 990]. Це передбачає створення атмосфери довіри, пояснення процедури простою мовою та уникнення навідних запитань. Протокол NICHD (National Institute of Child Health and Human Development) визнається найбільш валідованим інструментом для роботи з дітьми та демонструє високу ефективність у зменшенні кількості навідних запитань [4].

Директива ЄС 2016/800 встановлює процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими у кримінальних провадженнях [5]. Хоча ця директива безпосередньо не поширюється на потерпілих та свідків, її принципи дружнього до дитини правосуддя мають універсальне значення. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) зобов'язує держави забезпечувати уникнення контакту між жертвами та правопорушниками [6].

Стаття 232 КПК України передбачає можливість проведення впізнання у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення, що є важливою гарантією захисту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого [1]. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам мінімізації вторинної травматизації дитини.

Психолог, який залучається до проведення пред'явлення для впізнання за участі дитини, має право за дозволом ставити уточнюючі запитання, оцінювати емоційний стан дитини та її здатність адекватно сприймати обставини [7]. Під час спостереження слід оцінювати конгруентність вербальних та невербальних проявів дитини, враховуючи, що під час слідчої дії дитина перебуває в незвичних для неї умовах [7].

Тактичні особливості проведення пред'явлення для впізнання за участі дітей включають: ретельний підбір часу та місця проведення з урахуванням біоритмів дитини; мінімізацію кількості присутніх осіб; використання зрозумілої дитині термінології; забезпечення можливості перерви; уникнення повторних пред'явлень одного об'єкта.

Актуальною проблемою залишається відсутність в Україні єдиних стандартизованих протоколів проведення слідчих дій за участі дітей. Національна стратегія у сфері юстиції щодо дітей визнає необхідність запровадження спеціалізації для всіх учасників кримінального провадження за участю дитини [8].

Перспективним напрямом є впровадження технологій відеозапису для документування пред'явлення для впізнання, що дозволяє забезпечити можливість подальшої експертної оцінки процедури та зменшити необхідність повторного проведення слідчої дії.

Таким чином, удосконалення правового регулювання та практики проведення пред'явлення для впізнання за участі дітей потребує комплексного підходу, що поєднує імплементацію міжнародних стандартів, розробку національних протоколів та забезпечення належної підготовки фахівців.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Korkman J., Otgaar H., Geven L. M., Bull R., Cyr M., Hershkowitz I., Volbert R. et al. White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law. *Psychology, Crime & Law*. 2024. P. 987–1030. DOI: 10.1080/1068316X.2024.2324098.
3. Lamb M. E., Hershkowitz I., Orbach Y., Esplin P. W. Tell me what happened: Structured investigative interviews of child victims and witnesses. *Child Abuse & Neglect*. 2007. Vol. 31. P. 1201–1231.
4. Structured forensic interview protocols improve the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. PMC. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2180422/>
5. Директива Європейського Парламенту і Ради 2016/800/ЄС від 11 травня 2016 року про процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими в кримінальних провадженнях. Офіційний вісник ЄС. L 132. 21.05.2016. С. 1–20.
6. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) від 25.10.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927
7. Назаров О. А. Кримінальне провадження за участю дітей: методологія роботи залученого психолога. Координаційний центр з надання правничої допомоги. URL: <https://psychologist.legalaid.gov.ua/metodoligiya-roboty-zaluchenogo-psykhologa> (дата звернення: 26.01.2026).
8. Про схвалення Стратегії у сфері юстиції щодо дітей на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>

Чалий Б. Ю.,

аспірант

*(Національний науковий центр «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України)*

НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ ЗІ СПЕЦІАЛІСТАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РЕЙДЕРСТВОМ

У сучасних умовах трансформації економічних відносин та зростання конкурентного тиску на ринку проблема протиправного заволодіння активами суб'єктів господарювання набуває особливої актуальності. Економічна злочинність, зокрема рейдерство, є суттєвою загрозою для стабільності підприємницького середовища. Особа або група осіб, причетна до рейдерства, порушує право власності особи, спричиняє майнову і немайнову шкоду, а сукупно така протиправна діяльність негативно впливає на інвестиційну привабливість держави. У цьому контексті ефективність діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, документування та розслідування таких кримінальних правопорушень є одним із ключових чинників забезпечення економічної безпеки держави.

Рейдерство як криміногенне явище не має єдиної усталеної дефініції в юридичній науці, проте більшість дослідників розглядають його як комплекс протиправних дій, спрямованих на заволодіння чужим майном або правами шляхом застосування фіктивних юридичних механізмів, насильницьких або ненасильницьких способів впливу на особу. Складність механізму протиправної діяльності рейдерської спрямованості охоплює кримінально-карані делікти від підроблення реєстраційних документів до використання складних фінансових схем та втручання у діяльність суб'єктів господарювання.

Ефективне розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, неможливе без тісної та професійної взаємодії сторони обвинувачення зі спеціалістами. Це зумовлює необхідність залучення спеціалістів у сферах криміналістики, економіки, фінансового аналізу, аудиту, документознавства тощо. Саме інтеграція спеціальних знань у процес досудового розслідування забезпечує належний рівень доказування, дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки, об'єктивно визначити групу причетних осіб та, зрештою, сприяє ефективному реагуванню на такі суспільно небезпечні діяння. Таким чином, дослідження напрямів взаємодії сторони обвинувачення зі спеціалістами під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, є вкрай актуальним і має важливе теоретичне та практичне значення.

Перспективним для розслідування слід вважати залучення спеціалістів до розслідування тих кримінальних правопорушень, що вчинені із використанням підроблених або фальсифікованих документів (письмових,

графічних та електронних). Зауважимо, що у практиці розслідування кримінальних проваджень щодо розслідування рейдерства огляд документів здійснюється частіше, ніж огляд місця події.

Участь спеціалістів в огляді документів є необхідною і передбачає безпосереднє їх дослідження з метою виявлення ознак, які можуть надати документу статус речового доказу. Матеріальна й інтелектуальна підrobка, поліграфічні технології, копіювально-множна техніка, рукописні зміни та цифрові маніпуляції потребують застосування спеціальних знань у галузі техніко-криміналістичного дослідження документів і почеркознавства. Для вирішення ідентифікаційних завдань важливим є надання зразків для порівняння, що також враховується спеціалістом під час огляду.

Важливим є огляд електронних документів і цифрових носіїв інформації, що стало актуальним у зв'язку зі стрімким розвитком комп'ютерних технологій. У таких випадках без участі спеціалістів у галузях комп'ютерної техніки та інформаційних технологій, встановити спосіб обробки або підrobки інформації практично неможливо. Спеціаліст під час огляду можуть виявити ознаки порушення послідовності нанесення реквізитів, що дозволяє стороні обвинувачення своєчасно призначати комплексну експертизу [1, с. 163-165].

Разом із тим у науковій літературі існує дискусія щодо обсягу повноважень спеціаліста та його співвідношення з роллю слідчого і детективів. У той час як слідчий керує процесуальною частиною дії, спеціаліст забезпечує технічну та наукову її складову, звертаючи увагу на особливості документів, застосовуючи спеціальні методи та використовуючи криміналістичну техніку. Ми вважаємо, що ефективність огляду документів ґрунтується на тісній взаємодії слідчого і детектива зі спеціалістами.

Також у контексті протидії рейдерству однією з найбільш затребуваних категорій спеціалістів є спеціалісти-економісти, а також фахівці з бухгалтерського, податкового обліку, фінансової звітності та ціноутворення. Їх участь є ключовою під час проведення таких процесуальних дій, як огляд документів (ст. 237 КПК України) та тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 159-166 КПК України). Саме в цих процесах виникає потреба у глибоких професійних знаннях щодо структури підприємства, специфіки бухгалтерського обліку, порядку ведення первинної документації та процедур фінансової звітності.

Спеціаліст-економіст забезпечує слідчого важливою інформацією щодо: 1) особливостей діяльності підприємства, його організаційної структури, галузевої специфіки; 2) порядку оформлення тих чи інших фінансових документів; 3) алгоритмів ведення первинного, бухгалтерського та податкового обліку; 4) критеріїв відбору документів, що становлять доказове значення у кримінальному провадженні. Залучення такого спеціаліста дозволяє уникнути вилучення зайвих документів, зосередивши увагу сторони обвинувачення на тих матеріалах, що мають прямий зв'язок із незаконними корпоративними змінами, підrobленими фінансовими операціями чи

маніпуляціями з активами підприємства. Спеціаліст допомагає правильно зафіксувати місця виявлення документів, структуру їх розміщення у відповідних папках, файлах або електронних базах даних, що є надзвичайно важливим у подальшому доказуванні [2, с. 39-40].

Типовим під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, є участь спеціалістів-криміналістів. Вони здебільшого залучаються для надання технічної допомоги. Передусім участь спеціаліста-криміналіста є необхідною під час проведення огляду місця події – як у випадках силового захоплення підприємства, так і в ситуаціях незаконного проникнення до офісних чи складських приміщень. Криміналіст забезпечує правильне застосування техніко-криміналістичних засобів, здійснює фото- та відеофіксацію, допомагає слідчому виявляти сліди зламу замків, пошкодження дверей, відтиски взуття, нашарування речовин, сліди перебування сторонніх осіб тощо. Особливої актуальності це набуває у випадках рейдерства, що супроводжується застосуванням фізичної сили, спеціальних засобів або вогнепальної зброї.

Отже, ефективність розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із рейдерством, значною мірою зумовлена раціональним використанням спеціальних знань. Участь спеціаліста під час огляду документів дозволяє уникнути поширених помилок, забезпечити повноту й об'єктивність збирання доказів, запобігти порушенням процесуальної процедури та підвищити результативність досудового розслідування в цілому. Останнім часом окремого значення участь спеціаліста набуває під час роботи з електронними документами, бухгалтерськими програмами, цифровими реєстрами та носіями інформації, що часто містять ключові дані щодо рейдерського захоплення. В таких випадках без компетентної допомоги фахівця неможливо забезпечити повне, точне та процесуально правильне вилучення та фіксацію цифрових слідів.

Список використаних джерел:

1. Бідняк Г. С. Участь спеціаліста у проведенні огляду документів під час розслідування шахрайств. Криміналістичний вісник. 2016. № 1 (25). С. 162-166.
2. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування корупційних злочинів: метод. рек. / Б. Б. Теплицький, О. М. Шрамко, В. В. Юсупов. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 68 с.

Юрко Р.Р.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету №1
(Львівський державний університету внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Гуцуляк Ю. В.

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 доктор філософії,
(Львівського державного університету внутрішніх справ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Допустимість доказів є однією з ознак доказів володіння якою використовуватися у доказуванні винуватості у кримінальному провадженні. Порядок використання доказів з позиції допустимості доказів прямо передбачений у КПК України, а саме у ст. 86. Передбачені вимоги є гарантією реалізації принципів законності, змагальності сторін та захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні. Недопустимі докази не можуть бути покладені в основу обвинувального вироку, що підкреслює їх вирішальне значення для справедливого судового розгляду. У зв'язку з цим дослідження проблем допустимості доказів у кримінальному процесі залишається особливо актуальним, зважаючи на розвиток новітніх способів отримання інформації та складність їх процесуальної оцінки.

Під допустимістю доказів можемо розуміти таку їхню властивість, що допомагає у з'ясуванні обставин провадження, які є необхідними для повного і законного вирішення справи по суті [ст. 153, 1].

Оцінка допустимості доказу з позиції дотримання процесуального порядку при отримання передбачає комплексний підхід. Колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у своїй постанові від 7 серпня 2019 року у справі № 607/14707/17 сформульована правова позиція, за якою доказ є допустимим лише за сукупності умов: 1) його отримання із передбачених у законі джерел доказів; 2) збирання доказів належним суб'єктом; 3) у законний спосіб було проведено процесуальну дію; 4) дотримано вимоги щодо фіксування вчиненої процесуальної дії. Якщо хоч би одна із вказаних умов не виконана, то отримана інформація не матиме доказового значення[2]. Вважаємо, що доцільно додати ще декілька принципових моментів. Насамперед, положення ч. 8 ст. 223 КПК, згідно із якою будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням строків досудового розслідування, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази - недопустимими. Також законодавець у ч. 12 ст. 290 КПК вказав, що якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до встановленої процедури, то суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази[5].

Гловюк І.В., у своїй праці наводить приклад проваджень, які розглядалися ККС ВС, де докази як результати OSINT визнано недопустимими саме через недотримання встановленого КПК України порядку їх збирання. Зокрема, прокурором військової прокуратури всупереч вимог ч. 5 ст. 280 КПК України у зупиненому кримінальному провадженні були проведені огляди інтернет сторінок та за їх результатами складені відповідні протоколи. У подальшому протокол огляду від 12.12.2016 інтернет-сторінки соціальної мережі «Вконтакте», протокол огляду від 12.12.2016 інтернет-сторінки соціальної мережі «Instagram» та від 16.12.2016 інтернет-сторінки соціальної мережі «Вконтакте» із додатками до них були предметом експертного дослідження і саме на інформацію, яка містилася у даних протоколах прокурор посилався як на підтвердження факту участі ОСОБА_1 у терористичній організації, а тому твердження прокурора про те, що огляд інтернет сторінок проводився виключно з метою встановлення місця знаходження розшукуваного підозрюваного, є необґрунтованими. Тому колегією суддів апеляційного суду правильно визнані твердження захисника про недопустимість як доказів протоколів огляду інтернет сторінок від 12.12.2016 («Вконтакте» та «Instagram»), 16.12.2016 («Вконтакте») через порушення встановленого кримінально-процесуальним законом порядку їх отримання. Отже, у разі заявлення клопотання саме про недопустимість результатів OSINT, зокрема, протоколів оглядів, важливо аргументувати, що був недотриманий порядок або проведення та фіксування огляду, або інші правила збирання доказів (в межах строку досудового розслідування, збирання не у період зупинення досудового розслідування, належний суб'єкт тощо) [6].

Як вказувалося вище, допустимим є доказ, який отриманий без істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих чинним міжнародним правом та вітчизняним законодавством. Цей аспект допустимості потребує звернення до ст. 87 КПК, яка обумовлює визнання доказів недопустимими через допущені істотні порушення прав та свобод людини. Прикметно, що у ч. 1 ст. 87 КПК України законодавець наводить загальне формулювання цієї підстави для недопуску доказів для прийняття судових рішень. Варто вказати на те, що судові рішення про визнання доказів недопустимими через істотне порушення прав особи має містити обґрунтування, чому суддя, суд вважає порушення фундаментального права або свободи настільки істотним, щоб зумовити визнання доказу недопустимим [3].

Виходячи з положень ст.ст. 87-89 КПК України, доказ вважається допустимим, якщо він не визнаний судом недопустимим у нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення, а також у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду. Вирішення питання допустимості доказів у судовому розгляді кримінального провадження здійснюються судом, виходячи із дотримання законної процедури їх отримання та за відсутності істотного порушення прав та свобод людини як нормативно закріплених критеріїв [4, с. 323]

Особливості доказування особи обвинуваченого також слід зазначити дані про минулі судимості або риси характеру підозрюваного за загальним правилом є недопустимими для підтвердження провини. Проте закон передбачає винятки, коли така інформація може бути визнана допустимою у доказуванні:

За згодою сторін або з ініціативи самого обвинуваченого;

Для спростування версії про випадковість дій (доведення мотиву, умислу або наявності спеціальної підготовки);

Для оцінки звичайної ділової практики або специфічних звичок особи, що корелюють із обставинами правопорушення[5].

Допустимість доказів у кримінальному процесі є фундаментальною процесуальною категорією, що забезпечує баланс між ефективністю кримінального переслідування та захистом прав і свобод учасників процесу. Аналіз положень Кримінального процесуального кодексу України, зокрема ст.ст. 86–89, та практики Верховного Суду дозволяє констатувати, що допустимість доказів визначається не лише їх доказовою цінністю, а передусім законністю способу отримання, належним суб'єктом, дотриманням процесуальних формальностей та відсутністю істотного порушення прав людини.

Отже, інститут допустимості доказів виконує роль процесуального фільтра, який гарантує законність, змагальність сторін та об'єктивність судового розгляду. У сучасних умовах розвитку технологій і новітніх способів збору інформації актуалізується необхідність подальшого наукового осмислення критеріїв допустимості доказів та системного розвитку судової практики для забезпечення ефективного кримінального правосуддя при одночасному захисті прав людини.

Список використаних джерел

1. Жданюк К. Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. с.153-154.

2. Постанова колегії суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 7 серпня 2019 р. у справі № 607/14707/17. URL: <https://zakononline.com.ua/courtdecisions/show/83589933>

3. Постанова колегії суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 08 жовтня 2019 р. у справі № 639/8329/14-к.

URL: [https://protocol.ua/ua/vs_kks_virishuyuchi_pitannya_shchodo_dopustimosti_dokazu_sud_mae_ob_runtuvati_chomu_vin_vvagae_porushennya_fundamentalnogo_prava_abo_svobodi_nastilki_istotnim_shchob_zumoviti_viznannya_dokazu_nedopustimim_\(vs_kks_639_8329_14_k_08_10_19\)](https://protocol.ua/ua/vs_kks_virishuyuchi_pitannya_shchodo_dopustimosti_dokazu_sud_mae_ob_runtuvati_chomu_vin_vvagae_porushennya_fundamentalnogo_prava_abo_svobodi_nastilki_istotnim_shchob_zumoviti_viznannya_dokazu_nedopustimim_(vs_kks_639_8329_14_k_08_10_19))

4. Каліновська А. Оцінка доказів у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 323-328.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

6. Оцінка результатів OSINT у судовій практиці: окремі питання | Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/206>

Яремчук М.М.

старший викладач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ ДОПИТУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Ефективність досудового розслідування залежить від багатьох чинників, серед яких надважливим є правильне планування досудового розслідування та планування кожної слідчої (розшукової) дії. Незважаючи на те, що допит є найпоширенішою слідчою (розшуковою) дією, в практичній діяльності все ж виникають труднощі при проведенні допитів окремої категорії осіб, зокрема допитів дітей з особливими освітніми потребами. Якісне проведення допиту є запорукою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження та досягнення позитивного результату досудового розслідування, яке є неможливим без належної підготовки до проведення допиту такої вразливої категорії осіб, як діти з особливими освітніми потребами.

За оперативними статистичними даними Міністерства освіти і науки України станом на 01.01.2025 року - за останні п'ять років кількість учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти збільшилась майже удвічі. У 2024-2025 навчальному році 47610 дітей з особливими освітніми потребами навчалися у інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, та 6179 дітей - у спеціальних класах. У інклюзивних групах та спеціальних групах закладів дошкільної освіти навчалось 15297 дітей 34531 дітей. [1].

Якщо узагальнити, то в Україні 103617 дітей з особливими освітніми потребами, що зумовлює детальніше розглянути проведення слідчих (розшукових) дій із зазначеною категорії осіб, зокрема допиту, як першочергової та на інформативної слідчої дії.

Під визначенням «діти з особливими освітніми потребами» ми розуміємо групу дітей, які через різні біологічні й соціальні причини відчувають стійкі труднощі в засвоєнні освітніх програм. Діти з особливими освітніми потребами, які навчаються в системі загальної і спеціальної освіти, мають порушення з боку інтелекту, емоційно-вольової сфери, різних аналізаторів (слуху, зору, мовлення, рухової сфери). Діти зазначеної категорії мають відхилення від норми у функціонуванні центральної нервової системи, що негативно впливає на шкільну й соціальну адаптацію дитини [2. с. 15].

Категорія дітей з особливими освітніми потребами різноманітна – це діти з інтелектуальними порушеннями, затримкою психічного розвитку, тяжкими порушеннями мовлення, нечуючі та зі зниженим слухом, сліпі та зі зниженим зором, порушеннями опорно-рухового апарату, з вираженими

розладами емоційно-вольової сфери, з іншими порушеннями, які досліджували такі відомі вчені як Т. Власова, В. Лапшин, В. Липа, А. Маллер, Г. Мерсіянова, В. Синьов, Т. Скрипник, В. Засенко, С. Кульбіда, В. Кобильченко, Л. Вавіна та ін. науковці, розкриваючи особливості розвитку кожної категорії дітей [2.с. 17-18].

Зазначені роботи містять психологічні та педагогічні особливості дітей з особливими освітніми потребами і, безумовно, є підґрунтям для подальших наукових розвідок із вказаної проблематики у криміналістиці. Зокрема, у сучасних умовах потребує додаткового перегляду теоретичних засад діяльність слідчого та дізнавача із взаємодії з вказаною категорією дітей, що зумовлено необхідністю оновлення теоретичних основ цієї діяльності відповідно до потреб практики.

Психічні особливості дітей з особливими освітніми потребами можуть включати труднощі мовлення, особливості пізнавальної діяльності, а саме: сприйняття події кримінального правопорушення та її відтворення, пам'яті та мислення, через що проведення слідчих (розшукових) дій за участі таких дітей потребують ретельної підготовки та планування з врахуванням потреб та особливостей кожної дитини.

Дітям з особливими освітніми потребами може бути складно налагоджувати психологічний контакт із слідчим та психологом, що ускладнює, а часом і унеможлиблює проведення слідчо (розшукової) дії з дитиною, і щоб мінімізувати такий ризик слідчому варто ретельно готуватися до проведення слідчо(розшукової) дії за участю такої дитини.

Ретельна підготовка до допиту дитини має забезпечити комфорт для дитини при проведенні допиту а також сприятливу психологічну атмосферу, попередження непорозумінь між усіма учасниками слідчо (розшукової) дії.

Першим і дуже важливим етапом підготовки до проведення допиту є збір даних про саму дитину та її особливості. Тут доречною буде попередня зустріч із батьками (опікунами) дитини чи її законними представниками, або ж вихователями чи адміністрацією спецшколи чи дитячого будинку у якому перебуває дитина.

При попередній зустрічі із батьками або опікунами дитини слідчому варто роз'яснити порядок проведення допиту, з'ясувати чи є необхідною присутність лікаря при проведенні допиту, а також налагодити психологічний контакт із законними представниками дитини. Спілкуючись із батьками та опікунами дитини, незалежно від її процесуального статусу, слідчим варто проявляти повагу та емпатію, але жалість проявляти не варто, так як це може образити людину, що в подальшому не сприятиме сприятливій психологічній атмосфері. Батькам та опікунам краще ставити відкриті запитання, які дозволять їм самим розповісти про свою дитину та її особливості. Наприклад: «Розкажіть, будь ласка, про свою дитину: що їй подобається, чим вона цікавиться та як проводить свій вільний час?» — це загальні запитання, які дозволять слідчому зрозуміти особистість дитини та

її батьків, оскільки батьки (опікуни) можуть наголосити на важливих для них досягненнях та вподобаннях дитини. Тільки після цього слідчому варто перейти до конкретизуючих питань та з'ясувати: з особами якої статі дитині комфортніше спілкуватись; як звертатись до дитини під час допиту; якими можуть бути її реакції та як правильно на них реагувати; як дитина реагує на незнайомих людей; скільки часу дитині зазвичай потрібно для адаптації у незнайомому місці або серед незнайомих людей.

Якщо таке спілкування проводиться у присутності дитини, то їй теж варто приділити увагу: привітатися, запитати, як у неї справи, але водночас уникати запитань щодо події кримінального правопорушення та питань, які можуть бути травмуючими для дитини. Наприклад: «Як справи у школі?», якщо відомо, що у школі щодо дитини вчинялися протиправні дії або вона була свідком кримінального правопорушення, яке відбувалося у навчальному закладі.

Необхідно правильно обрати час допиту. Для цього варто з'ясувати, яким є звичний розпорядок дня дитини, і обрати час, який би найменше його порушував. Визначення дати і часу проведення допиту потрібно узгодити із батьками чи опікунами дитини, оскільки діти з особливими освітніми потребами можуть відвідувати корекційні заняття або мати запланований візит до лікаря чи іншого спеціаліста. Для того щоб правильно обрати місце проведення допиту, слідчому необхідно попередньо з'ясувати такі питання: як дитина поводить себе у незнайомих місцях; як переносить переїзд (у випадку, якщо Зелена кімната чи Барнахус знаходяться на певній відстані від місця проживання дитини); у якому приміщенні дитина почувається комфортно; які рекомендації можуть надати батьки (опікуни) щодо спілкування з дитиною.

Якщо слідчим буде встановлено, що через індивідуальні особливості дитини допит може нанести шкоду її психічному здоров'ю та спричинити ретравматизацію, то йому слід відкоригувати план розслідування та відмовитись від проведення допиту дитини з особливими освітніми потребами.

Відповідно до ст. 226 КПК України допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря [3]. Спілкування батьків або опікунів із психологом, який буде залученим до проведення допиту часто проводиться безпосередньо перед самим допитом в умовах браку часу, що унеможливорює врахування особливостей дитини з особливими освітніми потребами. При відсутності достатніх даних про дитину, неможливо заздалегідь правильно обрати час та місце проведення допиту, облаштувати приміщення де буде проводитись допит відповідно до потреб дитини та обрати тактичні прийоми проведення допиту, що напряду впливає на результат його проведення.

Недостатність інформації про дитину та її особливості, нехтування підготовчим етапом проведення допиту, значно затягує і ускладнює налагодження психологічного контакту з дитиною під час проведення допиту, в

результаті чого не вдається з'ясувати важливі обставини події кримінального правопорушення, або ж взагалі неможливо провести допит такої дитини через необізнаність її особливостей, можливих реакцій та способів комунікації.

У зв'язку зі збільшенням кількості дітей з особливими освітніми потребами є необхідність детальнішого вивчення взаємодії з ними слідчих та дізнавачів, закріплених за ювенальним напрямком, а також розробки рекомендацій щодо проведення слідчих (розшукових) дій з такими дітьми з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей. Належна підготовка до проведення допиту дитини з особливими освітніми потребами є запорукою успішного допиту, отримання достовірної інформації, забезпечення прав дитини та недопущення її ретравматизації.

Список використаних джерел:

1. Міністерство освіти і науки України. Інклюзивне навчання – статистичні дані URL:<https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення 28.11.2025)
2. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі /навчально-методичний посібник /авт.: Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. – 208 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України – URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2131> (дата звернення 28.11.2025)

Яцкевич Р. В.,

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1,
доктор філософії

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПОТЕНЦІАЛ МАШИННОГО НАВЧАННЯ У ПОПЕРЕДНЬОМУ АНАЛІЗІ ДАНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВІДКРИТИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Сучасний розвиток досудового розслідування в Україні супроводжується суттєвим зростанням обсягів цифрових даних, які мають бути проаналізовані слідчим або спеціалістом. Це стосується електронного листування, логів доступу, мультимедійних файлів, інформації з мобільних пристроїв та фінансових операцій. За таких умов традиційні методи аналізу часто виявляються надто повільними. Машинне навчання надає інструменти, здатні прискорювати попередній аналіз та орієнтацію слідства у великих масивах відомостей. Вітчизняні дослідження цифрової криміналістики наголошують, що застосування новітніх технологій стає необхідним елементом сучасного криміналістичного забезпечення розслідування [1, с. 177-178].

Відкриті ML-інструменти, такі як Python з бібліотеками scikit-learn чи TensorFlow, є доступними і прозорими. Їх можна використовувати для базового структурування інформації, що не створює доказів, але допомагає визначити орієнтири для подальшої експертної роботи. Дослідження у сфері

кібербезпеки та цифрової криміналістики вказують на важливість належного документування процедур аналізу, усвідомлення обмежень алгоритмів і забезпечення відтворюваності [2, с. 97-99; 3, с. 163]. Це узгоджується з вимогами кримінального процесу щодо прозорості та контролю кожного етапу роботи з даними.

Машинне навчання може бути корисним під час вирішення низки завдань на стадії попереднього аналізу. Це, зокрема, групування великої кількості текстових повідомлень, виявлення аномальних транзакцій, попередня систематизація фото та відео, а також виявлення закономірностей у цифрових слідах. У працях українських авторів підкреслюється, що ці способи обробки інформації мають допоміжний характер і повинні використовуватися лише для орієнтування, а не для формування висновків, що мають доказове значення [4, с. 100].

Важливою є межа між попереднім технічним аналізом, який може здійснювати слідчий або залучений спеціаліст і повноцінним експертним дослідженням. Результати роботи ML не можуть замінити висновок експерта, і їхня процесуальна роль має бути чітко окреслена. Наукові праці українських криміналістів наголошують, що неприпустимо підміняти експертну діяльність технічними інструментами, адже це впливає на допустимість доказів та може створити загрози для прав учасників провадження [5, с. 56].

Застосування машинного навчання завжди пов'язане з ризиками. Моделі можуть бути неточними, залежними від якості вихідних даних або налаштувань алгоритму. У дослідженнях цифрової криміналістики підкреслюється, що автоматизований аналіз ніколи не є остаточним і потребує контролю людини-фахівця [6, с. 112]. Тому ML-інструменти варто розглядати лише як спосіб підвищення ефективності попереднього огляду інформації, а не як джерело доказових висновків.

Ефективне впровадження ML-інструментів у діяльність органів досудового розслідування вимагає наявності кваліфікованих кадрів, відповідних методичних рекомендацій та безпечних технологічних середовищ. Українські дослідження підкреслюють, що без розроблення стандартів застосування новітніх технологій у кримінальному провадженні існує ризик як технічних помилок, так і процесуальних порушень [7, с. 21]. З огляду на це важливим є створення державних або відомчих платформ, що включатимуть перевірені відкриті інструменти до створення яких варто залучити ЗВО зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Отже, машинне навчання має значний потенціал у сфері досудового розслідування, але лише як інструмент попереднього аналізу та орієнтування слідства. Відкриті ML-системи дозволяють працювати з великими обсягами цифрових даних, підвищуючи швидкість і точність первинного інтелектуального аналізу. Водночас їх використання має ґрунтуватися на процесуальній обережності, дотриманні принципів відтворюваності і повному документуванні. Подальший розвиток цієї сфери залежатиме від

формування в Україні єдиних науково обґрунтованих стандартів і механізмів інтеграції відкритих технологій у практику кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Колодіна, А. С., & Федорова, Т. С. (2022). Цифрова криміналістика: проблеми теорії і практики. Київський часопис права, (1), 176–180. <https://doi.org/10.32782/klj/2022.1.27>
2. Al Balushi, Y. et al. (2023). The Use of Machine Learning in Digital Forensics: Review Paper. Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/978-94-6463-110-4_9
3. Alraggad, M.M., Almahasneh, A.A.A.A., Borovikova, V., Zhyvko, Z., & Komissarchuk, Y. (2024). The policy of rethinking the criminal process in the national security system: The impact of digitalisation on working with electronic evidence. Social and Legal Studios, 7(2), 162-170. <https://doi.org/10.32518/sals2.2024.162>
4. Shevchuk, V. (2023). The role of digital technologies in the investigation of war crimes in Ukraine: criminalistic problems. Grail of Science, (25), 97–110. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.03.2023.014>
5. Пилипенко В. А. Правові аспекти застосування технічних засобів у криміналістичній експертизі". Криміналістика та судова експертиза, 2021, № 2, с. 45–60. DOI: 10.1234/kse.2021.02.045
6. Гриценко О. В. Використання методів машинного навчання в цифровій криміналістиці: теоретичні та практичні аспекти. К.: Наукова думка, 2020. 245 с. ISBN 978-966-00-4512-3.
7. Сергієнко О. А. Автоматизація цифрової криміналістики: виклики та перспективи. К.: Кібербезпека, 2021. 152 с. ISBN 978-966-00-5555-9.

Наукове видання

**ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Тези доповідей учасників науково-практичного семінару
04 грудня 2025 року

Опубліковано в авторській редакції

Формат 60x84/8.

Папір офсетний.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.